

V. I. Lenjin

**PROLETERSKA REVOLUCIJA
I RENEGAT KAUTSKY**

**DJEĆJA BOLEST
»LJEVIČARSTVA«
U KOMUNIZMU**

ODABRANA DJELA KLASIKA MARKSIZMA

Naslov originala:

В. И. ЛЕНИН
ПРОЛЕТАРСКАЯ РЕВОЛЮЦИЯ
И РЕНЕГАТ КАУТСКИЙ

В. И. ЛЕНИН
ДЕТСКАЯ БОЛЕЗНЬ »ЛЕВИЗНИ«
В КОММУНИЗМЕ

Urednici: Zvonko i Nataša Tkalec

V. I. LENJIN

**Proleterska revolucija
i renegat Kautsky**

**Dječja bolest »ljevičarstva«
u komunizmu**

NAPRIJED — 1973

Preveo: Zvonko Tkalec

OD IZDAVAČA

Ova knjiga Odabranih djela klasika marksizma sadrži dva rada V. I. Lenjina. Prvi od njih, »Proleterska revolucija i renegat Kautsky«, napisan je u oktobru—novembru 1918, a drugi, »Dječja bolest „ljevičarstva“ u komunizmu«, u aprilu—maju 1920.

Na pisanje brošure »Proleterska revolucija i renegat Kautsky« Lenjina je potakla brošura Karla Kautskog »Diktatura proletarijata«, izdana u Beču u jesen 1918. Kautsky je u njoj, pored ostalog, negirao svaku nasilnu formu socijalističke revolucije, pozivajući se pri tome na Marx-a koji je, sedamdesetih godina prošlog stoljeća, dopuštao mogućnost mirnog prijelaza od kapitalizma ka socijalizmu u zemljama kao što su bile Engleska i Sjedinjene Američke Države. No Kautsky je prešutio da je Marx tu mogućnost smatrao samo izuzetkom koji može nastupiti u zemljama gdje se birokracija i militarizam — glavni aparat buržoaske državne mašine — još nisu u znatnijoj mjeri razvili. Lenjin ističe u svojoj brošuri da forme prijelaza vlasti od buržoazije ka proletarijatu, ka radničkoj klasi, zavise od konkretnih historijskih uvjeta u svakoj zemlji, pri čemu se mogućnost mirnog razvoja ne može unaprijed isključiti. U isti mah on ističe i to da se radnička klasa ne može odreći nasilne revolucije, oružanog ustanka, ako eksplotatorske klase pruže otpor volji naroda. Lenjin se posebno zadržava na pokušaju Kautskoga da buržoasku, građansku demokraciju prikaže kao »čistu«, vanklasnu demokraciju i da tzv. »demokratski« socijalizam suprotstavi tzv. »diktatorskom« socijalizmu, tj. komunizmu, te pokazuje, na primjeru općepoznatih historijskih činjenica, da i najdemokratskija buržoaska republika ostaje diktatura buržoazi-

je, diktatura nad radnim masama. Buržoaskoj demokraciji, demokraciji formalnoj, demokraciji za bogate, on suprotstavlja demokraciju proletersku, demokraciju za radne ljude, za ogromnu većinu stanovništva.

Brošuru »Dječja bolest „ljevičarstva“ u komunizmu« Lenjin je pisao pred II kongres Komunističke Internacionale (juli—august 1920). Tada je prvi i najvažniji zadatak komunističkih partija kapitalističkih zemalja bio: oslanjajući se na revolucionarni polet masa, staviti se na čelo borbe radničke klase. No većina komunističkih partija, koje tek što su nastale, nisu imale dovoljno borbenog iskustva, nisu poznavale marksističku teoriju i taktiku, nisu još postigle neophodan stepen organiziranosti, nisu bile povezane sa širokim masama. K tome su se, pored desnih, oportunističkih elemenata, kod nekih od njih pojavili »lijevi komunisti«, koji su ih gurali na put sektaštva i avanturizma, potcjenjivali revolucionarne mogućnosti radnih masa i nisu umjeli ili htjeli da se bore za pridobijanje tih masa. Zato je Lenjin u »Dječjoj bolesti „ljevičarstva“ u komunizmu« udario po toj opasnosti, ukazujući na to da se poslije izvršenja prvog zadatka, historijskog zadatka — idejnog osvajanja proleterske avangarde — pred komuniste postavlja naredni zadatak: da nauče rukovoditi ne samo svojom partijom nego i širokim masama naroda. Naglašavajući da glavna opasnost u radničkom pokretu ostaje desni oportunizam, razjasnio je konkretnim primjerima da i »lijevi« oportunizam, dogmatizam i sektaštvo mogu nanijeti golemu štetu ne samo ovoj ili onoj partiji nego i pokretu u cjelini, ako ne budu na vrijeme uočeni razobličeni te prevladani u teoriji i praksi.

**PROLETERSKA REVOLUCIJA
I RENEGAT KAUTSKY**

PREDGOVOR

Brošura Kautskog »Diktatura proletarijata«, koja je izašla nedavno u Beču (Wien, 1918, Ignaz Brand, str. 63), najočigledniji je primjer onog potpunog i najsramnjeg bankrotstva II Internacionale o kojem odavno govore svi pošteni socijalisti svih zemalja. Pitanje proleterske revolucije stavlja se danas praktično na dnevni red u čitavom nizu država. Zato je analiza renegatskih sofizama i potpunog odricanja od marksizma kod Kautskog prijeko potrebna.

Ali ponajprije treba istaći da je pisac ovih redova od samog početka rata više puta ukazivao na to da je Kautsky raskinuo s marksizmom. Niz članaka 1914—1916. u zagraničnom »Socijaldemokratu¹ i »Komunistu² posvećen je tome. Ti članci skupljeni su u izdanju Petrogradskog sovjeta: G. Zinovjev i N. Lenjin: »Protiv struje«, Petrograd 1918 (stranâ 550). U jednoj brošuri koja je izašla u Ženevi 1915. godine i koja je iste godine bila prevedena na njemački i francuski jezik,³ pisao sam o »kautskijanstvu«:

»Kautsky, najveći autoritet II Internacionale, predstavlja najtipičniji i najizrazitiji primjer toga kako se verbalno priznanje marksizma faktički svelo na njegovo pretvaranje u „struvizam“ ili „brentanizam“ (to jest u liberalnoburžoasko učenje koje priznaje nerevolucionarnu »klasnu« borbu proletarijata, što su naročito jasno izrazili ruski pisac Struve i njemački ekonomist Brentano). »To vidimo i na primjeru Plehanova. Iz marksizma se putem očiglednih sofizama čupa njegova revolucionarna živa duša, u marksizmu se priznaje sve osim revolucionarnih sredstava borbe, njihova propagiranja i pripremanja, odgajanja masa u tom pravcu. Kautsky bezidejno

»miri« osnovnu misao socijalšovinizma, priznavanje obra-ne otadžbine u ovom ratu, s diplomatskim, tobožnjim ustupkom lijevima u obliku uzdržavanja pri izglasavanju kredita, verbalne izjave o svom opozicionarstvu itd. Kautsky — koji je 1909. godine napisao cijelu knjigu o približavanju epohe revolucija i o vezi rata s revolucijom, Kautsky — koji je 1912. godine potpisao Bazelski manifest⁴ o revolucionarnom iskorištavanju rata koji dolazi, sad na sve moguće načine opravdava i uljepšava socijalšovinizam i pridružuje se, kao Plehanov, buržoaziji, ismijava svaku pomisao na revoluciju, svaki korak k neposredno revolucionarnoj borbi.

Radnička klasa ne može ostvariti svoj svjetskorevolucionarni cilj ako ne bude vodila nemilosrdnu borbu protiv tog renegatstva, beskarakternosti, izmećarenja oportunizma i besprimjerne teoretske vulgarizacije marksizma. Kautskijanstvo nije slučajnost, nego socijalni produkt protivrječnosti II Internationale, spoja vjernosti marksizmu na riječima i podvrgavanja oportunizmu na djelu« (G. Zinovjev i N. Lenjin: »Socijalizam i rat«, Ženeva, 1915, str. 13—14).

Dalje. U knjizi »Imperijalizam kao najnovija etapa kapitalizma«, koja je napisana 1916. godine (izašla je u Petrogradu 1917. godine), podvrgao sam detaljnoj analizi teoretsku lažnost svih rasuđivanja Kautskog o imperijalizmu. Navodio sam definiciju imperijalizma kod Kautskog: »Imperijalizam je produkt visokorazvijenog industrijskog kapitalizma. On se sastoji u težnji svake industrijske kapitalističke nacije da priključuje ili podvrgava sve veće *agrarne* (kurziv Kautskog) oblasti, bez obzira na to kojim su nacijama one naseljene«. Pokazivao sam kako je ta definicija potpuno netočna i kako je »prilagođena« zabašurivanju najdubljih protivrječnosti imperijalizma, a zatim mirenju s oportunizmom. Navodio sam svoju definiciju imperijalizma: »Imperijalizam je kapitalizam na onom stadiju razvitka kad je već sazrelo gospodstvo monopola i financijskog kapitala, dobio vrlo veliko značenje izvoz kapitala, otpočela podjela svijeta od strane međunarodnih trustova i završila se podjela čitavog teritorija Zemlje od strane najkrupnijih kapitalističkih zemalja«. Pokazivao sam da kritika imperijalizma

kod Kautskog stoji čak ispod buržoaske, građanske kritike imperijalizma.

Naposljeku, u augustu i septembru 1917., tj. prije proleterske revolucije u Rusiji (25. oktobra — 7. novembra 1917) napisao sam brošuru »Država i revolucija. Učenje marksizma o državi i zadaci proletarijata u revoluciji«, koja je izašla u Petrogradu početkom 1918., i u njoj sam, u glavi VI — »Vulgariziranje marksizma od strane oportunistika« — posvetio naročitu pažnju Kautskom, dokazujući da je on potpuno izvrnuo Marxovo učenje, prepravljao ga u oportunizam, »odričao se od revolucije na djelu priznajući je na riječima«.

U suštini, osnovna teoretska pogreška Kautskog u njegovoj brošuri o diktaturi proletarijata sastoji se baš u onim oportunističkim izopačavanjima Marxova učenja o državi koja su detaljno pokazana u mojoj brošuri »Država i revolucija«.

Ove prethodne napomene bilo je prijeko potrebno učiniti, jer one dokazuju da sam ja Kautskog otvoreno optužio za renegatstvo *mnogo prije* nego što su boljševici uzeli državnu vlast i bili za to osuđeni od Kautskog.

KAKO JE KAUTSKY PRETVORIO MARXA U NAJOBIČNIJEG LIBERALA

Osnovno pitanje koje Kautsky potrže u svojoj brošuri je pitanje o osnovnom sadržaju proleterske revolucije, to jest o diktaturi proletarijata. To je pitanje koje ima najveće značenje za sve zemlje, naročito za razvijene, naročito za one koje su u ratu, naročito danas. Može se bez pretjerivanja reći da je to najglavnije pitanje cijele proleterske klasne borbe. Zato je neophodno potrebno zadržati se na njemu pažljivo.

Kautsky postavlja pitanje ovako: »suprotnost oba socijalistička pravca« (tj. boljševika i neboljševika) je »suprotnost dviju u osnovi različitih metoda: demokratske i diktatorske« (str. 3).

Napomenut ćemo uzgred da se Kautsky nazivajući neboljševike u Rusiji, tj. menjševike i esere,⁵ socijalisti-

ma rukovodi njihovim nazivom, tj. riječju, a ne stvarnim mjestom koje oni zauzimaju u borbi proletarijata protiv buržoazije. Divno shvaćanje i divna primjena marksizma! Ali o tome detaljnije niže.

Sad treba uzeti glavno: veliko otkriće Kautskog o »fundamentalnoj suprotnosti« »demokratske i diktatorske metode«. U tome je srž pitanja. U tome je cijela suština brošure Kautskog. I to je takva čudovišna teoretska zbrka, takvo potpuno odricanje od marksizma, da je Kautsky, mora se priznati, daleko premašio Bernsteina.

Pitanje diktature proletarijata je pitanje odnosa proleterске države prema buržoaskoj državi, proleterске demokracije prema buržoaskoj demokraciji. To je bar jasno dao dan. Ali Kautsky, kao kakav gimnazijski profesor koji se sav osušio ponavljajući udžbenike historije, uporno okreće leđa XX vijeku, lice XVIII vijeku, i stoti put, nevjerljivo dosadno, u čitavom nizu paragrafa, žvače i prežvakava otrecane fraze o odnosu buržoaske demokracije prema absolutizmu i srednjem vijeku!

Kao da u snu žvače rogožinu, zaista!

Pa to znači absolutno ne razumjeti gdje što spada. Ta samo smijeh izazivaju upinjanja Kautskog da prikaže stvar tako kao da ima ljudi koji propovijedaju »preziranje demokracije« (str. 11) itd. Takvim glupostima mora zabašurivati, zapetljavati pitanje Kautsky, jer on postavlja pitanje liberalski, o demokraciji uopće, a ne o buržoaskoj demokraciji; on čak izbjegava taj precizni, klasni pojam, i nastoji da govori o »predsocijalističkoj« demokraciji. Gotovo trećinu brošure, 20 stranica od 63, ispunio je naš vodolija brbljanjem koje je vrlo prijatno buržoaziji, jer se svodi na uljepšavanje buržoaske demokracije i zabašuruje pitanje proleterske revolucije.

Ali je naslov brošure Kautskog ipak »Diktatura proletarijata«. Da je u tome upravo suština Marxova učenja, to je općepoznato. I Kautsky je morao, poslije svega brbljanja o drugom, ne o temi, navesti Marxove riječi o diktaturi proletarijata.

Kako je to izveo »marksist« Kautsky, to je već direktno komedija! Čujte:

»Ovo shvaćanje« (koje Kautsky proglašava za preziranje demokracije) »oslanja se na jednu riječ Karla

Marxa«, tako doslovno stoji na str. 20. A na str. 60 to je ponovljeno čak u ovom obliku: (boljševici) »su se sjetili na vrijeme riječce (doslovno takoli! des Wörtchens) »o diktaturi proletarijata, koju je Marx upotrijebio jedanput 1875. godine u pismu«.

Evo te Marxove »riječce«:

»Između kapitalističkog društva i komunističkog društva leži period revolucionarnog preobražaja prvog u drugo. Tom periodu odgovara i politički prelazni period, i država tog perioda ne može biti ništa drugo osim revolucionarna diktatura proletarijata.«⁶

Prvo, nazvati ovo čuveno mjesto, koje predstavlja rezime čitavog Marxova revolucionarnog učenja, »jednom riječju« ili čak »riječcom« — znači šegačiti se s marksizmom, znači odricati se marksizma potpuno. Ne treba zaboravljati da Kautsky zna Marxa gotovo napamet, da u njegovu pisacem stolu ili u njegovoj glavi, sudeći po svim njegovim spisima, ima niz drvenih kutijica, u kojima je sve što je Marx napisao raspoređeno najpedantnije i kako je najzgodnije za citiranje. Kautsky *ne može ne znati* da su i Marx i Engels, i u pismima i u štampanim djelima, govorili o diktaturi proletarijata *mnogo puta*, i to i prije i poslije Komune. Kautsky *ne može ne znati* da je formula »diktatura proletarijata« samo historijski konkretnije i naučno preciznije izlaganje onog zadatka proletarijata — »razbiti« buržoasku državnu mašinu — o kojem (zadatku) i Marx i Engels, uzimajući u obzir iskustvo revolucije od 1848. i još više od 1871. godine, govore od 1852. do 1891. godine, *u toku četrdeset godina*.

Na šta se svodi ovo fantastično izvrтанje marksizma od strane erudita u marksizmu Kautskog? Ako tu pojavu promatramo s gledišta njenih filozofskih osnova, stvar će se svesti na zamjenjivanje dijalektike eklekticizmom i sofistikom. Kautsky je veliki majstor za takvo zamjenjivanje. Ako je promatramo s gledišta praktičnopolitičkog, stvar će se svesti na lakejstvo pred oportunistima, tj. na kraju krajeva pred buržoazijom. Napredujući od početka rata sve brže, Kautsky je postao virtuozi u vještini da bude marksist na riječima, lakej buržoazije na djelu.

Još više se čovjek u to uvjerava kad promatra kako je Kautsky sjajno »protumačio« Marxovu »riječcu« o diktaturi proletarijata. Čujte:

»Marx je, na žalost, propustio da navede detaljnije kako zamišlja tu diktaturu... (Skroz naskroz netočna fraza rene-gata, jer su Marx i Engels dali niz detaljnih objašnjenja, koja namjerno obilazi erudit u marksizmu Kautsky...) »Do-slovno, riječ diktatura znači uništenje demokracije. Ali, uzeta doslovno, razumije se da riječ znači i ličnu vlast pojedinca koji nije vezan nikakvim zakonima. Ličnu vlast — koja se razlikuje od despotizma time što se ona zamišlja ne kao stalna državna institucija, nego kao prelazna mjera krajnje nužde.

Izraz »diktatura proletarijata«, dakle ne diktatura pojedinca, nego jedne klase, već isključuje da je Marx pri tome mislio na diktaturu u doslovnom smislu riječi.

On govori na ovom mjestu ne o *formi vladanja*, nego o *stanju* koje nužno mora nastupiti svuda gdje je proletarijat izvojevaо političku vlast. Da Marx ovdje nije imao u vidu formu vladanja, proizilazi već iz toga što je on smatrao da se u Engleskoj i Americi prijelaz može izvršiti mirno, dakle demokratskim putem« (str. 20).

Mi smo namjerno naveli cijelo to rasuđivanje, da bi čitalac mogao jasno vidjeti kakvim metodama operira »teoretičar« Kautsky.

Kautskom je palo na pamet da priđe pitanju na taj način što bi počeo od definicije »riječi« diktatura.

Vrlo dobro. Da priđe pitanju na koji hoće način — sveto je pravo svakog. Treba samo razlikovati ozbiljno i pošteno prilaženje pitanju od nepoštenog. Tko hoće da ozbiljno tretira stvar prilazeći pitanju na gornji način, kao Kautsky, taj mora dati *svoju definiciju* »riječi« diktatura. Tada bi pitanje bilo postavljeno jasno i otvoreno. Kautsky to ne čini. »Doslovno — piše on — riječ diktatura znači uništenje demokracije.«

Prvo, to nije definicija. Ako Kautsky želi da izbjegne davanje definicije pojma diktatura, zašto je onda izabrao gornji način prilaženja pitanju?

Drugo, to je apsolutno netočno. Prirodno je da će liberal govoriti o »demokraciji« uopće. Marksist nikad neće zaboraviti da postavi pitanje: »za koju klasu?«. Svatko zna, na primjer — i »historičar« Kautsky zna to tako isto — da su ustanci ili čak jači nemiri robova u antičko

doba odmah pokazivali suštinu antičke države kao *diktature robovlasnika*. Da li je ta diktatura uništavala demokraciju među robovlasnicima, za robovlasnike? Svi znamo da nije.

»Marksist« Kautsky rekao je nevjerljivu glupost i neistinu, jer je »zaboravio« klasnu borbu...

Da bi se od liberalskog i lažnog tvrđenja, koje je dao Kautsky, napravilo marksističko i istinito, treba reći: diktatura ne znači obavezno uništenje demokracije za onu klasu koja ostvaruje tu diktaturu nad drugim klasmama, ali ona obavezno znači uništenje (ili vrlo bitno ograničenje, što je također jedan od oblika uništenja) demokracije za onu klasu nad kojom se ili protiv koje se ostvaruje diktatura.

Ali, koliko god bilo točno to tvrđenje, ono ne daje definiciju diktature.

Razmotrimo slijedeću rečenicu Kautskog:

...Ali, uzeta doslovno, razumije se, ta riječ znači i ličnu vlast pojedinca koji nije vezan nikakvima zakonima...

Kao slijepo štene koje slučajno zabada njušku čas ovdje čas ondje, Kautsky je i ne sluteći nabasao ovdje na jednu točnu misao (naime, da je diktatura vlast koja nije vezana nikakvima zakonima), ali definiciju diktature opet nije dao i rekao je, osim toga, notorno historijsku neistinu: da tobože diktatura znači vlast pojedinca. To je i gramatički netočno, jer diktatorstvovati može i grupa lica, i oligarhija, i jedna klasa itd.

Dalje Kautsky govori o razlici između diktature i despotizma, ali, iako je ono što on govori očigledno netočno, mi se na tome nećemo zadržavati, jer to nema nikakve veze s pitanjem koje nas interesira. Poznata je sklonost Kautskog da se od XX vijeka okreće XVIII, a od XVIII antičkoj starini, i mi se nadamo da će njemački proletarijat kad izvojuje diktaturu uzeti u obzir tu sklonost Kautskog i postaviti ga, recimo, za gimnazijskog profesora povijesti starog vijeka. Od definicije diktature proletarijata izvlačiti se putem umovanja o despotizmu — to je ili krajnja glupost ili veoma nevjesta prevara.

Izlazi, poslije svega ovog, da je Kautsky uzevši da govori o diktaturi napričao mnogo notorne neistine, ali da

nikakve definicije nije dao! On bi mogao, ne uzdajući se u svoje intelektualne sposobnosti, uzeti u pomoć svoje pamćenje i izvaditi iz »kutijica« sve slučajeve u kojima Marx govori o diktaturi. On bi dobio, sigurno, ili ovu definiciju ili definiciju koja se s ovom u suštini poklapa:

Diktatura je vlast koja se oslanja neposredno na nasilje, koja nije vezana nikakvim zakonima.

Revolucionarna diktatura proletarijata je vlast koja je izvojevana i koja se održava nasiljem proletarijata nad buržoazijom, vlast koja nije vezana nikakvim zakonima.

I eto tu prostu istinu, istinu jasnu kao božji dan za svakog svjesnog radnika (predstavnika mase, a ne najgornjeg sloja od kapitalistâ potkuljene malograđanske bagre, kakvi su socijalimperijalisti svih zemalja), tu očiglednu istinu za svakog predstavnika eksplotiranih, koji se bore za svoje oslobođenje, tu neospornu za svakog marksista istinu treba »ratom osvajati« od učenog gospodina Kautskog! Čime to da objasnimo? Onim duhom lukejstva kojim su prožete vođe II Internationale, koji su postali prezreni sikofanti u službi buržoazije.

Kautsky je najprije izveo jednu manipulaciju, rekavši očiglednu glupost da u doslovnom smislu riječ diktatura znači individualnog diktatora, a zatim — na osnovu te manipulacije! — izjavljuje da kod Marxa, »prema tome«, riječi o diktaturi klase imaju ne doslovni smisao (nego smisao pri kojem diktatura ne znači revolucionarno nasilje, već »mirno« osvajanje većine pod buržoaskom — zapamtite to — »demokracijom«).

Treba, vidite, razlikovati »stanje« od »forme vladanja«. Nevjerojatno dubokomislena razlika: taman kao kad bismo razlikovali »stanje« gluposti kod čovjeka koji rezonira glupo od »forme« njegovih gluposti!

Kautsky mora protumačiti diktaturu kao »stanje gospodstva« (taj izraz on je doslovno upotrebio već na idućoj, 21. strani), jer pri takvom tumačenju iščezava revolucionarno nasilje, iščezava nasilna revolucija. »Stanje gospodstva« je stanje u kojem se nalazi svaka većina pod... »demokracijom«. Zahvaljujući tom varaličkom triku, revolucija sretno iščezava!

Ali prevara je odveć gruba, i ona neće spasiti Kautskog. Da diktatura prepostavlja i znači »stanje« nepri-

jatno za renegate *revolucionarnog nasilja* jedne klase nad drugom, to »šilo u vreći nećeš sakriti«. Apsurdnost razlikovanja »stanja« i »forme vladanja« probija napolje. Govoriti ovdje o formi vladanja sasvim je glupo, jer svako dijete zna da su monarhija i republika različite forme vladanja. Gospodinu Kautskom mora se dokazivati da su obje ove forme vladanja, kao i sve prelazne »forme vladanja« u kapitalizmu, samo vrste *buržoaske države*, tj. diktature buržoazije.

Naposljetku, govoriti o formama vladanja znači ne samo glupo nego i grubo falsificirati Marxa, koji jasno, da ne može biti jasnije, govorи ovdje o formi ili tipu države, a ne o formi vladanja.

Proleterska revolucija nije moguća bez nasilnog razaranja buržoaske državne mašine i zamjene te maštine novom, koja, po Engelsovim riječima, »nije više država u pravom smislu«.⁷

Kautsky mora da sve to zamaže i zalaže — to traži njegova renegatska pozicija.

Pogledajte kakvim bijednim trikovima on pribjegava.

Trik prvi: ... »Da Marx nije ovdje imao u vidu formu vladanja, proizlazi već iz toga što je on smatrao da se u Engleskoj i Americi prijelaz može izvršiti mirno, tj. demokratskim putem« ...

Forma vladanja nema ovdje apsolutno nikakva posla, jer ima monarhija koje nisu tipične za buržoasku državu, na primjer monarhije koje se odlikuju nepostojanjem stajaće vojske, i ima republika koje su sasvim tipične za tu državu, na primjer republike sa stajaćom vojskom i s birokracijom. To je općepoznata historijska i politička činjenica, i Kautskom neće poći za rukom da je falsificira.

Da je Kautsky htio ozbiljno i poštено da rasuđuje, on bi sebi postavio pitanje: postoje li historijski zakoni koji se tiču revolucije koji ne znaju za izuzetak? Odgovor bi bio: ne, takvi zakoni ne postoje. Ti zakoni imaju u vidu samo ono što je tipično, ono što je Marx jedanput nazvao »idealnim« u smislu prosječnog, normalnog, tipičnog kapitalizma.

Dalje. Da li je sedamdesetih godina prošlog vijeka postojalo nešto što je od Engleske i Amerike pravilo izuze-

tak u razmatranom pogledu? Svakome tko koliko toliko poznaje zahtjev nauke u oblasti historijskih pitanja jasno je da se to pitanje mora postaviti. Ne postaviti ga, znači falsificirati nauku, znači igrati se sofizama. A kad to pitanje postavimo, znamo kakav ćemo dobiti odgovor: revolucionarna diktatura proletarijata je *nasilje* protiv buržoazije; a posebno — nužnost tog nasilja izaziva činjenica, kao što su vrlo iscrpno i više puta objašnjavali Marx i Engels (naročito u »Građanskom ratu u Francuskoj« i u njegovu predgovoru), što postoji *stajaća vojska i birokracija*. Baš tih institucija, baš u Engleskoj i Americi, baš sedamdesetih godina XIX vijeka, kad je Marx učinio svoju napomenu, *nije bilo!* (A sad njih i u Engleskoj i u Americi *ima*).

Kautsky mora doslovno podvaljivati na svakom koraku, da bi prikrio svoje renegatstvo!

I pazite kako je on ovdje nehotice pokazao svoje magareći uši: on je napisao »*mirno, tj. demokratskim putem*«!!

Pri definiranju diktature Kautsky se iz petnih žila upinjao da sakrije od čitaoca osnovno obilježje tog pojma, naime: revolucionarno *nasilje*. A ovdje je istina izbila na površinu: radi se o suprotnosti *mirnog* i *nasilnog prevrata*.

U tom grmu leži zec. Svi trikovi, sofizmi, šwindlerski falsifikati i potrebni su Kautskom zato da bi se izvukao od *nasilne* revolucije, da bi prikrio svoje odricanje od nje, svoj prelazak na stranu *liberalne radničke politike*, tj. na stranu buržoazije. U tom grmu leži zec.

»Historičar« Kautsky tako bezočno falsificira historiju da zaboravlja osnovno: — predmonopolistički kapitalizam — a njegova apogeja bile su baš sedamdesete godine XIX vijeka — odlikovao se, zbog svojih glavnih *ekonomskih* osobina, koje su se u Engleskoj i Americi manifestale naročito tipično, najvećom, relativno, miroljubivošću i slobodoljubivošću. A imperijalizam, tj. monopolistički kapitalizam, koji je definitivno sazreo tek u XX vijeku, po svojim glavnim *ekonomskim* osobinama odlikuje se najmanjom miroljubivošću i slobodoljubivošću,

najvećim i općim razvitkom militarizma. »Ne opaziti« to raspravljujući o tome koliko je tipičan ili vjerljatan mirni ili nasilni prevrat — znači srozati se na običnog lukeja buržoazije.

Trik drugi. Pariska komuna bila je diktatura proletarijata, a bila je izabrana općim pravom glasa, bez lišavanja buržoazije izbornih prava, »demokratski«. I Kautsky trijumfira: ... »Diktatura proletarijata bila je za Marxa« (ili po Marxu) »stanje koje nužno proizilazi iz čiste demokracije kad proletarijat čini većinu« (bei überwiegendem Proletariat, S. 21.).

Taj argument Kautskog toliko je smiješan da se čovjek stvarno nalazi u pravom *embarras des richesses* (na muci je od obilja... protivargumenata). Prvo, poznato je da su cvijet, štab, vrhovi buržoazije pobjegli iz Pariza u Versailles. U Versaillesu je bio »socijalist« Louis Blanc, što, između ostalog, pokazuje netočnost tvrđenja Kautskog da su u Komuni učestvovali »svi pravci« socijalizma. Zar nije smiješno prikazivati kao »čistu demokraciju« s »općim pravom glasa« podjelu stanovnika Pariza na dva zaraćena tabora, od kojih je jedan koncentrirao svu borbenu, politički aktivnu buržoaziju?

Drugo, Komuna se borila protiv Versaillesa kao radnička vlada *Francuske* protiv buržoaske vlade. Šta će tu »čista demokracija« i »opće pravo glasa«, kad je Pariz rješavao sudbinu Francuske? Da nije Marx polazio od principâ i prakse »čiste demokracije« kad je smatrao da je Komuna pogriješila što nije uzela banku koja je pripadala čitavoj Francuskoj?⁸

Vidi se, zaista, da Kautsky piše u zemlji u kojoj policija zabranjuje ljudima da se »kolektivno« smiju, inače bi Kautsky bio ubijen smijehom.

Treće. Dozvolit će sebi da učtivo podsjetim gospodina Kautskog, koji zna napamet Marxa i Engelsa, na ovu Engelsovou ocjenu Komune s gledišta... »čiste demokracije«:

»Jesu li ikad vidjela revoluciju ta gospoda« (antiautoristi)? »Revolucija je, nesumnjivo, najautoritativnija stvar koja postoji, akt u kome jedan dio stanovništva nameće svoju volju drugom dijelu puškama, bajonetima i topovima, to jest sredstvima veoma autoritativnim. I

partija koja je pobijedila mora da održava svoje gospodstvo pomoću straha koji reakcionarima uliva njeno oružje. Da se Pariska komuna nije oslanjala na autoritet naoružanog naroda protiv buržoazije, zar bi se ona držala duže od jednog dana? I zar mi, naprotiv, ne bismo imali pravo da zamjerimo Komuni što se ona odveć malo služila tim autoritetom?⁹

Eto vam »čiste demokracije«! Kako bi Engels ismijao nekog banalnog malograđanina, »socijaldemokrata« (u francuskom smislu — četrdesetih godina i u općeevropskom — 1914—1918.) kome bi palo na um da uopće govori o »čistoj demokraciji« u društvu podijeljenom na klase!

Ali dosta. Nabrojiti sve apsurde do kojih dolazi Kautsky nije moguće, jer kod njega u svakoj rečenici zjapi provalija renegatstva.

Marx i Engels su dali vrlo iscrpnu analizu Pariske komune, pokazali su da je njen pokušaj da razbije, slomi »gotovu državnu mašinu« — njena zasluga. Marx i Engels smatrali su taj zaključak za toliko važan da su samo tu ispravku unijeli 1872. godine u »zastarjeli« (dijelom) program »Komunističkog manifesta«.¹⁰ Marx i Engels su pokazali da je Komuna uništavala vojsku i činovništvo, uništavala parlamentarizam, razarala »parazitsku izraslinu — državu« itd., a premudri Kautsky, stavivši spačaću kapu na glavu, ponavlja ono što su hiljadu puta rekli liberalni profesori — bajke o »čistoj demokraciji«.

Imala je pravo Roza Luxemburg kad je 4. augusta 1914. rekla da je njemačka socijaldemokracija sada *smrdljivi leš*.

Trik treći je ovaj: »Ako govorimo o diktaturi kao formi vladanja, ne možemo govoriti o diktaturi klase. Klasa, kao što smo već rekli, može samo gospodariti, ne vladati... Vladaju »organizacije« ili »partije«.

Zapetljavate, do zla boga zapetljavate, gospodine »konfuzije savjetniče«! Diktatura nije »forma vladanja«, to je smiješno i glupo. I Marx govorи ne o formi vladanja, nego o formi ili tipu *države*. To nipošto nije isto, nipošto nije isto. Također je potpuno netočno i to da ne može vladati *klasa*; takvu glupost mogao je izvaliti samo »par-

lamentarni kreten«, koji ne vidi ništa osim buržoaskog parlamenta, koji ne zapaža ništa osim »vladajućih partija«. U svakoj evropskoj zemlji naći će Kautsky primjere koji pokazuju da je njome vladala njena gospodujuća klasa, na primjer vlastela u srednjem vijeku, i pored svoje nedovoljne organiziranosti.

Da rezimiramo. Kautsky je na najsandalozniji način izvrnuo pojam diktature proletarijata, pretvorivši Marxa u najobičnijeg liberala, tj. sam se srozao na nivo liberala koji brblja banalne fraze o »čistoj demokraciji«, uljepšavajući i zabašurujući klasni sadržaj buržoaske demokracije, zazirući najviše od *revolucionarnog nasilja* od strane ugnjetene klase. »Protumačivši« pojam »revolucionarne diktature proletarijata« tako da iz njega iščezava revolucionarno nasilje od strane ugnjetene klase nad ugnjetaćima, Kautsky je u liberalnom izvrtanju Marxa tukao svjetski rekord. Renegat Bernstein ispaо je siromašak u poređenju s renegatom Kautskim.

BURŽOASKA I PROLETERSKA DEMOKRACIJA

Pitanje koje je Kautsky užasno zapetljao izgleda u stvari ovako.

Ako nećemo da tjeramo šegu sa zdravim razumom i s historijom, jasno je da se ne može govoriti o »čistoj demokraciji« dok postoje različite klase: može se govoriti samo o *klasnoj demokraciji*. (U zagradi rečeno, »čista demokracija« nije samo *ignorantska fraza*, koja pokazuje neshvaćanje kako klasne borbe tako i suštine države, nego i potpuno šuplja fraza, jer u komunističkom društvu demokracija će, preobražavajući se i pretvarajući se u naviku, *odumirati*, ali nikad neće biti »čista« demokracija.)

»Čista demokracija« je lažna fraza liberala, koji obmanjuju radnike. Historija zna za buržoasku demokraciju, koja smjenjuje feudalizam, i za proletersku demokraciju, koja smjenjuje buržoasku.

Kad Kautsky Malone desetak strana posvećuje »dokazivanju« istine da je buržoaska demokracija progresivna

u poređenju sa srednjim vijekom i da nju proletarijat pošto poto mora iskorištavati u svojoj borbi protiv buržoazije, to je obično liberalsko brbljanje koje obmanjuje radnike. To je truzam — ne samo u prosvjećenoj Njemačkoj nego i u neprosvjećenoj Rusiji. Kautsky jednostavno baca »učenu« prašinu u oči radnicima kad s važnim izrazom lica priča i o Weitlingu i o jezuitima u Paragvaju i o mnogočemu drugom, da bi opisao *b u r ž o a s k u* suštinu savremene, tj. kapitalističke, demokracije.

Kautsky uzima iz marksizma ono što je prihvatljivo za liberale, za buržoaziju (kritika srednjeg vijeka, progresivna historijska uloga kapitalizma uopće i kapitalističke demokracije napose), a izbacuje, prešćaje, zabašuruje u marksizmu ono što je *neprihvatljivo za buržoaziju* (revolucionarno nasilje proletarijata protiv buržoazije radi njena uništenja). Eto zašto Kautsky ispada, neizbjedno, zbog svoje objektivne pozicije, ma kakvo bilo njegovo subjektivno uvjerenje, lakej buržoazije.

Buržoaska demokracija, ma koliko da je ona veliki historijski progres u poređenju sa srednjim vijekom, uvek ostaje — i u kapitalizmu ne može ne ostati — uska, krnja, lažna, licemjerna, raj za bogate, klopka i prevara za eksplorirane, za siromašne. Eto tu istinu, koja čini najbitniji sastavni dio marksističkog učenja, »marksist« Kautsky nije shvatio. Eto u tom — osnovnom — pitanju Kautsky servira »priyatne stvari« za buržoaziju umjesto naučne kritike onih uslova koji čine svaku buržoasku demokraciju demokracijom za bogate.

Podsjetit ćemo najprije veleučenog gospodina Kautskog na one teoretske izjave Marxove i Engelsove koje je naš erudit sramno »zaboravio« (da ugodi buržoaziji), a zatim ćemo stvar objasniti u najpopularnijem obliku.

Ne samo antička i feudalna država, i »moderna predstavnička država je sredstvo za eksploriranje najamnog rada od strane kapitala« (Engels u svom djelu o državi). »Kako je pak država samo prolazna institucija, kojom se služe u borbi, u revoluciji, da bi nasilno gušili svoje protivnike, čista je besmislica govoriti o slobodnoj narodnoj državi: dok je proletarijatu još potrebna država, ona mu je potrebna ne u interesu slobode, nego u interesu ugušivanja njegovih protivnika, a čim postane moguće govoriti

o slobodi, prestaje država kao takva postojati« (Engels u pismu Bebelu od 28. III 1875). »Država nije ništa drugo do mašina za ugnjetavanje jedne klase od strane druge, i to u demokratskoj republici ništa manje nego u monarhiji« (Engels u predgovoru Marxovu »Građanskom ratu«). Opće izborno pravo je »mjerilo zrelosti radničke klase. Više ono ne može dati i neće nikad dati u današnjoj državi« (Engels u svom djelu o državi). Gospodin Kautsky prežvakava neobično dosadno prvi dio te postavke, koji je prihvativ za buržoaziju. A drugi, koji smo mi podvukli i koji je za buržoaziju neprihvativ, renegat Kautsky prešućuje! »Komuna je imala da bude ne parlamentarno, nego radno tijelo, izvršno i zakonodavno u isto vrijeme... Umjesto toga da se jedanput u tri godine ili u šest godina rješava koji će član vladajuće klase predstavljati i tlačiti (ver- und zertreten) narod u parlamentu, opće izborno pravo imalo je da služi narodu, organiziranom u komune, za to da pronalazi za svoje poduzeće radnike, nadzornike i knjigovođe, kao što individualno izborno pravo služi za taj cilj svakom poslodavcu« (Marx u djelu o Pariskoj komuni »Građanski rat u Francuskoj«).

Svaka od tih postavaka, koje su vrlo dobro poznate veleučenom gospodinu Kautskom, bije Kautskog u glavu, razgoličuje sve njegovo renegatstvo. U čitavoj brošuri Kautskog nema ni trinka shvaćanja tih istina. Cijeli je sadržaj njegove brošure tjeranje šege s marksizmom!

Uzmite osnovne zakone suvremenih država, uzmite upravljanje njima, uzmite slobodu zbora ili štampe, uzmite »jednakost građana pred zakonom«, — i naći ćete na svakom koraku dobro poznato svakom poštenom i svjesnom radniku licemjerstvo buržoaske demokracije. Svaka država, neka je ona i najdemokratskija, ima u svom ustavu stražnja vratašca ili klauzule koje daju mogućnost buržoaziji da krene trupe protiv radnika, da stavi na snagu ratne zakone itd. »u slučaju narušavanja reda«, — faktički, u slučaju kad eksplloatirana klasa »narušava« svoj ropski položaj i pokušava da se ne poнаша robovski. Kautsky bezočno uljepšava buržoasku demokraciju prečutkujući na primjer ono što rade najdemokratskiji i najrepublikanski buržuji u Americi ili Švicarskoj protiv radnika štrajkaša.

O, mudri i učeni Kautsky to prečutkuje! On ne shvaća, taj učenjak i političar, da je prečutkivanje toga podlost. On više voli da priča radnicima djeće bajke kao što je bajka da demokracija znači »zaštitu manjine«. Nevjerojatno ali istinito! U ljetu 1918. godine od rođenja Kristova, u petoj godini svjetskog imperialističkog pokolja i gušenja internacionalističkih (tj. onih koje nisu podlo izdale socijalizam kao Renaudeli i Longueti, kao Scheidemann i Kautsky, kao Hendersoni i Webbi itd.) manjina u svim »demokracijama svijeta«, gospodin učenjak Kautsky, slatkim, slatkim glasom pjeva slavopojke »zaštiti manjine«. Tko hoće, može o tome pročitati na str. 15 brošure Kautskog. A na strani 16. ovaj učeni... individualum ispričat će vam o vigovcima i torijevcima¹¹ u XVIII vijeku u Engleskoj!

Kakva učenost! Kakvo rafinirano lakejstvo pred buržoazijom! Kakva civilizirana manira puzanja potrbuške pred kapitalistima i lizanja njihovih čizama! Kad bih bio Krupp ili Scheidemann, ili Clemenceau ili Renaudel, ja bih plaćao gospodinu Kautskom milione, nagrađivao ga Jedinim poljupcima, hvalio ga pred radnicima, preporučivao »jedinstvo socijalizma« s ljudima tako »dostojnim poštovanja« kao što je Kautsky. Pisati brošure protiv diktature proletarijata, pričati o vigovcima i torijevcima u XVIII vijeku u Engleskoj, uvjeravati da demokracija znači »zaštitu manjine i prečutkivati pogrome protiv internacionalista u »demokratskoj« republici Americi — zar to nisu lakejske usluge bužoaziji?

Učeni gospodin Kautsky »zaboravio je« — vjerojatno slučajno zaboravio... — jednu »sitnicu«: da zaštitu manjine vladajuća partija buržoaske demokracije pruža samo drugoj buržoaskoj partiji, a proletarijat pri svakom ozbiljnem, dubokom, osnovnom pitanju umjesto »zaštite manjine« dobiva ratne zakone ili pogrome. *Ukoliko je demokracija razvijenja, utoliko je ona pri svakom dubokom političkom razmimoilaženju koje je opasno za buržoaziju bliža pogromu ili građanskom ratu.* Taj »zakon« buržoaske demokracije učeni gospodin Kautsky mogao bi promatrati na Dreyfusovoj aferi¹² u republikanskoj Francuskoj, na linčovanju Crnaca i internacionalista u demokratskoj republici Americi, na primjeru Irske i Ulstera u

demokratskoj Engleskoj,¹³ na hajci protiv boljševika i organiziranju pogroma protiv njih u aprilu 1917. u demokratskoj republici Rusiji. Ja namjerno uzimam primjere ne samo iz vremena rata nego i iz predratnog, mirnog vremena. Slatki gospodin Kautsky voli da zatvara oči pred tim činjenicama XX vijeka i da umjesto toga priča radnicima neobično nove, veoma interesantne, vanredno poučne, nevjerljivo važne stvari o vigovcima i torijevcima u XVIII vijeku.

Uzmite buržoaski parlament. Možemo li uzeti da učeni Kautsky nikad nije čuo kako burza i bankari utoliko više podvrgavaju sebi buržoaske parlamente ukoliko je jače razvijena demokracija? Iz toga ne proizlazi da ne treba iskorištavati buržoaski parlamentarizam (i teško da ga je i jedna partija na svijetu iskorištavala tako uspješno kao boljševici, jer smo mi 1912—1914. godine osvojili čitavu radničku kuriju u četvrtoj Dumi). Ali iz toga proizlazi da samo liberal može zaboravljati historijsku ograničenost i uslovnost buržoaskog parlamentarizma, kao što to zaboravlja Kautsky. U najdemokratskijoj buržoaskoj državi ugnjetene mase nailaze na svakom koraku na vapijuću protivrječnost između formalne jednakosti, koju »demokracija« kapitalistâ proglašava, i hiljadâ faktičkih ograničenja i komplikacija koji čine proletere *najamnim robovima*. Baš ta protivrječnost otvara oči masama da vide trulost, lažnost, licemjerstvo kapitalizma. Baš tu protivrječnost razgoličuju stalno agitatori i propagandisti socijalizma pred masama da bi ih pripremili za revoluciju! A kad je počela era revolucije, Kautsky joj je okrenuo leđa i počeo je opjevati draži *umiruće buržoaske demokracije*.

Proleterska demokracija, čiji je jedan od oblika sovjetska vlast, omogućila je neviđen na svijetu razvitak i proširenje demokracije baš za ogromnu većinu stanovništva, za eksplotuirane i trudbenike. Napisati čitavu brošuru o demokraciji, kao što je to učinio Kautsky, koji govorи na dvije strane o diktaturi i na desecima strana o »čistoj demokraciji«, — i ne opaziti to, znači potpuno izvrnuti stvar, kao pravi liberal.

Uzmite vanjsku politiku. Ni u jednoj, ni u najdemokratskijoj buržoaskoj zemlji ona se ne vodi otvoreno.

Svuda obmana masa — u demokratskoj Francuskoj, Švicarskoj, Americi, Engleskoj, sto puta šira i rafiniranija nego u drugim zemljama. Sovjetska vlast je revolucionarno skinula veo tajne sa vanjske politike. Kautsky to nije opazio, on o tome ništa ne govori, iako u epohi pljačkaških ratova i tajnih ugovora o »podjeli sfera utjecaja« (tj. o podjeli svijeta među razbojnicima-kapitalistima) to ima kardinalno značenje, jer od toga zavisi pitanje mira, pitanje života i smrti desetaka miliona ljudi.

Uzmite ustrojstvo države. Kautsky se hvata za »sisteme«, čak i za to što su izbori »posredni« (u sovjetskom ustavu), ali suštinu stvari ne vidi. *Klasnu* suštinu državnog aparata, državne mašine on ne opaža. U buržoaskoj demokraciji kapitalisti hiljadama smicalica — koje su utoliko vještije i sigurnije ukoliko je »čista« demokracija razvijenija, *otiskuju* mase od učešća u upravljanju, od slobode zabora i štampe itd. Sovjetska vlast *prva* na svijetu (strog uvezši druga, jer je isto to počela raditi Pariska komuna) *privlači* mase, i to baš *eksploatirane* mase, upravljanju. Učešće u buržoaskom parlamentu (koji *nikad* ne *rješava* ozbiljna pitanja u buržoaskoj demokraciji: njih rješavaju burza, banke) *zagrađeno* je od radnih masa hiljadama pregrada, i radnici vrlo dobro znaju i osjećaju, vide i uočavaju da je buržoaski parlament *tuđa institucija, oruđe ugnjetavanja* proletera od strane buržoazije, institucija neprijateljske klase, eksploatatorske manjine.

Sovjeti su neposredna organizacija samih radnika i eksploatiranih masa koja na sve moguće načine *olakšava* tim masama da same ustrojavaju državu i upravljaju njome. Upravo avangarda trudbenika i eksploatiranih, gradski proletarijat dobiva pri tome prednost, zato što je on najbolje ujedinjen — putem krupnih poduzeća; njemu je najlakše birati i pratiti izbore. Sovjetska organizacija automatski *olakšava* ujedinjenje svih trudbenika i eksploatiranih oko njihove avangarde, proletarijata. Stari buržoaski aparat — činovništvo, privilegiji bogatstva, buržoaskog obrazovanja, veza itd. (ti faktički privilegiji utoliko su raznovrsniji ukoliko je buržoaska demokracija razvijenija), — sve to pri sovjetskoj organizaciji otpada. Sloboda štampe nije više licemjerstvo, jer se

štamparije i papir oduzimaju buržoaziji. Tako isto i najbolje zgrade, palače, vile, veleposjedničke kuće. Sovjetska vlast je mnoge i mnoge hiljade tih najboljih zgrada odmah oduzela eksplotatorima, i tako učinila milion puta »demokratskijim« pravo zbara za mase, — ono pravo zbara bez kojeg je demokracija laž. Posredni izbori u ne-lokalne, ne-mjesne sovjete olakšavaju kongrese sovjeta, čine cijeli aparat jeftinijim, elastičnijim, pristupačnijim za radnike i seljake u periodu kad život vri i kad je naročito potrebno imati brzu mogućnost opozivanja svog mjesnog deputata ili njegova slanja na opći kongres sovjeta.

Proleterska demokracija je *milion puta* demokratskija od svake buržoaske demokracije; sovjetska vlast je milion puta demokratskija od najdemokratskih buržoaske republike.

Ne opaziti to — mogao je samo ili svjesni sluga buržoazije ili politički potpuno mrtav čovjek, koji ne vidi živi život od prašnjavih buržoaskih knjiga, koji je skroz naskroz prožet buržoaskodemokratskim predrasudama i koji se zbog toga, objektivno, pretvara u lakeja buržoazije.

Ne opaziti to — mogao je samo čovjek koji nije kadar postaviti pitanje s gledišta *ugnjetenih* klasa:

postoji li ijedna zemlja na svijetu, među najdemokratskim buržoaskim zemljama, u kojoj *prosječni, masovni radnik, prosječni, masovni poljoprivredni radnik ili seoski poluproleter* uopće (tj. predstavnik ugnjetene mase, ogromne većine stanovništva) ima i približno onu slobodu da organizira zborove u najljepšim zgradama, onu slobodu da ima za izražavanje svojih misli, za obranu svojih interesa, najveće štamparije i najbolje magazine papira, onu slobodu da izdiže baš ljude svoje klase na upravljanje državom i na »ustrojavanje« države koju ima u Sovjetskoj Rusiji?

Smiješno je i misliti da gospodin Kautsky može naći i u jednoj zemlji makar jednog od hiljade obaviještenih radnika i poljoprivrednih radnika koji bi se kolebao odgovarajući na to pitanje. Instinkтивno, slušajući odlomke priznanjâ istine iz buržoaskih listova, radnici cijelog svi-

jeta simpatiziraju sa Sovjetskom Republikom baš zato što vide u njoj proletersku demokraciju, demokraciju za siromašne, a ne demokraciju za bogate, kakva je na djelu svaka, čak i najbolja buržoaska demokracija.

Nama upravljaju (i našu državu »ustrojavaju«) buržoaski činovnici, buržoaski parlamentarci, buržoaski suci. To je prosta, očigledna, neosporna istina, koju znaju iz svog životnog iskustva, koju osjećaju i uočavaju svakog dana deseci i stotine miliona ljudi iz ugnjetenih klasa u svim buržoaskim zemljama, i u najdemokratskijim buržoaskim zemljama.

A u Rusiji su potpuno razbili činovnički aparat, nisu ostavili u njem ni kamen na kamenu, istjerali su sve stare suce, rastjerali su buržoaski parlament i dali su *kudikamo pristupačnije* predstavništvo baš radnicima i seljacima, *n j i h o v i m* sovjetima zamjenili su činovnike ili su *n j i h o v e* sovjete postavili nad činovnicima, *n j i h o v e* sovjete učinili biračima sudaca. Dovoljna je sama ta činjenica, pa da sve ugnjetene klase priznaju sovjetsku vlast, to jest danu formu diktature proletarijata, koja je milion puta demokratskija od najdemokratskije buržoaske republike.

Kautsky ne shvaća tu za svakog radnika shvatljivu i očiglednu istinu, jer je »zaboravio«, »odvikao se« da postavlja pitanje: demokracija za koju klasu? On rezonira s gledišta »čiste« (tj. besklasne? ili vanklasne?) demokracije. On rezonira kao Šajlok¹⁴: »funta mesa«, više ništa. Jednakost svih građana — inače nema demokracije.

Mora se učenom Kautskom, »marksistu« i »socijalistu« Kautskom, postaviti pitanje:

može li biti jednakosti među eksplotiranim i eksploratorom?

Čudovišno je, nevjerljivo je, da se to pitanje mora postavljati pri analizi knjige idejnog vođe II Internacionale. Ali »kad si se uhvatio u kolo, igraj«. Kad si uzeo da pišeš o Kautskom, — objašnjavaj učenom čovjeku zašto ne može biti jednakosti među eksplotatorom i eksploratiranim.

MOŽE LI BITI JEDNAKOSTI MEĐU EKSPLOATIRANIM I EKSPLOATATOROM?

Kautsky rasuđuje ovako:

(1) »Eksploatatori su činili uvijek samo neznatnu manjinu stanovništva« (str. 14 brošure Kautskog).

To je neosporna istina. Kako treba rasuđivati polazeći od te istine? Može se rasuđivati marksistički, socijalistički: u tom slučaju treba uzeti za bazu odnos eksploatiranih prema eksploatatorima. Može se rasuđivati liberalski, buržoaskodemokratski: u tom slučaju treba uzeti za bazu odnos većine prema manjini.

Ako se rasuđuje marksistički, mora se reći: eksploatatori neminovno pretvaraju državu (a riječ je o demokraciji, to jest o jednoj od formi države) u oruđe gospodstva svoje klase, eksploatatora, nad eksploatiranim. Zato će i demokratska država, dok postoji eksploatatori koji gospodare nad većinom eksploatiranih, nužno biti demokracija za eksploatatore. Država eksploatiranih mora se iz osnova razlikovati od takve države, mora biti demokracija za eksploatirane i *ugušivanje eksploatatora*, a ugušivanje klase znači nejednakost te klase, njeno izuzimanje iz »demokracije«.

Ako se rasuđuje liberalski, morat će se reći: većina odlučuje, manjina se pokorava. Oni koji se ne pokoravaju, kažnjavaju se. I to je sve. Ni o kakvom klasnom karakteru države uopće, »čiste demokracije« napose, ne vrijedi raspravljati; to se stvari ne tiče, jer većina je većina, a manjina je manjina. Funta mesa je funta mesa, i basta.

Kautsky rasuđuje baš tako:

(2) »Zašto bi gospodstvo proletarijata uzimalo i moralo uzimati formu koja je nespojiva s demokracijom?« (str. 21). Iza toga dolazi komentar: proletariat ima na svojoj strani većinu; komentar — veoma iscrpan i veoma bogat riječima, i s citatom iz Marxa i s ciframa glasova u Pariskoj komuni. Zaključak: »Režim koji ima tako jake korijene u masama nema ni najmanjeg razloga da dira u demokraciju. On će morati neki put upotrijebiti nasilje: u slučajevima kad se pribjegava nasilju da bi se ugušila

demokracija. Na nasilje se može odgovoriti samo nasiljem. Ali režim koji zna da su za njim mase primjenjivat će nasilje samo da štiti demokraciju, a ne da je uništava. On bi prosto naprsto izvršio samoubistvo kad bi uklonio svoju najsigurniju osnovu, opće izborno pravo, duboki izvor snažnog moralnog autoriteta« (str. 22).

Kao što vidite: odnos između eksploratora i eksploratora iz argumentacije Kautskog iščezao je. Ostala je samo većina uopće, manjina uopće, demokracija uopće, poznata nam već »čista demokracija«.

Ne zaboravite da se to govori *u vezi s Pariskom komunom!* Navest ćemo, radi ilustracije, šta su Marx i Engels rekli o diktaturi *u vezi s Komunom*:

Marx: ... »Kad radnici na mjesto diktature buržoazije stavljaju svoju revolucionarnu diktaturu... da bi slomili otpor buržoazije... oni daju državi revolucionarnu i prelaznu formu« ...¹⁵

Engels: ... »Partija koja je pobijedila« (u revoluciji) »mora da održava svoje gospodstvo pomoću straha koji reakcionarima uliva njeno oružje. Da se Pariska komuna nije oslanjala na autoritet naoružanog naroda protiv buržoazije, zar bi se ona držala duže od jednog dana? I zar mi, naprotiv, ne bismo imali pravo da zamjerimo Komuni što se ona odveć malo služila tim autoritetom?...¹⁶

Isti: »Kako je pak država samo prolazna institucija, kojom se služe u borbi, u revoluciji, da bi nasilno gušili svoje protivnike, čista je besmislica govoriti o slobodnoj narodnoj državi: dok je proletarijatu još potrebna država, ona mu je potrebna ne u interesu slobode, nego u interesu ugušivanja njegovih protivnika, a čim postane moguće govoriti o slobodi, prestaje država kao takva postojati« ...¹⁷

Između Kautskog i Marxa sa Engelsom razmak je kao između neba i zemlje, kao između liberala i proleterorskog revolucionara. Čista demokracija i naprsto »demokracija«, o kojoj govori Kautsky, samo je prepričavanje te »slobodne narodne države«, tj. čista besmislica. Kautsky s učenošću veleučene kabinetske budale ili s nevinošću desetogodišnje djevojčice pita: zašto bi bila potrebna diktatura kad postoji većina? A Marx i Engels objašnjavaju:

- Zato da bi se slomio otpor buržoazije,
- zato da bi se reakcionarima ulivao strah,
- zato da bi se podržavao autoritet naoružanog naroda protiv buržoazije,
- zato da bi proletarijat mogao nasilno ugušiti svoje protivnike.

Kautsky ta objašnjenja ne shvaća. Zaljubljen u »čistoću« demokracije, ne videći njenu buržoaznost, on »dosljedno« stoji na tome da većina, pošto je ona većina, ne treba da »lomi otpor« manjine, ne treba da je »nasilno ugušuje«, — dovoljno je ugušivati slučajeve kršenja demokracije. Zaljubljen u »čistoću« demokracije, Kautsky nehotice pravi onu sićušnu grešku koju uvijek prave svi buržoaski demokrati: naime, on formalnu jednakost (skroz lažnu i licemjernu u kapitalizmu) uzima za faktičku! Sitnica!

Eksplotator ne može biti jednak s eksplotiranim.

Ta istina, ma koliko ona bila neprijatna Kautskom, čini bitni sadržaj socijalizma.

Druga istina: stvarne, faktičke jednakosti ne može biti dok ne bude potpuno uništена svaka mogućnost eksplatacije jedne klase od strane druge.

Eksplotatore je moguće razbiti odmah, kad uspije ustanak u centru ili pobuna vojske. Ali, osim sasvim rijetkih i naročitih slučajeva, eksplotatore nije moguće uništiti odmah. Nije moguće odmah ekspropriirati sve veleposjednike i kapitaliste iole veće zemlje. Dalje, sama eksproprijacija, kao pravni ili politički akt, ni najmanje ne rješava stvar, jer je potrebno faktički ukloniti veleposjednike i kapitaliste, faktički ih zamijeniti drugom, radničkom, upravom tvornica i imanja. Ne može biti jednakosti među eksplotatorima, koji su se u toku mnogih generacija izdvajali i obrazovanjem, i uslovima bogatog života i iskustvom, — i eksplotiranim, čija je velika većina čak i u najrazvijenijim i najdemokratskijim buržoaskim republikama potlačena, neprosvijećena, neuka, zastrašena, rascjepkana. Eksplotatori dugo poslije prevrata nužno zadržavaju niz ogromnih faktičkih prednosti: kod njih ostaje novac (uništiti novac nije moguće odmah), izvjesna, često velika, pokretna imovina, ostaju veze, iskustvo organizacije i upravljanja, poznavanje svih »tajni«

(običaja, metoda, sredstava, mogućnosti) upravljanja, ostaje više obrazovanje, prisnost s tehnički višim osobljem (koje živi i misli buržoaski), ostaje kudikamo veća praksa u vojnim stvarima (to je veoma važno) i tako dalje, i tako dalje.

Kad su eksplotatori razbijeni samo u jednoj zemlji — a to je, dabome, tipičan slučaj, jer je istovremena revolucija u nizu zemalja rijedak izuzetak — oni ostaju ipak jači od eksplotiranih, jer su međunarodne veze eksplotatora ogromne. Da dio eksplotiranih ili najnerazvijenijih srednjoseljačkih, zanatlijskih itd. masa ide i može ići za eksplotatorima, pokazivale su sve revolucije dosad, računajući tu i Komunu (jer je među versajskim trupama, što je »zaboravio« veleučeni Kautsky, bilo i proletera).

Kad tako stvari stoje, pretpostavljati da u iole dubokoj i ozbiljnoj revoluciji stvar rješava naprsto odnos većine prema manjini je najveći idiotizam, najgluplja predrasuda najobičnijeg liberala, obmana masâ, sakrivanje od njih notorne historijske istine. Ta historijska istina sastoji se u ovome: za svaku duboku revoluciju važi kao *pravilo dug, uporan, očajan otpor eksplotatora*, koji niz godina zadržavaju krupne faktičke prednosti nad eksplotiranim. Nikad — osim u slatkoj fantaziji slatke budalice Kautskog — eksplotatori se neće podvrgnuti odluci većine eksplotiranih dok ne isprobaju u posljednjoj, očajnoj bici, u nizu bitaka, svoju prednost.

Prijelaz od kapitalizma ka komunizmu je čitava historijska epoha. Dok se ona ne završi, eksplotatorima neminovno ostaje nada u restauraciju, a ta se *nada* pretvara u *pokušaje restauracije*. I poslije prvog ozbiljnog poraza, oborenih eksplotatori, koji nisu očekivali svoje obaranje, nisu vjerovali u nj, nisu dopuštali ni pomisao na nj, s udesetorostručenom energijom, s divljom strašću, s mržnjom koja je postala sto puta silnija, bacaju se u borbu za povratak otetog »raja«, za svoje porodice koje su živjele tako prijatno i koje sad »prosta fukara« osuđuje na propast i bijedu (ili na »grube« poslove...) A za eksplotatorima-kapitalistima vuče se široka masa sitne buržoazije, za koju deseci godina histo-

rijskog iskustva svih zemalja dokazuju da se povija i koleba: danas ide za proletarijatom, sutra se plaši teškoća revolucije, pada u paniku od prvog poraza ili poluporaza radnika, nervira se, batrga se, kuka, prebjegava iz tabora u tabor... kao naši menjševici i eseri.

I u toj situaciji, u periodu očajnog, oštrog rata, kad historija stavlja na dnevni red pitanje života ili smrti vjekovnih i hiljadugodišnjih privilegija, — govoriti o većini i manjini, o čistoj demokraciji, o nepotrebnosti diktature, o jednakosti eksplotatora s eksplotiranim!! Koliko je gluposti, koliko filistarstva potrebno za to!

Ali deceniji relativno »mirnog« kapitalizma, 1871—1914, nagomilali su u socijalističkim partijama koje se prilagođavaju oportunizmu Augijeve stale¹⁸ filistarstva, borniranosti, renegatstva...

* * *

Čitalac je, vjerojatno, opazio da Kautsky u gore navedenom citatu iz njegove brošure govori o atentatu na opće izborno pravo (nazivajući ga — u zagradi rečeno — dubokim izvorom snažnog moralnog autoriteta, dok Engels isto povodom Pariske komune i isto povodom pitanja diktature govori o autoritetu naoružanog naroda protiv buržoazije; interesantno je uporediti gledanje filistra i revolucionara na »autoritet«...)

Valja istaći da je pitanje o lišavanju eksplotatora izbornog prava čisto rusko pitanje, a ne pitanje diktature proletarijata uopće. Da je Kautsky, bez licemjerstva, dao svojoj brošuri naslov: »Protiv boljševika«, onda bi taj naslov odgovarao sadržaju brošure i Kautsky bi tada imao pravo da govori direktno o izbornom pravu. Ali Kautsky je htio da govori prije svega kao »teoretičar«. On je svojoj brošuri dao naslov: »Diktatura proletarijata« uopće. On govori specijalno o sovjetima i o Rusiji tek u drugom dijelu brošure, počevši od šestog paragrafa. A u prvom dijelu (iz kojeg sam i uzeo citat) govori se o demokraciji i diktaturi u opće. Kad je uzeo da govori o izbornom pravu Kautsky se odao kao polemičar protiv boljševika koji nimalo ne zarezuje

teoriju. Jer teorija, tj. rasuđivanje o općim (a ne nacionalno posebnim) klasnim osnovama demokracije i diktature, mora govoriti ne o specijalnom pitanju, kao što je izborno pravo, nego o općem pitanju: može li demokracija biti *sačuvana i za bogate i za eksploatatore* u historijskom periodu obaranja eksploatatora i zamjene njihove države državom eksploatiranih?

Tako i samo tako može postavljati pitanje teoretičar.

Mi znamo primjer Komune, mi znamo sva rasuđivanja osnivača marksizma u vezi s njom i povodom nje. Na osnovu toga materijala ja sam analizirao, na primjer, pitanje demokracije i diktature u svojoj brošuri »Država i revolucija«, napisanoj prije oktobarskog prevrata. O ograničenju izbornog prava *nisam rekao ni riječi*. Sad treba reći da je pitanje ograničenja izbornog prava nacionalnoposebno pitanje, a ne opće pitanje diktature. Pitanju ograničenja izbornog prava treba prilaziti izučavajući posebne uslove ruske revolucije, poseban put njena razvjeta. U daljem izlaganju to će biti i učinjeno. Ali bila bi pogreška unaprijed garantirati da će buduće proleterske revolucije u Evropi bezuvjetno donijeti, sve ili većina njih, ograničenje izbornog prava za buržoaziјu. To može biti. Poslije rata i poslije iskustva ruske revolucije to će, vjerojatno, biti, ali to *nije obavezno za ostvarenje diktature*, to ne čini *nužno* obilježje logičkog pojma diktature, to ne ulazi kao *nužan* uvjet u historijski i klasni pojam diktature.

Nužno obilježje, obavezan uvjet diktature jest *nasilno* ugušivanje eksploatatorâ kao klase i, prema tome, kršenje »čiste demokracije«, tj. jednakosti i slobode, u odnosu prema toj klasi.

Tako i samo tako može biti postavljeno pitanje teoretski. I time što nije postavio pitanje tako, Kautsky je dokazao da istupa protiv boljševika ne kao teoretičar, nego kao sikofant oportunistâ i buržoazije.

U kojim će zemljama, pri kakvim nacionalnim osobitostima ovog ili onog kapitalizma biti primijenjeno (isključivo ili pretežno) ovo li ono ograničenje, kršenje demokracije za eksploatatore, to je pitanje nacionalnih osobitosti ovog ili onog kapitalizma, ove ili one revolucije. Teoretski se pitanje postavlja drukčije, ono se po-

stavlja ovako: da li je moguća diktatura proletarijata bez kršenja demokracije u odnosu prema klasi eksploratora?

A Kautsky je obišao baš to, teoretski jedino važno i bitno, pitanje. Kautsky je navodio sve moguće citate iz Marxa i Engelsa, samo nije naveo one koji se odnose na dano pitanje i koje sam ja gore naveo.

Kautsky je pričao o svemu i svačemu, o svemu što je prihvatljivo za liberalne i buržoaske demokrate, što ne izlazi iz njihova kruga ideja, — samo ne o glavnom, samo ne o tome da proletarijat ne može pobijediti ako ne slomi otpor buržoazije, ako ne uguši nasilno svoje protivnike, i da ondje gdje postoji »nasilno ugušivanje«, gdje nema »slobode«, naravno, nema demokracije.

To Kautsky nije shvatio.

* * *

Prijedimo na iskustvo ruske revolucije i na razmimoilaženje između sovjeta deputata i Ustavotvorne skupštine koje je dovelo do raspuštanja Ustavotvorne skupštine i do lišavanja buržoazije izbornog prava¹⁹.

SOVJETI SE NE SMLJU PRETVARATI U DRŽAVNE ORGANIZACIJE

Sovjeti su ruski oblik proleterske diktature. Kad bi teoretičar-marksist koji piše rad o diktaturi proletarijata stvarno proučavao tu pojavu (a ne ponavljao sitno-buržoaske lamentacije protiv diktature, kao što radi Kautsky prepjevavajući menjševičke melodije) — on bi dao opću definiciju diktature, zatim bi razmotrio njen posebni, nacionalni, oblik, sovjete, i dao kritiku sovjeta kao jednog od oblika diktature proletarijata.

Jasno je da od Kautskog, poslije njegove liberalske »obrade« Marxova učenja o diktaturi, ne možemo очekivati nešto ozbiljno. Ali je više nego interesantno po-

gledati kako je on prišao pitanju šta su sovjeti i kako je izašao na kraj s tim pitanjem.

Sovjeti su, piše on, govoreći o njihovu nastanku, o 1905. godini, stvorili »oblik proleterske organizacije koji je bio najsveobuhvatniji (umfassendste) od svih, jer je obuhvatio sve najamne radnike« (str. 31). 1905. godine oni su bili samo mjesne korporacije, a 1917. postali su sveruska organizacija.

»Već danas — nastavlja Kautsky — sovjetska organizacija ima za sobom veliku i slavnu historiju. A čeka je još slavnija, i to ne samo u Rusiji. Svuda se pokazuje da su protiv divovskih snaga kojima finansijski kapital raspolaže u ekonomskom i političkom pogledu nedovoljne« (versagen; taj njemački izraz je nešto jači nego »nedovoljne« i nešto slabiji nego »nemoćne«) »ranije metode ekonomske i političke borbe proletarijata. Njih ne treba napuštati, one ostaju kao neophodne za normalna vremena, ali s vremenama na vrijeme pred njih se postavljaju zadaci koje one ne mogu ispuniti, zadaci kad samo spoj svih političkih i ekonomskih sredstava radničke klase obećava uspjeh« (32).

Iza toga dolazi raspravljanje o masovnom štrajku i o tome da »sindikalna birokracija«, koja je isto toliko potrebna koliko i sindikati, »nije podesna za rukovođenje onim moćnim masovnim bitkama koje sve više postaju znak vremena« . . .

... »Dakle — zaključuje Kautsky — sovjetska organizacija je jedna od najvažnijih pojava našeg vremena. Ona obećava da će dobiti odlučujuće značenje u velikim odlučnim bitkama između kapitala i rada, kojima idemo ususret.

Ali smijemo li mi tražiti od sovjeta još više? Boljševici, koji su poslije novembarske (po novom kalendaru, tj. po našem — oktobarske) revolucije 1917. godine dobili zajedno s lijevim socijalistima-revolucionarima većinu u ruskim sovjetima radničkih deputata, prešli su poslije rastjerivanja Ustavotvorne skupštine na to da od Sovjeta, koji je dotle bio *borbena organizacija jedne klase*, naprave *državnu organizaciju*. Oni su uništili demokraciju koju je ruski narod izvojeao u martovskoj (po novom kalendaru, po našem — u februarskoj) revoluciji. U vezi s tim, boljševici su prestali da se nazivaju *socijaldemokratima*. Oni sebe nazivaju *komunistima*« (str. 33, kurziv Kautskog).

Tko poznaje rusku menjševičku literaturu, odmah će vidjeti da Kautsky ropski prepisuje Martova, Akselroda, Štejna i komp. Baš »ropski«, jer je direktno

smiješno dokle ide Kautsky izvrćući činjenice za ljubav menjševičkim predrasudama. Kautsky se, na primjer, nije potradio da se obavijesti kod svojih informatora, recimo kod berlinskog Štejna ili stokholmskog Akselroda, kada su bila pokrenuta pitanja o zamjeni naziva boljševici nazivom komunisti i o značenju sovjeta kao državnih organizacija. Da se Kautsky obavijestio o tome, o tim jednostavnim stvarima, on ne bi napisao retke koji izazivaju smijeh, jer su ova ova pitanja boljševici pokrenuli *u aprilu 1917.*, na primjer u mojim »tezama« od 4. aprila 1917. tj. *mnogo prije* Oktobarske revolucije od 1917. godine (da i ne govorimo o rastjerivanju Ustavotvorne skupštine 5. januara 1918).

Ali rasuđivanje Kautskog, koje sam naveo cijelo, predstavlja srž cijelog pitanja o sovjetima. A srž je pitanja u ovome: moraju li sovjeti težiti za tim da postanu državne organizacije (boljševici su u aprilu 1917. istakli parolu: »sva vlast sovjetima«, a na konferenciji boljševičke partije, isto u aprilu 1917, boljševici su izjavili da se ne zadovoljavaju buržoaskom parlamentarnom republikom, nego da traže radničko-seljačku republiku tipa Komune ili tipa sovjetâ); — ili sovjeti ne smiju težiti za tim, ne smiju uzimati vlast u ruke, ne smiju postati državne organizacije, nego moraju ostati »borbene organizacije« jedne »klase« (kako je govorio Martov, uljepšavajući svojom nevinom željom činjenicu da su sovjeti pod menjševičkim rukovodstvom bili *oruđe podvrgavanja radnika buržoaziji*).

Kautsky je ropski ponovio Martovljeve riječi, uvezši odlomke iz teoretskog spora boljševika s menjševicima i prenijevši te odlomke, nekritično i bez smisla, na opće-teoretski, općeevropski teren. Napravila se kaša koja bi kod svakog svjesnog ruskog radnika, kad bi se on upoznao s navedenim rasuđivanjem Kautskog, izazvala homerovski smijeh.

S homerovskim smijehom dočekivat će Kautskog svi evropski radnici (osim šačice nepopravljivih socijalimperialista) kad im objasnimo u čemu je stvar. Kautsky je učinio Martovu medvjedu uslugu: doveo je do apsur-

da, sasvim očiglednog, Martovljevu pogrešku. Da vidite šta je u stvari ispalо kod Kautskog.

Sovjeti obuhvaćaju sve najamne radnike. Protiv finansijskog kapitala ranije metode ekonomске i političke borbe proletarijata nedovoljne su. Sovjete očekuje velika uloga ne samo u Rusiji. Oni će odigrati odlučujuću ulogu u velikim odlučujućim bitkama između kapitala i rada u Evropi. Tako kaže Kautsky.

Vrlo dobro. »Odlučujuće bitke između kapitala i rada« — zar one ne rješavaju pitanje koja će od tih klasa ovladati državnom vlašću?

Nikako. Bože sačuvaj.

U »odlučujućim« bitkama savezi koji obuhvaćaju sve najamne radnike *ne smiju postati državna organizacija!*

A šta je država?

Država nije ništa drugo nego mašina za ugnjetavanje jedne klase od strane druge.

Dakle, ugnjetena klasa, avangarda svih trudbenika i eksploratora u suvremenom društvu, mora težiti »odlučujućim bitkama između kapitala i rada«, ali *ne smije dirati u mašinu pomoću koje kapital ugnjetava rad!* — — *Ne smije lomiti tu mašinu!* — — *Ne smije svoju sveobuhvatnu organizaciju iskoristavati za ugnjetavanje eksploratorâ!*

Divno, odlično, gospodine Kautsky! »Mi« priznajemo klasnu borbu, — kao što je priznaju svi liberali, tj. bez obaranja buržoazije...

Eto gdje potpun raskid Kautskog i s marksizmom i sa socijalizmom postaje očigledan. To je prelazak, faktički, na stranu buržoazije, koja će pristati na sve, na sve što hoćete, osim na pretvaranje organizacija klase koju ona ugnjetava u državne organizacije. Ovdje Kautsky više nikako ne može spasiti svoju poziciju koja sve izmiruje, koja se od svih dubokih protivrječnosti izvlači frazama.

Kautsky se ili odriče od svakog prijelaza državne vlasti u ruke radničke klase, ili dopušta da radnička klasa uzme u ruke staru, buržoasku državnu mašinu, ali nikako ne dopušta da je ona slomi, razbije, zamijenivši je novom, proleterskom. Kako god mi »tumačili« i »objasnjavali« rasuđivanje Kautskog, na prvi ili na drugi

način, u oba slučaja je raskid s marksizmom i prelazak na stranu buržoazije očigledan.

Još u »Komunističkom manifestu«, govoreći o tome kakva je država potrebna radničkoj klasi koja je pobijedila, Marx je pisao: »država, tj. organizirani kao vladajuća klasa proletarijat«. Sad se javlja čovjek, koji misli da ostaje i dalje marksist, i veli da proletarijat koji je stoprocentno organiziran i koji vodi »odlučujuću borbu« protiv kapitala ne smije učiniti svoju klasnu organizaciju državnom. »Praznovjernu vjeru u državu«, o kojoj je Engels 1891. godine pisao da je »prešla u Njemačkoj u opću svijest buržoazije i čak mnogih radnika«,²⁰ — eto što je ovdje pokazao Kautsky. Borite se, radnici, — »pristaje« naš filistar (na to »pristaje« i buržuj, jer se radnici i onako bore i valja samo misliti o tome kako da se slomi oštrica njihova mača), — borite se, ali ne smijete pobijediti! Ne razarajte državnu mašinu buržoazije, ne stavljajte na mjesto buržoaske »državne organizacije« proletersku »državnu organizaciju«.

Tko je ozbiljno prihvatio marksističko mišljenje da država nije ništa drugo nego mašina za ugnjetavanje jedne klase od strane druge, tko je koliko toliko ušao u tu istinu, nikad ne može doći do takve besmislice: da se proleterske organizacije koje su kadre pobijediti finansijski kapital ne smiju pretvarati u državne organizacije. U ovoj točki se i ispoljio sitni buržuj, za kojeg je država »ipak« nešto izvanklasno ili natklasno. Zašto bi, u stvari, proletarijatu, »jednoj klasi«, bilo dopušteno da vodi odlučujući rat protiv kapitala koji gospodari ne samo nad proletarijatom nego i nad čitavim narodom, nad čitavom sitnom buržoazijom, nad čitavim seljaštvom, — a ne bi proletarijatu, »jednoj klasi«, bilo dopušteno da pretvara svoju organizaciju u državnu? Zato što se sitni buržuj boji klasne borbe i ne dovodi je do kraja, do *najglavnijeg*.

Kautsky se potpuno zapetljao, odao se potpuno. Pazi-te: on je sam priznao da Evropa ide u susret odlučujućim bitkama između kapitala i rada i da ranije metode ekonomске i političke borbe proletarijata nisu dovoljne.

A te metode sastojale su se baš u iskorištavanju buržoaske demokracije. Prema tome?...

Kautsky nije imao hrabrosti da domisli šta iz toga proizlazi.

... Prema tome, samo reakcionar, neprijatelj radničke klase, sluga buržoazije, može sad maljati ljepote buržoaske demokracije i brbljati o čistoj demokraciji okrećući se licem preživjeloj prošlosti. Buržoaska demokracija bila je progresivna u odnosu prema srednjem vijeku, i nju je trebalo iskorištavati. Ali sad je ona *nedovoljna* za radničku klasu. Sad treba gledati ne nazad, nego naprijed, put zamjenjivanja buržoaske demokracije *proleterskom*. I ako su pripremni rad za proletersku revoluciju, obučavanje i formiranje proleterske armije bili mogući (i nužni) u okviru buržoaskodemokratske države, ograničavati proletarijat tim okvirom kad je stvar došla do »odlučujućih bitaka« — znači biti izdajnik proleterske stvari, znači biti renegat.

Kautsky je dospio u arhikomičan položaj, jer je ponovio argument Martovljev, *ne opazivši* da se kod Martova taj argument oslanja na drugi argument, kojeg kod Kautskog nema! Martov veli (i Kautsky za njim ponavlja) da Rusija još nije zrela za socijalizam, iz čega prirodno proizlazi: rano je još pretvarati sovjete iz organa borbe u državne organizacije (čitaj: a vrijeme je pretvarati sovjete, pomoću menjševičkih vođa, u organe *podvrgavanja* radnika imperijalističkoj buržoaziji). A Kautsky *ne može* otvoreno reći da Evropa nije zrela za socijalizam. Kautsky je pisao 1909. godine, kad još nije bio renegat, da se sad ne treba bojati *preuranjene* revolucije, da bi onaj tko bi se iz straha od poraza odrekao revolucije — bio izdajnik. Odreći se toga *otvoreno* Kautsky se ne usuđuje. I šta se dobiva? Besmislica koja do kraja razgoličuje svu glupost i kukavičluk sitnog buržuja: s jedne strane, Evropa je zrela za socijalizam i ide k odlučujućim bitkama rada protiv kapitala, a s druge strane — *borbena organizacija* (tj. organizacija koja nastaje, raste, jača u borbi), organizacija proletarijata, avangarde i organizatora, vođe ugnjetenih, *ne smije se pretvarati u državnu organizaciju!*

U praktičnopolitičkom pogledu, ideja da su sovjeti nužni kao borbena organizacija, ali da se ne smiju pretvarati u državne organizacije, još je apsurdnija, kudikamo apsurdnija, nego u teoretskom pogledu. I u mirno vrijeme čak, kad nema revolucionarne situacije, masovna borba radnika protiv kapitalista, na primjer masovni štrajkovi, izazivaju užasnu razdraženost na obje strane, neobično strasnu borbu, stalna pozivanja buržoazije na to da ona ostaje i želi da ostane »gospodar u kući« itd. A u vrijeme revolucije, kad politički život vri, organizacija kao što su sovjeti, koja obuhvaća sve radnike svih grana industrije, zatim sve vojниke i sve radno i siromašno seosko stanovništvo, — takva organizacija sama sobom, samim tokom borbe, jednostavnom »logikom« pritiska i otpora neizbjegno dovodi do postavljanja pitanja *u svoj oštrini*. Pokušaj da se zauzme srednja pozicija, da se proletarijat i buržoazija »izmire«, glup je i doživljuje bijedan krah: tako je bilo u Rusiji s propovijedu Martova i drugih menjševika, tako će neizbjegno biti i u Njemačkoj i u drugim zemljama ako se sovjeti razviju koliko toliko u širinu, ako uspiju da se ujedine i učvrste. Reći sovjetima: borite se, ali ne uzimajte u ruke svu državnu vlast, ne postajte državne organizacije — znači propovijedati suradnju klasa i »socijalni mir« proletarijata s buržoazijom. Smiješno je i misliti da takav stav u ogorčenoj borbi može dovesti i do čega drugog osim do sramnog kraha. Sjedenje na dvije stolice — vječna je sudbina Kautskog. On se pravi da se ni u čemu ne slaže s oportunistima u teoriji, a u stvari on se u svemu bitnom (tj. u svemu što se odnosi na revoluciju) slaže s njima *u praksi*.

USTAVOTVORNA SKUPŠTINA I SOVJETSKA REPUBLIKA

Pitanje Ustavotvorne skupštine i njena rastjerivanja od strane bolješevika — srž je čitave brošure Kautskog. Na to pitanje on se stalno vraća. Čitavo djelo idejnog vođe II Internacionale puno je i prepuno aluzija na to

kako su boljševici »uništili demokraciju« (vidi gore u jednom citatu iz Kautskog). Pitanje je, doista, interesantno i važno, jer se odnos buržoaske i proleterske demokracije postavlja ovdje pred revoluciju praktično. Da vidimo kako razmatra to pitanje naš »teoretičar-marksist«.

On citira »teze o Ustavotvornoj skupštini« koje sam ja napisao i objavio u »Pravdi« 26. XII 1917. Pomislio bi čovjek da se ne može očekivati boljeg dokaza o tome kako je Kautsky, s dokumentima u rukama, ozbiljno prišao stvari. Ali pogledajte kako citira Kautsky. On ne kaže da je tih teza bilo 19, on ne kaže da je u njima postavljeno pitanje kako o odnosu između obične buržoaske republike s Ustavotvornom skupštinom i republike sovjeta tako i o historiji razmimoilaženja Ustavotvorne skupštine s diktaturom proletarijata u našoj revoluciji. Kautsky sve ovo zaobilazi i naprsto veli čitaoču da su »naročito važne među njima (među tim tezama) dvije«: jedna — da su se eseri pocijepali poslije izbora za Ustavotvornu skupštinu, ali prije njena sazivanja (Kautsky ništa ne kaže da je to peta teza), druga — da je republika sovjeta uopće viši demokratski oblik nego Ustavotvorna skupština (Kautsky ništa ne kaže da je to treća teza).

I samo iz te treće teze Kautsky citira potpuno njen djelić, naime ovo mjesto:

»Republika sovjeta je ne samo oblik višeg tipa demokratskih institucija (u poređenju s običnom, buržoaskom republikom s Ustavotvornom skupštinom kao njenom krunom) nego i jedini oblik koji može osigurati najbezbojniji* prijelaz u socijalizam« (Kautsky ispušta riječ »običnom« i uvodne riječi teze: »za prijelaz od buržoaskog sistema k socijalističkom, za diktaturu proletarijata«).

* Između ostalog, taj izraz »najbezbojniji« prijelaz Kautsky citira više puta, pokušavajući, očigledno, da ironizira. Ali kako je to pokušaj s nepodobnim sredstvima, Kautsky poslije nekoliko stranica izvrće stvar i citira netočno: »bezbojni« prijelaz! Takvim sredstvima, naravno, podmetnuti protivniku besmislicu — nije teško. Izvrstanje pomaže i da se prijede preko stvarnog argumenta: najbezbojniji prijelaz k socijalizmu moguć je samo uz stoprocentnu organizaciju sirotinje (sovjeti) i uz pomoć centra državne vlasti (proletarijata) toj organizaciji.

Pošto je naveo te riječi, Kautsky s veličajnom ironijom uzvikuje:

»Šteta samo što su do tog zaključka došli tek kad su ostali u manjini u Ustavotvornoj skupštini. Prije toga nju nitko nije tražio burnije od Lenjina«.

Tako je doslovno rečeno na str. 31. knjige Kautskog!

Biser! Samo sikofant buržoazije može prikazati stvar tako lažno, da čitalac dobiva utisak da su svi razgovori boljševika o višem tipu države izmišljotina koja se pojavila tek kad su boljševici ostali u manjini u Ustavotvornoj skupštini!! Tako podlu laž mogao je reći samo nitkov koji se prodao buržoaziji ili, što je potpuno isto, koji vjeruje P. Akselrodu i krije svoje informatore.

Jer svi znaju da sam ja istog dana kad sam došao u Rusiju, 4. IV 1917, javno pročitao teze, u kojima sam govorio o prednostima države tipa Komune nad buržoaskom parlamentarnom republikom. Kasnije sam to više puta ponavljaо u štampi, na primjer u brošuri o političkim partijama²¹, koja je prevedena na engleski jezik i štampana u Americi u januaru 1918. u njujorškom listu »Evening Post«. I ne samo to. Konferencija boljševičke partije krajem aprila 1917. usvojila je rezoluciju o tome da je proletersko-seljačka republika iznad buržoaske parlamentarne republike, da se naša partija neće zadovoljiti ovom posljednjom, da program partije mora biti u skladu s tim izmijenjen.²²

Šta da kažemo poslije toga o ispadu Kautskog, koji uvjerava njemačke čitaoca da sam ja tobože burno zahtjevao sazivanje Ustavotvorne skupštine i da sam tek kad su boljševici ostali u njoj u manjini počeo »krnjiti« čast i dostojanstvo Ustavotvorne skupštine? Čime se može pravdati taj ispad?* Time što Kautsky nije znao činjenice? A što je onda uzimao da piše o njima? ili što nije rekao pošteno: ja, Kautsky, pišem na osnovi informacija menjševika Štejna i P. Akselroda i komp.? Kautsky hoće da pretenzijom na objektivnost prikrije svoju ulogu sluge menjševika, koji su uvrijedeni zbog svog poraza.

* Uzgred budi rečeno: takvih menjševičkih laži ima dosta u brošuri Kautskog! Ona je — pamflet ozlojedenog menjševika.

No to su samo cvjetovi. Plodovi će tek doći.

Uzmimo da Kautsky nije htio ili nije mogao (??) da dobiće od svojih informatora prijevod boljševičkih rezolucija i izjava o pitanju da li se boljševici zadovoljavaju buržoaskom parlamentarnom demokratskom republikom. Uzmimo i to, iako je to nevjerljivo. Ali moje teze od 26. XII 1917. Kautsky direktno pominje na str. 30 svoje knjige.

Zna li Kautsky te teze u potpunosti, ili zna iz njih samo ono što su mu preveli Štejni, Akselrodi i komp.? Kautsky citira treću tezu o osnovnom pitanju: da li su boljševici prije izbora za Ustavotvornu skupštinu bili svjesni toga da republika sovjeta stoji iznad buržoaske republike i da li su govorili narodu o tome.

No Kautsky ništa ne govori o drugoj tezi.

A druga teza glasi:

»Postavljujući zahtjev za sazivanje Ustavotvorene skupštine, revolucionarna socijaldemokracija, od samog početka revolucije od 1917. godine, više puta je isticala da je republika sovjeta viši oblik demokratizma nego obična, buržoaska republika s ustavotvornom skupštinom« (kurziv je moj).

Da bi prikazao boljševike kao neprincipijelne ljude, »revolucionarne oportuniste« (taj izraz, ne sjećam se u vezi s čim, upotrebljava negdje u svojoj knjizi Kautsky), gospodin Kautsky je sakrio od njemačkih čitalaca da u tezama postoji direktno pozivanje na »više putata« isticane izjave!

Eto kakvim sitnim, mizernim i prezrenim metodama operira gospodin Kautsky. Od teoretskog pitanja on se na taj način izvukao.

Da li je točno ili nije da buržoaskodemokratska parlamentarna republika stoji niže od republike tipa Komune ili tipa sovjeta? To je glavno, a Kautsky je to obišao. Sve što je dao Marx u analizi Pariske komune, Kautsky je »zaboravio«. On je »zaboravio« i Engelsovo pismo Bebelu od 28. III 1875, u kojem je naročito jasno i razumljivo rečena ista misao Marxova: »Komuna više nije bila država u pravom smislu«.

Eto vam najistaknutijeg teoretičara II Internationale, koji u specijalnoj brošuri o »Diktaturi proletarijata«, spe-

cijalno rasuđujući o Rusiji, u kojoj je direktno i više puta postavljeno pitanje o višem obliku države nego što je demokratskoburžoaska republika, prečutkuje to pitanje. Čime se to faktički razlikuje od prelaska na stranu buržoazije?

(Napomenimo u zagradi da se Kautsky i ovdje plete na repu ruskih menjševika. Kod njih ima ljudi koji znaju »sve citate« iz Marxa i Engelsa, koje god hoćete, ali nijedan menjševik od aprila 1917. do oktobra 1917. i od oktobra 1917. do oktobra 1918. nije *nijedanput* pokušao da analizira pitanje države tipa Komune. Plehanov je također obišao to pitanje. Bit će da sve to ima svog razloga.)

Samo po sebi se razumije da bi govoriti o rastjerivanju Ustavotvorne skupštine s ljudima koji sebe nazivaju socijalistima i marksistima, a faktički prelaze buržoaziji u *glavnom* pitanju, u pitanju države tipa Komune, značilo — bacati biser pred svinje. Dovoljno će biti štampati u potpunosti kao prilog ovoj brošuri moje teze o Ustavotvornoj skupštini. Iz njih će čitalac vidjeti da je pitanje bilo postavljeno 26. XII 1917. i teoretski, i historijski, i praktičnopolitički.

Ako se Kautsky kao teoretičar potpuno odrekao marксизма, on je mogao kao historičar razmotriti pitanje borbe sovjeta protiv Ustavotvorne skupštine. Mi znamo iz mnogih radova Kautskog da je on *umio* da bude marksički historičar, tako da će ti njegovi radovi ostati trajna svojina proletarijata; i pored kasnijeg renegatstva. Ali u danom pitanju Kautsky se i kao historičar okreće od istine, ignorira općepoznate činjenice, postupa kao sifofant. On bi htio da boljševike prikaže kao ljudе neprincipijelne, i priča kako su boljševici pokušavali da ublaže sukob s Ustavotvornom skupštinom prije nego će je rastjerati. U tome nema apsolutno ničega rđavog, mi nemamo čega da se odričemo; ja objavljujem teze u potpunosti, a u njima je rečeno jasno da ne može biti jasnije: gospodo kolebljivi sitni buržuji koji sjedite u Ustavotvornoj skupštini, ili se mirite s proleterskom diktaturom, ili ćemo vas »revolucionarnim putem« pobijediti (teze 18 i 19).

Tako je uvijek postupao i tako će uvijek postupati stvarno revolucionarni proletarijat prema kolebljivoj sitnoj buržoaziji.

Kautsky stoji u pitanju Ustavotvorne skupštine na formalnom gledištu. U mojim tezama rečeno je jasno i više puta da interesi revolucije stoe iznad formalnih prava Ustavotvorne skupštine (vidi tezu 16 i 17). Formalnode-mokratsko gledište i jest gledište buržoaskog demokrata, koji ne priznaje da interes proletarijata i proleterske klase borbe stoji iznad. Kautsky bi kao historičar morao priznati da su buržoaski parlamenti organi ove ili one klase. Ali sad je Kautskom bilo potrebno (za prljav posao odricanja od revolucije) da zaboravi marksizam, i Kautsky *ne postavlja pitanje*: koje je klase organ bila Ustavotvorna skupština u Rusiji. Kautsky ne analizira konkretnu situaciju, on neće da pogleda činjenice, on nje-maćkim čitaocima ne govori ni riječi o tome da je u tezama dano ne samo teoretsko osvjetljenje pitanja ograničenosti buržoaske demokracije (teze br. 1—3), da su u tezama dani ne samo konkretni uslovi koji su učinili da partiskske izborne liste iz polovine oktobra 1917 ne odgovaraju stvarnosti u decembru 1917. (teze br. 4—6), nego da je u njima dana i *istorija klasne borbe i građanskog rata* od oktobra do decembra 1917 (teze br. 7—15). Iz te konkretnе historije mi smo izveli zaključak (teza br. 14) da je parola »sva vlast Ustavotvornoj skupštini« postala u stvari parola kadeta²³ i kaledinovaca i njihovih pomagača.

Historičar Kautsky to ne vidi. Historičar Kautsky nikad nije čuo o tome da opće izborne pravo daje čas sitno-buržoaske, čas reakcionarne i kontrarevolucionarne parlamente. Historičar-marksist Kautsky nije čuo o tome da je jedna stvar — oblik izbora, oblik demokracije, a druga stvar — klasni sadržaj dane institucije. To pitanje o klasnom sadržaju Ustavotvorne skupštine direktno je postavljeno i riješeno u mojim tezama. Moguće je da moje rješenje nije točno. Meni ne bi bilo ništa milije od marksističke kritike moje analize koja bi dolazila od nekog sa strane. Umjesto da piše sasvim glupe fraze (njih ima dosta kod Kautskog) o tome da tobože netko sprečava kritiku boljševizma, Kautsky bi trebao da se lati takve kritike.

Ali stvar i jest u tome što kritike kod njega nema. On čak i ne postavlja pitanje klasne analize sovjeta, s jedne strane, i Ustavotvorne skupštine, s druge. Zato ne možemo raspravljati, diskutirati s Kautskim; ostaje nam jedipo da pokažemo čitaocu zašto ne možemo Kautskog nazvati drukčije nego renegatom.

Razmimoilaženje sovjetā s Ustavotvornom skupštinom ima svoju historiju, koju ne bi mogao obići čak ni historičar koji ne stoji na gledištu klasne borbe. Kautsky nije htio da se dotakne ni te faktičke historije. Kautsky je sakrio od njemačkih čitalaca općepoznatu činjenicu (koju sad sakrivaju samo najluči menjševici) da su se sovjeti i za vrijeme gospodstva menjševika, tj. od kraja februara do oktobra 1917, razmimoilazili s »općedržavnim« (tj. buržoaskim) institucijama. Kautsky stoji, u suštini, na gledištu mirenja, usklađivanja, suradnje proletarijata i buržoazije; takvo njegovo gledište je činjenica, koju potvrđuju čitava njegova brošura, ma koliko on to poricao. Nije trebalo rastjerivati Ustavotvornu skupštinu — to znači: nije trebalo dovoditi do kraja borbu protiv buržoazije, nije je trebalo obarati, trebalo je da se proletarijat izmiri s buržoazijom.

Zašto je Kautsky prešutio da su se menjševici bavili tim ne baš mnogo časnim poslom od februara do oktobra 1917. i da nisu ništa postigli? Ako je bilo moguće izmiriti buržoaziju s proletarijatom, zašto nije došlo za vrijeme menjševika do izmirenja, zašto se buržoazija držala po strani od sovjeta, zašto su sovjeti nazivani (*od strane menjševika*) »revolucionarnom demokracijom«, a buržoazija — »privilegiranim elementima«?

Kautsky je sakrio od njemačkih čitalaca da su baš menjševici u »epohi« (II—X 1917.) svog gospodstva nizvali sovjete revolucionarnom demokracijom, priznajući tim samim njihovu prednost pred svim ostalim institucijama. Samo zato što je historičar Kautsky sakrio tu činjenicu, ispalо je kod njega da razmimoilaženje sovjeta s buržoazijom nema svoju historiju, da je ono izbilo najedanput, iznenada, bez uzroka, zbog ružnog ponašanja boljševika. A u stvari više nego polugodišnje (za revoluciju je to ogroman rok) iskustvo menjševičkog sporazumaštva,

pokušajā mirenja proletarijata i buržoazije je i uvjerilo narod u jalovost tih pokušaja i odgurnulo proletarijat od menjševika.

Sovjeti su odlična borbena organizacija proletarijata, koja ima veliku budućnost, — priznaje Kautsky. Ako je tako, cijela pozicija Kautskog ruši se kao kuća od karata ili kao maštanje sitnog buržuza o tome da bi se mogla izbjegći oštra borba proletarijata protiv buržoazije. Jer cijela revolucija je neprestana i uz to očajna borba, a proletarijat je vodeća klasa *svih* ugnjetenih, žarište i centar svih težnja svih ugnjetenih za svojim oslobođenjem. Sovjeti — organ borbe ugnjetenih masa — odražavali su i izražavali, prirodno, raspoloženja i promjenu pogleda tih masa kudikamo brže, potpunije, vjernije nego ma koje druge institucije (u tome je, između ostalog, jedan od osnovnih razloga zašto je sovjetska demokracija viši tip demokracije).

Sovjeti su uspjeli da od 28. februara (po starom kalendaru) do 25. oktobra 1917. sazovu dva sveruska kongresa ogromne većine stanovništva Rusije, svih radnika i vojnika, sedam ili osam desetina seljaštva, ne računajući masu mjesnih, kotarskih, gradskih, gubernijskih i oblasnih kongresa. Za to vrijeme buržoazija nije uspjela da sazove nijednu instituciju koja predstavlja većinu (osim očigledno krivotvorenog, skandaloznog »Demokratskog savjetovanja«,²⁴ koje je ozlojedilo proletarijat). Ustavotvorna skupština odrazila je isto raspoloženje masa, isto političko grupiranje koje i prvi (junske) Sveruski kongres sovjeta. Prije sazivanja Ustavotvorne skupštine (januar 1918) održan je drugi kongres sovjeta (oktobar 1917) i treći (januar 1918), i oba su pokazala jasno da ne može biti jasnije da su mase otišle ulijevo, revolucionirale se, da su se okrenule od menjševika i esera, prešle na stranu boljševika, to jest da su se okrenule od sitnoburžoaskog rukovodstva, od iluzija sporazuma s buržoazijom i prešle na stranu proleterske revolucionarne borbe za obaranje buržoazije.

Prema tome, već sama *vanjska historija* sovjeta pokazuje neizbjježnost rastjerivanja Ustavotvorne skupštine i njenu *reakcionarnost*. Ali Kautsky se čvrsto drži svoje »parole«: neka propada revolucija, neka buržoazija tri-

jumfira nad proletarijatom, samo neka procvjeta »čista demokracija«. Fiat justitia, pereat mundus!*

Evo nekoliko sažetih podataka o sveruskim kongresima sovjeta u historiji ruske revolucije:

Sveruski kongresi sovjeta	Broj delegata	Od toga boljševika	% boljševika
I (3. VI 1917)	790	103	13%
II (25. X 1917)	675	343	51%
III (10. I 1918)	710	434	61%
IV (14. III 1918)	1.232	795	64%
V (4. VII 1918)	1.164	773	66%

Dovoljno je baciti pogled na te cifre pa razumjeti zašto obrana Ustavotvorne skupštine ili izjave (kao što su izjave Kautskog) o tome da boljševici nemaju za sobom većinu stanovništva nailaze kod nas samo na smijeh.

SOVJETSKI USTAV

Kao što sam već rekao, lišavanje buržoazije izbornih prava ne čini obavezno i nužno obilježje diktature proletarijata. I u Rusiji boljševici, koji su mnogo prije Oktobra istakli parolu te diktature, nisu govorili unaprijed o lišavanju eksploataторa izbornih prava. Taj sastavni dio diktature nije došao »po planu« neke partije: on je izrastao sam od sebe u toku borbe. Historičar Kautsky to, naravno, nije opazio. On nije shvatio da se buržoazija još za gospodstva menjševika (sporazumaša s buržoazijom) u sovjetima, sama odvojila od sovjeta, bojkotirala ih, suprotstavljala sebe njima, intrigirala protiv njih. Sovjeti su nastali bez ikakva ustava i više od godinu dana (od proljeća 1917. do ljeta 1918) živjeli bez ikakva ustava. Ogorčenje buržoazije protiv samostalne i svemoćne (jer sve obuhvaća) organizacije ugnjetenih, borba — uz to najbeskrupoloznija, najsebičnija, najprljavija — borba buržoazije protiv sovjeta, najzad, otvoreno učešće buržoazije (od kadeta do desnih esera, od Miljukova do Kerenskog)

* — Neka bude pravda, makar svijet propao! — R e d.

u kornilovštini, — sve je to pripremilo formalno isključenje buržoazije iz sovjeta.

Kautsky je čuo za kornilovštinu, ali on veličanstveno pljuje na historijske činjenice i na tok, na oblike borbe koji određuju oblike diktature: šta će, zaista, ovdje činjenice kad je riječ o »čistoj« demokraciji? Zato se »kritika« Kautskog, uperena protiv oduzimanja izbornih prava buržoaziji, odlikuje onom... slatkom naivnošću koja bi bila dirljiva kad bi dolazila od djeteta, a koja izaziva gađenje kad dolazi od osobe koja oficijelno još nije proglašena slaboumnom.

... »Kad bi kapitalisti pri općem izbornom pravu ispali neznatna manjina, oni bi se prije pomirili sa svojom sudbinom« (33)... Dirljivo, zar ne? Pametni Kautsky je toliko puta sreo u historiji, i najzad vrlo dobro zna iz promatranja živog života, veleposjednike i kapitaliste koji vode računa o volji većine ugnjetenih. Pametni Kautsky čvrsto stoji na gledištu »opozicije«, tj. na gledištu unutarparlamentarne borbe. On i piše doslovno: »opozicija« (str. 34 i mn. dr.).

O, učeni historičaru i političaru! Ne bi vam ništa škodilo da znate da je »opozicija« pojam mirne i samo parlamentarne borbe, to jest pojam koji odgovara ne-revolucionarnoj situaciji, pojam koji odgovara *nepostojanju revolucije*. U revoluciji se radi o nemilosrdnom neprijatelju u građanskom ratu — nikakve reakcionarne jeremijade sitnog buržuja, koji se boji takvog rata kao što se njega boji Kautsky, neće izmijeniti tu činjenicu. Razmatrati pitanja nemilosrdnog građanskog rata u momentu kad je buržoazija spremna na sve zločine — primjer versajaca i njihova paktiranja s Bismarckom govori nešto svakom čovjeku koji se prema historiji ne odnosi kao Gogoljev Petruška,²⁵ — kad buržoazija zove u pomoć strane države i intrigira s njima protiv revolucije, to je smiješna stvar. Revolucionarni proletarijat morao bi, kao »konfuzije savjetnik« Kautsky, navući spavaću kapu i gledati na buržoaziju koja organizira Dutovljeve, Krasnovljeve i češke kontrarevolucionarne ustanke,²⁶ koja plaća milione saboterima, — gledati na nju kao na legalnu »opoziciju«. O, duboke misli!

Kautskog interesira isključivo formalnopravna strana, tako da se čovjek čitajući njegova rasuđivanja o sovjetskom ustavu i nehotice mora sjetiti Bebelovih riječi: »pravnici — to su skroz naskroz reakcionarni ljudi«. »U stvari — piše Kautsky — same kapitaliste nije moguće učiniti bespravnima. Tko je kapitalist u pravom smislu? Onaj tko posjeduje? Čak i u zemlji koja je ekonomski toliko otisla naprijed kao Njemačka, čiji je proletarijat tako mnogobrojan, organiziranje sovjetske republike učinilo bi politički bespravnim velike mase. Godine 1907. broj osoba koja privređuju i njihovih porodica u tri velike grupe — poljoprivreda, industrija i trgovina, iznosio je u Njemačkoj oko 35 miliona u grupi namještenika i najamnih radnika, a 17 miliona u grupi samostalnih. Prema tome, partija može sasvim lijepo imati za sobom većinu najamnih radnika, i opet predstavljati manjinu stanovništva« (str. 33).

To je jedan od primjera rasuđivanja Kautskog. No, zar to nije kontrarevolucionarno cmljenje buržuja? Zašto ste, gospodine Kautsky, sve »samostalne« uračunali u bespravne, kad vrlo dobro znate da ogromna većina ruskih seljaka ne drži najamne radnike, dakle nije lišena prava? Zar to nije falsifikat?

Zašto niste, učeni ekonomiste, naveli podatke, koji su vam dobro poznati i koji se nalaze u toj istoj njemačkoj statistici iz 1907. godine, o najamnom radu u poljoprivredi po grupama gazdinstava? Zašto niste pokazali njemačkim radnicima, čitaocima vaše brošure, te podatke, iz kojih bi se vidjelo koliko je eksplotatora, koliko je malo eksplotatora od ukupnog broja »seoskih domaćina« po njemačkoj statistici?

Zato što je vaše renegatstvo napravilo od vas prostog sikofanta buržoazije.

Kapitalist je, zaboga, neodređen pravni pojam, i Kautsky na nekoliko stranica grmi protiv »samovolje« sovjetskog ustava. Engleskoj buržoaziji taj »ozbiljni učenjak« dopušta da vjekovima izrađuje i razrađuje nov (za srednji vijek nov) buržoaski ustav, a nama, radnicima i seljacima Rusije, taj predstavnik lakejske nauke ne daje nikakvih rokova. Od nas on traži do posljednjeg slova razrađen ustav za nekoliko mjeseci...

... »Samovolja«! Pomiclite samo koliko najprljavijeg lakejstva pred buržoazijom, koliko glupog pedantstva pokazuje to predbacivanje. Kad skroz buržoaski i mahom reakcionarni pravnici kapitalističkih zemalja u toku vjejkova ili decenija razrađuju detaljna pravila, pišu na desetke i stotine svezaka zakona i komentara zakona koji dave radnika, koji vezuju ruke i noge *siromahu*, koji postavljaju hiljade začkoljica i prepreka svakom prostom radnom čovjeku iz naroda, — o, tada buržoaski liberali i gospodin Kautsky ne vide u tome »samovolju«! Tu je »red« i »zakonitost«! Tu je sve sračunato i propisano da bi se mogao »iscijediti« siromah. Tu su hiljade buržoaskih advokata i činovnika (o njima Kautsky uopće ne govori, vjerojatno zato što je Marx pridavao ogromno značenje *razbijanju* činovničke maštine . . .), — advokata i činovnika koji umiju da tumače zakone tako da se radnik i srednji seljak nikad ne mogu probiti kroz žičane prepreke tih zakona. To nije »samovolja« buržoazije, to nije diktatura sebičnih i prljavih eksplotatora i krvopija naroda — bože sačuvaj! To je »čista demokracija«, koja svaki dan postaje sve čistija i čistija.

A kad su radne i eksplotirane klase, odsječene imperialističkim ratom od svoje braće preko granice, prvi put u historiji stvorile svoje sovjete, pozvale na političku izgradnju *one mase* koje je buržoazija ugnjetavala, zastrašivala, zaglupljivala, i počele same da izgrađuju *novu*, proletersku državu, počele u vatri ogorčene borbe, u ognju građanskog rata da obilježavaju osnovne principe države bez eksplotatora, — tada su svi nitkovi buržoazije, tada je cijela banda krvopija sa svojim prišipetljom Kautskim nadala dreku o »samovolji«! Gdje će, zaboga, te neznalice, radnici i seljaci, ta »fukara«, moći da protumače svoje zakone? Gdje će oni imati osjećaj pravednosti, oni, prosti trudbenici, koji se ne služe savjetima obrazovanih advokata, buržoaskih pisaca, Kautskih, i mudrih starih činovnika?

Iz mog govora od 29. IV 1918.²⁷ gospodin Kautsky citira riječi: . . . »Mase same određuju red i vrijeme izbora« . . . I »čisti demokrat« Kautsky izvodi zaključak:

... »Izgleda, dakle, da svaka skupština birača može po svom mahodenju određivati izbornu proceduru. Samovolja i mogućnost oslobođiti se nepoželjnih opozicionih elemenata u samom proletarijatu bile bi na taj način dovedene do krajnjeg stepena« (str. 37).

Po čemu se ovo razlikuje od pisanja piskarala koje su najmili kapitalisti, koje diže drek u povodom toga što masa prilikom štrajka ugnjetava vrijedne radnike »koji žele da rade?« Zašto činovničko-buržoasko određivanje izborne procedure u »čistoj« buržoaskoj demokraciji nije samovolja? Zašto osjećaj pravednosti kod masa koje su se digle u borbu protiv svojih vjekovnih eksploratora, kod masa koje ta očajna borba prosvjećuje i prekaljuje, mora biti slabiji nego kod šačice u buržoaskim predsudama odgojenih činovnika, inteligenata, advokata?

Kautsky je pravi socijalist, ne sumnjajte u iskrenost toga cijenjenog oca porodice, toga čestitog građanina. On je vatreni i uvjereni pristalica pobjede radnika, proleterske revolucije. On bi samo želio da sladunjavci inteligenčići-malograđani i filistri u spavaćoj kapi *najprije*, prije pokreta masa, *prije njihove ogorčene borbe protiv eksploratora* i pošto poto bez građanskog rata, sastave umjereni i pedantna *pravila razvitka revolucije*...

S dubokom moralnom indignacijom naš veleučeni Juduška Golovljov²⁸ priča njemačkim radnicima da je 14. VI 1918. Sveruski CIK sovjeta donio odluku da se iz sovjeta isključe predstavnici partije desnih esera i partije menjševika.²⁹ »Ta mjera — piše Juduška Kautsky plamteći sav od plemenite ljutnje — nije usmjerena protiv određenih osoba koje su izvršile određena krivična djela... Ustav Sovjetske Republike ne govori ni riječi o imunitetu deputata — članova sovjeta. Ne isključuju se ovdje iz sovjeta određene osobe, nego određene partije« (str. 37).

Da, to je zbilja strašno, to je užasno odstupanje od čiste demokracije, po čijim će pravilima revoluciju praviti naš revolucionarni Juduška Kautsky. Trebalo je da smo mi ruski boljševici prvo osigurali imunitet Savinkovima i komp., Liberdanima³⁰ s Potresovima (»aktivistima«³¹) i komp., da smo zatim napisali krivični zakonik koji proglašava »kažnjivim« učešće u čehoslovačkom kontrarevolucionarnom ratu ili savez u Ukrajini ili u Gruziji s nje-

mačkim imperijalistima protiv radnika svoje zemlje, i tek onda, na osnovu tog krivičnog zakonika, imali bismo pravo, u skladu s »čistom demokracijom«, da isključujemo iz sovjeta »određene osobe«. Samo po sebi se razumije, pri tome, da bi Čehoslovaci koji preko Savinkovâ, Potresovâ i Liberdanâ (ili uz pomoć njihove agitacije) dobivaju pare od anglo-francuskih kapitalista, a tako isto i Krasnovi, koji su dobili naoružanje od Nijemaca uz pomoć ukrajinskih i tifliskih menjševika, sjedili skrštenih ruku sve dok mi ne napravimo pravilan krivični zakonik i ograničavali se, kao najčistiji demokrati, na ulogu »opozicije« ...

Ne manju moralnu indignaciju izaziva kod Kautskog to što sovjetski ustav oduzima izborna prava onima koji »drže najamne radnike u cilju izvlačenja profita«. »Radnik koji radi kod kuće ili sitni majstor — piše Kautsky — sa jednim kalfom može živjeti i osjećati potpuno proleterski, a nema izborno pravo« (str. 36).

Užasno odstupanje od »čiste demokracije«! Užasna nepravda! Dosad su, doduše, svi marksisti mislili, i hiljade činjenica su to potvrđivale, da su sitni majstori najbezdušniji i najgori eksplotatori najamnih radnika, ali Juduška Kautsky uzima, razumije se, ne klasu sitnih majstora (i tko je to izmislio štetnu teoriju klasne borbe?), nego pojedine osobe, eksplotatatore koji »žive i osjećaju potpuno proleterski«. Čuvena »štедljiva Agneza«, za koju se mislilo da je davno umrla, uskrsla je pod perom Kautskog. Tu štedljivu Agnezu izmislio je i lansirao u njemačkoj literaturi, prije nekoliko decenija, »čisti« demokrat, buržuj Eugen Richter. On je proricao neopisane nevolje od diktature proletarijata, od konfiskacije kapitala eksplotatora, on je nevino pitao — tko je kapitalist u pravnom smislu. On je uzimao primjer sircete štedljive švelje (»štедljiva Agneza«) kojoj opaki »diktatori proletarijata« oduzimaju posljednji groš. Nekad se sva njemačka socijaldemokracija smijala toj »štедljivoj Agnezi« čistog demokrata Eugena Richtera. Ali to je bilo davno, tako davno, dok je još bio živ Bebel, koji je govorio otvoreno i bez uvijanja istinu: u našoj partiji ima mnogo nacionalliberala;³² to je bilo tako davno, kad Kautsky još nije bio renegat.

Sad je »štедljiva Agneza« uskrsla u osobi »sitnog majstora sa jednim kalfom, koji živi i osjeća potpuno proleterski«. Opaki boljševici čine mu krivo, oduzimaju mu izborno pravo. Doduše, na »svakoj skupštini birača«, kako kaže isti Kautsky, može u Sovjetskoj Republici učestvovati siromašni sitni majstor koji je povezan, recimo, s nekom tvornicom, ako on, po izuzetku, nije eksplotator, ako on faktički »živi i osjeća potpuno proleterski«. Ali zar je moguće pouzdati se u poznavanje života, u osjećaj pravednosti tvorničkog skupa prostih radnika koji radi bez strogog reda i (strašno!) bez pravila? Zar nije jasno da je bolje dati izborno pravo *svim* eksplotatorima, *svi-ma* koji unajmljuju najamne radnike, nego rizikovati da radnici učine krivo »štедljivoj Agnezi« i »sitnom majstoru koji proleterski živi i osjeća?«

* * *

Neka prezreni nitkovi renegatstva, koje pozdravljuju buržoazija i socijalšovinisti*, grde naš sovjetski ustav zato što on oduzima izborno pravo eksplotatorima. To je dobro, jer će to ubrzati i produbiti rascjep revolucionarnih radnika Evrope sa Scheidemannima i Kautskima, Renaultima i Longuetima, Hendersonima i Ramsayima Mac Donaldisma, sa starim vođama i starim izdajnicima socijalizma.

Mase ugnjetenih klasa, svjesne i poštene vođe iz redova revolucionarnih proletera bit će za nas. Dovoljno je upoznati te proletere i te mase s našim sovjetskim ustavom, i oni će odmah reći: evo gdje su pravi *n a š i l j u d i*, evo gdje je prava radnička partija, prava radnička vlada. Jer ona ne obmanjuje radnike brbljanjem o reformama, kao što su *nas obmanjivale sve imenom pomenute vođe*, nego se ozbiljno bori protiv eksplotatora, ozbiljno provodi revoluciju, bori se *na djelu* za potpuno oslobođenje radnika.

* Upravo sam pročitao uvodnik u »Frankfurtskim novinama« (22. X 1918. br. 293), u kome se s oduševljenjem prepričava brošura Kautskog. List buržijanaca je zadovoljan. Kako i da ne bude! A drug iz Berlina piše mi da je »Vorwärts«, Scheidemannov list, u specijalnom članku kazao da potpisuje svaki red Kautskog.“ Čestitamo, čestitamo!

Kad su eksplotatori lišeni izbornog prava od strane sovjeta poslije godinu dana »prakse« sovjeta, znači — ti sovjeti su stvarno organizacija ugnjetenih masa, a ne socijalimperialista i socijalpacifista, koji su se prodali buržoaziji. Kad su ti sovjeti oduzeli izborne pravo eksplotatorima, znači — sovjeti nisu organi sitnoburžoaskog sporazumaštva s kapitalistima, oni nisu organi parlamentarnog brbljanja (Kautskih, Longuetâ i MacDonaldâ), nego organi stvarno revolucionarnog proletarijata koji vodi borbu na život i smrt protiv eksplotatora.

»Za brošuru Kautskog ovdje gotovo nitko ne zna«, piše mi ovih dana (danas je 30. X) iz Berlina jedan dobro obaviješteni drug. Ja bih savjetovao našim poslanicima u Njemačkoj i u Švicarskoj da ne žale hiljada da kupe tu knjigu i da je razdijele besplatno svjesnim radnicima, da bi svukli u blato onu »evropsku« — čitaj: imperijalističku i reformističku — socijaldemokraciju, koja je već davno postala »smrđljivi leš«.

* * *

Na kraju svoje knjige, na str. 61 i 63 gospodin Kautsky gorko plače povodom toga što »nova teorija« (kako on zove boljševizam bojeći se da dodirne Marxovu i Engelssovnu analizu Pariske komune) »nalazi pristalica čak i u starim demokracijama, kao na primjer u Švicarskoj«. »Nepojmljivo je« za Kautskog »kad tu teoriju primaju njemački socijaldemokrati«.

Ne, to je potpuno pojmljivo, jer revolucionarnim mäsa postaju odvratni, poslije ozbiljnih lekcija rata, i Scheidemann i Kautsky.

»Mi« smo uvijek bili za demokraciju — piše Kautsky — i da se sad najedanput nje odreknemo!

»Mi«, oportunisti socijaldemokracije, uvijek smo bili protiv diktature proletarijata, i Kolbi i komp. govore to otvoreno odavno. Kautsky to zna i uzalud misli da će sakriti od čitalaca očiglednu činjenicu svog »vraćanja u krilo« Bernsteinâ i Kolbâ.

»Mi«, revolucionarni marksisti, nikad nismo pravili fetiš od »čiste« (buržoaske) demokracije. Plehanov je go-

dine 1903. bio, kao što je poznato, revolucionarni marksist (prije svog žalosnog zaokreta, koji ga je doveo na poziciju ruskog Scheidemanna). I Plehanov je tada na kongresu partije, koji je usvojio program, rekao da će proletariat u revoluciji oduzeti, u slučaju potrebe, izbornu pravo kapitalistima, *rastjerati svaki parlamenat* koji se pokaže kontrarevolucionarnim.³⁴ Da taj pogled jedino odgovara marksizmu, to će vidjeti svatko već iz Marxovih i Engelsovih riječi koje sam gore naveo; to, očigledno, proizlazi iz svih osnova marksizma.

»Mi«, revolucionarni marksisti, nismo držali narodu govore s kojima su voljeli da istupaju kautskijanci svih nacija puzeći pred buržoazijom, prilagođavajući se buržoaskom parlamentarizmu, prešutkujući buržoaski karakter sivremene demokracije i zahtijevajući samo *njeno* proširenje, *njeno* dovođenje do kraja.

»Mi« smo govorili buržoaziji: »vi, eksplotatori i lice-mjeri, govorite o demokraciji postavljajući u isto vrijeme na svakom koraku hiljade prepreka učešću ugnjetenih masa u politici. Mi vas držimo za riječ i zahtijevamo, u interesu tih masa, proširenje *v a š e* buržoaske demokracije, da bismo pripremili mase za revoluciju koja će obrniti vas eksplotatoru. I ako vi eksplotatori pokušate da pružite otpor našoj proleterskoj revoluciji, mi ćemo vas nemilosrdno ugušiti, mi ćemo vas učiniti bespravnima; i ne samo to: mi vam nećemo dati kruha, jer u našoj proleterskoj republici eksplotatori će biti bespravni, bit će lišeni vatre i vode, jer mi smo ozbiljni — a ne šajdemovski ili kautskijanski — socijalisti.«

Eto kako smo govorili i kako ćemo govoriti »mi«, revolucionarni marksisti, i eto zašto će ugnjetene mase biti za nas i s nama, a Scheidemann i Kautsky naći će se u renegatskoj pomijari.

ŠTO JE INTERNACIONALIZAM?

Kautsky s najvećom uvjerenosti smatra i naziva sebe internacionalistom. Scheidemann proglasava »vladinim socijalistima«. Braneći menjševike (Kautsky ne kaže ot-

voreno da je solidaran s njima, ali se potpuno drži njihovih pogleda), Kautsky je pokazao izvanredno jasno kakve je vrste njegov »internacionalizam«. A kako Kautsky nije jedan čovjek, nego predstavnik struje koja je neizbjježno izrasla u atmosferi II Internationale (Longuet u Francuskoj, Turati u Italiji, Nobs i Grimm, Gruber i Naine u Švicarskoj, Ramsay MacDonald u Engleskoj itd.), poučno je zadržati se na »internacionalizmu« Kautskog.

Ističući da su menjševici također bili u Zimmerwaldu (diploma, nema sumnje, ali... natrula diploma), Kautsky ovako prikazuje poglede menjševika, s kojima se on slaže:

... »Menjševici su htjeli opći mir. Oni su htjeli da sve zaraćene zemlje usvoje parolu: bez aneksija i kontribucija. Dok to ne bude postignuto, ruska armija imala je, po tom mišljenju, da stoji u borbenoj pripravnosti. Boljševici su naprotiv, zahtijevali neodložan mir po svaku cijenu, oni su bili spremni da u slučaju potrebe sklope separatani mir, oni su nastojali da ga iznude povećavajući već i onako veliku dezorganizaciju armije« (str. 27). Boljševici nisu smjeli, po mišljenju Kautskog, uzimati vlast i morali su se zadovoljiti Ustavotvornom skupštinom.

Dakle, internacionalizam Kautskog i menjševika sastoji se u ovome: od imperijalističke buržoaske vlade zahtijevati reforme, ali je podržavati i dalje, podržavati i dalje rat koji vodi ta vlada, dok sve zaraćene zemlje ne usvoje parolu: bez aneksija i kontribucija. Takvo gledište iznosili su ne jedanput i Turati, i kautskijanci (Haase i dr.) i Longuet sa komp., koji su govorili: mi smo za »obranu otadžbine«.

Teoretski — to znači ne umjeti se apsolutno odvojiti od socijalšovinista i imati sasvim smušene pojmove u pitanju obrane otadžbine. Politički — to znači zamijeniti internacionalizam malograđanskim nacionalizmom i prijeći na stranu reformizma, odreći se revolucije.

Priznavanje »obrane otadžbine« je pravdanje, s gledišta proletarijata, ovog rata, priznavanje njegove zakonitosti. A kako rat ostaje imperijalistički (i pod monarhijom i pod republikom) — nezavisno od toga gdje stoje neprijateljske trupe u danom momentu, u mojoj ili tuđoj zemlji — priznavanje obrane otadžbine je *na djelu* pomaganje imperijalističke, pljačkaške buržoazije, potpuna

izdaja socijalizma. U Rusiji je i za vrijeme Kerenskog, u buržoaskodemokratskoj republici, rat i dalje ostajao imperijalistički, jer ga je vodila buržoazija kao vladajuća klasa (a rat je »nastavljanje politike«); naročito jasan izraz imperijalističkog karaktera rata bili su tajni ugovori o podjeli svijeta i pljački tuđih zemalja koje je sklopio, bivši car s kapitalistima Engleske i Francuske.

Menjševici su podlo obmanjivali narod, nazivajući takav rat obrambenim ili revolucionarnim, i Kautsky odravljajući politiku menjševika odobrava obmanjivanje naroda, odobrava ulogu sitnih buržuja koji su služili kapitalu obmanjujući radnike, uprežući radnike u kola imperijalista. Kautsky tjera tipično malograđansku, filistarsku politiku, uobražavajući (i sugerirajući masama glupu misao) da *isticanje parole mijenja stvar*. Sva historija buržoaske demokracije govori protiv te iluzije: da bi obmanuli narod, buržoaski demokrati uvijek su isticali i uvijek ističu svakojake »parole«. Radi se o tome da se provjeri njihova iskrenost, da se riječi uporede s *djelima*, da se ne zadovoljavamo idealističkom ili šarlatanskom *frazom*, nego da tražimo *klasnu realnost*. Imperijalistički rat prestaje biti imperijalistički ne onda kad šarlatani ili frazeri ili malograđani-filistri ističu sladunjavu »parolu«, — nego tek onda kad je *klasa* koja vodi imperijalistički rat i koja je s njim povezana milionima ekonomskih niti (pa i konopaca) faktički oborenata i kad nju na vlasti smjenjuje stvarno revolucionarna klasa, proletarijat. *Drukčije se iz imperijalističkog rata — a tako isto ni iz imperijalističkog, pljačkaškog mira — nije moguće isčupati.*

Odobravajući vanjsku politiku menjševika, proglašavajući je za internacionalističku i cimervalističku, Kautsky, prvo, pokazuje time svu trulost cimervaldske, opportunističke, većine (nismo se bez razloga mi ljevica Zimmerwalda³⁵ odmah ogradići od te većine!), a drugo — i to je najglavnije — Kautsky prelazi s pozicije proletarijata na poziciju buržoazije, s pozicije revolucionarne na poziciju reformističku.

Proletarijat se bori za revolucionarno obranje imperijalističke buržoazije, sitna buržoazija za reformističko »usavršavanje« imperijalizma, za prilagođavanje njemu,

uz podvrgavanje njemu. Dok je Kautsky još bio marksist, na primjer 1909. godine kad je pisao »Put k vlasti«, on je branio upravo ideju o neizbjegnosti revolucije u vezi s ratom, on je govorio o približavanju ere revolucija. Bazelski manifest od 1912. godine direktno i određeno govori o proleterskoj revoluciji baš u vezi s tim imperialističkim ratom između njemačke i engleske grupe koji je i izbio 1914. godine. A 1918. godine, kad su revolucije u vezi s ratom počele, Kautsky umjesto da objašnjava njihovu neizbjegnost, umjesto da misli i razmišlja do kraja o revolucionarnoj taktici, o načinima i metodama pripremanja za revoluciju, uzeo je da naziva internacionalizmom reformističku taktiku menjševika. Zar to nije renegatstvo?

Menjševike hvali Kautsky zato što su insistirali na tome da armija stoji u borbenoj pripravnosti. Boljševike osuđuje Kautsky zato što su povećavali već i onako veliku »dezorganizaciju armije«. To znači hvaliti reformizam i podvrgavanje imperialističkoj buržoaziji, osuđivati revoluciju, odricati se nje. Jer čuvanje borbene pripravnosti značilo je i bilo je za vrijeme Kerenskog čuvanje armije s buržoaskom komandom (iako republikanskom). Svima je poznato — i tok događaja je to jasno potvrđio — da je ta republikanska armija i dalje imala kornilovski duh, zahvaljujući kornilovskom komandnom sastavu. Buržoaski oficiri nisu mogli ne biti kornilovski, nisu mogli ne naginjati imperializmu, nasilnom ugušivanju proletarijata. Ostaviti po starome sve temelje imperialističkog rata, sve temelje buržoaske diktature, popraviti malo detalje, uljepšati sitnice (»reforme«) — eto na što se svodila *na djelu* menjševička taktika.

I obrnuto. Bez »dezorganizacije« armije nijedna velika revolucija nije mogla proći i ne može proći. Jer armija je najokoštalije oruđe podrške starog sistema, najtvrdi bedem buržoaske discipline, podrške gospodstva kapitala, čuvanja i odgajanja ropske pokornosti i podvrgavanja trudbenika kapitalu. Pored armije kontrarevolucija nikad nije trpjela, nije mogla trpjeti, naoružane radnike. U Francuskoj — pisao je Engels — poslije svake revolucije radnici su bivali naoružani; »zato je za buržuje koji su se nalazili na državnom kormilu prva zapovijed bila ra-

zoružanje radnika«.³⁶ Naoružani radnici bili su zametak nove armije, organizaciona ćelija novog društvenog uređenja. Zgaziti tu ćeliju, ne dati joj da poraste — bila je prva zapovijed buržoazije. Prva zapovijed svake pobjednosne revolucije — Marx i Engels su to više puta isticali — bila je: razbiti staru vojsku, raspustiti je, zamijeniti je novom. Nova društvena klasa, uzdižući se ka gospodstvu, nikad nije mogla i ni sad ne može postići to gospodstvo i učvrstiti ga drukčije nego potpuno rastrojivši staru armiju (»dezorganizacija«, — viču povodom toga reakcionarni ili naprsto plašljivi malograđani); drukčije nego prošavši veoma težak, veoma mučan period bez ikakve armije (taj mučan period prošla je i velika francuska revolucija); drukčije nego postepeno izgrađujući, u teškom građanskom ratu, novu armiju, novu disciplinu, novu vojnu organizaciju nove klase. Historičar Kautsky je ranije to shvaćao. Renegat Kautsky je to zaboravio.

Kakvo pravo ima Kautsky da naziva Scheidemanne »vladinim socijalistima« kad on odobrava taktiku menjševika u ruskoj revoluciji? Menjševici, podržavajući Kerenskog, ulazeći u njegovu vladu, bili su isto tako vladini socijalisti. Taj zaključak Kautsky nikako neće moći izbjegći, samo ako pokuša da postavi pitanje o vladajućoj klasi koja vodi imperijalistički rat. Ali Kautsky izbjegava da postavi pitanje o vladajućoj klasi, pitanje koje je za marksista obavezno, jer bi već samo postavljanje tog pitanja razgolitilo renegata.

Kautskijanci u Njemačkoj, longetisti u Francuskoj, Turati i komp. u Italiji rasuđuju ovako: socijalizam prepostavlja jednakost i slobodu nacija, njihovo samoodređenje: zato kad našu zemlju napadaju ili kad su neprijateljske trupe provalile u našu zemlju, socijalisti imaju pravo i dužni su da brane domovinu. Ali to rasuđivanje je, teoretski, ili stoprocentno tjeranje šege sa socijalizmom ili lopovski trik, a praktičnopolitički — to rasuđivanje podudara se s rasuđivanjem potpuno zaostalog seljaka, koji nije kadar čak ni da razmišlja o socijalnom, klasnom karakteru rata i o zadacima revolucionarne partije za vrijeme reakcionarnog rata.

Socijalizam je protiv nasilja nad nacijama. To je neosporno. Ali socijalizam je uopće protiv nasilja nad lju-

dima. Međutim, osim kršćanskih anarhista i tolstojevac, nitko još nije iz toga izvukao zaključak da je socijalizam protiv revolucionarnog nasilja. Dakle, govoriti o »nasilju« uopće, ne analizirajući uslove po kojima se reakcionarno nasilje razlikuje od revolucionarnog, znači biti malograđanin koji se odriče revolucije, ili to znači naprosto obmanjivati sebe i druge sofistikom.

To isto važi i za nasilje nad nacijama. Svaki je rat nasilje nad nacijama, ali to ne smeta socijalistima da budu za revolucionarni rat. Klasni karakter rata — to je osnovno pitanje koje стоји pred socijalistom (ako on nije renegat). Imperijalistički rat 1914—1918. je rat između dvije grupe imperijalističke buržoazije za podjelu svijeta, za podjelu plijena, za pljačkanje i gušenje malih i slabih nacija. Tu ocjenu rata dao je Bazelski manifest 1912. godine, tu ocjenu potvrdile su činjenice. Tko silazi s tog gledišta na rat, taj nije socijalist.

Ako Nijemac pod Wilhelmom ili Francuz pod Clemen- ceauom kaže: ja imam pravo i dužan sam, kao socijalist, da branim otadžbinu kad je neprijatelj provalio u moju zemlju, onda je to rasuđivanje ne socijalista, ne internacionalista, ne revolucionarnog proleta, nego malograđanina-nacionalista. Jer u tome rasuđivanju iščezava klasna revolucionarna borba radnika protiv kapitala, iščezava ocjena sveg rata u cjelini, s gledišta svjetske buržoazije i svjetskog proletarijata, tj. iščezava internacionalizam, ostaje ubogi, skorušeni nacionalizam. Mojoj zemlji se nanosi nepravda, mene se drugo ne tiče, — eto na što se svodi takvo rasuđivanje, eto u čemu je njegova malograđanski nacionalistička uskost. To je — kao kad bi o individualnom nasilju, o nasilju nad jednim licem, netko rasuđivao: socijalizam je protiv nasilja, zato ja više volim da budem izdajnik nego da sjedim u zatvoru.

Francuz, Nijemac ili Talijan koji kaže: socijalizam je protiv nasilja nad nacijama, zato se ja branim kad je neprijatelj provalio u moju zemlju, izdaje socijalizam i internacionalizam. Jer takav čovjek vidi samo svoju »zemlju«, iznad svega stavlja »svoju... buržoaziju, ne misleći o internacionalnim vezama koje čine rat imperijalističkim, koje čine *n j e g o v u* buržoaziju karikom u lancu imperijalističke pljačke.

Svi malograđani i svi zaostali i ograničeni seljaci rasuđuju ovako kao što rasuđuju renegati kautskijanci, longetisti, Turati i komp., naime: u mojoj zemlji je nepriatelj, a drugo me se ništa ne tiče.*

Socijalist, revolucionarni proleter, internacionalist, rasuđuje drukčije: karakter rata (da li je rat reakcionaran ili revolucionaran) ne zavisi od toga tko je napao i u čijoj se zemlji nalazi »neprijatelj«, nego *od toga koja klasa* vodi rat, koju politiku nastavlja dani rat. Ako je dani rat reakcionarni imperijalistički rat, tj. ako ga vode dvije svjetske grupe imperijalističke, nasilničke, pljačkaške reakcionarne buržoazije, svaka buržoazija (čak i male zemlje) pretvara se u učesnika u pljački, i moj je zadatak, zadatak predstavnika revolucionarnog proletarijata, da pripremam svjetsku proletersku revoluciju *kao jedini spas od strahota svjetskog rata*. Ja moram rasuđivati ne s gledišta »svoje« zemlje (jer je to rasuđivanje ubogog tupoglavca, nacionalističkog malograđanina, koji ne razumije da je igračka u rukama imperijalističke buržoazije), nego s gledišta *mog učešća u pripremanju, u propagandi, u približavanju svjetske proleterske revolucije*.

Eto što je internacionalizam, eto kakav je zadatak internacionalista, revolucionarnog radnika, stvarnog socijalista. Eto kakvu je abecedu »zaboravio« renegat Kautsky. I njegovo renegatstvo postaje još očiglednije kad on od odobravanja taktike sitnoburžoaskih nacionalista (menjševika u Rusiji, longetista u Francuskoj, Turatija u Italiji, Haasea i komp. u Njemačkoj) prelazi na kritiku boljševičke taktike. Evo te kritike:

- Socijalšovinisti (Scheidemann, Renaudell, Hendersoni, Gompersi i komp.) neće uopće da govore o »Internacionali« za vrijeme rata. Oni smatraju »izdajnicima«... socijalizma neprijatelje svoje buržoazije. Oni su za osvajačku politiku svoje buržoazije. Socijalpacifisti (tj. socijalisti na riječima, malogradanski pacifisti na djelu) izražavaju razne »internacionalističke« osjećaje, ustaju protiv aneksija itd., ali na djelu i dalje pomažu svoju imperijalističku buržoaziju. Razlika između ta dva tipa nije ozbiljna, kao što nije ozbiljna ni razlika između kapitalista s pakosnim i kapitalista sa slatkim riječima na ustima.

»Boljševička revolucija bila je izgrađena na pretpostavci da će ona poslužiti kao polazna točka za opću evropsku revoluciju; da će smjela inicijativa Rusije potaknuti proletare cijele Evrope da se dignu.

Pri takvoj pretpostavci bilo je, naravno, svejedno koje će oblike uzeti ruski separatni mir, koje će terete i gubitke teritorija (doslovno: sakáčenja, Verstümmelungen) on donijeti ruskom narodu, kakvo će tumačenje samoodređenja nacija on dati. Bilo je tako isto svejedno i da li je Rusija sposobna da se brani ili nije. Evropska revolucija, po tome shvaćanju, predstavljala je najbolju obranu ruske revolucije, ona je morala donijeti svim narodima na dotadašnjem teritoriju Rusije potpuno i pravo samoodređenje.

Ali revolucija u Evropi, koja bi Evropi donijela socijalizam i učvrstila ga, morala je postati i sredstvo za uklanjanje prepreka koje u Rusiji ostvarivanju socijalističke proizvodnje stavlja ekonomski zaostalost zemlje.

Sve je to bilo vrlo logično smisljeno i dobro obrazloženo, samo ako se primi osnovna pretpostavka: da ruska revolucija neminovno mora otvoriti branu evropskoj revoluciji. Ali šta ćemo u slučaju ako se to ne dogodi?

Dosad se ta pretpostavka nije ispunila. I sad se proletari Evrope optužuju da su ostavili na cijedilu i izdali rusku revoluciju. To je optužba protiv nepoznatih, jer koga da učiniš odgovornim za ponašanje evropskog proletarijata?« (str. 28).

I Kautsky prežvakava, kao dodatak tome, da su se Marx, Engels i Bebel često varali što se tiče izbijanja revolucije koju su očekivali, ali da oni nikad nisu izgradili svoju taktiku na očekivanju revolucije »u određenom roku« (str. 29), dok su, tobože, boljševici »stavili sve na kartu opće evropske revolucije«.

Mi smo namjerno ispisali ovako dug citat, da bismo čitaocu zorno pokazali kako Kautsky »vješto« falsificira marksizam, zamjenjujući ga banalnim i reakcionarnim malograđanskim shvaćanjem.

Prvo, pripisivati protivniku očiglednu glupost i zatim je pobijati — metoda je ne baš mnogo pametnih ljudi. Da su boljševici izgradili svoju taktiku na očekivanju revolucije u drugim zemljama *u određenom roku*, to bi bila neosporna glupost. Ali boljševička partija tu glupost nije učinila: u svom pismu američkim radnicima (20. VIII 1918) ja se direktno ograjujem od te gluposti, ja govorim da mi računamo na američku revoluciju, ali ne u određenom roku. U svojoj polemici protiv lijevih esera i »lijevih komunista« (januar—mart 1918) ja sam više

puta razvijao istu misao. Kautsky je izvršio malu... sa-svim malu manipulaciju, na kojoj je i izgradio svoju kritiku boljševizma. Kautsky je uzeo kao istu stvar taktiku koja računa na evropsku revoluciju u manje više bliskom, ali ne u određenom, roku, i taktiku koja računa na evropsku revoluciju u određenom roku. Mali, sasvim mači falsifikat!

Druga taktika je glupost. Prva je obavezna za marksista, za svakog revolucionarnog proletera i internacionalaista; — obavezna, jer samo ona marksistički pravilno uzima u obzir objektivnu situaciju u svim evropskim zemljama koja nastaje zbog rata, samo ona odgovara internacionalnim zadacima proletarijata.

Zamijenivši krupno pitanje o osnovima revolucionarne taktike uopće sitnim pitanjem o pogrešci koju bi mogli učiniti revolucionari-boljševici, ali koju oni nisu učinili, Kautsky se sretno odrekao revolucionarne taktike uopće!

Renegat u politici, on u teoriji *ne umije čak ni da postavi pitanje* objektivnih prepostavki revolucionarne taktike.

I ovdje smo došli do druge točke.

Drugo. Računanje na evropsku revoluciju obavezno je za marksista ako postoji *revolucionarna situacija*. Ažbučna je istina marksizma da taktika socijalističkog proletarijata ne može biti ista kad postoji revolucionarna situacija i kad ova ne postoji.

Da je Kautsky postavio to, za marksista obavezno, pitanje, on bi vidio da se dobiva odgovor koji bezuslovno govori protiv njega. Još mnogo prije rata svi marksisti, svi socijalisti, slagali su se u tome da će evropski rat stvoriti revolucionarnu situaciju. Dok Kautsky još nije bio renegat, on je to jasno i određeno priznavao — i 1902. godine (»Socijalna revolucija») i 1909. godine (»Put k vlasti«). Bazelski manifest priznao je to u ime čitave II Internationale: ne boje se bez razloga, kao vatre, socijal-šovinisti i kautskijanci (»centrumaši«, ljudi koji se kolebaju između revolucionara i oportunista) svih zemalja deklaracija Bazelskog manifesta o tome!

Prema tome, očekivanje revolucionarne situacije u Evropi nije bilo zanos boljševika, nego opće mišljenje svih marksista. Kad se Kautsky izvlači od te neosporne istine

frazama da su tobože boljševici »uvijek vjerovali u sve-mogućnost nasilja i volje«, onda je to šuplja fraza koja prikriva bijeg — i sramni bijeg — Kautskog od postavljanja pitanja o revolucionarnoj situaciji.

Dalje. Da li je u stvari nastupila revolucionarna situacija ili nije? Ni to pitanje Kautsky nije umio da postavi. Na nj odgovaraju ekonomske činjenice: glad i osiromašenje, koje je rat stvorio svuda, znak su revolucionarne situacije. Na ovo pitanje odgovaraju i političke činjenice: još od 1915. godine jasno se ispoljilo u *svim* zemljama proces cijepanja starih, trulih, socijalističkih partija, proces *odlaženja masa* proletarijata od socijalšovinističkih vođa ulijevo, k revolucionarnim idejama i raspoloženjima, k revolucionarnim vođama.

Ne vidjeti te činjenice 5. augusta 1918. godine, kad je Kautsky pisao svoju brošuru, mogao je samo čovjek koji se boji revolucije, koji izdaje revoluciju. A danas, krajem oktobra 1918, revolucija u *nizu* zemalja Evrope raste pred očima svih, i to vrlo brzo. »Revolucionar« Kautsky, koji bi htio da ga kao i prije smatraju marksistom, ispao je kratkovid filistar koji — kao filistri iz 1847. godine, koje je ismijao Marx — nije bio revolucionar koja se približava!!

Došli smo do treće točke.

Treće. Koje su osobitosti revolucionarne taktike kad postoji evropska revolucionarna situacija? Kautsky, postavši renegat, nije imao hrabrosti da postavi to za marksista obavezno pitanje. Kautsky rasuđuje kao tipičan filistar-malograđanin ili zaostali seljak: da li je nastupila »opća evropska revolucija« ili nije? Ako je nastupila, onda je *i on* spremam da postane revolucionar! Ali onda će — dodat čemo mi — svaka rđa (kao što su oni nitkovi koji se sad često prišljaju boljševicima koji su pobijedili) početi da govori za sebe: ja sam revolucionar!

Ako nije nastupila, onda Kautsky okreće glavu od revolucije! Kod Kautskog nema ni traga razumijevanja one istine da se revolucionar-marksist razlikuje od čifte i malograđanina time što umije da *propovijeda* zaostalim masama nužnost revolucije koja sazrijeva, da *dokazuje* njenu neizbjegnost, da *objasnjava* njenu korist za narod,

da priprema za nju proletarijat i sve radne i eksploratorične mase.

Kautsky je pripisivao boljševicima besmislicu da su oni stavljali sve na jednu kartu, računajući da će evropska revolucija nastupiti u određenom roku. Ta besmislica okrenula se protiv Kautskog, jer je baš kod njega ispalio: taktika boljševika bila bi pravilna da je evropska revolucija nastupila oko 5. augusta 1918! Baš taj datum navodi Kautsky kao vrijeme kad je napisao svoju brošuru. I kad je nekoliko nedjelja poslije tog 5. augusta postalo jasno da revolucija u nizu evropskih zemalja nastupa, sve renegatstvo Kautskog, sve njegovo falsificiranje marksizma, sve njegovo neznanje da misli revolucionarno i da postavlja pitanja revolucionarno — sve se to ispoljilo u svoj svojoj ljepoti!

Kad proletere Evrope optužuju za izdaju — piše Kautsky — to je optužba protiv nepoznatih.

Varate se, gospodine Kautsky! Pogledajte u ogledalo, i vidjet ćete »nepoznate« protiv kojih je ta optužba usmjerena. Kautsky se pravi naivan, on se pravi da ne shvaća tko je tu optužbu podizao i kakav smisao ona ima. A u stvari Kautsky vrlo dobro zna da su tu optužbu podizali i podižu njemački »ljevi«, spartakovci,³⁷ Liebknecht i njegovi prijatelji. Ta optužba pokazuje jasnu svijest o tome da je njemački proletarijat vršio izdajstvo ruske (i međunarodne) revolucije kad je gušio Finsku, Ukrajinu, Letoniju, Estoniju. Ta optužba se usmjeruje prije svega i najviše ne protiv mase, koja je uvijek potlačena, nego protiv onih vođa koji, kao Scheidemann i Kautsky, nisu izvršili svoju dužnost revolucionarne agitacije, revolucionarne propagande, revolucionarnog rada u masama protiv inertnosti masa, koji su išli faktički protiv revolucionarnih instinkata i težnja, koje uvijek tinjaju u dubini mase ugnjetene klase. Scheidemann su otvoreno, grubo, cinički, mahom iz koristoljublja izdavali proletarijat i prelazili na stranu buržoazije. Kautskijanci i longetisti činili su to isto kolebajući se, povijajući se, bojažljivo se osvrćući na one koji su jaki u danom trenutku. Kautsky je svim svojim spisima za vrijeme rata gasio revolucionarni duh, umjesto da ga podržava, razvija.

Činjenica da čak ni Kautsky ne shvaća kakvo ogromno teoretsko značenje, kakvo još veće agitaciono i propagandističko značenje, ima »optuživanje« proletera Evrope da su izdali rusku revoluciju, — ta činjenica ostat će direktno historijski spomenik malograđanske otupjelosti »prosječnog« vođe njemačke službene socijaldemokracije! Kautsky ne shvaća da je to »optuživanje« — u uslovima cenzure u njemačkom »imperiju« — gotovo jedini oblik u kojem njemački socijalisti koji nisu izdali socijalizam, Liebknecht i njegovi prijatelji, mogu izraziti svoj *apel njemačkim radnicima* da zbace Scheidemanne i Kautske, da odgurnu takve »vođe«, da se oslobode njihove propovijedi koja otupljuje i vulgarizira, da se dignu, *uprkos njima, mimo njih, preko njih, do revolucije, u revoluciju!*

Kautsky to ne shvaća. Gdje da on shvati taktiku boljševika? Može li se očekivati da će čovjek koji se uopće odriče revolucije odmjeriti i ocijeniti uslove razvitka revolucije u jednom od »najtežih« slučajeva?

Taktika boljševika bila je pravilna, bila je jedino internacionalistička taktika, jer se ona bazirala ne na kukavičkom strahu od svjetske revolucije, ne na malograđanskom »nevjerovanju« u nju, ne na usko nacionalističkoj želji da se obrani »svoja« otadžbina (otadžbina svoje buržoazije), a na sve drugo »pljune«, — ona je bila osnovana na pravilnom (do rata, do renegatstva socijalšovinista i socijalpacifista općepriznatom) *uzimanju u obzir* evropske revolucionarne situacije. Ta taktika bila je jedino internacionalistička, jer je provodila maksimum onoga što je ostvarljivo u jednoj zemlji *z a razvijanje, pomanjanje, buđenje revolucije u svim zemljama*. Pravilnost te taktike potvrdio je ogroman uspjeh, jer je boljševizam (ne nipošto zbog zasluga ruskih boljševika, nego zbog dubokog simpatiziranja *masa*, svuda, taktici koja je faktički revolucionarna) postao *svjetski boljševizam*, dao ideju, teoriju, program, taktiku koja se konkretno, praktično razlikuje od socijalšovinizma i socijalpacifizma. Boljševizam je dotukao staru, trulu Internacionalu Scheidemannâ i Kautskih, Renaudelâ i Longuetâ, Hendersonâ i MacDonaldâ, koji će se sad jedan drugom vrtjeti oko nogu, maštajući o »jedinstvu« i uskršavajući leš. Boljše-

vizam je stvorio idejne i taktičke temelje III Internacionale, stvarno proleterske i komunističke, koja uzima u obzir i tekovine mirne epohe i iskustvo započete epohe revolucija.

Boljševizam je popularizirao u cijelom svijetu ideju »diktature proletarijata«, preveo te riječi s latinskog najprije na ruski jezik, a zatim na sve jezike svijeta, pokazavši na primjeru sovjetske vlasti da su radnici i siromašni seljaci čak zaostale zemlje, čak najmanje iskusni, najmanje obrazovani, najmanje naviknuti na organizaciju, mogli čitavu godinu, boreći se s ogromnim teškoćama, boreći se protiv eksploataatora (koje je pomagala buržoazija cijelog svijeta), sačuvati vlast trudbenika, stvriti demokraciju kudikamo višu i širu od svih ranijih demokracija svijeta, početi rad desetaka miliona radnika i seljaka na praktičnom ostvarivanju socijalizma.

Boljševizam je faktički tako pomogao razvitak proleterske revolucije u Evropi i Americi kako ga nijedna partija ni u jednoj zemlji dosad nije pomogla i pomagala. Dok radnicima cijelog svijeta svaki dan postaje jasnije da taktika Scheidemannâ i Kautskih nije spasavala od imperijalističkog rata i od najamnog ropstva imperijalističkoj buržoaziji, da ta taktika ne može poslužiti kao obrazac za sve zemlje, — dotle proleterskim masama svih zemalja svaki dan postaje jasnije da je boljševizam pokazao pravilan put spasenja od strahota rata i imperijalizma, da boljševizam može poslužiti kao obrazac taktike za sve.

Ne samo općeevropska proleterska revolucija, i svjetska proleterska revolucija sazrijeva pred očima svih; i njoj je pomogla, nju je ubrzala, nju je podržala pobjeda proletarijata u Rusiji. Je li sve to malo za potpunu pobjedu socijalizma? Malo, naravno. Jedna zemlja više učiniti ne može. Ali ta jedna zemlja, zahvaljujući sovjetskoj vlasti, učinila je ipak toliko da čak i u slučaju kad bi rusku sovjetsku vlast sutra zgazio svjetski imperijalizam, recimo putem sporazuma njemačkog imperijalizma s anglo-francuskim, čak i u tom najgorem slučaju pokazalo bi se da je boljševička taktika donijela ogromnu korist socijalizmu i da je doprinijela rastenju nepobjedive svjetske revolucije.

IZMEĆARENJE BURŽOAZIJI POD VIDOM »EKONOMSKE ANALIZE«

Kao što sam već rekao, knjiga Kautskog trebalo bi da se zove — kad bi naslov pravilno izražavao sadržaj — ne »Diktatura proletarijata«, nego »Prepjev buržoaskih napada na boljševike«.

Stare menjševičke »teorije« o buržoaskom karakteru ruske revolucije, tj. staro izopačavanje marksizma od strane menjševika (koje je 1905. godine Kautsky *odbacio!*), sad je podgrijao naš teoretičar. Moramo se zadržati na tome pitanju, ma koliko ono bilo dosadno za ruske marксiste.

Ruska revolucija je buržoaska — govorili su svi marksisti Rusije pred 1905. godinu. Menjševici, poturajući umjesto marksizma liberalizam, izvodili su iz toga zaključak: prema tome, proletariat ne smije ići dalje od onoga što je prihvatljivo za buržoaziju, on mora voditi politiku sporazuma s njom. Boljševici su govorili da je to liberalno-buržoaska teorija. Buržoazija ide za tim da izvrši preobražaj države buržoaski, reformistički, a ne revolucionarno, zadržavajući po mogućnosti i monarhiju i vlastelinski zemljoposjed itd. Proletariat mora voditi buržoaskodemokratsku revoluciju do njena kraja, i ne smije dopustiti da ga »sputa« buržoaski reformizam. *Klasni* odnos snaga u buržoaskoj revoluciji boljševici su formulirali ovako: proletariat, prisajedinjujući sebi seljaštvo, neutralizira liberalnu buržoaziju i ruši do kraja monarhiju, srednji vijek, vlastelinski zemljoposjed.

U savezu proletarijata sa seljaštvom *uopće* i ispoljava se buržoaski karakter revolucije, jer seljaštvo *uopće* — to su sitni proizvođači koji stoje na tlu robne proizvodnje. Dalje, dodavali su već tada boljševici, proletariat priključuje sebi *sav poluproletariat* (sve ekspluatirane i trudbenike), neutralizira srednje seljaštvo i obara buržoaziju: u tome se sastoji socijalistička revolucija za razliku od buržoaskodemokratske. (Vidi moju brošuru iz 1905. godine: »Dvije taktike«, preštampanu u zborniku: »Za 12 godina«, Petrograd, 1907. godine.)

Kautsky je indirektno učestvovao u tom sporu 1905. godine,³⁸ izjasnivši se, na interpelaciju tadašnjeg menj-

ševika Plehanova, u suštini, protiv Plehanova, što je tada izazvalo grdan smijeh u boljševičkoj štampi. Danas Kautsky ni riječju ne spominje tadašnje sporove (boji se da ne bude razgoličen svojim vlastitim izjavama!) i na taj način lišava njemačkog čitaoca svake mogućnosti da shvati suštinu stvari. Gospodin Kautsky nije mogao ispričati njemačkim radnicima 1918. godine o tome kako je 1905. godiné bio za savez radnika sa seljacima, a ne s liberalnom buržoazijom, i na osnovu čega je branio taj savez, kakav program je projektirao za taj savez.

Udarivši nazad, Kautsky pod vidom »ekonomске analize«, s pretencioznim frazama o »historijskom materializmu«, brani sad potčinjavanje radnika buržoaziji, prežvakavajući, pomoću citata iz menjševika Maslova, stare liberalne poglede menjševika; pri tome se citatima dokazuje nova misao o zaostalosti Rusije, a iz te nove misli izvlači se stari zaključak u tom duhu: da se, tobože, u buržoaskoj revoluciji ne smije ići dalje od buržoazije! I to — uprkos svemu onome što su govorili Marx i Engels poredeći buržoasku revoluciju 1789—1793. u Francuskoj s buržoaskom revolucijom 1848. godine u Njemačkoj!³⁹

Prije nego što prijeđemo na glavni »argument« i glavni sadržaj »ekonomске analize« kod Kautskog, napomenut ćemo da već prve rečenice pokazuju neobičnu zbrku misli ili nepromišljenost misli piševih:

»Ekonomsku bazu Rusije — svečano izjavljuje naš »teoretičar« — čini danas još poljoprivreda, i uz to baš sitna seljačka proizvodnja. Od nje živi oko 4/5, možda čak i 5/6 stanovništva« (str. 45). Prvo, da li ste vi, dragi teoretičaru, razmislili koliko može biti eksplotatora među tom masom sitnih proizvođača? Naravno, ne više od 1/10 svega njihova broja, a u gradovima još manje, jer je u njima krupna proizvodnja razvijenija. Uzmite čak nevjerojatno visoku cifru, uzmite da su 1/5 sitnih proizvođača eksplotatori, koji gube izborno pravo. I tada ćete dobiti da su 66% boljševika na V kongresu sovjeta predstavljeni većinu stanovništva. A tome treba dodati da je među lijevim eserima uvijek bio impozantan dio za sovjetsku vlast, tj. principijelno svi lijevi eseri bili su za sovjetsku vlast, a kad se jedan dio lijevih esera upustio

u ustanak-avanturu u julu 1918. godine, od njih su se, iz njihove bivše partije, odvojile dvije nove partije: »narodnjaci komunisti« i »revolucionarni komunisti« (od istaknutih lijevih esera koje je još stara partija isticala na važne državne položaje; prvoj pripada, na primjer, Zaks, drugoj Kolegajev).⁴⁰ Prema tome, Kautsky sam pobija — nehotice! — smiješnu priču da iza boljševika stoji manjina stanovništva.

Drugo, da li ste vi, dragi teoretičaru, razmislili o tome da se sitni seljački proizvođač *neizbjježno* koleba između proletarijata i buržoazije? Tu marksističku istinu, koju je potvrdila sva novija historija Evrope, Kautsky je »zaboravio« točno kad treba, jer ona razbija u prah i pepeo svu menjševičku »teoriju« koju on ponavlja! Da Kautsky nije to »zaboravio«, on ne bi mogao poricati nužnost proleterske diktature u zemlji u kojoj prevladavaju sitni seljački proizvođači. — — —

Da razmotrimo glavni sadržaj »ekonomске analize« našeg teoretičara.

Da je sovjetska vlast diktatura, to je neosporno, veli Kautsky. »Ali da li je diktatura proletarijata?« (str. 34).

»Seljaci čine, po sovjetskom ustavu, većinu stanovništva koje ima pravo da učestvuje u zakonodavstvu i upravi. Ono što nam se servira kao diktatura *proletarijata*, ispalo bi, kad bi bilo dosljedno provedeno i kad bi jedna klasa, uopće govoreći, mogla neposredno ostvarivati diktaturu, što može samo partija, — diktatura *seljaštva*« (str. 35).

I neobično zadovoljan tako dubokim i oštroumnim rasuđivanjem, dobri Kautsky pokušava da bude duhovit: »Izlazi, dakle, da je najbezbolnije ostvarenje socijalizma osigurano kad se ono preda u ruke seljaka« (str. 35).

Vrlo iscrpno, s nizom neobično učenih citata iz polu-liberalnog Maslova, naš teoretičar dokazuje novu misao: da su seljacima u interesu visoke cijene žita, mala plaća gradskih radnika itd., itd. Te nove misli, uzgred budi rečeno, utoliko su dosadnije, kao izlaganje, ukoliko je manje pažnje obraćeno na stvarno nove pojave poslijeratnog vremena, na primjer na to da seljaci traže za žito ne novac, nego robu, da seljaci oskudijevaju u oruđima koja se ne mogu nabaviti u dovoljnoj mjeri ni za kakve pare. O tome još posebno niže.

Dakle, Kautsky optužuje boljševike, partiju proletarijata, da je ona predala diktaturu, predala provođenje socijalizma, u ruke sitnoburžoaskog seljaštva. Vrlo lijepo, gospodine Kautsky! A kakvi bi trebalo da budu, po vašem prosvijećenom mišljenju, odnosi proleterske partije prema sitnoburžoaskom seljaštvu?

O tome je naš teoretičar više volio da ništa ne kaže — po svoj prilici sjetivši se poslovice: »govoriti je srebro, šutjeti — zlato«. Ali Kautsky se odao ovim rasuđivanjem:

»U početku Sovjetske Republike seljački sovjeti predstavljali su organizaciju seljaštva uopće. Danas ta Republika proglašava da su sovjeti organizacije proletera i siromašnih seljaka. Imučni gube izborno pravo za sovjete. Siromašni seljak priznaje se ovdje kao trajni i masovni produkt socijalističke agrarne reforme pri „diktaturi proletarijata“« (str. 48).

Ubistvena ironija! Nju možete čuti u Rusiji od svakog buržuja: svi se buržuji zlurado vesele i smiju što Sovjetska Republika otvoreno priznaje da postoje siromašni seljaci. Oni se smiju socijalizmu. To je njihovo pravo. Ali »socijalist« koji se smije tome što poslije razornog četvorogodišnjeg rata kod nas ostaju — i dugo će ostati — siromašni seljaci, takav »socijalist« mogao se roditi samo u atmosferi masovnog renegatstva.

Čujte dalje:

... »Sovjetska Republika miješa se u u odnose između bogatih i siromašnih seljaka, ali ne putem nove raspodjele zemlje. Da bi se izšlo na kraj s oskudicom gradskog stanovništva u žitu, u selo se šalju odredi naoružanih radnika, koji oduzimaju bogatim seljacima viškove žita. Jedan dio toga žita daje se gradskom stanovništvu, drugi — siromašnim seljacima« (str. 48).

Razumije se, socijalist i marksist Kautsky duboko je uznemiren mišlu da se ta mjera ne proširi dalje, ne ograničivši se samo na okolicu velikih gradova (a ona se kod nas proširuje na čitavu zemlju). Socijalist i marksist Kautsky docirajući napominje, s besprimjernom, neuporedivom, zadivljujućom hladnokrvnošću (ili tupoglavošću) filistra: ... »One (eksproprijacije imućnih seljaka) unose nov element nemira i građanskog rata u proces

proizvodnje«... (građanski rat koji se unosi u »proces proizvodnje«, to je već nešto vrhunaravno!)... »koji za svoje ozdravljenje traži pošto-poto mir i sigurnost« (str. 49).

Da, da, što se tiče mira i sigurnosti za eksploratatore i špekulanate žitom, koji sakrivaju viškove žita, gaze zakon o žitnom monopolu, dovode do gladi gradsko stanovništvo, — što se toga tiče marksistu i socijalistu Kautskom, naravno, ne ostaje ništa drugo nego da uzdahne i prolije suzu. Svi mi socijalisti i marksisti i internacionalisti — viču u jedan glas gospoda Kautski, Heinrichi Weberi (Beč), Longueti (Pariz), MacDonaldi (London) itd. — svi smo mi za revoluciju radničke klase, samo... samo da se ne narušava mir i sigurnost špekulanata žitom! I to prljavo izmećarenje kapitalistima mi prikrivamo »marksističkim« pozivanjem na »proces proizvodnje«... Ako je to marksizam, šta se onda zove lakejstvo pred buržoazijom?

Pogledajte što se dobilo kod našeg teoretičara. On optužuje boljševike da serviraju diktaturu seljaštva kao diktaturu proletarijata. I u isto vrijeme on nas optužuje da unosimo građanski rat u selo (mi to smatramo svojom *zaslugom*), da šaljemo u selo odrede naoružanih radnika, koji otvoreno govore da ostvaruju »diktaturu proletarijata i siromašnog seljaštva«, pomažu siromašnom seljaštvu, eksproprijiraju od špekulanata, bogatih seljaka, viškove žita koje ovi sakrivaju gazeći zakon o žitnom monopolu.

S jedne strane, naš marksist-teoretičar je za čistu demokraciju, za podvrgavanje revolucionarne klase, vođe trudbenikâ i eksploratiranih, većini stanovništva (ubrajajući u tu većinu, dakle, i eksploratatore). S druge strane, on protiv nas objašnjava neizbjegnost buržoaskog karaktera revolucije, buržoaskog zato što seljaštvo u cijelini stoji na tlu buržoaskih društvenih odnosa, i u isto vrijeme pretendira da zastupa proletersko, klasno, marksističko gledište!

Umjesto »ekonomске analize« — to je kaša i zbrka prvog reda. Umjesto marksizma — to su fragmenti liberalnih učenja i propovijedanje lakejstva pred buržoazijom i pred kulacima.

Pitanje koje je Kautsky zapetljao boljševici su potpuno objasnili još 1905. godine. Da, naša revolucija je buržoaska dok idemo zajedno sa seljaštvom kao *cjelinom*. To smo mi jasno da ne može biti jasnije shvaćali, stotinama i hiljadama puta od 1905. godine govorili, nikad nismo pokušavali ni da preskočimo ni da dekretima ukinemo taj neophodni stepen historijskog procesa. Upinjanja Kautskog da nas »razgoliti« u toj točki razgoličavaju samo zbrku njegovih pogleda i njegov strah da se sjeti onog što je pisao 1905. godine, dok još nije bio renegat.

Ali 1917. godine, od aprila mjeseca, mnogo prije Oktobarske revolucije, prije nego što smo uzeli vlast, mi smo govorili otvoreno i tumačili narodu: zaustaviti se na tome revolucija sad neće moći, jer je zemlja otišla naprijed, kapitalizam je koraknuo naprijed, neviđene razmjere uzela je razorenost, koja će zahtijevati (htio to netko ili ne), zahtijevati korake naprijed k socijalizmu. Jer drukčije ići naprijed, drukčije spasavati zemlju izmučenu ratom, drukčije olakšavati muke trudbenika i eksploriranih — *nije moguće*.

Dogodilo se baš onako kako smo mi govorili. Tok revolucije potvrdio je pravilnost našeg rasuđivanja. Najprije zajedno s »čitavim« seljaštvom protiv monarhije, protiv veleposjednika, protiv srednjeg vijeka (i utoliko revolucija ostaje buržoaska, buržoaskodemokratska). Zatim, zajedno sa siromašnim seljaštvom, zajedno sa poluproletarijatom, zajedno sa svim eksploriranima, protiv kapitalizma, to znači i protiv seoskih bogataša, kulaka, špekulanata, i utoliko revolucija postaje socijalistička. Htjeti postaviti umjetni kineski zid između jedne i druge, odvojiti ih jednu od druge ma čim drugim osim stepenom pripreme proletarijata i stepenom njegova ujedinjenja sa seoskom sirotinjom, značilo bi potpuno izopačavati marksizam, vulgarizirati ga, zamjenjivati ga liberalizmom. To bi značilo putem kvazinaučnih pozivanja na progresivnost buržoazije u odnosu na srednji vijek proturati reakcionarnu obranu buržoazije u odnosu na socijalistički proletarijat.

Sovjeti, između ostalog, zato i predstavljaju kudikamo viši oblik i tip demokratizma što ujedinjavajući i uvlačeći u politiku masu radnika i seljaka daju najbliži »na-

rodu« (u onom smislu u kome je Marx 1871. godine govorio o stvarno narodnoj revoluciji), najsjetljiviji barometar razvjeta i rastenja političke klasne zrelosti masa. Sovjetski ustav nije pisan po nekom »planu«, nije sastavljen u kabinetima, nisu ga trudbenicima nametali buržoaski pravnici. Ne, taj ustav *izrastao* je iz toka razvjeta *klasne borbe* onako kako su sazrijevale *klasne protivrječnosti*. Baš one činjenice koje je Kautsky morao priznati — dokazuju to.

U početku sovjeti su ujedinjavali cijelo seljaštvo. Nerasvijenost, zaostalost, neprosijećenost baš siromašnih seljaka davala je rukovodstvo u ruke kulaka, bogatih, kapitalista, sitne buržoazije, sitnoburžoaskih inteligenata. To je bilo vrijeme gospodstva sitne buržoazije, menjševika i socijalista-revolucionara (smatrati jedne i druge socijalistima mogu samo glupaci ili renegati tipa Kautskog). Sitna buržoazija se neminovno, neizbjježno kolebala između diktature buržoazije (Kerenski, Kornilov, Savinkov) i diktature proletarijata, jer sitna buržoazija nije sposobna ni za što samostalno po osnovnim osobinama svog ekonomskog položaja. Uzgred budi rečeno, Kautsky se potpuno odrekao marksizma izvlačeći se pri analizi ruske revolucije pravim, formalnim pojmom »demokracija«, koji služi buržoaziji za prikrivanje njena gospodstva i za obmanjivanje masa, i *zaboravljujući* na to da »demokracija« izražava u stvari neki put *diktaturu buržoazije*, neki put nemoćni reformizam malogradanstva koje se podvrgava toj diktaturi, itd. Po Kautskom izlazi da su u kapitalističkoj zemlji postojale buržoaske partije, da je postojala proleterska partija koja vodi za sobom većinu proletarijata, njegovu masu (boljševici), ali da nije bilo sitnoburžoaskih partija! Nije bilo *klasnih korijena*, sitnoburžoaskih korijena kod menjševika i esera!

Kolebanja sitne buržoazije, menjševika i esera otvorila su oči masama i odbila ogromnu većinu masa, sve »donje slojeve«, sve proletere i poluproletere, od takvih »vođa«.

U sovjetima su dobili većinu (u Petrogradu i Moskvi oko oktobra 1917. godine) boljševici, među eserima i menjševicima produbio se rascjep.

Boljševička revolucija koja je pobijedila značila je kraj kolebanjâ, značila je potpuno rušenje monarhije i vlaste-

linskog zemljoposjeda (prije Oktobarske revolucije on nije bio uništen). *Buržoasku revoluciju mi smo doveli do kraja*. Seljaštvo je u cijelosti išlo za nama. Njegov antagonizam prema socijalističkom proletarijatu nije se mogao ispoljiti odmah. Sovjeti su ujedinjavali seljaštvo uopće. Klasna podjela u samom seljaštvu još nije bila sazrela, još nije bila izbila napolje.

Taj proces razvio se u ljeto i u jesen 1918. godine. Čehoslovački kontrarevolucionarni ustanački probudio je kulake. Rusijom se prelio talas kulačkih ustanačkih. Siro-mašno seljaštvo učilo je ne iz knjiga, ne iz novina, nego iz života da su njegovi interesi nepomirljivi s interesima kulaka, bogataša, seoske buržoazije. »Lijevi eseri«, kao svaka sitnoburžoaska partija, odražavali su kolebanja masa, i u ljeto 1918. oni su se pocijepali: jedan dio pošao je zajedno s Čehoslovacima (ustanak u Moskvi, kad je Prošjan zauzevši telegraf — na jedan sat! — obavještavao Rusiju da su boljševici oboreni, zatim izdaja glavnokomandujućeg armijom protiv Čehoslovaka Muravjova⁴¹, itd.); drugi dio, koji sam pomenuo gore, ostao je s boljševicima.

Zaoštravanje prehrambene krize u gradovima postavljalo je sve oštire pitanje žitnog monopola (na koji je »zaboravio« teoretičar Kautsky u svojoj ekonomskoj analizi, koja ponavlja stare stvari, pročitane prije deset godina kod Maslova!).

Stara, veleposjednička i buržoaska, čak i demokratsko-republikanska, država slala je u selo naoružane odrede kojima je faktički raspolagala buržoazija. To gospodin Kautsky ne zna! U tome on ne vidi »diktaturu buržoazije«, bože sačuvaj! To je »čista demokracija«, naročito kad to odobrava buržoaski parlament! Da su Avksentjev i S. Maslov, u društvu Kerenskih, Ceretelija i njima slične publike esera i menjševika, hapsili u ljeto i u jesen 1917. članove agrarnih komiteta, to Kautsky »nije čuo«, o tome on ništa ne govori.

Sva je stvar u tome što buržoaska država, koja ostvara diktaturu buržoazije putem demokratske republike, ne može priznati pred narodom da ona služi buržoaziji, ne može reći istinu, mora da licemjeri.

A država tipa Komune, država sovjetska, otvoreno i javno govori narodu *istinu*, izjavljujući da je ona diktatura proletarijata i siromašnog seljaštva, privlačeći sebi baš tom istinom desetke i desetke miliona novih građana, potlačenih u svakoj demokratskoj republici, koje sovjeti uvlače u politiku, u *demokraciju*, u upravljanje državom. Sovjetska republika šalje u sela odrede naoružanih radnika; u prvom redu svjesnijih, iz prijestolnica. Ti radnici nose socijalizam u selo, privlače na svoju stranu sirotinju, organiziraju je i prosvjećuju, pomažu joj da uguši otpor buržoazije.

Svi koji poznaju stvari i koji su bili na selu govore da naše selo tek u ljetu i u jesen 1918. samo preživljuje »Oktobarsku« (tj. proletersku) »revoluciju«. Nastupa prijelom. Umjesto talasa kulačkih ustanaka dolazi uzdizanje seoske sirotinje, rastenje »komiteta seoske sirotinje«. U armiji raste broj komesara iz redova radnika, oficira iz redova radnika, komandanata divizija i armija iz redova radnika. Dok Kautsky prestrašen julskom (1918) krizom⁴² i drekom buržoazije, klipše za buržoazijom i piše čitavu brošuru prožetu uvjerenjem da se boljševici nalaze pred padom, da će ih oboriti seljaci, dok Kautsky vidi u otcepljenju lijevih esera »sužavanje« (str. 37) kruga onih koji podržavaju boljševike, — dотле *stvarni* krug pristalica boljševizma *raste neizmjerno*, jer se bude i stupaju u samostalan politički život deseci i deseci miliona seoske sirotinje, oslobađajući se tutorstva i utjecaja kulaka i seoske buržoazije.

Mi smo izgubili stotine lijevih esera, beskarakternih inteligenata i kulaka iz redova seljaka, mi smo dobili milione predstavnika seoske sirotinje.*

Godinu dana poslije proleterske revolucije u prijestonicama nastupila je, pod njenim utjecajem i uz njenu pomoć, proleterska revolucija u zabačenim selima, koja je definitivno učvrstila sovjetsku vlast i boljševizam, definitivno dokazala da u zemlji nema snaga protiv nje.

Završivši buržoaskodemokratsku revoluciju zajedno sa seljaštvom uopće, proletariat Rusije prešao je definitiv-

* Na VI kongresu sovjeta (7—9. XI 1918) bilo je 967 deputata s odlučujućim glasom, od kojih 950 boljševika; a sa savjetodavnim glasom 351 deputat, od kojih 335 boljševika. Ukupno 97% boljševika.

no na revoluciju socijalističku kad mu je pošlo za rukom da pocijepa selo, da priključi sebi njegove proletere i poluproletere, da ih ujedini protiv kulaka i buržoazije, dakle i protiv seljačke buržoazije.

Da boljševički proletarijat prijestonica i krupnih industrijskih centara nije bio sposoban da okupi oko sebe seosku sirotinju protiv bogatog seljaštva, time bi bila dokazana »nezrelost« Rusije za socijalističku revoluciju, u tom slučaju seljaštvo bi ostalo »cijelo«, tj. ostalo bi pod ekonomskim, političkim i duhovnim rukovodstvom kulaka, bogataša, buržoazije, u tom slučaju revolucija ne bi prešla okvire buržoaskodemokratske revolucije. (Ali ni u tom slučaju, u zagradi rečeno, ne bi bilo dokazano da proletarijat nije smio uzimati vlast, jer je samo proletarijat stvarno doveo do kraja buržoaskodemokratsku revoluciju, samo proletarijat je učinio nešto ozbiljno za približavanje svjetske proleterske revolucije, samo proletarijat je stvorio sovjetsku državu, drugi korak, poslije Komune, u pravcu socijalističke države.)

S druge strane, da je boljševički proletarijat pokušao odmah, u oktobru—novembru 1917, da »dekretna« građanski rat ili »uvodenje socijalizma« na selu, ne sačekavši klasno raslojenje sela, ne pripremivši ga i ne provevši ga, da je pokušao da izvede stvar bez privremenog bloka (saveza) sa seljaštvom uopće, bez niza ustupaka srednjem seljaku itd., — to bi bilo blankističko⁴³ izopačavanje marksizma, to bi bio pokušaj manjine da nametne svoju volju većini, to bi bio teoretski absurd, neshvaćanje činjenice da je općeseljačka revolucija još revolucija buržaoska i da nju bez niza prijelaza, prelaznih stupnjeva, nije moguće učiniti socijalističkom u zaostaloj zemlji.

Kautsky je sve pomiješao u veoma važnom teoretskom i političkom pitanju i u praksi ispaо naprsto izmećar buržoazije koji više protiv diktature proletarijata.

* * *

Isto takvu, ako ne i veću, zbrku unio je Kautsky i u drugo veoma interesantno i veoma važno pitanje, u pitanje: da li je bila principijelno pravilno postavljena,

a zatim — da li je bila svrsishodno provedena zakonodavna djelatnost Sovjetske Republike u agrarnom preobražaju, tom veoma teškom i u isto vrijeme veoma važnom socijalističkom preobražaju? Mi bismo bili neizmjerno zahvalni svakom zapadnoevropskom marksistu kad bi on, upoznavši se bar s najvažnijim dokumentima, dao kritiku naše politike, jer bi nam time vrlo mnogo pomogao, pomogao bi i revoluciji koja sazrijeva u cijelom svijetu. Ali Kautsky daje umjesto kritike nevjerljivu teoretsku zbrku, koja pretvara marksizam u liberalizam, a u praksi — prazne, zlobne, malograđanske ispade protiv boljševika. Neka sudi čitalac:

»Krupni zemljoposjed postao je uslijed revolucije neodrživ. To se odmah jasno vidjelo. On je morao biti predan seljačkom stanovništvu« . . . (To nije točno, gospodine Kautsky: vi stavljate ono što je za vas »jasno« na mjesto odnosa raznih *klasa* prema pitanju; historija revolucije dokazala je da je koaliciona vlada buržuja sa sitnim buržujima, s menjševicima i eserima, vodila politiku održanja krupnog zemljoposjeda. To su napose dokazali zakon S. Maslova i hapšenja članova agrarnih komiteta.⁴⁴ Bez diktature proletarijata »seljačko stanovništvo« ne bi pobijedilo veleposjednika, koji se ujedinio s kapitalistom.)

... »Međutim u pitanju: u kojim oblicima je imalo to da se dogodi — jedinstva nije bilo. Moguća su bila razna rješenja« . . . (Kautskom zadaje najveću brigu »jedinstvo« »socijalista«, bez obzira na to tko su oni što se nazivaju tim imenom. Činjenicu da osnovne klase kapitalističkog društva moraju dolaziti do raznih rješenja, on zaboravlja.) . . . »Sa socijalističkog gledišta najracionalnije bi bilo predati krupna imanja u državno vlasništvo i ostaviti seljacima, koji su dотле radili na njima kao najamni radnici, da ih obrađuju u zadružnim oblicima. Ali to rješenje pretpostavlja seoske radnike, kojih u Rusiji nema. Drugo rješenje moglo bi da bude predaja krupnog zemljoposjeda u državno vlasništvo, s tim da se on podijeli na parcele koje se daju pod zakup seljacima s malo zemlje. U tom slučaju bilo bi još ostvareno nešto od socijalizma« . . .

Kautsky se izvlači, kao uvijek, čuvenim: s jedne strane, ne može se ne priznati, s druge strane, treba priznati.

On stavlja razna rješenja jedno pored drugog, ne baveći se problemom — jedino realnim, jedino marksističkim problemom — kakvi moraju biti prijelazi od kapitalizma ka komunizmu u takvim i takvim posebnim uslovima. U Rusiji ima seoskih najamnih radnika, ali ih ima malo, i pitanja, koje je sovjetska vlast postavila: kako prijeći na komunsko i zadružno obrađivanje zemlje, Kautsky se nije dotakao. Najzanimljivije je, međutim, što bi Kautsky htio da vidi »nešto od socijalizma« u davanju zemljišnih parcela pod zakup. To je, u stvari, *sitnoburžoaska* parola, i »od socijalizma« tu nema ničeg. Ako »država« koja daje zemlju pod zakup nije država tipa Komune, nego parlamentarna buržoaska republika (a Kautsky stalno polazi od te prepostavke), davanje zemlje pod zakup u obliku parcele bit će tipična *liberalna reforma*.

O tome da je sovjetska vlast ukinula svako vlasništvo na zemlju, Kautsky ne govori ništa. Još gore. On vrši nevjerljivo podmetanje citirajući dekrete sovjetske vlasti na taj način što ispušta ono što je najbitnije.

Rekavši da »sitna proizvodnja teži za potpunim privatnim vlasništvom na sredstva za proizvodnju«, da bi Ustavotvorna skupština bila »jedini autoritet« koji može da spriječi podjelu (tvrđenje koje će izazvati smijeh u Rusiji, jer svi znaju da radnici i seljaci smatraju autoritetima samo sovjete, a Ustavotvorna skupština postala je parola Čehoslovaka i veleposjednika), — Kautsky nastavlja:

»Jedan od prvih dekreta sovjetske vlade odredio je: 1. Veleposjedničko vlasništvo na zemlju ukida se odmah bez ikakva otkupa. 2. Veleposjednička imanja, kao i sve krunske, manastirske i crkvene zemlje, sa svim svojim živim i mrtvim inventarom, zgradama i svim pripadnostima prelaze na raspolaganje općinskih agrarnih komiteta kotarskih sovjeta seljačkih deputata, dok Ustavotvorna skupština ne riješi pitanje zemlje.«

Citiravši samo te dvije točke, Kautsky izvodi zaključak:

»Pozivanje na Ustavotvornu skupštinu ostalo je mrtvo slovo. Faktički su seljaci pojedinih općina mogli raditi sa zemljom šta su htjeli« (str. 47).

Eto vam obrasca »kritike« Kautskog! Eto vam »učenog« rada koji najviše liči na falsifikat. Njemačkom čitaocu sugerira se da su boljševici kapitulirali pred seljaštvom u pitanju privatnog vlasništva na zemlju! da su boljševici pustili da seljaci rascjepkano (»pojedine općine«) rade što hoće!

A u stvari dekret koji Kautsky citira — prvi dekret, koji je izdan 26. oktobra 1917 (po starom kalendaru) — sastoji se ne od dva člana, nego od pet članova *plus* osam članova »instrukcije«, pri čemu je za instrukciju rečeno da ona »treba služiti kao rukovodstvo«.

U trećem članu dekreta kaže se da imanja prelaze »*n a r o d u*«, da je obavezno sastavljanje »točnog popisa cjelokupne konfiscirane imovine« i »najstrože revolucionarno čuvanje«. A u instrukciji se govori da se »pravo privatnog vlasništva na zemlju, ukida zauvijek«, da »zemljišta s visokokulturnim gospodarstvima« »ne podliježu podjeli«, da »sav privredni inventar konfisciranih zemalja, živi i mrtvi, prelazi u isključivo korištenje države ili općine, u zavisnosti od veličine i značaja njihova, bez otkupa«, da »sva zemlja ulazi u općenarodni zemljišni fond«.

Dalje, u isto vrijeme kad je raspuštena Ustavotvorna skupština (5. I 1918.) Treći kongres sovjeta donio je »Deklaraciju prava radnog i eksploriranog naroda«, koja je sad ušla u Osnovni zakon Sovjetske Republike. Član II, 1 te deklaracije kaže da se »privatno vlasništvo na zemlju ukida« i da se »uzorna dobra i poljoprivredna poduzeća proglašavaju nacionalnim vlasništvom«.

Prema tome, pozivanje na Ustavotvornu skupštinu *nije* ostalo mrtvo slovo, jer je druga općenarodna predstavnička institucija, kudikamo autoritetnija u očima seljaka, uzela na sebe rješenje agrarnog pitanja.

Dalje, 6 (19) februara 1918. objavljen je zakon o socijalizaciji zemlje, koji još jedanput potvrđuje ukidanje svakog vlasništva na zemlju, predaje raspolaganje zemljom i *svim privatnovlasničkim* inventarom sovjetskim vlastima *pod kontrolom federativne sovjetske vlasti*; kao jedan od zadataka raspolaganja zemljom postavlja

»razvijanje kolektivnog gospodarstva u poljoprivredi kao povoljnijeg u smislu uštede rada i proizvoda, za račun gospodarstva inokosnih, u cilju prijelaza na socijalističko gospodarstvo« (čl. 11, točka d).

Uvodeći *ujednačeno korištenje zemlje*, taj zakon na osnovno pitanje: »*tko ima pravo uživati zemlju*«, odgovara:

»(Čl. 20.). Pojedinim zemljšnjim parcelama za društvene i lične potrebe u granicama Sovjetske Federativne Republike Rusije mogu se koristiti: A) U kulturno-prosvjetne svrhe: 1) država, u licu organa sovjetske vlasti (federativne, oblasne, gubernijske, kotarske, općinske i seoske). 2) Društvene organizacije (pod kontrolom i s dozvolom mjesne sovjetske vlasti). B) Za poljoprivredne svrhe: 3) Poljoprivredne komune. 4) Poljoprivredne zadruge. 5) Seoske zajednice. 6) Pojedine porodice i osobe«...

Čitalac vidi da je Kautsky potpuno izvrnuo stvar i njemačkom čitaocu absolutno krivo predstavio agrarnu politiku i agrarno zakonodavstvo proleterske države u Rusiji.

Teoretski važna, osnovna, pitanja Kautsky čak nije umio ni postaviti!

Ta pitanja su slijedeća:

- (1) *ujednačenost korištenja zemljom* i
- (2) *nacionalizacija zemlje*, — odnos jedne i druge mjere prema socijalizmu uopće i prema prijelazu od kapitalizma ka komunizmu napose.

(3) *kolektivno obrađivanje zemlje* kao prijelaz od sitne iscijepkane zemljoradnje na krupnu društvenu; odgovara li postavljanje toga pitanja u sovjetskom zakonodavstvu zahtjevima socijalizma?

Što se tiče prvog pitanja, potrebno je zadržati se prije svega na ovim dvjema osnovnim činjenicama: (a) boljševici su i pri ocjenjivanju iskustva 1905. godine (pozvat će se, na primjer, na svoj rad o agrarnom pitanju u prvoj ruskoj revoluciji) ukazivali na demokratskoprogresivno, demokratskorevolucionarno značenje parole *ujednačenosti* i 1917. godine, prije Oktobarske revolucije, potpuno određeno govorili o tome. (b) Provodeći zakon o *socijalizaciji zemlje*, — zakon čija je »duša« parola *ujednačenog uživanja zemlje*, — boljševici su potpuno precizno

i određeno rekli: ta ideja nije naša, mi se s tom parolom ne slažemo, ali smatramo svojom dužnošću da je provodimo, jer je ona zahtjev ogromne većine seljaka. A ideja i zahtjevi većine trudbenika moraju biti *iživljeni od njih samih*; ni »ukinuti« ni »preskočiti« te zahtjeve nije moguće. Mi boljševici pomagat ćemo seljaštvu da iživi sitnoburžoaske parole, da prijeđe od njih što prije i što lakše na socijalističke.

Teoretičar-marksist koji bi htio da pomogne radničkoj revoluciji svojom naučnom analizom morao bi odgovoriti, prvo, da li je točno da ideja ujednačenosti korištenja zemljom ima demokratskorevolucionarno značenje, značenje dovođenja do kraja *buržoaskodemokratske revolucije*? Drugo, da li su boljševici pravilno postupili kad su svojim glasovima provodili (i najlojalnije poštivali) sitnoburžoaski zakon o ujednačenosti?

Kautsky čak nije ni opazio u čemu je, teoretski, suština pitanja!

Kautsky nikad ne bi mogao pobiti činjenicu da ideja ujednačenosti ima progresivno i revolucionarno značenje u buržoaskodemokratskom prevratu. Dalje taj prevrat ne može ići. Dolazeći do kraja, on *utoliko jasnije*, utoliko prije, utoliko *lakše* pokazuje pred masama *n e d o v o l j n o s t* buržoaskodemokratskih rješenja, neophodnost prelaženja njihovih okvira, prelaženja na *socijalizam*.

Seljaštvo koje je zbacilo carizam i veleposjednike sanja o ujednačenosti, i nikakva sila ne bi mogla stati na put seljacima oslobođenim i od veleposjednika i od *buržoasko-parlamentarne, republikanske države*. Proleteri vele seljacima: mi ćemo vam pomoći da dođete do »idealnog« kapitalizma, jer ujednačenost korištenja zemljom jest idealizacija kapitalizma s gledišta sitnog proizvođača. I u isto vrijeme mi ćemo vam pokazati nedovoljnost toga, nužnost prijelaza na društveno obrađivanje zemlje.

Bilo bi interesantno vidjeti na koji bi način Kautsky pobjiao pravilnost takvog rukovođenja seljačkom borbom od strane proletarijata!

Kautsky je više volio da izbjegne pitanje...

Dalje, Kautsky je direktno obmanuo njemačke čitaoce sakrivši od njih da je u *zakonu o zemlji* sovjetska vlast

dala direktnu prednost komunama i zadrugama, postavivši ih na prvo mjesto.

Sa seljaštvom do kraja buržoaskodemokratske revolucije, — sa siromašnim, proleterskim i poluproleterskim dijelom seljaštva naprijed u socijalističku revoluciju! To je bila politika boljševika, i to je bila jedina marksistička politika.

A Kautsky se zapliće, ne umije da postavi nijedno pitanje! S jedne strane, on *ne smije* reći da su se proletari morali razići sa seljaštvom u pitanju ujednačenosti, jer on osjeća absurdnost takvog razmimoilaženja (a uz to je Kautsky 1905. godine, dok još nije bio renegat, jasno i otvoreno branio savez radnika i seljaka kao uvjet pobjede revolucije). S druge strane, Kautsky citira sa simpatijama liberalne trivijalnosti menjševika Maslova, koji »dokazuje« utopičnost i reakcionarnost sitnoburžoaske jednakosti s gledišta socijalizma, i ništa ne govori o progresivnosti i revolucionarnosti sitnoburžoaske borbe za jednakost, za ujednačenost, s gledišta buržoaskodemokratske revolucije.

Kod Kautskog imamo zbrku kojoj nema kraja: ne zaboravite da Kautsky (1918. godine) insistira na buržoaskom karakteru ruske revolucije. Kautsky (1918. godine) zahtijeva: ne prelazite taj okvir! I taj isti Kautsky vidi »nešto od socijalizma« (za buržoasku revoluciju) u sitnoburžoaskoj reformi, u davanju parcela siromašnim seljacima (tj. u približavanju k ujednačenosti)!!

Neka razumije tko može!

Povrh toga, Kautsky pokazuje filistarsku nesposobnost da uzme u obzir stvarnu politiku određene partije. On citira fraze menjševika Maslova, *ne želeći da vidi stvaran u politiku menjševičke partije* 1917. godine, kad je ona, u »koaliciji« s veleposjednicima i kadetima, branila faktički liberalnu agrarnu reformu i sporazum s veleposjednicima (dokaz: hapšenja članova agrarnih komiteta i načrt zakona S. Maslova).

Kautsky nije opazio da fraze P. Maslova o reakcionarnosti i utopičnosti sitnoburžoaske jednakosti prikrivaju u stvari menjševičku politiku sporazuma seljaka s veleposjednicima (tj. vučenja za nos seljaka od strane vele-

posjednika) umjesto revolucionarnog obranja veleposjednika od strane seljaka.

E jeste »marksist« taj Kautsky!

Baš boljševici su strogo uzeli u obzir razliku između buržoaskodemokratske revolucije i socijalističke revolucije: dovodeći do kraja prvu, oni su otvarali vrata za prijelaz na drugu. To je jedino revolucionarna i jedino marksistička politika.

I uzalud ponavlja Kautsky bezube liberalne viceve: »Još nigdje i nikad nisu sitni seljaci pod utjecajem teoretskih uvjerenja prelazili na kolektivnu proizvodnju« (50).

Jako duhovito!

Nigdje i nikad sitni seljaci velike zemlje nisu bili pod utjecajem proleterske države.

Nigdje i nikad sitni seljaci nisu dolazili do otvorene klasne borbe, borbe siromašnih seljaka protiv bogatih, koja je išla sve do građanskog rata među njima, u situaciji propagandističke, političke, ekonomске i vojne podrške siromašnih od strane proleterske državne vlasti.

Nigdje i nikad nije bilo takvog bogaćenja špekulanata i bogataša od rata, uz takvo propadanje mase seljaka.

Kautsky ponavlja otrcane stvari, mlati praznu slamu, bojeći se i da pomisli o novim zadacima proleterske diktature.

A šta ćemo, dragi Kautsky, ako seljaci nemaju oruđa za sitnu proizvodnju, a proleterska država im pomaže da nabavljaju mašine za kolektivno obrađivanje zemlje, — je li to »teoretsko uvjerenje«?

Prijedimo na pitanje nacionalizacije zemlje. Naši narodnjaci, među njima svi lijevi eseri, poriču da je mjeru koja je kod nas provedena — nacionalizacija zemlje. Oni teoretski nisu u pravu. Ukoliko mi ostajemo u okviru robne proizvodnje i kapitalizma, utoliko ukidanje privatnog vlasništva na zemlju jest nacionalizacija zemlje. Ri-ječ »socijalizacija« izražava samo tendenciju, želju, pripremanje prijelaza u socijalizam.

Kakav mora biti stav marksista prema nacionalizaciji zemlje?

Kautsky i ovdje ne umije čak postaviti teoretsko pitanje ili — što je još gore — namjerno obilazi pitanje, iako

znamo, iz ruske literature, da su Kautskom poznati stari sporovi među ruskim marksistima oko pitanja nacionalizacije zemlje, municipalizacije zemlje (predaja krupnih imanja mjesnim samoupravama), podjele zemlje.

Direktno šegačenje s marksizmom je tvrđenje Kautskog da bi predaja krupnih imanja državi i njihovo davanje pod zakup, u manjim parcelama, seljacima s malo zemlje ostvarivala »nešto od socijalizma«. Mi smo već pokazali da tu nema nikakvog socijalizma. Ali to nije sve: tu nema ni *buržoaskodemokratske revolucije* dovedene do kraja. Kautskom se desila grdna nezgoda: on je povjerovao menjševicima. Iz toga je proizišao kuriozum: Kautsky koji brani buržoaski karakter naše revolucije, koji optužuje boljševike zbog toga što su naumili da idu u socijalizam, sam servira liberalnu reformu pod vidom socijalizma, *ne dovodeći tu reformu do potpunog čišćenja svega što je srednji vijek u odnosima zemljишnog posjeda!* Kod Kautskog, kao i kod njegovih savjetnika-menjševika, imamo obranu liberalne buržoazije, koja se boji revolucije, umjesto obrane dosljedne *buržoaskodemokratske revolucije*.

Stvarno, zašto pretvarati u državno vlasništvo samo krupna imanja, a ne svu zemlju? Liberalna buržoazija postiže time najveće čuvanje starine (tj. najmanju dosljednost u revoluciji) i najveću lakoću vraćanja na staro. Radikalna buržoazija, tj. ona koja buržoasku revoluciju dovodi do kraja, ističe parolu *nacionalizacije zemlje*.

Kautskom, koji je u davno prošlim vremenima, gotovo prije 20 godina, napisao odličan marksistički rad o agrarnom pitanju, moraju biti poznate Marxove riječi da je *nacionalizacija zemlje — dosljedna parola buržoazije*.⁴⁵ Kautsky mora znati za Marxova polemiku s Rodbertusom i za izvrsna Marxova objašnjenja u »Teorijama o višku vrijednosti«, u kojima je neobično jasno pokazano i revolucionarno, u buržoaskodemokratskom smislu, značenje *nacionalizacije zemlje*.

Menjševik P. Maslov, kojeg je Kautsky tako nesretno izabrao za svog savjetnika, negirao je da bi ruski seljaci mogli pristati na *nacionalizaciju sve zemlje* (računajući tu i seljačku). Taj pogled Maslova mogao je donekle biti u vezi s njegovom »originalnom« teorijom (koja ponavlja

buržoaske kritičare Marxa), naime s negiranjem apsolutne rente i priznavanjem »zakona« (ili »fakta«, kako je govorio Maslov) »opadajuće plodnosti tla«.

U stvari se još u revoluciji 1905. godine vidjelo da je ogromna većina seljaka Rusije, i općinara i individualnih vlasnika, za nacionalizaciju sve zemlje. Revolucija od 1917. godine potvrdila je i, poslije prelaska vlasti u ruke proletarijata, ostvarila to. Boljševici su ostali vjerni marksizmu, nisu pokušavali (uprkos Kautskom koji nas za to optužuje — bez trunka dokaza) da »preskoče« buržoaskodemokratsku revoluciju. Boljševici su prije svega pomogli najradikalnijim, najrevolucionarnijim, najbližim proletarijatu buržoaskodemokratskim ideoloziama seljaštva, lijevim eserima, da provedu ono što je faktički predstavljalo nacionalizaciju zemlje. 26. X 1917., tj. prvog dana proleterske, socijalističke revolucije, privatno vlasništvo na zemlju u Rusiji je ukinuto.

Time je stvoren temelj, najsavršeniji s gledišta razvjeta kapitalizma (ne raskidajući s Marxom, Kautsky neće moći da to porekne), i stvoren je u isto vrijeme agrarni sistem koji je *najelastičniji* u smislu prijelaza k socijalizmu. S buržoaskodemokratskog gledišta, revolucionarno seljaštvo u Rusiji *nema kud dalje*: ničega »idealnijeg«, s toga gledišta, ničega »radikalnijeg« (s istog gledišta) od nacionalizacije zemlje i jednakosti korišćenja zemlje *ne može biti*. Baš boljševici, samo boljševici, samo zahvaljujući pobjedi proleterske revolucije, pomogli su seljaštvu da buržoaskodemokratsku revoluciju stvarno dovede do kraja. I samo tim oni su učinili maksimum za olakšanje i ubrzanje prijelaza na socijalističku revoluciju.

Po ovome se može suditi kakvu nevjerljivu zbrku servira čitaocu Kautsky, koji optužuje boljševike da ne shvaćaju buržoaski karakter revolucije i koji sam do te mjere odstupa od marksizma da šuti o nacionalizaciji zemlje i predstavlja najmanje revolucionaru (s buržoaskog gledišta), liberalnu agrarnu reformu kao »nešto od socijalizma«! — —

Došli smo do trećeg od gore postavljenih pitanja, do pitanja koliko je proleterska diktatura u Rusiji uzela u obzir neophodnost prijelaza na kolektivno obrađivanje

zemlje. Kautsky i ovdje vrši nešto što vrlo mnogo liči na falsifikat: on citira samo »teze« jednog boljševika koje govore o zadatku prijelaza na kolektivno obrađivanje zemlje! Citiravši jednu od tih teza, naš »teoretičar« pobednosno kliče:

»Time što se nešto proglašava za zadatak, zadatak se, na žalost, ne rješava. Kolektivna poljoprivreda u Rusiji osuđena je zasad na to da ostane na papiru. Još nigdje i nikad sitni seljaci nisu prelazili na kolektivnu proizvodnju na osnovu teoretskih uvjerenja« (50).

Još nigdje i nikad nije bilo literarnog švindleraja kao što je ovaj do kojeg se srozao Kautsky. On citira »teze« ne spominjući *zakon* sovjetske vlasti. On govori o »teoretskom uvjerenju« šuteći o proleterskoj državnoj vlasti koja ima u rukama i tvornice i robu! Sve što je pisao marksist Kautsky u »Agrarnom pitanju« 1899. godine o pitanju sredstava koja ima u rukama proleterska država za postepeno prevođenje sitnih seljaka u socijalizam — zaboravio je renegat Kautsky 1918. godine.

Naravno, nekoliko stotina od države pomaganih poljoprivrednih komuna i sovjetskih gospodarstava (tj. za račun države od strane radničkih asocijacija obrađivanih krupnih imanja), — to je vrlo malo. Ali zar se može nazvati »kritikom« prelaženje Kautskog preko te činjenice?

Nacionalizacija zemlje, koju je u Rusiji provela proleterska diktatura, najbolje je osigurala dovođenje do kraja buržoaskodemokratske revolucije, — čak i za slučaj kad bi pobjeda kontrarevolucije udarila nazad od nacionalizacije k podjeli (taj slučaj ja sam specijalno analizirao u brošuri o agrarnom programu marksista u revoluciji 1905. godine). A osim toga, nacionalizacija zemlje pružila je najveće mogućnosti proleterskoj državi da prelazi na socijalizam u poljoprivredi.

Sve u svemu: teoretski, Kautsky nam je dao nevjerojatnu kašu, s potpunim odricanjem od marksizma; a u praksi — lakeštvo pred buržoazijom i njenim reformizmom. Lijepa kritika, nema šta!

»Ekonomska analiza« industrije počinje kod Kautskog ovim veličajnim rasuđivanjem:

U Rusiji postoji krupna kapitalistička industrija. Zar nije moguće na toj osnovi izgraditi socijalističku proizvodnju? »Tako bi se moglo misliti kad bi se socijalizam sastojao u tome što bi radnici pojedinih tvornica i radnika uzimali ove u vlasništvo« (bukvalno: prisvajali ih) »da bi zasebno eksplorirali svaku od tvornica« (52). »Baš danas, 5. augusta, kad pišem ove retke — dodaje Kautsky — javljaju iz Moskve o jednom Lenjinovu govoru od 2. augusta, u kojem je on, kako javljaju, rekao: »Radnici čvrsto drže tvornice u svojim rukama, a seljaci neće dati zemlju veleposjednicima«. Parola: »tvornica — radnicima, zemlja — seljacima bila je dosad ne socijal-demokratska, nego anarhosindikalistička« (52—53).

Ispisali smo cijelo ovo rasuđivanje da bi ruski radnici, koji su prije cijenili Kautskog, i cijenili ga zaslужeno, sami vidjeli metode prebjega buržoaziji.

Zamislite samo: 5. augusta, kad je već postojala masa dekreta o nacionalizaciji tvornica u Rusiji, pri čemu nijednu tvornicu nisu bili »prisvojili« radnici, nego su *s v e* bile predane u vlasništvo republike, — 5. augusta Kautsky, na osnovu očigledno š vindlerskog tumačenja jedne rečenice iz tog govora, sugerira njemačkim čitaocima misao da se u Rusiji tvornice predaju pojedinim radnicima! I Kautsky poslije toga u desecima i desecima redaka preživa to: da se tvornice ne smiju pojedinačno predavati radnicima!

To nije kritika, nego metoda lakeja buržoazije koga su najmili kapitalisti da kleveće radničku revoluciju.

Tvornice treba predavati državi, ili općini ili potrošačkim zadružama — piše još i još jednom Kautsky i na kraju dodaje:

»Tim putem se i pokušalo ići sad u Rusiji... Sad!! šta to znači? u augustu? Zar Kautsky nije mogao nabaviti od svog Štejna, Akselroda ili od drugih prijatelja ruske buržoazije prijevod bar jednog dekreta o tvornicama?

... »Dokle se pri tome došlo, ne vidi se još. Ta strana Sovjetske Republike je svakako od najvećeg interesa za nas, ali ona, na žalost, još lebdi u potpunom mraku. Dekreta ima

dovoljno«... (zato Kautsky ignorira njihov sadržaj ili ga krije od svojih čitalaca!), »ali nema dovoljno pouzdanih vijesti o djelovanju tih dekreta. Socijalistička proizvodnja nemoguća je bez svestrane, detaljne i pouzdane statistike, koja brzo informira. A takve statistike Sovjetska Republika još nema. Ono što mi doznajemo o njenu ekonomskom djelovanju nevjerojatno je protivrječno i nikako se ne može provjeriti. I to je jedan od rezultata diktature i ugušivanja demokracije. Jer slobode štampe i govora nema...« (53).

Eto kako se piše historija! Od »slobodne« štampe kapitalista i dutovaca Kautsky bi dobio podatke o tvornica-ma koje prelaze radnicima... Divan je taj natklasni »ozbiljni učenjak«, zaista! Nijednu od bezbrojnih činjenica koje svjedoče da se tvornice predaju samo Republici, da njima upravlja organ sovjetske vlasti, Vrhovno vijeće narodne privrede, koji je sastavljen pretežno od delegata radničkih sindikalnih saveza, — nijednu od tih činjenica Kautsky ne želi ni dotaći. On uporno s tvrdoglavosću čovjeka u futroli, tjera svoje: dajte mi mirnu demokraciju, bez građanskog rata, bez diktature, s dobrom statistikom (Sovjetska Republika stvorila je statističku ustanovu i privukla je sve najbolje statističke snage Rusije, ali, naravno, do idealne statistike ne može se doći odmah). Jednom riječi, revoluciju bez revolucije, bez ogorčene borbe, bez nasilja, — eto što traži Kautsky. To je — kao kad bi čovjek tražio štrajk bez burne strasnosti radnika i poslodavaca. Razlikujte sad takvog »socijalista« od najobičnijeg liberalnog činovnika!

I oslanjajući se na takav »činjenički materijal«, tj. namjerno prelazeći s potpunim prezirom preko mnogobrojnih činjenica, Kautsky »zaključuje«:

»Pitanje je da li je ruski proletarijat što se tiče stvarnih, praktičnih tekovina, ne dekretā, dobio u Sovjetskoj Republici više nego što bi dobio od Ustavotvorne skupštine, u kojoj su, isto kao i u sovjetima, bili u većini socijalisti, iako druge boje.« (58).

Biser, zar ne? Mi savjetujemo poštovaocima Kautskog da ovu izreku što šire populariziraju među ruskim radnicima, jer boljeg materijala za ocjenu svog političkog pada Kautsky nije mogao dati. Kerenski je također

bio »socijalist«, drugovi radnici, samo »druge boje«! Historičar Kautsky zadovoljava se nadimkom, nazivom koje su »prisvojili« desni eseri i menjševici. O činjenicama koje govore da su za vrijeme Kerenskog menjševici i desni eseri podržavali imperijalističku politiku i maroderstvo buržoazije, historičar Kautsky neće ni da čuje; preko toga da je Ustavotvorna skupština davala većinu baš tim junacima imperijalističkog rata i buržoaske diktature on prelazi šutke. I to se zove »ekonomski analiza«!...

Na kraju još jedan primjer »ekonomskog analize«:

... »Sovjetska Republika, poslije devet mjeseci svog postojanja, umjesto da proširi opće blagostanje mora da objavljava odakle dolazi opća bijeda« (41).

Kadeti su nas navikli na takva rasuđivanja. Tako rasudju svi izmećari buržoazije u Rusiji: dajte, vele, poslije 9 mjeseci opće blagostanje — poslije četvorogodišnjeg razornog rata, uz to kad inozemni kapital pruža svestranu pomoć sabotaži i ustancima buržoazije u Rusiji. Apsolutno nikakve razlike, ni traga od razlike između Kautskog i kontrarevolucionarnog buržuja u stvari nije ostalo. Slatke riječi, koje nisu ništa drugo do falsifikat »socijalizma«, ponavljaju ono što grubo, bez uvijanja, bez uljepšavanja, govore kornilovci i dutovci i krasnovci u Rusiji.

* * *

Gornje retke napisao sam 9. novembra 1918. U noći između 9. i 10. stigle su iz Njemačke vijesti o pobjednosnoj revoluciji, koja je prvo izbila u Kielu i drugim sjevernim i primorskim gradovima gdje je vlast prešla u ruke radničkih i vojničkih vijeća, zatim u Berlinu, gdje je vlast također prešla u ruke vijeća.

Zaključak koji je trebalo još da napišem brošuri o Kautskom i o proleterskoj revoluciji — sad je nepotreban.

10. novembra 1918.

PRILOZI

Prilog prvi

PROLETERSKA REVOLUCIJA I RENEGAT KAUTSKY

Pod tim naslovom počeo sam pisati brošuru* posvećenu kritici brošure Kautskog: »Diktatura proletarijata«, koja je nedavno izšla u Beču. Ali kako se moj rad otegao, odlučio sam da zamolim redakciju »Pravde« da štampa ovaj kratki članak o gornjoj temi.

Više nego četvorogodišnji iznurujući i reakcionarni rat učinio je svoje. U Evropi se osjeća dah nazadajuće proleterske revolucije — i u Austriji, i u Italiji, i u Njemačkoj, i u Francuskoj, čak i u Engleskoj (veoma su karakteristična, npr. u julskoj svesci arhipotpunističkog »Socijalističkog pregleda«,⁴⁶ koji uređuje poluliberal Ramsay MacDonald, »Priznanja kapitalista«).

I u takvom momentu vođa II Internacionale, gospodin Kautsky, objavljuje knjigu o diktaturi proletarijata, tj. o proleterskoj revoluciji, knjigu koja je sto puta sramnija, odvratnija, renegatskija od čuvenih Bernsteinovih »Prepostavki socijalizma«. Prošlo je skoro 20 godina otako je izšla ta renegatska knjiga, i sad dolazi ponavljanje, potenciranje renegatstva od strane Kautskog!

Sasvim mali dio knjige posvećen je specijalno ruskoj boljševičkoj revoluciji. Kautsky ponavlja u potpunosti menjševičke mudrosti, tako da bi ruski radnik dočekao to samo s homerovskim smijehom. Zamislite, na primjer, da se »marksizmom« naziva rasuđivanje koje vrvi citatima iz poluliberalnih djela poluliberala Maslova, — rasuđivanje o tome kako bogati seljaci hoće da prigrabe

* Vidi ovu knjigu, str. 7—92 — Red.

zemlju (novol!), kako su njima u interesu visoke cijene žita itd. A paralelno s tim puna bagateliziranja, sasvim već liberalna, izjava našeg »marksista«: »Siromašni seljak priznaje se ovdje« (tj. u Sovjetskoj Republici od strane boljševika) »kao stalni i masovni produkat socijalističke agrarne reforme „diktature proletarijata“« (str. 48 brošure Kautskog).

Lijepo, zar ne? Socijalist, marksist, hoće da *nam* dokaže kako revolucija ima buržoaski karakter i pri tome ismijava, potpuno u duhu Maslova, Potresova i kadeta, organiziranje sirotinje na selu.

»Eksproprijacije bogatih seljaka unose samo nov element nemira i građanskog rata u proces proizvodnje, koji za svoje ozdravljenje traži pošto-poto mir i sigurnost« (str. 49).

Nevjerojatno, ali fakat! To je od riječi do riječi rekao Kautsky, a ne Savinkov i ne Miljukov!

Mi u Rusiji imali smo već toliko i toliko puta prilike da vidimo kako se »marksizmom« prikrivaju branioci kulaka, da nas Kautsky neće iznenaditi. Možda ćemo se radi evropskog čitaoca morati detaljnije zadržati na tom podlom izmećarenju buržoaziji i na liberalnom strahu od građanskog rata. Ruskom radniku i seljaku dovoljno je ukazati prstom na to renegatstvo Kautskog — i poći dalje.

* * *

Gotovo devet desetina knjige Kautskog posvećeno je općem teoretskom pitanju od najveće važnosti: pitanju odnosa diktature proletarijata prema »demokraciji«. I tu je, u tom pitanju, potpun raskid Kautskog s marksizmom najjasniji.

Kautsky uvjerava svoje čitaoce — potpuno ozbiljno i neobično »učeno« — da je Marx pod »revolucionarnom diktaturom proletarijata« podrazumijevao ne »formu vladanja« koja isključuje demokraciju, nego *stanje*, to jest: »stanje gospodstva«. Gospodstvo pak proletarijata, kao većine stanovništva, moguće je uz najstrože poštovanje demokracije, i Pariska komuna, koja je bila baš diktatura proletarijata, bila je, na primjer, izabrana na osnovu

općeg prava glasa. A da Marx govoreći o diktaturi proletarijata nije imao pred očima »formu vladanja« (ili formu vlade, Regierungsform), to, veli, »proizlazi već iz toga što je on, Marx, smatrao da se u Engleskoj i Americi prijelaz (ka komunizmu) može izvršiti mirno, tj. demokratskim putem« (20—21. str.).

Nevjerojatno, ali fakat! Kautsky rasuđuje baš tako i oštro napada boljševike zbog kršenja »demokracije« u njihovu ustavu, u čitavoj njihovoj politici, propovijeda iz svega grla, u svakoj prilici, »demokratsku, a ne diktatorsku metodu«.

To je najpotpuniji prelazak na stranu onih oportunisti (kao što su njemački oportunisti David, Kolb i drugi stupovi socijalšovinizma, ili engleski fabijanci⁴⁷ i nezavisnjaci,⁴⁸ ili francuski i talijanski reformisti) koji su govorili otvoreniće i poštenije da ne priznaju Marxovo učenje o diktaturi proletarijata, jer ono, tobože, protivrječi demokratizmu.

To je potpuno vraćanje gledištu predmarksističkog njemačkog socijalizma: mi težimo »slobodnoj narodnoj državi«, gledištu malograđanskih demokrata koji nisu shvaćali da je svaka država mašina za ugnjetavanje jedne klase od strane druge klase.

To je potpuno odricanje od proleterske revolucije, na mjesto koje se stavlja liberalna teorija »osvajanja većine«, »iskorištavanja demokracije«! Sve što su četrdeset godina, od 1852. do 1891. propovijedali i dokazivali Marx i Engels o tome da proletariat mora »razbiti« buržoasku državnu mašinu, renegat Kautsky je potpuno zaboravio, izvrnuo, odbacio kao nepotrebno.

Iscrpno analizirati teoretske pogreške Kautskog značilo bi ponavljati ono što je rečeno u mojoj »Državi i revoluciji«. To ovdje nije potrebno. Reći ću samo ukratko:

Kautsky se odrekao marksizma, zaboravivši da je svaka država mašina za ugušivanje jedne klase od strane druge i da je najdemokratskija buržoaska republika mašina za ugnjetavanje proletarijata od strane buržoazije.

Diktatura proletarijata, proleterska država, mašina za ugnjetavanje buržoazije od strane proletarijata nije »forma vladanja«, nego država novog tipa. Ugušivanje je

nužno zato što će buržoazija uvijek pružati bjesomučan otpor svom eksproprijanju.

(Pozivanje na to da je Marx sedamdesetih godina dopuštao mogućnost mirnog prijelaza k socijalizmu u Engleskoj i Americi⁴⁹ je argument sofista, to jest, jednostavnije rečeno, varalice koji obmanjuje pomoću citata i upućivanja. Prvo, tu mogućnost Marx je i onda smatrao za izuzetak. Drugo, tada još nije bilo monopolističkog kapitalizma, tj. imperializma. Treće, baš u Engleskoj i Americi nije bilo tada — (*sad ima*) — stajaće vojske kao glavnog aparata buržoaske državne maštine.)

Gdje ima ugušivanja, tu ne može biti slobode, jednakošti itd. Zato je Engels i govorio: »Dok je proletarijatu još potrebna država, ona mu je potrebna ne u interesu slobode, nego u interesu ugušivanja njegovih protivnika, a čim postane moguće govoriti o slobodi, prestaje država kao takva postojati«.

Buržoaska demokracija, čija je vrijednost za odgajanje i obučavanje proletarijata za borbu neosporna, uvijek je uska, licemjerna, neiskrena, lažna, uvijek ostaje demokracija za bogate, prevara za siromašne.

Proleterska demokracija ugušuje eksplotatatore, buržoaziju — i zato ne licemjeri, *n e o b e č a v a i m* slobodu i demokraciju — a trudbenicima daje *pravu demokraciju*. Samo je Sovjetska Rusija dala proletarijatu, i čitavoj ogromnoj trudbeničkoj većini Rusije, slobodu i demokraciju kakve nije nikad bilo, koja nije moguća i koja se ne da zamisliti ni u jednoj buržoaskoj demokratskoj republici, oduvezši, na primjer, palače i vile buržoaziji (bez toga je sloboda zpora — licemjerstvo), oduvezši štamparije i papir kapitalistima (bez toga je sloboda štampe za trudbeničku većinu nacije — laž), zamjenivši buržoaski parlamentarizam demokratskom organizacijom sovjeta koji su *1000 puta bliži »narodu«*, »demokratskiji« od najdemokratskijeg buržoaskog parlamenta. I tako dalje.

Kautsky je odbacio kao nepotrebnu... »klasnu borbu« u primjeni na demokraciju! Kautsky je postao pravi pravcati renegat i lakej buržoazije.

Moramo uzgred navesti nekoliko bisera renegatstva.

Kautsky je bio prinuđen priznati da sovjetska organizacija ima ne samo rusko značenje, nego svjetsko značenje, da ona ide u red »najvažnijih pojava našeg vremena«, da ima izgleda da će ona dobiti »odlučujuće značenje« u budućim velikim »bitkama između kapitala i rada«. Ali — ponavljajući mudrost menjševika, koji su sretno prešli na stranu buržoazije protiv proletarijata — Kautsky »izvodi zaključak«: sovjeti su dobri kao »organizacije za borbu«, ali ne kao »državne organizacije«.

Divno! Organizirajte se u sovjete, proletari i siromašni seljaci! Ali — bože sačuvaj! — ne smijete pobjeđivati, nemojte da vam padne na pamet da pobijedite! Čim pobijedite buržoaziju, svršeno je s vama, jer »državne« organizacije u proleterskoj državi vi ne smijete da bude. Vi se morate, čim pobijedite, raspustiti!!

O divni »marksiste« Kautsky! O nenadmašni »teoretičaru« renegatstva!

Biser broj dva. Građanski rat je »smrtni neprijatelj« »socijalne revolucije«, jer njoj je, kao što smo već čuli, »potreban mir« (za bogate?) »i sigurnost« (za kapitaliste?).

Proleteri Evrope! Ne mislite o revoluciji dok ne nađete takvu buržoaziju koja za građanski rat protiv vas neće uzimati u najam Savinkova i Dana, Dutova i Krasnova, Čehoslovake i kulake!

Marx je 1870. godine pisao: to što je rat naučio francuske radnike rukovati oružjem — najbolja je garancija budućnosti. »Marksist« Kautsky očekuje od četvorogodišnjeg rata — ne da će radnici upotrijebiti oružje protiv buržoazije (bože sačuvaj! to je potpuno »nedemokratski«), nego... da će добри kapitalisti sklopiti добри mir!

Biser broj tri. Građanski rat ima još jednu neprijatnu stranu: dok u »demokraciji« postoji »zaštita manjine« (koju su — u zagradi rečeno — tako dobro iskusili na sebi francuski branioci Dreyfusa ili Liebknechti, Macleani i Debsi u posljednje vrijeme) — građanski rat (čujte! čujte!) »prijeti pobijeđenome potpunim uništenjem«.

E pa zar nije pravi revolucionar taj Kautsky? On je svim srcem za revoluciju... samo za revoluciju u kojoj ne bi bilo ozbiljne borbe što prijeti uništenjem! On je potpuno »savladao« stare pogreške starog Engelsa, koji

je oduševljeno slavio odgojno djelovanje nasilnih revolucija. On se, kao »ozbiljan« historičar, potpuno oslobodio zabluda onih koji su govorili da građanski rat prekaljuje eksploatirane, uči ih da stvaraju novo društvo bez eksplotatora.

Biser broj četiri. Da li je bila historijski velika i korisna diktatura proletera i sitne buržoazije u revoluciji od 1789. godine? Bože sačuvaj! Jer je došao Napoleon. »Diktatura nižih slojeva krči put diktaturi sablje« (str. 26) — — — Naš »ozbiljni« historičar — kao i svi liberali, u tabor kojih je prešao, — čvrsto je uvjeren da u zemljama koje nisu imale »diktaturu nižih slojeva« — na primjer u Njemačkoj, diktature sablje nije bilo. Njemačka se nikad nije razlikovala od Francuske grubljom, podlijom diktaturom sablje, — sve je to kleveta koju su izmislili Marx i Engels, koji su bezočno lagali govoreci da je i dandanas u »narodu« Francuske više slobodoljubla i ponosa kod ugnjetenih nego u Engleskoj ili Njemačkoj, i da Francuska ima za to da zahvali baš svojim revolucijama.

... Ali dosta! Morali bismo napisati posebnu brošuru, da bismo pregledali sve bisere renegatstva kod podlog renegata Kautskog.

* * *

Moramo se zadržati na »internacionalizmu« gospodina Kautskog. Kautsky ga je i nehotice jako osvijetlio, — i to time što je najsimpatičnijim izrazima prikazao internacionalizam menjševika, koji su također cimervaldisti,⁵⁸ — uvjerava slatki Kautsky, — koji su »braća« boljševika, nemojte se smijati!

Evo tog slatkog prikazivanja »cimervalizma« menjševikâ:

»Menjševici su htjeli opći mir. Oni su htjeli da sve zaraćene zemlje usvoje parolu: bez aneksija i kontribucija. Dok to ne bude postignuto, ruska armija imala bi, po njihovu mišljenju, da stoji u borbenoj pripravnosti... A opaki boljševici »dezorganizirali su« armiju i sklopili

rđav Brestski mir... I Kautsky veli jasno da ne može biti jasnije da je trebalo ostaviti Ustavotvornu skupštinu, da nije trebalo da boljševici uzimaju vlast.

Dakle, internacionalizam se sastoji u tome što se podržava »svoja« imperijalistička vlada, kao što su menjševici i eseri podržavali Kerenskog, što se prikrivaju njeni tajni ugovori i obmanjuje narod slatkom frazom: mi »zahtijevamo« od zvijeri da postanu dobre, mi »zahtijevamo« od imperijalističkih vlasti da »usvoje parolu bez aneksija i kontribucija«.

U tome se, po mišljenju Kautskog, sastoji internacionalizam.

A po našem mišljenju, to je potpuno renegatstvo.

Internacionalizam se sastoji u kidanju sa svojim socijalšovinistima (tj. obranašima) i sa svojom imperijalističkom vladom, u revolucionarnoj borbi protiv nje, u obaranju nje, u spremnosti na najveće nacionalne žrtve (čak i na Brestski mir) ako to koristi razvitku *internacionalne radničke revolucije*.

Mi vrlo dobro znamo da su Kautsky i njegova kompanija (kao Ströbel, Bernstein itd.) bili veoma »ozlojeđeni« sklapanjem Brestskog mira: njima bi bilo milije da smo mi napravili »gest«... koji u Rusiji odmah predaje vlast u ruke buržoazije! Ti tupoglavi, ali dobri i slatki nje-mački malograđani nisu se rukovodili time da se proleterska sovjetska republika, koja je prva na svijetu revolucionarno oborila svoj imperijalizam, održi do revolucije u Evropi, raspirujući požar u drugim zemljama (malograđani se boje požara u Evropi, boje se građanskog rata koji narušava »mir i sigurnost«). Ne. Oni su se rukovodili time da se u *svim* zemljama održi *malograđanski nacionalizam*, koji zbog svoje »umjerenosti i akuratnosti« proglašuje sebe »internacionalizmom«. Neka ruska republika ostane buržoaska i... i neka čeka... Tada bi svi na svijetu bili dobri i umjereni malograđani-nacionalisti koji nisu za osvajanja, i u tome bi se sastojao internacionalizam!

Tako misle kautskijanci u Njemačkoj, longetisti u Francuskoj, nezavisnjaci (I.L.P.) u Engleskoj, Turati i njegova »braća« po renegatstvu u Italiji i tako dalje, i tako dalje.

Sad već samo kompletne budale ne vide da smo mi imali pravo ne samo obarajući svoju buržoaziju (i njene lakeje, menjševike i esere) nego da smo imali pravo i sklapajući Brestski mir kad je otvoreni poziv na opći mir, pomognut objavljinjem i raskidom tajnih ugovora, buržoazija Antante odbila. Prvo, da nismo sklopili Brestski mir, mi bismo odmah dali vlast ruskoj buržoaziji i time nanijeli najveću štetu svjetskoj socijalističkoj revoluciji. Drugo, po cijenu *nacionalnih* žrtava mi smo sačuvali takav *internacionalni* revolucionarni utjecaj da nas sad otvoreno oponaša Bugarska, da vri Austrija i Njemačka, da su oslabljena *oba* imperijalizma, a mi smo ojačali i počeli stvarati pravu proletersku armiju.

Iz taktike renegata Kautskog proizlazi da njemački radnici sad moraju braniti otadžbinu zajedno s buržoazijom, i bojati se najviše njemačke revolucije, jer bi joj Englezi mogli nametnuti novi Brest. To i jest renegatstvo. To i jest malograđanski nacionalizam.

A mi velimo: okupacija Ukrajine bila je velika nacionalna žrtva, ali proletere i siromašne seljake Ukrajine ona je prekalila i *ojačala* kao revolucionarne borce za internacionalnu radničku revoluciju. Ukrajina je stradala — internacionalna revolucija imala je koristi »demoraliziravši« njemačku vojsku, oslabivši njemački imperijalizam, *zbliživši* njemačke, ukrajinske i ruske radničke revolucionare.

Bilo bi, naravno, »priyatnije« kad bismo naprsto ratom mogli oboriti i Wilhelma i Wilsona. Ali to su fantazije. Oboriti ih vanjskim ratom mi ne možemo. A pomaknuti naprijed njihovo *unutrašnje raspadanje* — možemo. Mi smo to postigli sovjetskom, proleterskom, revolucijom u *ogromnim razmjerima*.

Još prije bi takav uspjeh postigli njemački radnici da su pošli u revoluciju bez obzira na nacionalne žrtve (u tome se jedino i sastoji internacionalizam), da su rekli (i *djelom* potvrdili) da je za njih interes međunarodne radničke revolucije *iznad* integriteta, sigurnosti, spokojstva ove ili one, i *specijalno* svoje, nacionalne države.

* * *

*

Najveća nesreća i opasnost za Evropu je u tome što u njoj *nema* revolucionarne partije. Postoje partije izdajnika kao što su Scheidemanni, Renaudeli, Hendersoni, Webbi i komp., ili lakejskih duša kao što je Kautsky. Nema revolucionarne partije.

Naravno, snažan revolucionarni pokret masa može po-praviti taj minus, ali on ostaje velika nesreća i velika opasnost.

Zato treba na sve moguće načine razgoličivati renegate kao što je Kautsky, pomažući time revolucionarne grupe stvarno internacionalističkih proletera, kojih ima u svim zemljama. Proletariat će se brzo okrenuti od izdajnika i od renegata i poći za tim grupama, odgojiti će od njih sebi vode. Ne urla bez razloga buržoazija svih zemalja o »svjetskom boljševizmu«.

Svjetski boljševizam pobijedit će svjetsku buržoaziju.

9. X 1918.

»Pravda« br. 219, 11. oktobra 1918.

Prilog drugi

NOVA VANDERVELDEOVA KNJIGA O DRŽAVI

S Vanderveldeovom knjigom »Socijalizam protiv države« (Pariz 1918) imao sam priliku da se upoznam tek pošto sam pročitao knjigu Kautskog. Poređenje obiju knjiga nameće se i nehotice. Kautsky je idejni voda Druge (1889—1914) Internacionale, Vandervelde — formalni predstavnik njen, kao predsjednik Međunarodnog socijalističkog biroa. Oba predstavljaju potpuno bankrotstvo II Internacionale, ova »majstorski«, sa svom vještinom iskusnih novinara, prikrivaju marksističkim riječima to bankrotstvo, svoj vlastiti krah i prelazak na stranu buržoazije. Jedan nam naročito očigledno pokazuje ono što je tipično u njemačkom oportunizmu, teškom, teoretskom, koji grubo falsificira marksizam odsijecajući od marksizma ono što je za buržoaziju neprihvatljivo. Drugi je tipičan za romansku — u izvjesnoj mjeri možemo reći: zapadnoevropsku (to jest onu koju nalazimo na zapadu od Njemačke) — varijantu vladajućeg oportunizma, elastičniju, manje tešku, koja suptilnije falsificira marksizam pomoću iste osnovne metode.

Oba potpuno izopačuju kako Marxovo učenje o državi tako i njegovo učenje o diktaturi proletarijata, pri čemu se Vandervelde više zadržava na prvom pitanju, Kautsky na drugom. Oba zabašuruju najtješnju, nerazdvojnu vezu jednog i drugog pitanja. Oba su na riječima revolucionari i marksisti, na djelu — renegati koji se svim silama trude da se izvuku od revolucije. Ni kod jednog ni kod drugog nema ni trunka onog što najdublje prožima sva djela Marxova i Engelsova, onog po čemu se socijalizam u stvari razlikuje od buržoaske karikature socijalizma, naime: iznošenje i objašnjavanja zadataka revolucije *za razliku od zadataka reforme, iznošenja i objašnjavanja*

revolucionarne taktike za razliku od reformističke, iznošenja i objašnjavanja uloge proletarijata u uništenju sistema ili poretku, režima najamnog ropstva za razliku od uloge proletarijata »velikih« država koji dijeli s buržoazijom djelić njena imperijalističkog ekstraprofita i ekstraplijena.

Navest čemo nekoliko bitnijih rasuđivanja Vanderveldeovih koja potvrđuju tu ocjenu.

Vandervelde citira Marxa i Engelsa neobično revnosno, kao i Kautsky. I, kao i Kautsky, citira iz Marxa i Engelsa sve osim onog što je apsolutno neprihvatljivo za buržoaziju, što odvaja revolucionara od reformista. O osvajanju političke vlasti od strane proletarijata — koliko hoćete, jer je tome praksa već dala isključivo parlamentarni okvir. O tome da su Marx i Engels poslije iskustva Komune smatrali za potrebno da dopune dijelom zastarjeli »Komunistički manifest« objašnjavanjem istine da radnička klasa ne može naprsto ovladati gotovom državnom mašinom, da je ona mora *razbiti*, — o tome *nijedne jedine riječi!* I Vandervelde i Kautsky, kao da su se dogovorili, šutke prelaze baš preko onog što je najbitnije u iskustvu proleterske revolucije, baš preko onog po čemu se revolucija proletarijata razlikuje od reforama buržoazije.

Kao i Kautsky, Vandervelde govori o diktaturi proletarijata da bi se izvukao od nje. Kautsky je to izveo putem grubih falsifikata. Vandervelde izvodi to suptilnije. U odgovarajućem paragrafu, paragrafu 4, »o osvajanju političke vlasti od strane proletarijata«, on posvećuje odjeljak »b« pitanju »kolektivne diktature proletarijata«, »cita« Marxa i Engelsa (ponavljam: ispuštajući baš ono što se odnosi na najglavnije, na *razbijanje* stare, buržoaskodemokratske državne mašine) i zaključuje:

... »U socijalističkim krugovima obično zamišljaju socijalnu revoluciju ovako: nova komuna, koja ovaj put pobijeđuje, i to ne u jednoj točki, nego u glavnim centrima kapitalističkog svijeta.

Hipoteza; ali hipoteza koja nema u sebi ničega nevjerojatnog u vrijeme kad već postaje očigledno da će poslijeratni period u mnogim zemljama vidjeti nečuvene antagonizme klase i socijalne konvulzije.

Samo, ako neuspjeh Pariske komune — ne govoreći o teškoćama ruske revolucije — išta dokazuje, dokazuje baš to da je nemoguće svršiti s kapitalističkim sistemom prije nego što se proletarijat dovoljno pripremi za iskorištavanje vlasti, koja bi silom prilika mogla dospjeti u njegove ruke» (str. 73).

I više ništa o suštini stvari!

Eto to su oni, vođe i predstavnici II Internationale! 1912. godine oni potpisuju Bazelski manifest, u kojem otvoreno govore o vezi baš ovog rata, koji je izbio 1914. godine, s proleterskom revolucijom, otvoreno *prijete* njom. A kad je došao rat i kad se stvorila revolucionarna situacija, oni počinju, ti Kautski i Vanderveldi, da se izvlače od revolucije. Izvolite vidjeti: revolucija po tipu Komune samo je nevjerljativa hipoteza! To potpuno liči na rasuđivanje Kautskog o mogućoj ulozi sovjeta u Evropi.

Ali tako rasuđuje svaki obrazovani *liberal*, koji će se, nema sumnje, danas složiti s tim da nova komuna »nije nevjerljativa«, da sovjetima predstoji velika uloga itd. Proleterski revolucionar razlikuje se od liberala po tome što, kao teoretičar, analizira novo *državno* značenje Komune i sovjeta. Vandervelde šuti o svemu što o toj temi iscrpno govore Marx i Engels analizirajući iskustvo Komune.

Kao praktičar, kao političar, marksist bi morao pokazati da se samo izdajnici socijalizma mogu sad izvlačiti od zadatka: pokazivati nužnost proleterske revolucije (tipa Komune, tipa sovjeta ili, recimo, nekog trećeg tipa), objašnjavati nužnost pripremanja za nju, propagirati u masama revoluciju, pobijati malograđanske predrasude protiv revolucije itd.

Ništa nalik na to ne čine ni Kautsky ni Vandervelde, baš zato što su oni sami izdajnici socijalizma, koji bi htjeli da kod radnika sačuvaju reputaciju socijalista i marksista.

Uzmite teoretsko postavljanje pitanja.

Država u demokratskoj republici nije ništa drugo nego mašina za ugušivanje jedne klase od strane druge. Kautsky tu istinu zna, priznaje, prima, — ali... ali obilazi

najosnovnije pitanje: koju klasu, zašto i kojim sredstvima mora ugušivati proletarijat kad izvojuje proletersku državu.

Vandervelde zna, priznaje, prima, citira taj princip marksizma (str. 72 njegove knjige), ali... ni riječi o »neprijateljnoj« (za gospodu kapitaliste) temi o *ugušivanju otpora eksplotatora!!*

I Vandervelde i Kautsky potpuno su obišli tu »neprijatelju« temu. U tome i jest njihovo renegatstvo.

Vandervelde je, kao i Kautsky, velik majstor u zamjenjivanju dijalektike eklekticizmom. S jedne strane, nije moguće ne priznati, s druge strane, treba priznati. S jedne strane, pod državom se može shvaćati »cjelokupnost nacije« (vidi Littréov rječnik, — učeno djelo, nema šta — str. 87 kod Vanderveldea), s druge strane, pod državom se može shvaćati »vlada« (na istom mjestu). Tu učenu trivijalnost Vandervelde ispisuje, odobravajući je, *nапоредо* s citatima iz Marx-a.

Marksističko značenje riječi »država« razlikuje se od običnog, — piše Vandervelde. Zbog toga mogući su »nesporazumi«. »Država, kod Marxa i Engelsa, nije država u širokom smislu, država — organ vođenja, država — predstavnik općih interesa društva (*intérêts généraux de la société*). To je država-vlast, država — organ autoriteta, država — oruđe gospodstva jedne klase nad drugom« (str. 75—76 kod Vanderveldea).

O uništenju države Marx i Engels govore samo u drugom smislu... »Odveć absolutna tvrđenja mogu ispasti netočna. Između države kapitalistâ, koja se bazira na gospodstvu isključivo jedne klase, i države proleterske, koja ide za uništenjem klasa, ima mnogo prelaznih stupnjeva« (str. 156).

Eto vam »manire« Vanderveldeove, koja se samo malčice razlikuje od manire Kautskog, a u suštini — obje su manire iste. Dijalektika negira absolutne istine rasvjetljujući smjenjivanje suprotnosti i značenje kriza u historiji. Eklektik ne voli »odveć absolutna« tvrđenja, jer hoće da progura svoju malograđansku, svoju filistarsku želu da revoluciju zamijeni »prelaznim stupnjima«.

O tome da je prelazni stupanj između države organa gospodstva kapitalističke klase i države organa gospodstva proletarijata baš *revolucija*, koja se sastoji u *obaranju buržoazije i u lomljenju*, u razbijanju *njene* državne mašine — o tome Kautski i Vandervelde šute.

To da diktatura buržoazije mora biti smijenjena diktaturom jedne klase, proletarijata, da poslije »prelaznih stupnjeva« *revolucije* dolaze »prelazni stupnjevi« postepenog odumiranja proleterske države, — to Kautski i Vandervede zabašuruju.

U tome i jest njihovo političko renegatstvo.

U tome i jest, teoretski, filozofski, zamjenjivanje dialektike eklekticizmom i sofistikom. Dijalektika je konkretna i revolucionarna, »prijelaz« od diktature jedne klase k diktaturi druge klase ona razlikuje od »prijelaza« demokratske proleterske države k ne-državi (»odumiranje države«). Eklektika i sofistika Kautskih i Vanderveldea brišu, za ljubav buržoazije, sve konkretno i precizno u klasnoj borbi, podmećući opći pojam »prijelaza«, iza kojeg se može sakriti (i iza kojeg devet desetina službenih socijaldemokrata naše epohe sakriva) odricanje od revolucije!

Kao eklektik i sofist Vandervelde je vještiji, suptilniji nego Kautsky, jer se pomoću fraze »prijelaz od države u uskom smislu k državi u širokom smislu« mogu obići sva, sva moguća, pitanja revolucije, može se obići sva razlika između revolucije i reforme, čak i razlika između marksista i liberala. Jer kojem će evropskom obrazovnom buržuju pasti na um da odriče »uopće« »prelazne stupnjeve« u tako »općem« smislu?

»Ja se slažem s Guesdom — piše Vandervelde — u tome da je nemoguće socijalizirati sredstva za proizvodnju i razmjenu dok se prethodno ne ispune ova dva uvjeta:

1. Pretvaranje sadašnje države, organa gospodstva jedne klase nad drugom, u ono što Menger zove narodnom državom rada, putem osvajanja političke vlasti od strane proletarijata.

2. Odvajanje države, organa autoriteta, i države, organa vođenja, ili, da upotrebim Saint-Simonov izraz, upravljanja ljudima od administriranja stvarima« (89).

Ovo piše Vandervelde kurzivom, podvlačeći naročito značenje tih postavki. Ali to je najčistija eklektička kaša, potpun raskid s marksizmom! »Narodna država rada« samo je prepričavanje stare »slobodne narodne države«, s kojom su se šepurili njemački socijaldemokrati sedamdesetih godina i koju je Engels žigosaо kao besmislicu.⁷ Izraz »narodna država rada« je fraza dostoјna sitnoburžoaskog demokrata (poput našeg lijevog esera), — fraza koja zamjenjuje klasne pojmove *vanklasnim*. Vandervelde stavlja naporedo i zavojevanje državne vlasti od *strane proletarijata* (jedne klase) i »narodnu« državu, ne opažajući da se dobiva kaša. I kod Kautskog, s njegovom »čistom demokracijom«, dobiva se ista kaša, isto antirevolucionarno, malograđansko ignoriranje zadataka klasne revolucije, klasne, proleterske diktature, *klasne (proleterske) države*.

Dalje. Upravljanje ljudima iščeznut će i ustupit će mjesto administriranju stvarima tek onda kad odumre svaka država. Tom relativno dalekom budućnošći Vandervelde zatrپava, zamračuje zadatak *sutrašnjeg* dana: *obaranje buržoazije*.

Ta metoda opet je isto što i izmećarenje liberalnoj buržoaziji. Liberal vrlo rado govori o tome što će biti kad ne bude potrebno upravljati ljudima. Što da se ne bavi tako bezazlenim snovima? A o ugušivanju od strane proletarijata otpora buržoazije, koja se protivi svojoj eksproprijaciji, — o tome nećemo govoriti. To zahtijeva klasni interes buržoazije.

»Socijalizam protiv države«. Time se Vandervelde klanja proletarijatu. Pokloniti se nije teško, svaki »demokratski« političar umije da se klanja svojim biračima. A pod maskom »klanjanja« provodi se antirevolucionarni, antiproleterski sadržaj.

Vandervelde iscrpno prepričava Ostrogorskog, govori o tome koliko se prevare, nasilja, korupcije, laži, lice-mjerstva, tlačenja siromašnih krije pod civiliziranim, začešljanom, zalizanom vanjštinom suvremene buržoaske demokracije. Ali zaključak iz toga Vandervelde ne izvlači. Činjenicu da buržoaska demokracija ugušuje radnu i eksploriranu masu, a da će proleterska demokracija imati da ugušuje buržoaziju, on ne opaža. Kautsky i Van-

dervelde ne vide to. Klasni interes buržoazije, za kojom se pletu ti sitnoburžoaski izdajnici marksizma, zahtijeva obilaženje tog pitanja, njegovo prešućivanje ili direktno odricanje potrebe za takvim ugušivanjem.

Malograđanski eklekticizam protiv marksizma, sofistika protiv dijalektike, filistarski reformizam protiv proleterske revolucije, eto kakav bi naslov trebalo dati knjizi Vanderveldeovoj.

Prilog treći

TEZE O USTAVOTVORNOJ SKUPŠTINI

1. Zahtjev za sazivanje Ustavotvorne skupštine ulazio je potpuno opravdano u program revolucionarne socijal-demokracije, jer je u buržoaskoj republici ustavotvorna skupština najviši oblik demokratizma i jer je imperijalistička republika s Kerenskim na čelu, stvarajući pret-parlament, pripremala falsificiranje izbora s nizom krenjenja demokratizma.

2. Postavljajući zahtjev za sazivanje Ustavotvorne skupštine, revolucionarna socijaldemokracija je od samog početka revolucije 1917. godine više puta isticala da je republika sovjeta viši oblik demokratizma nego obična buržoaska republika s Ustavotvornom skupštinom.

3. Za prijelaz od buržoaskog uređenja k socijalističkom, za diktaturu proletarijata, republika sovjeta (radničkih, vojničkih i seljačkih deputata) jest ne samo oblik višeg tipa demokratskih institucija (u poređenju s običnom buržoaskom republikom s Ustavotvornom skupštinom kao njenom krunom) nego i jedini oblik koji može osigurati najbezboljnji prijelaz k socijalizmu.

4. Sazivanje Ustavotvorne skupštine u našoj revoluciji, na osnovu kandidatskih lista koje su podnesene u polovini oktobra 1917, vrši se u uslovima koji isključuju mogućnost pravilnog izražavanja volje naroda uopće i radnih masa napose putem izbora za tu Ustavotvornu skupštinu.

5. Prvo, proporcionalni sistem izbora omogućava istinsko izražavanje narodne volje samo onda kad partijske kandidatske liste odgovaraju stvarnoj podjeli naroda na one partijske grupacije koje su se odrazile u tim listama. Kod nas, kao što je poznato, partija koja je od maja do oktobra imala najviše pristalica u narodu, i naročito u

seljaštvu, partija socijalista-revolucionara, podnijela je jedinstvene kandidatske liste za Ustavotvornu skupštinu u polovini oktobra 1917, ali se pocijepala poslije izbora za Ustavotvornu skupštinu, prije njena sazivanja.

Zbog toga, čak ni formalnog podudaranja između volje birača u njihovoј većini i sastava izabralih u Ustavotvornu skupštinu nema i ne može biti.

6. Drugo, još važniji, ne formalni, ne pravni, nego društveno-ekonomski, klasni izvor nepodudaranja volje naroda i specijalno radnih klasa, s jedne strane, i sastava Ustavotvorne skupštine — s druge strane, jest okolnost što su izbori za Ustavotvornu skupštinu izvršeni kad ogromna većina naroda nije još mogla znati sav opseg i sve značenje Oktobarske, sovjetske, proletersko-seljačke revolucije, koja je počela 25. oktobra 1917, tj. poslije podnošenja kandidatskih lista za Ustavotvornu skupštinu.

7. Oktobarska revolucija, osvajajući vlast za sovjete, istržući političko gospodstvo iz ruku buržoazije i predajući ga u ruke proletarijata i siromašnog seljaštva, preživljuje pred našim očima dalje etape svog razvijanja.

8. Ona je počela s pobjedom od 24—25. oktobra u prijestonici, kad je II sveruski kongres sovjeta radničkih i vojničkih deputata, ove avangarde proletera i politički najaktivnijeg dijela seljaštva, dao većinu partiji boljševika i postavio je na vlast.

9. Revolucija je zatim u toku novembra i decembra zahvatila svu masu vojske i seljaštva, manifestirajući se prije svega u smjenjivanju starih i u reelekciji starih vrhunskih organa (armijski komiteti, gubernijski, seljački komiteti, CIK Sveruskog sovjeta seljačkih deputata itd.), koji su izražavali prijeđeni, sporazumaški, period revolucije, njenu buržoasku, a ne proletersku etapu, i koji su zato neizbjježno morali sići s pozornice pod pritiskom dubljih i širih narodnih masa.

10. Taj snažni pokret eksploriranih masa za rekonstrukciju rukovodećih organa njihovih organizacija nije završen još ni sad, u polovini decembra 1917, i nezavršeni željezničarski kongres jedna je od njegovih etapa.

11. Prema tome, u novembru i decembru 1917. oformljuje se, faktički, principijelno drukčije grupiranje klasnih snaga Rusije u njihovoј klasnoj borbi od grupira-

nja koje je moglo doći do izraza u partijskim listama kandidata za Ustavotvornu skupštinu iz polovine oktobra 1917.

12. Posljednji događaji u Ukrajini (donekle i u Finskoj i u Bjelorusiji, a jednako i na Kavkazu) ukazuju tako isto na novo grupiranje klasnih snaga, koje se vrši u procesu borbe između buržoaskog nacionalizma Ukrainske rade, Finskog sabora itd., s jedne strane, i sovjetske vlasti, proletersko-seljačke revolucije svake od tih nacionalnih republika — s druge strane.

13. Najzad, građanski rat, otpočet kadetsko-kaledinovskim kontrarevolucionarnim ustankom protiv sovjetske vlasti, protiv radničke i seljačke vlade, definitivno je zaoštrio klasnu borbu i oduzeo svaku mogućnost da se formalnodemokratskim putem riješe najakutnija pitanja koje je historija postavila pred narode Rusije i u prvom redu pred njenu radničku klasu i seljaštvo.

14. Samo potpuna pobjeda radnika i seljaka nad buržoaskim i veleposjedničkim ustankom (koji je našao svoj izraz — u kadetsko-kaledinovskom pokretu), samo nemilosrdno vojničko ugušivanje tog ustanka robovlasnika može faktički osigurati proletersko-seljačku revoluciju. Tok događaja i razvitak klasne borbe u revoluciji doveli su do toga da je parola »Sva vlast Ustavotvornoj skupštini«, koja ne uzima u obzir tekovine radničko-seljačke revolucije, koja ne uzima u obzir sovjetsku vlast, koja ne uzima u obzir odluku II sveruskog kongresa sovjeta radničkih i vojničkih deputata, II sveruskog kongresa seljačkih deputata itd., da je ta parola postala faktički parola kadeta i kaledinovaca i njihovih pomagača. Cijelom narodu postalo je potpuno jasno da bi Ustavotvorna skupština, kad bi se ona razišla sa sovjetskom vlašću, bila neminovno osuđena na političku smrt.

15. U red naročito akutnih pitanja narodnog života ide pitanje mira. Stvarno revolucionarna borba za mir počela je u Rusiji tek poslije pobjede revolucije 25. oktobra, i ta pobjeda donijela je prve plodove u obliku objavljivanja tajnih ugovora, zaključivanja primirja i početka javnih pregovora o općem miru bez aneksija i bez kontribucija.

Široke narodne mase faktički tek sad potpuno i otvoreno dobivaju mogućnost da vide politiku revolucionarne borbe za mir i da proučavaju njene rezultate.

Za vrijeme izbora za Ustavotvornu skupštinu narodne mase nisu imale te mogućnosti.

Jasno je da je i s te strane nepodudaranje između sastava izabralih u Ustavotvornu skupštinu i stvarne volje naroda u pitanju završetka rata — neizbjegno.

16. Cjelokupnost gore izloženih okolnosti daje ovaj rezultat: Ustavotvorna skupština, koja se saziva po kandidatskim listama partija koje su postojale do proterosko-seljačke revolucije, u uslovima gospodstva buržoazije, neminovno dolazi u sukob s voljom i interesima radnih i eksploatiranih klasa, koje su 25. oktobra počele socijalističku revoluciju protiv buržoazije. Prirodno je da interesi te revolucije stoje iznad formalnih prava Ustavotvorne skupštine, čak i da nisu ta formalna prava oslabljena time što se u zakonu o Ustavotvornoj skupštini ne priznaje pravo naroda na ponovno biranje svojih deputata u svako doba.

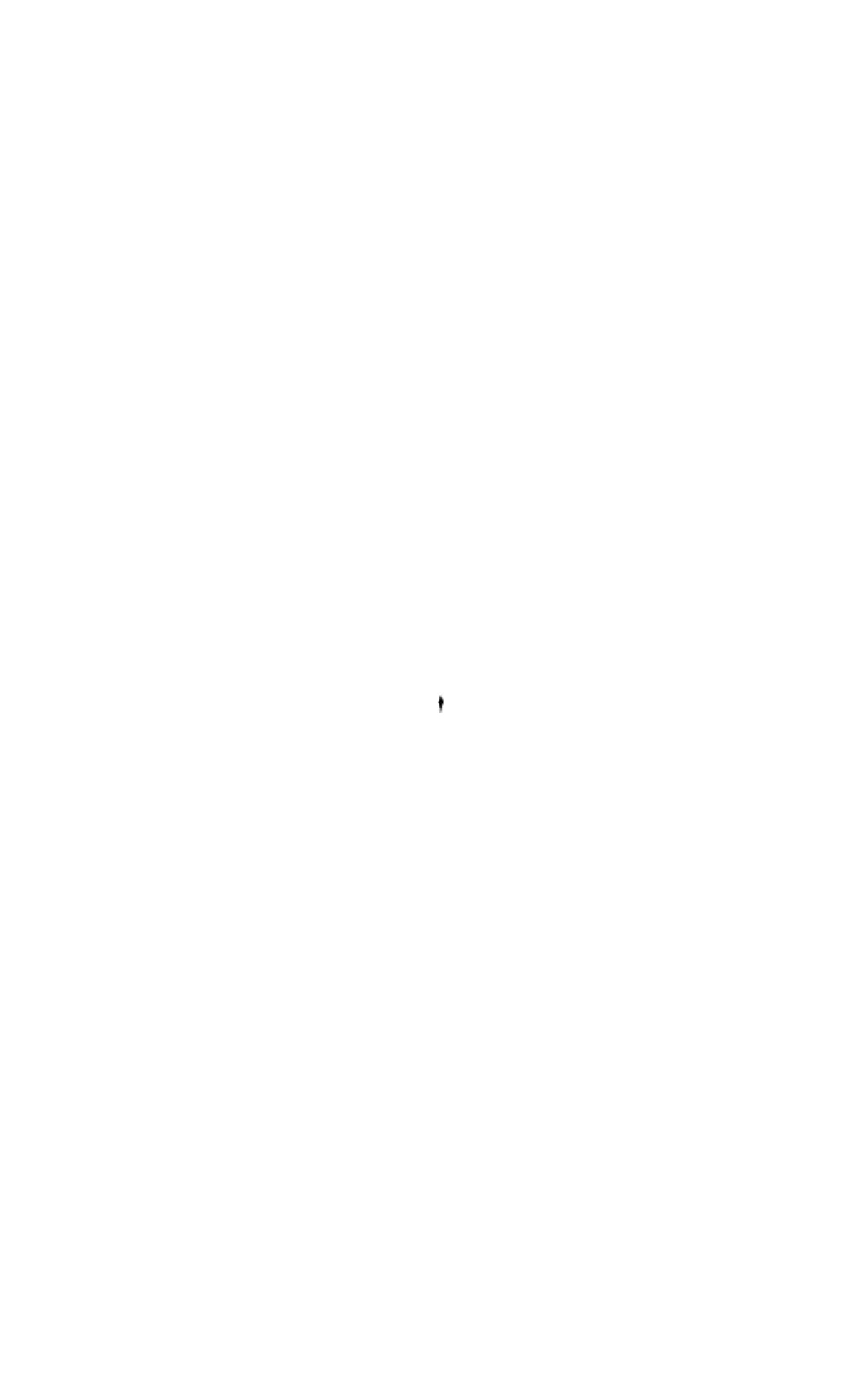
17. Svaki pokušaj, posredni ili neposredni, da se pitanje Ustavotvorne skupštine promatra s formalnopravne strane, u okviru obične buržoaske demokracije, ne uzimajući u obzir klasnu borbu i građanski rat, izdaja je stvari proletarijata i prelazak na gledište buržoazije. Upozoriti svakog da se čuva te pogreške, u koju padaju pojedinci iz vrhova boljševizma koji nisu umjeli da ocijene oktobarski ustanak i zadatke diktature proletarijata, bezuslovna je dužnost revolucionarne socijaldemokracije.

18. Jedina šansa za bezbolno rješenje krize do koje je došlo zbog nepodudaranja izbora za Ustavotvornu skupštinu i volje naroda, a tako isto i interesâ radnih i eksploatiranih klasa, jest što šire i brže ostvarenje od strane naroda prava novog biranja članova Ustavotvorne skupštine, pristajanje same Ustavotvorne skupštine na zakon CIK o tim novim izborima i bezuvjetna izjava Ustavotvorne skupštine da priznaje sovjetsku vlast, sovjetsku revoluciju, njenu politiku u pitanju mira, zemlje i radničke kontrole, odlučno pridruživanje Ustavotvorne skupštine taboru protivnikâ kadetsko-kaledinovske kontrarevolucije.

19. Bez tih uvjeta kriza u vezi s Ustavotvornom skupštinom može da bude riješena samo revolucionarnim putem, putem najenergičnijih, brzih, čvrstih i odlučnih revolucionarnih mjera sovjetske vlasti protiv kadetsko-kaledinovske kontrarevolucije, ma kojim se parolama i institucijama (makar i članstvom u Ustavotvornoj skupštini) ta kontrarevolucija prikrivala. Svaki pokušaj da se vežu ruke sovjetskoj vlasti u toj borbi bio bi pomaganje kontrarevolucije.

**Objavljeno u »Pravdi«
br. 213 od 26. (13) decembra 1917.**

**DJEČJA BOLEST
»LJEVIČARSTVA« U KOMUNIZMU**

I

U KOM SMISLU SE MOŽE GOVORITI O MEĐUNARODNOM ZNAČENJU RUSKE REVOLUCIJE?

Prvih mjeseci poslije osvajanja političke vlasti od strane proletarijata u Rusiji (25. X — 7. XI 1917) moglo je izgledati da će ogromne razlike između zaostale Rusije i razvijenih zapadnoevropskih zemalja učiniti revoluciju proletarijata u tim zemljama vrlo malo sličnom našoj revoluciji. Danas imamo već vrlo opsežno međunarodno iskustvo koje potpuno određeno govori da neke osnovne crte naše revolucije nemaju lokalno, nacionalnospecifično, samo rusko značenje, nego da imaju međunarodno značenje. I ja ovdje ne govorim o međunarodnom značenju u širokom smislu riječi: ne neke, nego sve osnovne i mnoge sporedne crte naše revolucije imaju međunarodno značenje u smislu njenog utjecaja na sve zemlje. Ne, u nazužem smislu riječi, tj. razumijevajući pod međunarodnim značenjem međunarodnu važnost ili historijsku neizbjegnost ponavljanja u međunarodnim razmjerima onoga što je bilo kod nas, mora se takvo značenje priznati nekim osnovnim crtama naše revolucije.

Naravno, bila bi najveća pogreška preuveličati tu istinu, proširiti je dalje od nekih osnovnih crta naše revolucije. Isto tako bilo bi pogrešno izgubiti iz vida da će poslije pobjede proleterske revolucije makar samo u jednoj od razvijenih zemalja nastupiti, po svojoj prilici, oštar prijelom, naime: Rusija će ubrzo poslije toga postati ne uzorna, nego opet zaostala (u »sovjetskom« i u socijalističkom smislu) zemlja.

Ali u danom historijskom momentu upravo je tako da ruski uzor pokazuje svima zemljama neke stvari, i to

veoma bitne, iz njihove neizbjegne i bliske budućnosti. Napredni radnici u svim zemljama davno su to shvatili, a još češće ne toliko shvatili koliko instinktom revolucionarne klase uhvatili, osjetili. Otud međunarodno »značenje« (u uskom smislu riječi) sovjetske vlasti, a također i osnovā boljševičke teorije i taktike. To nisu razumjeli »revolucionarni« vođe II Internationale tipa Kautskog u Njemačkoj, Otta Bauera i Friedrika Adlera u Austriji, koji su zato i ispali reakcionari, branioci najgoreg opportunizma i socijalizdajstva. Između ostalog, anonimna brošura »Svjetska revolucija« (»Weltrevolution«),⁶¹ koja jeizašla 1919. u Beču (Sozialistische Bücherei, Heft 11; Ignaz Brand), pokazuje veoma očevidno sav tok misli i sav krug misli, točnije sav bezdan nedomišljenosti, pedanterije, podlosti i izdaje interesa radničke klase — i to pod firmom »obrane« ideje »svjetske revolucije«.

Mi ćemo se morati jednom drugom prilikom detaljnije zadržati na toj brošuri. Ovdje ćemo istaći samo još jedno: u davno davno prošlo vrijeme, kad je Kautsky još bio marksist a ne renegat, on je, prilazeći pitanju kao historičar, predvidio mogućnost nastupanja takve situacije u kojoj će revolucionarnost ruskog proletarijata postati uzor za Zapadnu Evropu. To je bilo godine 1902, kad je Kautsky pisao u revolucionarnoj »Iskri«⁶² članak: »Slaveni i revolucija«. Evo šta je on pisao u tom članku:

»Danas se« (suprotno od 1848. godine) »može uzeti da su Slaveni ne samo stupili u redove revolucionarnih naroda nego da se i težište revolucionarne misli i revolucionarnog djela sve više i više premješta k Slavenima. Revolucionarni centar prenješta se sa zapada na istok. U prvoj polovici XIX vijeka on se nalazio u Francuskoj, s vremenom na vrijeme u Engleskoj, 1848. Njemačka je stupila u redove revolucionarnih nacija ... Novo stoljeće počinje dogadjajima koji navode na misao da idemo u susret daljem premještanju revolucionarnog centra, naime: njegovom premještanju u Rusiju ... Rusija, koja je primila toliko revolucionarne inicijative sa Zapada, sad je, možda, i sama spremna da posluži za nj kao izvor revolucionarne energije. Ruski revolucionarni pokret, koji se razgorijeva, predstavljaće možda najmoćnije sredstvo za uništenje onog duha mlijatovog filistarstva i trezvenog politikanstva koji započinje da se širi u našim redovima, i on će učiniti da se želja za borbom i strasna odanost našim velikim idealima ponovo razbukte. Rusija je već davno prestala da za Zapadnu Evropu bude naprosto bedem reakcije i apsolutizma. Sad stvar stoji

upravo obrnuto. Zapadna Evropa postaje bedem reakcije i apsolutizma u Rusiji... S carem bi ruski revolucionari možda davno izašli na kraj da nisu u isti mah morali voditi borbu i protiv njegova saveznika, — evropskog kapitala. Nadajmo se da će im ovog puta poći za rukom da izadu na kraj sa oba neprijatelja, i da će nova »sveta alijansa« pasti brže nego njena prethodnica. Ali, ma kako se svršila sadašnja borba u Rusiji, krv i životna sreća mučenikâ, koju će ona, na žalost, više nego obilno tražiti, neće propasti uzalud. Ona će oploditi klice socijalnog prevrata u cijelom civiliziranom svijetu, primorat će ih da rastu bujnije i brže. Godine 1848. Slaveni su bili žestok mraz koji je opadio cvijeće narodnog proljeća. Možda im je sad sudeno da budu ona bura koja će razbiti led reakcije i nezadrživo donijeti novo, sretno proljeće narodima. (Karl Kautsky, »Slaveni i revolucija«, članak u »Iskri«, ruskom socijaldemokratskom revolucionarnom listu, god. 1902, br. 18, 10. marta 1902.)

Lijepo je pisao prije 18 godina Karl Kautsky!

II

JEDAN OD OSNOVNIH UVJETA USPJEHA BOLJŠEVIKA

Zacijelo, danas već gotovo svatko vidi da se boljševici ne bi održali na vlasti ne $2\frac{1}{2}$ godine, nego ni $2\frac{1}{2}$ mjeseca bez najstrože, zaista gvozdene discipline u našoj partiji, bez najpunije i bezrezervne podrške partiji od strane čitave mase radničke klase, tj. od strane svega što je u njoj misaono, poštено, samoprijegorno, utjecajno, sposobno da vodi za sobom ili zanosi zaostale slojeve.

Diktatura proletarijata je najžešći i najnemilosrdniji rat nove klase protiv moćnijeg neprijatelja, protiv buržoazije, čiji je otpor udesetorostručen njenim obaranjem (makar samo u jednoj zemlji) i čija je moć ne samo u snazi međunarodnog kapitala, u snazi i čvrstini međunarodnih veza buržoazije, nego i u snazi navike, u snazi sitne proizvodnje. Jer sitne proizvodnje ima još na svijetu, na žalost, vrlo i vrlo mnogo, a sitna proizvodnja rađa kapitalizam i buržoaziju stalno, svakog dana, svakog sata, stihijski i u masovnim razmjerima. Iz svih tih razloga diktatura proletarijata je nužna, i pobjeda nad buržoazijom nije

moguća bez dugog, upornog, ogorčenog rata na život i smrt, — rata koji zahtijeva vladanje sobom, disciplinu, čvrstinu, nepokolebljivost i jedinstvo volje.

Ponavljam, iskustvo pobjedonosne diktature proletarijata u Rusiji jasno je pokazalo onima koji ne umiju misliti ili koji nisu imali prilike razmišljati o tom pitanju da su bezuvjetna centralizacija i najstroža disciplina proletarijata jedan od osnovnih uvjeta za pobjedu nad buržoazijom.

O tome se često govori. Ali sasvim se nedovoljno razmišlja o tome šta to znači, pod kakvim je uvjetima to moguće. Ne bi li trebalo pozdrave na adresu sovjetske vlasti i boljševika češće popraćati *najozbiljnijom analizom* uzrokâ zašto su boljševici mogli da iskuju nužnu za revolucionarni proletarijat disciplinu?

Kao struja političke misli i kao politička partija boljševizam postoji od 1903. godine. Samo historija boljševizma za čitav period njegova postojanja može na zadovoljavajući način objasniti zašto je on mogao iskovati i u najtežim uvjetima održati gvozdenu disciplinu, nužnu za pobjedu proletarijata.

I, prije svega, postavlja se pitanje: čime se održava disciplina revolucionarne partije proletarijata? — čime se ona provjerava? — čime potkrepljuje? Prvo, svjesnošću proleterske avangarde i njenom odanošću revoluciji, njenim vladanjem sobom, samoprijegorom, heroizmom. Drugo, njenom sposobnošću da se poveže, zbliži, do izvjesne njere, ako hoćete, stopi sa najširom masom radnih ljudi, u prvom redu proleterskom, ali također i s neproleterskom radnom masom. Treće, pravilnošću političkog rukovođenja koje ostvaruje ta avangarda, pravilnošću njene političke strategije i taktike, pod uvjetom da se najšire mase na vlastitom iskustvu uvjere u tu pravilnost. Bez tih uvjeta disciplina u revolucionarnoj partiji, doista sposobnoj da bude partija napredne klase koja ima da obori buržoaziju i preobrazi čitavo društvo, ne da se ostvariti. Bez tih uvjeta pokušaji da se stvori disciplina neminovno se pretvaraju u fikciju, u frazu, u prenemaganje. A ti uvjeti, s druge strane, ne mogu nastati odjedanput. Oni se stvaraju samo dugim radom, teškim iskustvom; stvaranje tih uvjeta olakšava pravilna revolucionarna teorija,

koja, sa svoje strane, nije dogma, nego se definitivno izgrađuje samo u tijesnoj vezi s praksom stvarno masovnog i stvarno revolucionarnog pokreta.

Činjenica da je boljševizam mogao izgraditi i uspješno ostvariti 1917—1920, u neviđeno teškim uslovima, najstrožu centralizaciju i gvozdenu disciplinu, ima svoj uzrok prosto-naprosto u nizu historijskih osobenosti Rusije.

S jedne strane, boljševizam je ponikao 1903. godine na najsolidnijoj bazi teorije marksizma. A pravilnost te — i samo te — revolucionarne teorije dokazalo je ne samo svjetsko iskustvo čitavog XIX vijeka nego i, naročito, iskustvo lutanjâ i kolebanjâ, pogrešaka i razočaranjâ revolucionarne misli u Rusiji. U toku nekih pedeset godina, otprilike od četrdesetih do devedesetih godina prošlog vijeka, napredna misao u Rusiji, pod pritiskom neviđeno barbarskog i reakcionarnog carizma, željno je tražila pravilnu revolucionarnu teoriju, prateći nevjerljivo revnosno i brižljivo svaku »posljednju riječ« Evrope i Amerike u toj oblasti. Marksizam, kao jedino pravilnu revolucionarnu teoriju, Rusija je zaista teško izvojštila pedesetogodišnjom historijom nečuvenih muka i žrtava, neviđenog revolucionarnog heroizma, nevjerljivne energije i upornosti traženja, učenja, isprobavanja u praksi, razočaranjâ, provjeravanja, poređenja iskustva Evrope. Zahvaljujući emigranštini na koju je prinudio carizam, revolucionarna Rusija je u drugoj polovini XIX vijeka raspolagala takvim bogatstvom internacionalnih veza i takvom odličnom obavještenošću što se tiče svjetskih oblika i teorija revolucionarnog pokreta kao nijedna zemlja na svijetu.

S druge strane, ponikavši na toj granitnoj teoretskoj bazi, boljševizam je prošao petnaestogodišnju (1903—1917) praktičnu historiju, kojoj po bogatstvu iskustva nema ravne na svijetu. Jer ni u jednoj zemlji za tih 15 godina nije bilo proživljeno čak ni približno tako mnogo u smislu revolucionarnog iskustva, brzine i raznolikosti u smjenjivanju raznih oblika pokreta, legalnog i ilegalnog, mirnog i burnog, podzemnog i otvorenog, kružočkog i masovnog, parlamentarnog i terorističkog. Ni u jednoj zemlji nije bilo koncentrirano u tako kratkom razdoblju toliko bogatstvo oblikâ, nijansâ, metodâ borbe svih klasa

modernog društva, i to borbe koja je, zbog zaostalosti zemlje i težine pritiska carizma, naročito brzo sazrijevala, naročito žudno i uspješno usvajala odgovarajuću »posljednju riječ« američkog i evropskog političkog iskustva.

III

GLAVNE ETAPE U HISTORIJI BOLJŠEVIZMA

Godine pripremanja revolucije (1903—1905). Svuda se osjeća približavanje velike bure. U svim klasama vrenje i pripremanje. U inostranstvu emigrantska štampa postavlja teoretski *sva* osnovna pitanja revolucije. Predstavnici triju osnovnih klasa, triju glavnih političkih struja, liberalnoburžoaske, sitnoburžoaskodemokratske (maskirane firmama »socijaldemokratskog« i »socijalrevolucionarnog« pravca)⁵⁸ i proleterskorevolucionarne, najgorčenijom borbom programske i taktičkih gledišta anticipiraju i pripremaju buduću otvorenu klasnu borbu. *Sva* pitanja oko kojih se vodila oružana borba masa 1905—1907. i 1917—1920. mogu se (i moraju) naći, u embrionalnom obliku, u tadašnjoj štampi. A među trima glavnim pravcima ima, razumije se, koliko hoćete sredinskih, prelaznih, polovičnih tvorevina. Točnije: u borbi štampe, partija, frakcija i grupa kristaliziraju se oni ideološko-politički pravci koji su stvarno klasni; klase kuju sebi potrebno ideološko-političko oružje za bitke koje dolaze.

Godine revolucije (1905—1907). Sve klase istupaju otvoreno. Sva programска i taktička gledišta provjeravaju se akcijom masa. Neviđena na svijetu širina i oštrena štrajkaške borbe. Prerastanje ekonomskog štrajka u politički i političkog u ustank. Praktično provjeravanje odnosa između rukovodećeg proletarijata i rukovođenog, kolebljivog, nesigurnog seljaštva. Rođenje, u spontanom razvitu borbe, sovjetskog oblika organizacije. Tadašnji sporovi o značenju sovjeta anticipiraju veliku borbu od 1917—1920. Smjenjivanje parlamentarnih i izvanparlamentarnih oblika borbe, taktike bojkota parlamentarizma s taknikom učestvovanja u parlamentarizmu, legalnih i ilegalnih oblika borbe, kao i njihovog uzajamnog odnosa

i veze — sve se to odlikuje izvanrednim bogatstvom sadržaja. Svaki mjesec toga perioda bio je, u smislu obučavanja u osnovima političke nauke — i masâ i vođâ, i klâsâ i partijâ — jednak godini dana »mirnog« »ustavnog« razvitka. Bez »generalne probe« od 1905. pobjeda Oktobarske revolucije 1917. ne bi bila moguća.

Godine reakcije (1907—1910). Carizam je pobijedio. Sve revolucionarne i opozicione partije su potučene. Razočaranost, demoralizacija, rascjepi, rasulo, renegatstvo, pornografija umjesto politike. Sve jače nagnjanje filozofskom idealizmu; misticizam kao ruho kontrarevolucionarnih raspoloženja. Ali u isto vrijeme upravo veliki poraz daje revolucionarnim partijama i revolucionarnoj klasi pravu i vrlo korisnu pouku, pouku u historijskoj dijalektici, pouku u shvaćanju, umješnosti i vještini vođenja političke borbe. Prijatelji se poznaju u nevolji. Potučene armije dobro uče.

Carizam koji je pobijedio primoran je da ubrzanim tempom razara ostatke predburžoaskog, patrijarhalnog načina života u Rusiji. Njen buržoaski razvitak korača naprijed neobično brzo. Izvanklasne, natklasne iluzije, iluzije o tome da je moguće izbjegći kapitalizam, raspršuju se potpuno. Klasna borba se manifestira na sasvim nov način, i utoliko reljefnije.

Revolucionarne partije moraju učiti do kraja. One su učile nastupati. Sad treba da shvate da se to učenje mora dopuniti učenjem: kako pravilnije odstupati. Treba shvatiti — i revolucionarna klasa na vlastitom gorkom iskustvu uči se shvaćati — da se ne može pobijediti ne naučivši pravilno nastupati i pravilno odstupati. Od svih potučenih opozicionih i revolucionarnih partija boljševici su odstupili u najvećem redu, s najmanjom štetom za svoju »armiju«, s najvećim očuvanjem njene jezgre, s najmanjim (po dubini i neizlječivosti) rascjepima, s najmanjom demoralizacijom, s najvećom sposobnošću da se rad obnovi najšire, najpravilnije i najenergičnije. A boljševici su to postigli samo zato što su nemilosrdno raskrinkali i izbacili revolucionare fraze, koji nisu htjeli shvatiti da treba odstupiti, da treba umjeti odstupiti, da treba obavezno naučiti legalno raditi u najreakcionarnijim

parlamentima, u najreakcionarnijim sindikalnim, zadružnim, osiguravajućim i sličnim organizacijama.

Godine poleta (1910—1914). Isprva je polet bio nevjerojatno spor, zatim, poslije lenskih događaja 1912, nešto brži. Savlađujući nečuvene teškoće, boljševici su potisnuli menjševike, čiju je ulogu, ulogu buržoaskih agenata u radničkom pokretu, odlično shvatila sva buržoazija poslije 1905. i koje je zato sva buržoazija na hiljade načina podržavala protiv boljševika. Ali boljševicima nikad ne bi pošlo za rukom da to postignu da nisu primjenili pravilnu taktiku povezivanja ilegalnog rada s obaveznim iskorištavanjem »legalnih mogućnosti«. U najreakcionarnijoj Dumi boljševici su osvojili cijelu radničku kuriju.

Prvi svjetski imperialistički rat (1914—1917). Legalni parlamentarizam, u uslovima krajnje reakcionarnosti »parlamenta«, vrlo korisno služi partiji revolucionarnog proletarijata, boljševicima. Boljševički poslanici idu u Sibir⁵⁴. U emigrantskoj štampi sve nijanse gledišta socijalimperializma, socijalšovinizma, socijalpatriotizma, nedosljednog i dosljednog internacionalizma, pacifizma i revolucionarnog negiranja pacifičkih iluzija dolaze kod nas do punog izraza. Učene budale i stare babe II Internationale, koje su prezrije i naduveno prćile nos povođom obilja »frakcija« u ruskom socijalizmu i ogorčenosti borbe među njima, nisu umjele, kad je rat odnio hvaljenu »legalnost« u svim naprednim zemljama, da organiziraju čak ni približno takvu slobodnu (ilegalnu) razmjenu gledišta i takvu slobodnu (ilegalnu) izradu pravilnih gledišta kakve su organizirali ruski revolucionari u Švicarskoj i u nizu drugih zemalja. Upravo zato su se i otvoreni socijalpatrioti i »kautskijanci« svih zemalja pokazali kao najgori izdajnici proletarijata. A što je boljševizam umio da pobijedi 1917—1920, jedan od osnovnih uzroka ove pobjede je to što je boljševizam još od kraja 1914. nemilosrdno razgoličivao gnusnost, gadost i podlost socijalšovinizma i »kautskijanstva« (kome odgovaraju longetizam⁵⁵ u Francuskoj, gledišta vođa Nezavisne radničke partije⁵⁶ i fabijanaca⁴⁷ u Engleskoj, Turatija u Italiji itd.), a mase su se poslije na vlastitom iskustvu sve više i više uvjeravale da su gledišta boljševika pravilna.

Druga revolucija u Rusiji (od februara do oktobra 1917). Nevjerojatna zastarjelost i prestarjelost carizma stvorila je (pomoću udaraca i teškoća vrlo tegobnog rata) nevjerojatnu snagu razaranja usmjerenu protiv njega. Za nekoliko dana Rusija se pretvorila u demokratsku buržaosku republiku, slobodniju — u uslovima rata — od ma koje zemlje na svijetu. Vladu su počele da stvaraju vođe opozicionih i revolucionarnih partija — kao u sasvim »strogim parlamentarnim« republikama, pri čemu je titula vođe opozicione partije u parlamentu, iako najreakcionarijem što može biti, olakšala potonju ulogu takvog vođe u revoluciji.

Menževici i »socijalisti-revolucionari« su za nekoliko nedjelja odlično usvojili sve metode i manire, argumente i sofizme evropskih junaka II Internationale, ministerijalista⁵⁷ i ostale oportunističke bagre. Sve što mi sad čitamo o Scheidemannima i Noskeima, Kautskom i Hilferdingu, o Renneru i Austerlitzu, Ottu Baueru i Fritzu Adleru, o Turatiju i Longuetu, o fabijancima i vođama Nezavisne radničke partije u Engleskoj, sve to nama izgleda (i faktično jest) dosadno ponavljanje, prepjev poznatog i starog motiva. Sve smo mi to već vidjeli kod menževika. Historija se našalila i natjerala je oportuniste zaostale zemlje da anticipiraju oportuniste niza razvijenih zemalja.

Ako su svi junaci II Internationale pretrpjeli bankrotstvo, obrukali se na pitanju značenja i uloge sovjetâ i sovjetske vlasti, ako su se na tom pitanju naročito »žestoko« obrukali i zapetljali vođi triju veoma važnih partija koje su sad istupile iz II Internationale (naime: njemačke Nezavisne socijaldemokratske partije,⁵⁸ francuske longetističke i engleske Nezavisne radničke partije), ako su se svi oni pokazali kao robovi predrasuda sitnoburžoaske demokracije (potpuno u duhu sitnih buržuja iz 1848. koji su sebe nazivali »socijaldemokratima«), sve smo mi to već vidjeli na primjeru menževikâ. Historija je napravila tu šalu da su se u Rusiji 1905. rodili sovjeti, da su njih od februara do oktobra 1917. falsificirali menževici, koji su bankrotirali zbog nesposobnosti da shvate njihovu ulogu i značenje, i da se sada u cijelom svijetu rodila ideja sovjetske vlasti, ideja koja se neviđenom

brzinom širi među proletarijatom svih zemalja, pri čemu stari junaci II Internacionale svuda bankrotiraju, kao i naši menjševici, zahvaljujući nesposobnosti da shvate ulogu i značenje sovjeta. Iskustvo je dokazalo da u nekim veoma bitnim pitanjima proleterske revolucije *svim* zemljama neizbjegno predstoji da prođu ono što je prošla Rusija.

Svoju pobjedonosnu borbu protiv parlamentarne (faktički) buržoaske republike i protiv menjševika i boljševici su počeli veoma oprezno i pripremali nimalo jednostavno — uprkos onim mišljenjima koja se sad često sretaju u Evropi i Americi. Mi *nismo* pozivali u početku spomenutog perioda na obaranje vlade, nego smo objasnjavali nemogućnost njenog obaranja bez prethodnih promjena u sastavu i raspoloženju sovjetâ. Mi *nismo* proglašavali bojkot buržoaskog parlamenta, Ustavotvorne skupštine, nego smo govorili — od Aprilske (1917) konferencije naše partije, govorili oficijelno u ime partije, da je buržoaska republika s ustavotvornom skupštinom bolja od takve iste republike bez ustavotvorne skupštine, a »radničko-seljačka«, sovjetska, republika bolja od svake buržoaskodemokratske, parlamentarne, republike. Bez takve oprezne, svestrane, smotrene i duge pripreme, mi ne bismo mogli ni da održimo pobjedu u oktobru 1917. niti da tu pobjedu zadržimo.

IV

U BORBI PROTIV KOJIH NEPRIJATELJA U RADNIČKOM POKRETU JE BOLJŠEVIZAM IZRASTAO, OJAČAO I PREKALIO SE?

Prvo i poglavito u borbi protiv oportunizma, koji je 1914. definitivno prerastao u socijalšovinizam, definitivno prešao na stranu buržoazije protiv proletarijata. To je bio, prirodno, glavni neprijatelj boljševizma u radničkom pokretu. Taj neprijatelj i ostaje glavni neprijatelj u međunarodnim razmjerima. Tom neprijatelju boljševizam je posvećivao i posvećuje najviše pažnje. Ta strana aktivnosti boljševikâ sad je već dosta dobro poznata i u inostranstvu.

Ne bi se isto moglo reći o drugom neprijatelju boljševizma u radničkom pokretu. U inostranstvu je još odveć nedovoljno poznato da je boljševizam izrastao, formirao se i prekalio u dugogodišnjoj borbi protiv sitnoburžoaske revolucionarnosti, koja naliči na anarhizam ili nešto uzima od njega, koja u svemu što je bitno odstupa od uslova i potreba dosljedne proleterske klasne borbe. Teoretski je, za marksiste, potpuno utvrđeno — i iskustvom svih evropskih revolucija i revolucionarnih pokreta potpuno potvrđeno — da sitni vlasnik, sitni posjednik (socijalni tip koji je u mnogim evropskim zemljama vrlo široko, masovno zastupljen), koji pod kapitalizmom stalno osjeća ugnjetavanje i, vrlo često, nevjerojatno oštro i brzo pogoršanje života i propadanje, lako prelazi u krajnju revolucionarnost, ali nije sposoban da pokaže vladanje sobom, organiziranost, disciplinu, upornost. Sitni buržuj »koji je pobjesnio« od strahota kapitalizma, to je socijalna pojava koja je svojstvena, kao i anarhizam, svim kapitalističkim zemljama. Nepostojanost takve revolucionarnosti, njena jalovost, osobina da se brzo pretvara u pokornost, apatiju, fantastiku, čak u »bijesno« oduševljavanje ovom ili onom buržoaskom »pomodnom« strujom — sve je to opće poznato. Ali teoretsko, apstraktno priznavanje tih istina niukoliko još ne oslobađa revolucionarne partije od starih pogrešaka, koje iskrsavaju uvek u neočekivanom momentu, u donekle novom obliku, u ranije neviđenom ruhu ili pratnji, u originalnoj — više ili manje originalnoj — situaciji.

Anarhizam je često bio neke vrste kazna za oportunističke grijehе radničkog pokreta. Obje deformacije ujamno su se dopunjavale. I što je u Rusiji usprkos tome što je sastav njenog stanovništva u poređenju s evropskim zemljama više sitnoburžoaski, anarhizam u periodu obje revolucije (1905. i 1917.) i za vrijeme pripremanja za njih imao relativno ništavan utjecaj, to treba, nesumnjivo, jednim dijelom pripisati u zaslugu boljševizmu, koji je uvek vodio najnemilosrdniju i najnepomirljiviju borbu protiv oportunizma. Kažem: »jednim dijelom«, jer je još važniju ulogu u slabljenju anarhizma u Rusiji odigralo to što je on u prošlosti (sedamdesete godine XIX vijeka) imao mogućnosti da se razvije neobično bujno i da potpu-

no ispolji svoju nepravilnost i svoju neupotrebljivost kao rukovodeća teorija za revolucionarnu klasu.

Boljševizam je pri svom nastanku 1903. godine preuzeo tradiciju nemilosrdne borbe protiv sitnoburžoaske, poluanarhističke (ili sposobne da koketira s anarhizmom) revolucionarnosti, koja tradicija je u revolucionarnoj socijaldemokraciji uvijek bila živa i koja se kod nas naročito učvrstila 1900—1903, kad su polagani temelji masovnoj partiji revolucionarnog proletarijata u Rusiji. Boljševizam je preuzeo i nastavljao borbu protiv partije koja je najviše izražavala tendencije sitnoburžoaske revolucionarnosti, naime protiv partije »socijalista-revolucionara«, u tri glavne točke. Prvo, ta partija, koja je negirala marksizam, nikako nije htjela (tačnije će biti ako se kaže: nije mogla) shvatiti potrebu strogog objektivnog procjenjivanja klasnih snaga i njihovog međusobnog odnosa prije svake političke akcije. Drugo, ta partija je vidjela svoju naročitu »revolucionarnost« ili »ljevičarstvo« u priznavanju individualnog terora, atentata, što smo mi, marksisti, odlučno odbacivali. Razumije se, mi smo odbacivali individualni teror samo iz razloga svrsišodnosti, a ljude koji bi bili kadri da »principijelno« osuđuju teror velike francuske revolucije ili uopće teror od strane pobjedonosne revolucionarne partije koju opsjeda buržoazija cijelog svijeta, takve ljude je još Plehanov 1900—1903, kad je bio marksist i revolucionar, izvrgavao smijehu i poruzi. Treće, »socijalisti-revolucionari« vidjeli su »ljevičarstvo« u tome što su se podsmjehivali relativno malim oportunističkim pogreškama njemačke socijaldemokracije, dok su u isto vrijeme oponašali krajnje oportuniste te iste partije, na primjer u agrarnom pitanju ili u pitanju diktature proletarijata.

Historija je, uzgred rečeno, potvrdila sada u krupnim, svjetskohistorijskim razmjerima mišljenje koje smo mi uvijek zastupali, naime da je *revolucionarna* njemačka socijaldemokracija (ne zaboravite da je još Plehanov 1900—1903. tražio da se Bernstein isključi iz partije, a boljševici, nastavljući uvijek tu tradiciju, razgoličivali su 1913. svu niskost, podlost i izdajstvo Legiena⁵⁹), — da je revolucionarna njemačka socijaldemokracija bila *naj bliže* takvoj partiji kakva je potrebna revolucionarnom

proletarijatu da bi mogao pobijediti. Sada, 1920. godine, poslije svih sramnih krahova i kriza epohe rata i prvih godina poslije rata, jasno se vidi da je od svih zapadnih partija upravo njemačka revolucionarna socijaldemokracija dala najbolje vođe, a također se oporavila, izljećila i ponovo ojačala prije nego druge. To se vidi i na partiji spartakovaca i na lijevom, proleterskom krilu »Nezavisne socijaldemokratske partije Njemačke«, koje vodi nepokolebljivu borbu protiv oportunizma i beskarakternosti Kautskih, Hilferdingâ, Ledebourâ, Crispieanâ. Ako sad bacimo opti pogled na sasvim završeni historijski period, naime: od Pariske komune do prve Socijalističke Sovjetske Republike, onda uopće odnos marksizma prema anarhizmu dobiva sasvim određene i neosporne konture. Pokazalo se na kraju krajeva da je marksizam u pravu, pa ako su anarchisti s pravom ukazivali na oportunističnost pogleda na državu koji su vladali kod većine socijalističkih partija, ta oportunističnost je, prvo, bila vezana s izopačavanjem i čak direktnim sakrivanjem Marxovih pogleda na državu (u mojoj knjizi »Država i revolucija« istakao sam da je Bebel 36 godina, od 1875. do 1911, držao u ladici Engelsovo pismo⁶⁰ koje je naročito reljefno, oštro, direktno, jasno razgolitilo oportunizam uobičajenih socijaldemokratskih pogleda na državu); drugo, ispravljanje tih oportunističkih pogleda, priznavanje sovjetske vlasti i njene superiornosti nad buržoaskom parlamentarnom demokracijom, sve je to dolazilo najbrže i najšire upravo iz krila najmarksističkih struja u evropskim i američkim socijalističkim partijama.

U dva slučaja borba boljševizma protiv skretanja »uljevo« njegove vlastite partije uzela je naročito velike razmjere: 1908. oko pitanja učešća u arhireakcionarnom »parlamentu« i u legalnim radničkim društvima, okruženim arhireakcionarnim zakonima, i 1918 (Brestski mir) oko pitanja dopuštenosti ovog ili onog »kompromisa«.

Godine 1908. »lijevi« boljševici bili su isključeni iz naše partije zbog toga što nikako nisu htjeli shvatiti potrebu učešća u arhireakcionarnom »parlamentu«.⁶¹ »Lijevi« — među kojima je bilo mnogo odličnih revolucionara, koji su kasnije časno bili (i sada su) članovi komunističke partije — ošlanjali su se naročito na povoljno

iskustvo s bojkotom 1905. godine. Kad je car u augustu 1905. objavio da se saziva savjetodavni »parlament«,⁶² boljševici su objavili bojkot tog »parlamenta« — nasuprot svim oponizacionim partijama i nasuprot menjševicima — i oktobarska revolucija 1905. godine⁶³ stvarno ga je zbrišala. Tada je bojkot bio pravilan ne zato što je neučestvovanje u reakcionarnim parlamentima uopće pravilno, nego zato što je bila tačno procijenjena objektivna situacija koja je vodila brzom pretvaranju masovnih štrajkova u politički, zatim u revolucionarni štrajk i zatim u ustanak. Pri tome se tada borba vodila oko toga da li da se sazivanje prvog predstavničkog tijela ostavi u rukama cara ili da se to sazivanje pokuša istrgnuti iz ruku stare vlasti. Ukoliko nije bilo i nije moglo biti uvjerenosti u postojanje analogne objektivne situacije, kao i u jednaki pravac i tempo njenog razvitka, utoliko je bojkot prestajao da bude pravilan.

Boljševički bojkot »parlamenta« 1905. godine obogatio je revolucionarni proletarijat izvanredno dragocjenim političkim iskustvom, pokazavši da je pri kombiniranju legalnih i ilegalnih, parlamentarnih i izvanparlamentarnih oblika borbe ponekad korisno i čak obavezno umjeti se odreći parlamentarnih. Ali slijepo, imitirajuće, nekritičko prenošenje tog iskustva na druge uslove, u drugu situaciju, najveća je pogreška. Pogreška, mada i mala, lako ispravljiva*, bio je već bojkot »Dume« 1906. godine od strane boljševika. Pogreška vrlo ozbiljna i teško ispravljiva bio je bojkot godine 1907., 1908. i slijedećih godina, kad se, s jedne strane, nije moglo očekivati vrlo brzo dizanje revolucionarnog talasa i njegov prijelaz u ustanak, i kad je, s druge strane, neophodnost kombiniranja legalnog i ilegalnog rada proizlazila iz čitave historijske situacije reformirane buržoaske monarhije. Danas, kad gledaš nazad na potpuno završeni historijski period čija se veza s kasnijim periodima potpuno već ispoljila, postaje naročito jasno da boljševici *ne bi mogli održati* (da i ne govorimo: učvrstiti, razviti, ojačati) čvrstu jez-

* Za politiku i partie vrijedi — s odgovarajućim izmjenama — ono što vrijedi i za pojedine ljude. Pametan nije onaj tko ne čini greške. Takvih ljudi nema i ne može biti. Pametan je onaj koji ne čini veoma bitne greške i tko umije da ih lako i brzo ispravlja.

gru revolucionarne partije proletarijata 1908—1914. da nisu u najoštrijoj borbi obranili obaveznost povezivanja ilegalnih oblika borbe s legalnim oblicima, s obavezniom učešćem u arhireakcionarnom parlamentu i u nizu drugih, reakcionarnim zakonima okruženih, institucija (osiguravajuće kase i dr.).

Godine 1918. nije došlo do rascjepa. »Lijevi« komunisti su tada formirali samo posebnu grupu ili »frakciju« u našoj partiji, i to ne zadugo. Iste te 1918. godine najistaknutiji predstavnici »lijevog komunizma«, na primjer Radek i Buharin, otvoreno su priznali svoju pogrešku. Njima se činilo da je Brestski mir bio za partiju revolucionarnog proletarijata principijelno nedopušten i štetan kompromis s imperijalistima. To je stvarno bio kompromis s imperijalistima, ali baš takav, i u takvoj situaciji, koji je bio obavezan.

Kad danas čujem napade na našu taktiku pri potpisivanju Brestskog mira od strane, na primjer, »socijalista-revolucionarâ«, ili kad čujem primjedbu druga Lansburyja koju je učinio u razgovoru sa mnom: »Naše engleske vođe tredjuniona kažu da su kompromisi dopušteni i za njih kad su bili dopušteni za boljevizam«, ja obično odgovaram prije svega jednostavnim i »popularnim« poređenjem:

Zamislite da su vaš automobil zaustavili naoružani banditi. Vi im dajete pare, legitimaciju, revolver, automobil. Vi se oslobođate prijatnog susjedstva s banditima. Bez sumnje, kompromis je tu. »Do ut des« (»dajem« ti pare, oružje, automobil, »da ti daš« meni mogućnost da odem zdrav i čitav). Ali teško je naći čovjeka zdrave pametki koji bi takav kompromis proglašio za »principijelno nedopušten«, ili koji bi onog tko je učinio takav kompromis proglašio saučesnikom banditâ (mada su banditi, sjevši u automobil, mogli iskoristiti automobil i oružje za nova razbojništva). Naš kompromis s banditima nje mačkog imperijalizma bio je sličan takvom kompromisu.

A kad su menjševici i eseri u Rusiji, šajdemanovci (i u velikoj mjeri kautskijanci) u Njemačkoj, Otto Bauer i Friedrich Adler (da i ne govorimo o gospodi Renneri-

ma i komp.) u Austriji, Renaudeli i Longueti sa komp. u Francuskoj i fabijanci, »nezavišnjaci« i »laburisti«⁶⁴ u Engleskoj pravili 1914—1918, i 1918—1920. kompromise s banditima vlastite, a ponekad i »savezničke« buržoazije protiv revolucionarnog proletarijata svoje zemlje, onda su sva ta gospoda postupala kao saučesnici banditizma.

Zaključak je jasan: negirati kompromise »principijelno«, negirati svaku dopuštenost kompromisa uopće, ma kojih kompromisa, djetinjarija je koju je teško čak i uzimati ozbiljno. Političar koji želi da bude koristan revolucionarnom proletarijatu mora umjeti izdvojiti konkretnе slučajeve upravo takvih kompromisa koji su nedopušteni, u kojima se izražava oportunizam i izdajstvo, i usmjeriti svu snagu kritike, svu oštricu nemilosrdnog razgolićivanja i nepomirljivog rata protiv *tih konkretnih kompromisa*, ne dopuštajući veleiskusnim »praktičnim« socijalistima i parlamentarnim jezuitima da se izvlače i da bježe od odgovornosti pomoću rasuđivanja o »kompromisima uopće«. Gospoda engleski »vođe« tredjunkiona, kao i fabijanskog društva i »nezavisne« radničke partije, upravo se tako izvlače od odgovornosti za izdaju koju su izvršili, za takav kompromis koji su napravili, koji stvarno znači najgori oportunizam, izdaju i nevjeru.

Ima kompromisa i kompromisa. Treba umjeti analizirati situaciju i konkretnе uslove svakog kompromisa ili svake vrste kompromisa. Treba učiti razlikovati čovjeka koji je dao banditima pare i oružje da bi umanio zlo koje nanose banditi i olakšao hvatanje i strijeljanje bandita, od čovjeka koji daje banditima pare i oružje da bi učestvovao u podjeli banditskog plijena. U politici to ni blizu nije uvijek tako lako kao u dječji jednostavnom primjeru. A onaj tko bi htio da za radnike izmisli recept koji bi unaprijed davao gotova rješenja za sve slučajeve života ili koji bi obećavao da u politici revolucionarnog proletarijata neće biti nikakvih teškoća ni nikakvih zamršenih situacija, taj bi bio naprosto šarlatan.

Da ne bih ostavio mjesta pogrešnim tumačenjima, po-kušat ću da navedem, mada sasvim ukratko, nekoliko osnovnih načela za analizu konkretnih kompromisa.

Partija koja je napravila kompromis s njemačkim imperijalistima, a koji se sastojao u potpisivanju Brestskog mira, izgrađivala je svoj internacionalizam na djelu od kraja 1914. Ona se nije bojala proklamirati poraz carske monarhije i žigosati »obranu otadžbine« u ratu između dva imperijalistička grabljivca. Poslanici-parlamentarci te partije posli su u Sibir, a ne putem koji vodi k ministarskim portfeljima u buržoaskoj vlasti. Revolucija koja je oborila carizam i stvorila demokratsku republiku donijela je novo i veliko provjeravanje te partije: ona nije pristala ni na kakve sporazume sa »svojim« imperijalistima, nego je pripremila njihovo obaranje i oborila ih. Osvojivši političku vlast, ta partija nije ostavila ni kamen na kamenu ni od veleposjedničkog ni od kapitalističkog vlasništva. Objelodanivši i raskinuvši tajne ugovore imperijalistâ, ta partija je predložila mir *svim* narodima i pokorila se nasilju brestskih grabljivaca tek kad su anglo-francuski imperijalisti osujetili mir, a boljševici učinili sve što je u ljudskoj moći za ubrzanje revolucije u Njemačkoj i u drugim zemljama. Potpuna pravilnost takvog kompromisa, koji je napravila takva partija u takvoj situaciji, postaje svakog dana jasnija i očiglednija za svakog.

Menjševici i eseri u Rusiji (kao i sve vođe II Internationale u cijelom svijetu od 1914. do 1920) počeli su s izdajstvom, pravdajući neposredno ili posredno »obranu otadžbine«, tj. obranu svoje pljačkaške buržoazije. Oni su nastavili s izdajstvom stupajući u koaliciju s buržoazijom svoje zemlje i boreći se zajedno sa *svojom* buržoazijom protiv revolucionarnog proletarijata svoje zemlje. Njihov blok prvo s Kerenskim i kadetima, pa onda s Kolčakom i Denjikinom u Rusiji, kao i blok njihovih inostranih istomišljenika s buržoazijom *njihovih* zemalja, bio je prelazak na stranu buržoazije protiv proletarijata. *Njihov kompromis s banditima imperijalizma* sastojao se od početka do kraja u tome što su oni činili od sebe *saučesnike* imperijalističkog banditizma.

»LIJEVI« KOMUNIZAM U NJEMAČKOJ.
VOĐE—PARTIJA—KLASA—MASA

Njemački komunisti, o kojima čemo sada govoriti, ne nazivaju sebe »lijevim«, nego — ako se ne varam — »principijelnom opozicijom«.⁶⁵ Ali da oni pokazuju sve simptome »djeće bolesti ljevičarstva«, to će se vidjeti iz daljeg izlaganja.

Jedna brošurica koja стоји на gledištu te opozicije: »Rascjep Komunističke partije Njemačke (Saveza spartakovaca)«, koju je izdala »mjesna grupa u Frankfurtu na Majni«, veoma reljefno, precizno, jasno, kratko izlaže suštinu pogleda te opozicije. Nekoliko citata bit će dovoljno da se čitaoci upoznaju s tom suštinom:

»Komunistička partija je partija najodlučnije klasne borbe...«

»Politički se to prelazno vrijeme« (između kapitalizma i socijalizma) »predstavlja kao period proleterske diktature...«

»... Nastaje pitanje: tko mora biti nosilac diktature: *Komunistička partija ili proleterska klasa?*... Treba li principijelno težiti k diktaturi komunističke partije ili k diktaturi proleterske klase?...«

(Kurziv je svuda u citatu uzet iz originala.)

Dalje pisac brošure optužuje »Centralu« Komunističke partije Njemačke za to što ta »Centrala« traži puteve ka koaliciji s *Nezavisnom socijaldemokratskom partijom Njemačke*, što je ta »Centrala« pitanje »principijelnog priznavanja svih političkih sredstava« borbe, među kojima i parlamentarizma, postavila samo radi prikrivanja svojih pravih i glavnih težnji za koalicijom s nezavišnjacima. I brošura nastavlja:

»Opozicija je izabrala drugi put. Ona je mišljenja da je pitanje komunističke partijske vladavine i partijske diktature samo pitanje taktike. U svakom slučaju, komunistička partijska vladavina je posljednji oblik svake partijske vladavine. Principijelno treba težiti k diktaturi proleterske klase. I sve mjere partije, njena organizacija, njen oblik borbe, njena strategija i taktika treba da se podese za to. U skladu s tim mora se sa svom odlučnošću odbaciti svaki kompromis s drugim partijama, svako vraćanje k oblicima borbe parlamentarizma, koji su se historijski i politički preživjeli, svaka

politika laviranja i paktiranja. »Specifično proleterske metode revolucionarne borbe treba da budu naročito istaknute. A u cilju okupljanja najširih proleterskih krugova i slojeva, koji u revolucionarnoj borbi moraju istupati pod rukovodstvom komunističke partije, treba da budu stvoreni novi organizacioni oblici na najširoj osnovi i s najprostranijim okvirima. To sabiralište svih revolucionarnih elemenata je *radnička unija*, izgrađena na bazi tvorničkih organizacija. U njoj se moraju sabrati svi radnici koji idu za parolom: Napolje iz strukovnih saveza! Tu se formiraju najširi bojni redovi borbenog proletarijata. Priznavanje klasne borbe, sovjetskog sistema i diktature dovoljno je za pristupanje. Cijelo daljnje političko odgajanje borbenih masa i politička orijentacija u borbi zadatak je komunističke partije, koja stoji izvan radničke unije...«

»... Dvije komunističke partije stoje sad, prema tome, jedna prema drugoj:

»*Jedna — partija vođa*, koja teži da organizira revolucionarnu borbu i da dirigira njome *odozgo*, koja pristaje na kompromise i na parlamentarizam da bi stvorila takve situacije koje bi joj dozvolile da stupi u koalicionu vladu, u čijim bi se rukama nalazila diktatura.

»*Tunga — masovna partija*, koja očekuje izbijanje revolucionarne borbe *odozdo*, koja za tu borbu poznaje i primjenjuje jednu jedinu metodu što jasno vodi cilju, odbacujući sve parlamentarne i oportunističke metode. Ta jedina metoda je metoda bezobzirnog *obaranja buržoazije*, da bi se zatim uspostavila proleterska *klasna diktatura* za ostvarenje socijalizma...«

»... Ondje diktatura vođa — ovdje diktatura masa! to je parola.«

To su najbitnije postavke koje karakteriziraju poglede opozicije u njemačkoj komunističkoj partiji.

Svaki boljševik koji je svjesno prošao ili izbliza promatrao razvitak boljševizma počev od 1903. kazat će odmah čim pročita ova rasuđivanja: »Ala su to otrcane, davno poznate priče! Ala je to „lijeva“ djetinjarija!«

Da vidimo navedena rasuđivanja izbliže.

Već to kako je pitanje postavljeno: »diktatura partije ili diktatura klase? diktatura (partija) vođa ili diktatura (partija) masâ?« — svjedoči o najnevjerljivoj i bezizlaznoj zrcaci misli. Ljudi se trude da izmisle nešto sasvim osobito, i u svojoj revnosti mudrovanja postaju smiješni. Svak zna da se mase dijele na klase; — da se mase i klase mogu suprotstavljati samo tako da se ogromna većina uopće, neraščlanjena po položaju u društvenim

nom sitemu proizvodnje, suprotstavlja kategorijama koje zauzimaju poseban položaj u društvenom sistemu proizvodnje; — da klasama rukovode obično i u većini slučajeva, bar u modernim civiliziranim zemljama, političke partije; — da političkim partijama po pravilu upravljaju više ili manje stabilne grupe najautoritativnijih, najutjecajnijih, najiskusnijih osoba koje se biraju na najodgovornije položaje, koje se zovu vođe. Sve je to abeceda. Sve je to jednostavno i jasno. Čemu je umjesto toga bio potreban nekakav galimatijas, nekakav novi volapik? S jedne strane, očigledno, ljudi su se zapetljali, dospjevši u tešku situaciju kad brzo smjenjivanje legalnog i ilegalnog stanja partije narušava običan, normalan, jednostavan odnos između vođa, partija i klase. U Njemačkoj, kao i u drugim evropskim zemljama, odveć su se navikli na legalnost, na sloboden i pravilan izbor »vođa« od strane regularnih kongresa partije, na komotno provjeravanje klasnog sastava partija izborima u parlament, mitinzima, štampom, raspoloženjima strukovnih i drugih saveza itd. Kad se od ovog uobičajenog stanja stvari moralo, zbog burnog toka revolucije i razvitka građanskog rata, brzo prelaziti na smjenjivanje legalnosti i ilegalnosti, na njihovo kombiniranje, na »nekomotne«, »nedemokratske« metode izdvajanja ili stvaranja ili čuvanja »grupa vođa« — ljudi su se zbunili i počeli su izmišljati nečuvene gluposti. Vjerojatno su se holandski »tribunaši«, koji su imali nesreću da se rode u maloj zemlji, s tradicijom i uslovima naročito privilegiranog i naročito stabilnog legalnog stanja, ljudi koji uopće nisu vidjeli smjenjivanje legalnog i nelegalnog stanja, i sami zapetljali i zbunili, pripomogli absurdnim domišljanjima.

S druge strane, opaža se naprosto nepromišljena, nelogična upotreba »pomodnih«, u naše vrijeme, riječi o »masi« i o »vođama«. Ljudi su mnogo slušali i dobro utuvali napade na »vođe«, njihovo protivstavljanje »masi«, ali razmisliti malo što kamo spada, protumačiti sebi stvar nisu umjeli.

Razilaženje između »vođa« i »masa« naročito se jasno i oštro ispoljilo na kraju imperialističkog rata i poslije njega, u svim zemljama. Osnovni uzrok te pojave objavljivali su Marx i Engels mnogo puta 1852. do 1892. na

primjeru Engleske. Monopolni položaj Engleske izdvaja je iz »mase« polumalograđanskog, oportunističkog »radničkog aristokraciju«. Vode te radničke aristokracije stalno su prelazili na stranu buržoazije, bili su — neposredno ili posredno — na njenom hlijebu. Marx je navukao na se mržnju te bagre, mržnju koja mu služi na čast, zbog toga što ih je otvoreno žigosaao kao izdajnike. Najnoviji (XX vijeka) imperijalizam stvorio je monopolno-privilegiran položaj za nekolike razvijene zemlje, i na toj bazi se svuda u II Internacionali ocrtao tip vođa-izdajnikâ, oportunistâ, socijalšovinistâ, koji brane interes svog ceha, svog uskog sloja radničke aristokracije. Stvorila se odvojenost oportunističkih partija od »mase«, tj. od najširih slojeva trudbenika, od njihove većine, od najgore plaćenih radnika. Pobjeda revolucionarnog proletarijata nije moguća bez borbe protiv tog zla, bez raskrinkavanja, žigosanja i istjerivanja oportunističkih, socijalizdajničkih vođa; takvu politiku je i povela III Internacionala.

Doći *uopće* povodom toga do suprotstavljanja diktature masa diktaturi vođa smiješna je besmislica i glupost. Naročito je šaljivo što se faktično umjesto starih vođa, koji se pridržavaju općevječanskih pogleda na jednostavne stvari, faktično izdižu (sakrivajući se iza parole: »dolje vođe«) novi vođe, koji govore nevjerojatne budalaštine i besmislice. Takvi su u Njemačkoj Laufenberg, Wolffheim, Horner, Karl Schröder, Friedrich Wenzel, Karl Erler*. Pokušaji ovog posljednjeg da »produbi« pitanje i proglaši uopće nepotrebnost i »buržoaznost« političkih partija već su takvi Herkulovi stupovi⁶⁷ glu-

* »Komunističke radničke novine« (Hamburške, od 7. II 1920, br. 32: članak Karla Erlera »Raspuštanje partije«): »Radnička klasa ne može da razori buržoasku državu bez uništenja buržoaske demokracije, a buržoasku demokraciju ne može da uništi bez razorenja partija.«

Najkonfuznije glave među romanskim sindikalistima i anarchistima mogu imati »satisfakciju«: solidni Nijemci, koji očigledno smatraju sebe marksistima (K. Erler i K. Horner svojim člancima u spomenutim novinama naročito solidno dokazuju da oni smatraju sebe solidnim marksistima, i naročito smješno govore nevjerojatne gluposti, pokazujući nerazumijevanje abecede marksizma), dolaze do sasvim nemogućih stvari. Golo priznavanje marksizma još ne oslobada od grešaka. Rusi to naročito dobro znaju, jer je kod nas marksizam naročito često bio »moda«.

posti da ne preostaje drugo nego da slegneš ramenima. Zaista: iz male greške uvjek se može učiniti čudovišno velika ako se kod nje uporno ostaje, ako se ona duboko obrazlaže, ako se ona »dovodi do kraja«.

Negiranje partijnosti i partijske discipline — eto do čega je došla opozicija. A to je isto što i potpuno razoružanje proletarijata u korist buržoazije. To je isto što i ona sitnoburžoaska rascjepkanost, nepostojanost, nesposobnost za vladanje sobom, za ujedinjenje, za složan rad, koja će neminovno upropastiti svaki proleterski revolucionarni pokret ako joj se bude popuštao. Negirati partijnost s gledišta komunizma znači činiti skok od predvečerja kraha kapitalizma (u Njemačkoj) ne k nižoj i ne k srednjoj, nego k višoj fazi komunizma. Mi u Rusiji proživljujemo (treća godina poslije obaranja buržoazije) prve korake prelaza od kapitalizma k socijalizmu ili k nižem stadiju komunizma. Klase su ostale i ostat će svuda *godinama poslije* osvojenja vlasti od strane proletarijata. Samo će, može biti, u Engleskoj, gdje nema seljaka (ali ipak ima sitnih posjednika!), taj rok biti manji. Uništiti klase znači ne samo protjerati veleposjednike i kapitaliste — to smo mi relativno lako učinili — to znači također *uništiti sitne robne proizvođače*, a oni se *ne mogu protjerati*, oni se ne mogu ugušiti, s njima se treba *saživjeti*, oni se mogu (i moraju) preinačiti, preodgojiti samo veoma dugim polaganim, opreznim organizatorskim radom. Oni okružuju proletarijat sa svih strana sitnoburžoaskom stihijom, prožimaju ga njome, kvare ga njome, stalno izazivaju u proletarijatu recidive sitnoburžoaske beskarakternosti, rascjepkanosti, individualizma, prelazā od oduševljenja k potištenosti. Da bi se tome odoljevalo, da bi se *organizatorska uloga* proletarijata (a to je njegova *glavna uloga*) vršila pravilno, uspješno, pobjednosno, potrebna je najstroža centralizacija i disciplina u političkoj partiji proletarijata. Diktatura proletarijata je uporna borba, krvava i nekrvava, nasilna i mirna, vojna i privredna, pedagoška i administratorska, protiv snaga i tradicija starog društva. Snaga navike milionâ i desetaka miliona je najstrašnija snaga. Bez partije, gvozdene i prekaljene u borbi, bez partije koja uživa povjerenje svega što je čestito u danoj klasi,

bez partije koja umije da prati raspoloženje mase i da utječe na nj, takva borba ne može se voditi uspješno. Pobjediti krupnu centraliziranu buržoaziju je hiljadu puta lakše nego »pobjediti« milione i milione sitnih vlasnika, a oni svojim svakodnevnim, običnim, nevidljivim, neuhvatljivim, destruktivnim radom ostvaruju *baš one* rezultate koji su potrebni buržoaziji, koji *restauriraju* buržoaziju. Tko ma i najmanje slabi gvozdenu disciplinu partije proletarijata (naročito za vrijeme njegove diktature), taj faktično pomaže buržoaziji protiv proletarijata.

Naporedo s pitanjem o vođama — partiji — klasi — masi treba postaviti pitanje o »reakcionarnim« sindikatima. Ali prvo ću dozvoliti sebi još nekoliko završnih napomena na osnovu iskustva naše partije. Napada na »diktaturu vođa« bilo je uvijek u našoj partiji: sjećam se prvih takvih napada u godini 1895, kad partija formalno još nije postojala, ali kad je centralna grupa u Petrogradu počela da se oformljuje i morala da uzima na sebe rukovođenje rajonskim grupama.⁶⁸ Na IX kongresu naše partije (aprila 1920) postojala je mala opozicija koja je također govorila protiv »diktature vođa«, »oligarhije« itd. Zato u »dječjoj bolesti« »lijevog komunizma« kod Nijemaca nema ničeg čudnog, ničeg novog, ničeg strašnog. Ta bolest prolazi bez opasnosti, i organizam poslije nje postaje čak jači. S druge strane, brzo smjenjivanje legalnog i ilegalnog rada, skopčano s neophodnošću da se naročito »sakriva«, naročito drži u konspiraciji upravo glavni štab, upravo vođe, dovodilo je kod nas ponekad do izvanredno opasnih pojava. Najgore je bilo to što je 1912. u CK boljševikâ ušao provokator, Malinovski. On je provalio desetke i desetke najboljih i najodanijih drugova, otpravivši ih na robiju i ubrzavši smrt mnogih od njih. **Što on nije nanio još većeg zla, to je zato što je kod nas bio pravilno uređen odnos između legalnog i ilegalnog rada.** Da bi stekao naše povjerenje, Malinovski nam je, kao član CK partije i poslanik u Dumi, morao pomagati da organiziramo legalne dnevne novine, koje su i pod carizmom umjeli da vode borbu protiv oportunitizma i menjševikâ, da propagiraju principe boljševizma u vješto maskiranoj formi. Saljući jednom rukom na robiju i u smrt desetke i desetke najboljih boraca bolj-

ševizma, Malinovski je drugom rukom morao pomagati odgajanje desetaka i desetaka hiljada novih boljševika putem legalne štampe. O toj činjenici trebalo bi da dobro razmisle oni njemački (a također i engleski i američki, francuski i talijanski) drugovi koji stoje pred zadatkom: naučiti kako se vrši revolucionarni rad u reakcionarnim sindikatima.*

U mnogim zemljama, računajući tu i najrazvijenije, buržoazija nesumnjivo šalje sada i slat će ubuduće provokatore u komunističke partije. Jedno od sredstava borbe protiv te opasnosti je vješto kombiniranje ilegalnog i legalnog rada.

VI

TREBA LI DA REVOLUCIONARI RADE U REAKCIONARNIM SINDIKATIMA?

Njemački »lijevi« smatraju da je bezuvjetno negativan odgovor na to pitanje za njih riješena stvar. Po njihovu mišljenju, deklamacije i srditi povici protiv »reakcionarnih« i »kontrarevolucionarnih« sindikata dovoljni su (naročito »solidno« i naročito glupo ispada to kod K. Hornera) da se »dokaže« nepotrebnost i čak nedopuštenost rada revolucionara, komunistâ, u žutim, socijalšovinističkim, sporazumaškim, leginovskim, kontrarevolucionarnim sindikatima.

Ali, ma koliko da su njemački »lijevi« uvjereni u revolucionarnost takve taktike, ona je u stvari iz osnova pogrešna i ne sadrži u sebi ništa osim šupljih fraza.

* Malinovski je bio u zarobljeništvu u Njemačkoj. Kad se vratio u Rusiju za vrijeme boljševičke vlasti, on je odmah predan sudu i strijeljan od naših radnika. Menjševici su nas naročito žestoko napadali zbog naše pogreške, koja se sastojala u tome što se provokator nalazio u CK naše partije. Ali kad smo mi, za vrijeme Kerenskog, tražili da se uhapsi predsjednik Dume Rodzjanko i da mu se sudi, jer je Rodzjanko saznao još prije rata za provokatorstvo Malinovskog a nije to saopćio dumskim trudovicima i radnicima, ni menjševici ni eseri, koji su sjedili u vladu zajedno s Kerenskim, nisu podržali naš zahtjev, i Rodzjanko je ostao na slobodi, slobodno otišao k Denjikinu.

Da bih to objasnio, počet će od našeg iskustva — u skladu s općim planom ovog članka, koji ima za cilj da primjeni na Zapadnu Evropu ono što je općeprimjenljivo, općevažeće, općeobavezno u historiji i sadašnjoj taktici boljševizma.

Odnos između vođa — partije — klase — masa, a u isti mah i odnos diktature proletarijata i njegove partije prema sindikatima predstavlja se sad kod nas konkretno u ovom obliku. Diktaturu ostvaruje proletarijat organiziran u sovjete kojima rukovodi komunistička partija boljševika, koja po podacima posljednjeg partiskog kongresa (aprila 1920) ima 611 hiljada članova. Broj članova se mijenja i prije Oktobarske revolucije i poslije nje veoma jako, i ranije, čak 1918. i 1919, bio je znatno manji.⁶⁹ Mi se bojimo pretjeranog proširenja partije, jer se vladajućoj partiji neminovno nastoje prišljamčiti karijeristi i lopuže koji zaslužuju samo to da ih strijeljamo. Posljednji put smo široko otvorili vrata partije — samo za radnike i seljake — onda kad je Judenič bio nekoliko vrsta* od Petrograda (zimi 1919), a Denjikin u Orelju (oko 350 vrsta od Moskve), tj. kad je Sovjetskoj republici prijetila očajna, smrtna opasnost i kad avanturisti, karijeristi, lopuže i uopće nepostojani ljudi nikako nisu mogli računati na povoljnu karijeru (nego su prije mogli očekivati vješala i torturu) od priključenja komunistima.⁷⁰ Partijom, koja održava godišnje kongrese (posljednji: 1 delegat na 1000 članova), rukovodi Centralni komitet od 19 osoba izabran na kongresu; tekući posao u Moskvi vode još uži kolegiji, naime takozvani »orgbiro« (Organizacioni biro) i »Politbiro« (Politički biro), koji se biraju na plenarnim sjednicama Centralnog komiteta po pet članova u svaki biro. Izlazi, prema tome, prava pravcata »oligarhija«. Nijedna državna ustanova u našoj republici ne rješava nijedno važno političko ili organizaciono pitanje bez direktiva Centralnog komiteta partije.

Partija se u svome radu neposredno oslanja na sindikate, koji sad imaju prema podacima posljednjeg (aprila 1920) kongresa, više od 4 miliona članova i koji su formalno vanpartijski. Faktično svi rukovodeći organi ogromne većine strukovnih saveza i u prvom redu,

* ruska mјera za dužinu — 1067 km. — Red.

naravno, općestrukovnog sveruskog centra ili biroa (VC SPS — Sverusko centralno vijeće strukovnih saveza) sastoje se od komunista i provode sve direktive partije. Dobiva se, uopće uzev, formalno nekomunistički, elastičan i relativno širok, veoma snažan, proleterski aparat pomoću kojeg je partija tjesno povezana s *klasom* i s *masom* i posredstvom kojega se, pod rukovodstvom partije, ostvaruje *diktatura klase*. Upravljati zemljom i ostvarivati diktaturu bez najtješnje veze sa sindikatima, bez njihove žive podrške, bez njihovog najsamopregorijeg rada ne samo u privrednoj nego i u vojnoj izgradnji, mi, razumije se, ne bismo mogli ne samo u toku $2\frac{1}{2}$ godine nego ni $2\frac{1}{2}$ mjeseca. Jasno je da ta najtješnja veza znači u praksi vrlo složen i raznovrstan propagandni i agitacioni rad, pravovremena i česta savjetovanja ne samo s rukovodećim nego i uopće s utjecajnim sindikalnim radnicima, odlučnu borbu protiv menjševika, koji do danas imaju izvjestan, iako sasvim mali, broj pristalica, koje uče svim mogućim kontrarevolucionarnim makinacijama, počevši od ideoološke obrane (*buržoaske*) demokracije, od propovijedanja »nezavisnosti« sindikata (nezavisnost — od proleterske državne vlasti!) do sabotiranja proleterske discipline itd. itd.

Vezu s »masama« preko sindikata mi smatramo nedovoljnom. Praksa je stvorila kod nas, u toku revolucije, i mi se iz sve snage trudimo da podržimo, razvijemo, proširimo takvu instituciju kao što su *vanpartijske radničke i seljačke konferencije*, da bismo pratili raspoređenje masa, zbližavali se s njima, odgovarali na njihova pitanja, izdizali iz njihove sredine najbolje radnike na državne dužnosti itd. U jednom od posljednjih dekreta o pretvaranju Narodnog komesarijata državne kontrole u »Radničko-seljačku inspekciju« vanpartijskim konferencijama te vrste dano je pravo da biraju članove Državne kontrole za razne vrste revizija itd.

Zatim, razumije se, sav rad partije ide kroz sovjete, koji ujedinjuju radne mase bez obzira na struku. Kotarski kongresi sovjeta takva su *demokratska institucija* kakvu još nisu vidjele ni najbolje od demokratskih republika buržoaskog svijeta, i kroz te kongrese (koje partija nastoji da prati što pažljivije), kao i kroz stalna upu-

ćivanja svjesnih radnika na razne dužnosti u selu, ostvaruje se rukovodeća uloga proletarijata u odnosu na seljaštvo, ostvaruje se diktatura gradskog proletarijata, sistematska borba protiv bogatog, buržoaskog, eksploratorskog i špekulirajućeg seljaštva itd.

Takav je opći mehanizam proleterske državne vlasti gledan »odozgo«, s gledišta prakse ostvarivanja diktature. Čitalac će, nadam se, razumjeti zašto ruskom boljševiku, koji pozna taj mehanizam i koji je promatrao kako je taj mehanizam izrastao iz malih, ilegalnih, podzemnih kružaka u toku 25 godina, svi razgovori o tome »odozgo« ili »odozdo«, diktatura vođa ili diktatura mase itd., moraju izgledati smiješno, dječje brbljanje, nešto kao prepiranje o tome da li je čovjeku korisnija lijeva noga ili desna ruka.

Kao isto takvo dječje brbljanje moraju nam izgledati i važni, sasvim učeni i užasno revolucionarni razgovori njemačkih lijevih o tome da komunisti ne mogu i ne smiju raditi u reakcionarnim sindikatima, da je dopušteno odricati se od tog rada, da treba istupati iz sindikata i obavezno stvarati sasvim novu, sasvim čistu, od vrlo simpatičnih (i većinom, vjerojatno, vrlo mladih) komunista izmišljenu »radničku uniju« itd., itd.

Kapitalizam neizbjježno ostavlja u nasljeđe socijalizmu, s jedne strane, stare, u toku vjekova formirane, strukovne i zanatske razlike između radnika, a s druge strane strukovne saveze koji se samo vrlo polagano, godinama i godinama, mogu razvijati i koji će se razvijati u šire, manje cehovske, produkcijske saveze (koji obuhvataju cijele grane proizvodnje, a ne samo cehove, zanate i struke) i zatim, preko tih produkcijskih saveza, prelaziti k uništenju podjele rada među ljudima, k odgajanju, obučavanju i pripremanju svestrano razvijenih i svestrano pripremljenih ljudi, ljudi koji znaju da rade sve.

K tome komunizam ide, mora ići i doći će, ali tek kroz dugi niz godina. Pokušavati danas praktično anticipirati taj budući rezultat potpuno razvijenog, potpuno stabiliziranog i formiranog, potpuno razgranatog i zrelog komunizma — isto je što i četvorogodišnje dijete učiti višu matematiku.

Mi možemo (i moramo) početi da gradimo socijalizam ne od fantastičnog i ne od takvog ljudskog materijala koji smo specijalno stvorili, nego od onog koji nam je kapitalizam ostavio u nasljeđe. To je veoma »teško«, nema zbora, ali svako drugo prilaženje zadatku toliko je neozbiljno da o njemu ne vrijedi ni govoriti.

Strukovni savezi su bili gigantski progres radničke klase na početku razvitka kapitalizma, kao prelaz od rascjepkanosti i bespomoćnosti radnikâ k začecima klase organizacije. Kad je počeo da izrasta najviši oblik klasne organizacije proletera, *revolucionarna partija proletarijata* (koja neće zasluživati da se tako zove dok ne nauči povezivati vođe s klasom i s masama u jednu cjelinu, u nešto nerazdvojivo), tada su profesionalni savezi neminovno počeli da pokazuju izvjesne reakcionarne crte, izvjesnu cehovsku uskost, izvjesnu sklonost k apoliticizmu, izvjesnu stagnaciju itd. Ali drukčije nego kroz strukovne saveze, kroz njihovu saradnju s partijom radničke klase nigdje u svijetu razvitak proletarijata nije išao niti je mogao ići. Osvajanje političke vlasti od strane proletarijata je gigantski korak naprijed proletarijata kao klase, i partija mora još više i na nov način, a ne samo na stari način, odgajati strukovne saveze, rukovoditi njima, ne zaboravljajući međutim da oni ostaju i da će dugo ostati neophodna »škola komunizma« i pripremna škola u kojoj proleteri uče da ostvaruju svoju diktaturu, neophodna organizacija radnika za postepeno prelaženje u ruku radničke klase (a ne pojedinih struka), i zatim svih radnih ljudi, upravljanja čitavom privredom zemlje.

Izvjesna »reakcionarnost« strukovnih saveza, u spomenutom smislu, *neizbjegna* je za vrijeme diktature proletarijata. Nerazumijevanje toga je potpuno nerazumijevanje osnovnih uslova prijelaza od kapitalizma k socijalizmu. Bojati se te »reakcionarnosti«, pokušavati proći bez nje, preskočiti je — najveća je glupost, jer to znači bojati se one uloge proleterske avangarde koja se sastoji u obučavanju, prosvjećivanju, odgajanju, uključivanju u nov život najzaostalijih slojeva i masa radničke klase i seljaštva. S druge strane, odgađati ostvarenje diktature proletarijata dotle dok više ne bude ni-

jednog profesionalistički uskog radnika, nijednog radnika u kome ne bi bilo cehovskih i tredjunionističkih predrasuda, bila bi još dublja pogreška. Vještina političara (i pravilno shvaćanje svojih zadataka od strane komunista) i jest u tome da tačno procijeni uslove i moment kada avangarda proletarijata može da uspješno osvoji vlast, kada će pri tome i poslije toga moći da dobije dovoljnu podršku dovoljno širokih slojeva radničke klase i neproleterskih radnih masa, kada će moći da poslije toga održava, učvršćuje, proširuje svoju vladavinu, odgajajući, obučavajući, privlačeći sve šire i šire mase radnih ljudi.

Dalje. U naprednjim zemljama nego što je Rusija izvjesna reakcionarnost strukovnih saveza ispoljila se i i morala se ispoljiti, nesumnjivo, kudikamo jače nego kod nas. Kod nas su menjševici imali (u vrlo malom broju sindikata imaju dijelom i danas) oslonac u strukovnim savezima upravo zahvaljujući cehovskoj uskosti, strukovnom egoizmu i oportunizmu. Na Zapadu su tamošnji menjševici kudikamo čvrše »zasjeli« u strukovnim savezima, tamo se izdvojio kudikamo jači sloj profesionalističke, uske, samožive, bezosjećajne, koristoljubive, malograđanske, imperijalistički nastrojene i od imperijalizma korumpirane, od imperijalizma iskvarene »radničke aristokracije« nego kod nas. To je neosporno. Borba protiv Gompersa, gospode Jouhauxa, Hendersona, Merrheima, Legiena i komp. u Zapadnoj Evropi kudikamo je teža nego borba protiv naših menjševika, koji predstavljaju potpuno istovrstan socijalni i politički tip. Tu borbu treba voditi nemilosrdno i obavezno je dovesti, kao što smo je mi doveli, do potpunog diskreditiranja i istjerivanja iz strukovnih saveza svih nepopravljivih vođa oportunizma i socijalšovinizma. Politička vlast se ne može izvojevati (i ne treba pokušavati osvajati je) dok ta borba nije dovedena do izvjesnog stepena, pri čemu u raznim zemljama i u raznim uslovima taj »izvjesni stepen« nije jednak, i njega mogu pravilno procijeniti samo misaoni, iskusni i verzirani politički rukovodioci proletarijata u svakoj pojedinoj zemlji. (Kod nas su mjerilo uspjeha u toj borbi bili, između ostalog, izbori za Ustavotvornu skupštinu u novembru 1917, nekoliko

dana poslije proleterskog prevrata od 25. X 1917. Na tim izborima menjševici su bili do nogu potučeni, dobivši 0,7 miliona glasova — 1,4 miliona kad dodamo Zakavkazje — prema 9 miliona glasova koje su dobili boljševici: vidi moj članak »Izbori za Ustavotvornu skupštinu i diktatura proletarijata« u br. 7—8 »Komunističke Internacionale«.⁷¹⁾

Ali borbu protiv »radničke aristokracije« mi vodimo u ime radničke mase i radi privlačenja te mase na svoju stranu; borbu protiv oportunističkih i socijalšovinističkih vođa mi vodimo radi privlačenja radničke klase na svoju stranu. Zaboravlјati tu najelementarniju i najočigledniju istinu bilo bi glupo. A upravo takvu glupost prave »lijevi« njemački komunisti, koji od reakcionarnosti i kontrarevolucionarnosti *vrhuške* strukovnih saveza dolaze do zaključka... da treba istupiti iz strukovnih saveza!! da treba odbaciti rad u njima!! da treba stvoriti nove, *i z m i š l j e n e*, oblike radničke organizacije!! To je neoprostiva glupost, koja je isto što i najveća usluga koju komunisti mogu ukazati buržoaziji. Jer naši menjševici, kao i svi oportunistički, socijalšovinistički, kautskijanski vođe sindikata, nisu ništa drugo nego »agenti buržoazije u radničkom pokretu« (kao što smo mi uvijek govorili protiv menjševika) ili »radnički pomoćnici kapitalističke klase« (labor lieutenants of the capitalist class), prema odličnom i duboko tačnom izrazu sljedbenikâ Daniela de Leona u Americi. Ne raditi u reakcionarnim strukovnim savezima, to znači nedovoljno razvijene ili zaostale radničke mase ostaviti pod utjecajem reakcionarnih vođa, agenata buržoazije, radničkih aristokrata ili »buržoaziranih radnika« (uporedi Engels 1852. godine u pismu Marxu o engleskim radnicima⁷²⁾).

Baš apsurdna »teorija« neučestvovanja komunista u reakcionarnim strukovnim savezima najočiglednije pokazuje kako se ti »lijevi« komunisti lakomisleno odnose prema pitanju utjecaja na »mase«, kako zloupotrebljavaju svoje poklike o »masi«. Ako hoćemo da pomognemo »masi« i zadobijemo simpatije, naklonost, podršku »mase«, ne treba da se bojimo teškoća, da se bojimo šikana, podmetanja nogu, uvreda, proganjanja od strane »vođa« (koji su, kao oportunisti i socijalšovinisti, u većini slu-

čajeva neposredno ili posredno povezani s buržoazijom i policijom) i treba obavezno da radimo ondje gdje je masa. Mi treba da umijemo podnosići svakojake žrtve, savlađivati najveće prepreke, da bismo sistematski, uporno, istrajno, propagirali i agitirali baš u onim ustavama, društvima, savezima, čak najreakcionarnijim što može biti, u kojima god je proleterska ili poluproleterska masa. A strukovni savezi i radnički kooperativi (ovi posljednji bar ponekad) upravo su takve organizacije u kojima je masa. U Engleskoj, po podacima švedskog lista »Folkets Dagblad Politiken«⁷³ (od 10. III 1920), broj članova tredjuniona od kraja 1917. do kraja 1918. popeo se od 5,5 miliona na 6,6 miliona, tj. povećao se za 19%. Na kraju 1919. taj broj se cjeni na 7,5 miliona. Nemam pri ruci odgovarajuće podatke o Francuskoj i Njemačkoj, ali potpuno su neosporne i opće su poznate činjenice koje svjedoče o velikom porastu broja članova strukovnih saveza i u tim zemljama.

Te činjenice jasno da ne može biti jasnije govore ono što potvrđuju i hiljade drugih simptoma: porast svjesnosti i težnje k organizaciji upravo u proleterskim masama, u širokim slojevima, među zaostalima. Milioni radnika u Engleskoj, Francuskoj, Njemačkoj prvi put prelaze od potpune neorganiziranosti k elementarnoj, najnižoj, najprostijoj, najpristupačnijoj (za one koji su još skroz-naskroz prožeti buržoaskodemokratskim predrasudama) formi organizacije, naime k strukovnim savezima, — a revolucionarni, ali nerazumni, lijevi komunisti stoje sa strane, viču »masa«, »masa!« — i odbijaju da rade unutar strukovnih saveza!! odbijaju izgovarajući se njihovom »reakcionarnošću«!! izmišljaju novu, čistu, slobodnu od buržoaskodemokratskih predra-suda, neokaljanu cehovskim i uskoprofesionalističkim grijesima »radničku uniju«, koja će tobože biti (tek biti!) široka i za učešće u kojoj se traži samo (samo!) »pri-znanje sovjetskog sistema i diktature« (vidi citat gore)!!

Veću nerazumnost, veću štetu za revoluciju od one koju nanose »lijevi« revolucionari nemoguće je i zamisliti! I kad bismo danas u Rusiji, poslije 2½ godine neviđenih pobjeda nad buržoazijom Rusije i Antante, postavili za strukovne saveze kao uvjet učlanjivanja »pri-

znanje diktature», mi bismo učinili glupost, pokvarili svoj utjecaj na mase, pomogli menjševicima. Jer sav je zadatak komunista: umjeti *uvjeriti* zaostale, umjeti ratići *među* njima, a ne *odvajati se od njih* izmišljenim dječji — »lijevim« parolama.

Bez sumnje, gospoda Gompersi, Hendersoni, Jouhauxi, Legieni vrlo su zahvalni takvim »lijevim« revolucionarima koji, slično njemačkoj »principijelnoj« opoziciji (sačuvaj nas bože od takve »principijelnosti«!) ili nekim revolucionarima među američkim »Industrijskim radnicima svijeta«,⁷⁴ propovijedaju istupanje iz reakcionarnih strukovnih saveza i odbijanje rada u njima. Bez sumnje, gospoda »vođe« oportunizma pribjeći će svakojakim makinacijama buržoaske diplomacije, pomoći buržoaskih vlada, popova, policije, sudova, da bi spriječili ulaženje komunista u strukovne saveze, da bi ih na sve moguće načine izgurali iz njih, da bi im rad unutar strukovnih saveza učinili što neprijatnijim, da bi ih vrijeđali, dizali hajku na njih, progonili ih. Mi treba da umijemo odoljevati svemu tome, da budemo spremni na sve žrtve čak — u slučaju potrebe — da budemo spremni da se poslužimo svakojakim manevrima, lukavstvima, ilegalnim metodama, prešućivanjima, skrivanjem istine, samo da bismo prodrli u strukovne saveze, da bismo ostali u njima, pošto-poto vršili komunistički rad. Pod carizmom do 1905. kod nas nije bilo nikakvih »legalnih mogućnosti«, ali kad je Zubatov, agent ohranke,* organizirao crnóstotinaške radničke skupštine i radnička društva radi hvatanja revolucionara i radi borbe protiv njih, mi smo slali na te skupštine i u ta društva članove naše partije (ja lično se od tih drugova sjećam Babuškina, istaknutog petrogradskog radnika koga su carski generali strijeljali 1906) koji su uspostavljali vezu s masom, vješto vodili svoju agitaciju i istrzali radnike ispod utjecaja zubatovaca.** Naravno, u Zapadnoj Evropi, naročito prožetoj naročito uvriježenim legalističkim, ustavnim, buržoaskodemokratskim predrasudama, takvu

* ohranka — tajna policija u carskoj Rusiji. Prev.

** Gompersi, Hendersoni, Jouhauxi, Legieni nisu ništa drugo do Zubatovi koji se razlikuju od naših Zubatova evropskim odijelom, uglađenošću, civilizirano, fino, demokratskim dotjeranim metodama provođenja svoje podle politike.

stvar je teže provesti. Ali ona se može i mora provesti i provoditi sistematski.

Izvršni komitet III Internacionale mora, po mom ličnom mišljenju, direktno osuditi i idućem kongresu Komunističke Internacionale predložiti da osudi kako politiku neučestvovanja u reakcionarnim strukovnim savezima (s detaljnom motivacijom nerazumnosti takvog neučestvovanja i njegove krajnje štetnosti za stvar proleterske revolucije) uopće, tako i napose liniju nekih članova holandske komunističke partije koji su — svejedno da li neposredno ili posredno, otvoreno ili prikriveno, potpuno ili dijelom — tu nepravilnu politiku podržavali. III Internacionala mora prekinuti s taktikom II Internacionale i delikatna pitanja ne smije zaobilaziti, ne smije zataškavati, nego ih mora postavljati oštro. Cijelu istinu rekli smo u lice »nezavišnjacima« (Nezavisnoj socijaldemokratskoj partiji Njemačke), cijelu istinu treba reći u lice i »lijevim« komunistima.

VII

TREBA LI UČESTVOVATI U BURŽOASKIM PARLAMENTIMA?

Njemački »lijevi« komunisti s najvećim omalovažavanjem — i s najvećom lakomislenošću — odgovaraju na to pitanje negativno. Njihovi argumenti? U gore navedenom citatu čitali smo:

»... sa svom odlučnošću odbaciti svako vraćanje k oblicima borbe parlamentarizma, koji su se historijski i politički preživjeli ...«

Ovo je rečeno do smiješnosti pretenciozno, i očigledno je netačno. »Vraćanje« k parlamentarizmu! Možda u Njemačkoj već postoji sovjetska republika? Ne izgleda da postoji! Pa kako se onda može govoriti o »vraćanju«? Zar to nije šuplja fraza?

Parlamentarizam se »historijski preživio«. To je tačno u propagandnom smislu. Ali svatko zna da je odatile do praktičnog prevladavanja još vrlo daleko. Kapitalizam se još prije mnogo decenija mogao, i to s punim pravom,

proglašiti »historijski preživjelim«, ali to niukoliko ne odstranjuje potrebu vrlo duge i vrlo uporne borbe na tlu kapitalizma. Parlamentarizam se »historijski preživio« u smislu svjetskohistorijskom, tj. epoha buržoaskog parlamentarizma je završena, epoha diktature proletrijeta je počela. To je neosporno. Ali svjetskohistorijsko mjerilo mjeri decenijama. 10—20 godina ranije ili kasnije, to je s gledišta svjetskohistorijskog mjerila indiferentno, to je — s gledišta svjetske historije — sitnica koju nije moguće čak ni približno uzeti u račun. Ali baš zato je pozivanje na svjetskohistorijsko mjerilo u pitanju praktične politike strahovita teoretska pogreška.

Parlamentarizam se »politički preživio«? E to je druga stvar. Kad bi to bilo tačno, pozicija »lijevih« bila bi jaka. Ali to treba dokazati vrlo ozbiljnom analizom, a »lijevi« ne umiju čak ni da joj priđu. U »tezama o parlamentarizmu«, koje su objavljene u br. 1 »Biltena privremenog Amsterdamskog biroa Komunističke Internacionale« (»Bulletin of the Provisional Bureau in Amsterdam of the Communist International«, February 1920), a koje jasno izražavaju holandskolijevi ili lijevoholandski pravac, analiza je također, kao što ćemo vidjeti, sasvim loša.

Prvo. Njemački »lijevi«, kao što je poznato, još su u januaru 1919. smatrali parlamentarizam »politički preživjelim«, usprkos mišljenju tako istaknutih političkih rukovodilaca kao Roza Luxemburg i Karl Liebknecht. Poznato je da su »lijevi« pogriješili. Već to obara, odmah i radikalno, postavku da se parlamentarizam »politički preživio«. »Lijevi« su dužni da dokažu zašto je njihova tadašnja neosporna pogreška danas prestala da bude pogreška. Ni trunka dokaza oni ne navode niti mogu da navedu. Odnos političke partije prema njenim pogreškama jedan je od najvažnijih i najtačnijih kriterija ozbiljnosti partije i njenog izvršavanja na djelu njenih dužnosti prema svojoj klasi i prema radnim masama. Otvoreno priznati pogrešku, pokazati njene uzroke, proanalizirati situaciju koja ju je izazvala, pažljivo ispitati sredstva za njeni ispravljanje — eto to je obilježje ozbiljne partije, eto to je njeni izvršavanje svojih dužnosti, eto to je odgajanje i obučavanje klase, a zatim i

mase. Ne izvršavajući te svoje dužnosti, ne odnoseći se s izvanrednom pažnjom, brižljivošću, opreznošću prema izučavanju svoje očite pogreške, »lijevi« u Njemačkoj (i u Holandiji) baš time dokazuju da oni nisu *partija klase*, nego kružok, da nisu *partija masâ*, nego grupa inteligenata i malog broja radnika koji ponavljaju naj-gore strane intelligentštine.

Drugo. U istoj brošuri frankfurtske grupe »lijevi«, iz koje smo gore naveli opširne citate, čitamo:

»... milioni radnika koji još idu za politikom centruma« (katoličke partije »centruma«) »jesu kontrarevolucionarni. Seoski proleteri daju legije kontrarevolucionarnih trupa« (str. 3 gorespomenute brošure).

Po svemu se vidi da je to rečeno odveć neodmjereni i pretjerano. Ali osnovna činjenica koja je ovdje izložena — neosporna je, i njeno priznanje od strane »lijevih« naročito jasno svjedoči o njihovoj pogrešci. Kako se može govoriti da se »parlamentarizam preživio politički«, kad se »milioni« i »legije« proletera još zalažu ne samo za parlamentarizam uopće nego su i direktno »kontrarevolucionarni«!? Jasno je da se parlamentarizam u Njemačkoj još *nije* preživio politički. Jasno je da su »lijevi« u Njemačkoj uzeli *svoju želju*, svoj ideološko-politički stav za objektivnu stvarnost. To je najopasnija pogreška za revolucionare. U Rusiji, gdje je nadasve brutalni i okrutni jaram carizma naročito dugo i u naročito raznovrsnim oblicima rađao revolucionare raznih pravaca, revolucionare nevjerojatne odanosti, entuzijazma, heroizma, snage volje, u Rusiji smo tu pogrešku revolucionara naročito izbliza promatrali, naročito pažljivo izučavali, naročito je dobro poznajemo, i zato je naročito jasno vidimo i kod drugih. Za komuniste u Njemačkoj parlamentarizam se, naravno, »politički preživio«, ali stvar je baš u tome da *ne uzmem* ono što je preživjelo *za nas* kao da je preživjelo *za klasu*, kao da je preživjelo *za mase*. Baš tu opet vidimo da »lijevi« ne umiju da stvaraju zaključke, ne umiju da se ponašaju kao *partija klase*, kao *partija masa*. Vi ste dužni ne da se spuštate na nivo mase, na nivo zaostalih slojeva klase. To je neosporno. Vi ste dužni da im govorite gorku istinu. Vi ste dužni

da njihove buržoaskodemokratske i parlamentarne predrasude nazivate predrasudama. Ali u isti mah vi ste dužni da trezveno pratite stvarno stanje svjesnosti i pripremljenosti upravo čitave klase (a ne samo njene komunističke avangarde), upravo čitave radne mase (a ne samo njenih najnaprednijih ljudi).

Ako ne idu baš »milioni« i »legije«, nego ako naprosto dosta značajna manjina industrijskih radnika ide za katoličkim popovima — poljoprivrednih radnika za junkerima i kulacima (Grossbauern) — onda već iz toga nesumnjivo proizlazi da se parlamentarizam u Njemačkoj još nije preživio politički, da je učešće u parlamentarnim izborima i u borbi na parlamentarnoj tribini obavezno za partiju revolucionarnog proletarijata upravo radi odgajanja zaostalih slojeva svoje klase, upravo radi buđenja i prosvjećivanja nerazvijene, zaostale, neuke seoske mase. Dok nemate snage da rastjerate buržoaski parlament i svakojake reakcionarne institucije drukčijeg tipa, vi ste dužni da radite u njima upravo zato što tamo još ima radnika kojima su popovi i seoska zabačenost zamračili svijest, inače rizikujete da postanete naprosto brbljivci.

Treće. »Lijevi« komunisti govore o nama, boljševicima, vrlo mnogo dobrih stvari. Ponekad čovjeku dođe da kaže: kad bi nas manje hvalili, a više se udubljivali u taktiku boljševika, više se upoznavali s njome! Mi smo učestvovali na izborima za buržoaski parlament Rusije, za Ustavotvornu skupštinu, u septembru—novembru 1917. Da li je naša taktika bila pravilna ili nije? Ako nije, treba to jasno kazati i dokazati: to je potrebno radi izgrađivanja pravilne taktike od strane međunarodnog komunizma. Ako jest, treba otud izvući izvjesne zaključke. Razumije se, o izjednačavanju uslova Rusije i uslova Zapadne Evrope ne može biti ni govora. Ali specijalno u pitanju o tome šta znači pojam: »parlementarizam se politički preživio«, obavezno je tačno uzeti u obzir naše iskustvo, jer bez uzimanja u obzir konkretnog iskustva takvi pojmovi se odveć lako pretvaraju u šuplje fraze. Zar nismo mi ruski boljševici u septembru—novembru 1917. imali više prava od kojih hoćete zapadnih komunista da smatramo da se u Rusiji parla-

mentarizam politički preživio? Naravno, imali smo, jer stvar nije u tome da li buržoaski parlamenti postoje odavna ili odoskora, nego u tome koliko su široke mase radnih ljudi spremne (ideološki, politički, praktično) da prihvate sovjetski sistem i da rastjeraju (ili dopuste rastjerivanje) buržoaskodemokratski parlament. Da su u Rusiji u septembru—novembru 1917. radnička klasa gradova, vojnici i seljaci, zbog niza specijalnih uslova bili odlično pripremljeni za prihvatanje sovjetskog sistema i za rastjerivanje najdemokratskijeg buržoaskog parlamenta, to je potpuno neosporna i potpuno utvrđena historijska činjenica. Pa ipak boljševici *nisu* bojkotirali Ustavotvornu skupštinu, nego su učestvovali na izborima i prije i poslije izvojevanja političke vlasti od strane proletarijata. Da su ti izbori dali vanredno dragocjene (i za proletariat vrlo korisne) političke rezultate, to sam ja, smijem da se nadam, dokazao u gore spomenutom članku, koji je detaljno analizirao podatke o izborima za Ustavotvornu skupštinu u Rusiji.

Zaključak iz ovog je potpuno neosporan: dokazano je da čak nekoliko nedjelja prije pobjede sovjetske republike, čak poslije te pobjede, učešće u buržoaskodemokratskom parlamentu ne samo što ne nanosi štetu revolucionarnom proletarijatu nego mu olakšava mogućnost da dokaže zaostalim masama zašto takvi parlamenti zaslužuju da budu rastjerani, olakšava uspjeh njihova rastjerivanja, olakšava »političko iživljavanje« buržoaskog parlamentarizma. Ne voditi računa o tom iskustvu i u isto vrijeme pretendirati na pripadanje Komunističkoj *Internacionali*, koja mora izgrađivati svoju taktiku *internacionalno* (ne kao usko ili jednostrano nacionalnu, nego upravo kao internacionalnu taktiku), znači činiti najdublju pogrešku i baš odstupiti od internacionalizma na djelu, priznavajući ga na riječima.

Da vidimo sad »holandskolijeve« argumente u prilog neučestovanja u parlamentima. Evo prijevoda (s engleskog) najvažnije od gore spomenutih »holandskih« teza, teze 4:

»Kad je kapitalistički sistem proizvodnje slomljen i društvo se nalazi u stanju revolucije, parlamentarni rad postepeno gubi značenje u poređenju s akcijama samih masa. Kad u takvim uslovima parlament postaje centar i organ kontrarevolucije, a s druge strane radnička klasa izgrađuje instrumente svoje vlasti u obliku sovjetâ, odricanje od svakog učešća u parlamentarnom radu može čak da bude neophodno«.

Prva rečenica je očito netačna, jer je akcija masa — na primjer veliki štrajk — važnija od parlamentarnog rada *uvijek*, a nikako samo za vrijeme revolucije ili u revolucionarnoj situaciji. Taj očito neodrživ, historijski i politički netačan argument samo pokazuje s osobitom jasnoćom da autori apsolutno ne uzimaju u obzir ni općeevropsko (francusko pred revoluciju 1848. i 1870; njemačko 1878—1890. itd.) ni rusko (vidi gore) iskustvo što se tiče važnosti povezivanja legalne i ilegalne borbe. Ovo pitanje ima ogromno značenje kako uopće, tako i specijalno zato što se u *svim* civiliziranim i razvijenim zemljama brzo približava vrijeme kad takvo povezivanje sve više i više postaje — dijelom je već postalo — obavezno za partije revolucionarnog proletarijata zbog nastanja i približavanja građanskog rata proletarijata protiv buržoazije, zbog bjesomučnih proganjanja komunista od strane republikanskih i uopće buržoaskih vlada, koje su spremne na sva moguća narušavanja legalnosti (koliko vrijedi samo primjer Amerike) itd. Ovo veoma važno pitanje Holandani, i uopće lijevi, apsolutno nisu shvatili.

Druga rečenica je, prvo, netačna historijski. Mi boljevici učestvovali smo u najkontrarevolucionarnijim parlamentima, i iskustvo je pokazalo da je to učešće bilo ne samo korisno nego i neophodno za partiju revolucionarnog proletarijata upravo poslije prve buržoaske revolucije u Rusiji (1905) radi pripremanja druge buržoaske (februar 1917) i zatim socijalističke (oktobar 1917) revolucije. Drugo, ta rečenica je nevjerojatno nelogična. Iz toga što parlament postaje organ i »centar« (faktično on »centar« nikad nije bio niti može biti, ali to uzgred) kontrarevolucije, a radnici izgrađuju instrumente svoje vlasti u obliku sovjeta, iz toga proizlazi to da radnici treba da se pripremaju — pripremaju ideološki, politički,

tehnički — za borbu sovjeta protiv parlamenta, za rastjerivanje parlamenta od strane sovjeta. Ali iz toga nikako ne proizlazi da se to rastjerivanje otežava ili da se ne olakšava prisustvom sovjetske opozicije u kontrarevolucionarnom parlamentu. Za vrijeme svoje pobjedonosne borbe protiv Denjikina i Kolčaka mi nismo nijedanput opazili da bi postojanje sovjetske, proleterske, opozicije kod njih bilo indiferentno za naše pobjede. Mi vrlo dobro znamo da je rastjerivanje Ustavotvorne skupštine 5. I 1918. bilo olakšano, a ne otežano, time što je u kontrarevolucionarnoj Ustavotvornoj skupštini koju je trebalo rastjerati postojala i dosljedna, boljševička, i nedosljedna, lijevoeserovska, sovjetska opozicija. Autori teze su se potpuno zapetljali i zaboravili su iskustvo čitavog niza, ako ne i svih, revolucija koje svjedoči o tome kako je za vrijeme revolucija od naročite koristi povezivanje masovne akcije izvan reakcionarnog parlamenta s opozicijom u tom parlamentu koja simpatizira s revolucijom (ili još bolje: direktno podržava revoluciju). Holanđani, i uopće »lijevi«, rasuđuju ovdje kao doktrinari revolucije koji nikad u pravoj revoluciji nisu učestvovali, ili se u historiju revolucije nisu udubljivali, ili naivno uzimaju subjektivno »negiranje« izvjesne reakcionarne institucije za njeno stvarno rušenje zajedničkim snagama čitavog niza objektivnih faktora. Najsigurnije sredstvo da se diskreditira nova politička (i ne samo politička) ideja i da joj se naškodi sastoji se u tome da se ona, u ime obrane, dovede do apsurda. Jer svaka se istina, ako je učinimo »prekomjernom« (kako je govorio Ditzgen-otac), ako je pretjeramo, ako je proširimo preko granica njene stvarne primjenljivosti, može dovesti do apsurda, i ona se čak neizbježno, pri navedenim uslovima, pretvara u apsurd. Baš takvu medvjedu uslugu ukazuju holandski i njemački lijevi novoj istini o superiornosti sovjetske vlasti nad buržoaskodemokratskim parlamentima. Razumije se, tko bi počeo govoriti na stari način i uopće da odricanje od učešća u buržoaskim parlamentima ni pri kojim uslovima nije dopušteno, taj ne bi bio

u pravu. Pokušati da ovdje formuliram uslove pri kojima je bojkot koristan ja ne mogu, jer je zadatak ovog članka mnogo skromniji: uzeti u obzir rusko iskušto u vezi s nekim aktuelnim pitanjima internacionalne komunističke taktike. Rusko iskustvo dalo nam je jednu sretnu i pravilnu (1905), drugu pogrešnu (1906) primjenu bojkota od strane boljševika. Kad analiziramo prvi slučaj, mi vidimo: uspjelo se *ne dopustiti sazivanje reakcionarnog parlamenta* od strane reakcionarne vlasti u situaciji kad je izvanrednom brzinom rasla izvanparlamentarna (specijalno štrajkaška) revolucionarna akcija masa, kad nikakve podrške reakcionarnoj vlasti nijedan sloj proletarijata i seljaštva nije mogao da pruža, kad je utjecaj na široke, zaostale mase revolucionarni proletariat osiguravao sebi štrajkaškom borbom i agrarnim pokretom. Potpuno je očigledno da se na savremene evropske uslove ovo iskustvo ne može primijeniti. Potpuno je očigledno i to — na osnovu gore izloženih argumentata — da je obrana, makar i uvjetna, odricanja od učešća u parlamentima od strane Holanđana i »lijevih« iz osnova nepravilna i štetna za stvar revolucionarnog proletarijata.

U Zapadnoj Evropi i Americi parlament je naročito omrznuo najsvjesnjim revolucionarima iz redova radničke klase. To je neosporno. To je potpuno razumljivo, jer je teško zamisliti nešto gnušnije, podlije, izdajničkije od držanja ogromne većine socijalističkih i socijaldemokratskih poslanika u parlamentu za vrijeme rata i poslije rata. Ali bilo bi ne samo nerazumno nego direktno zločinački predavati se tom raspoloženju pri rješavanju pitanja: kako treba da se borimo protiv općepriznatog zla? U mnogim zemljama Zapadne Evrope revolucionarno raspoloženje je sada, može se reći, »novina« ili »rijekost« na koju su odveć dugo, uzaludno, nestrpljivo čekali, pa možda zato tako lako popuštaju raspoloženju. Naravno, bez revolucionarnog raspoloženja u masama, bez uslova koji pomažu rastenje takvog raspoloženja, revolucionarna taktika se neće pretvoriti u akciju, ali nas u Rusiji je odveć dugo, teško, krvavo isku-

stvo uvjerilo u istinu da se samo na revolucionarnom raspoloženju revolucionarna taktika ne može da gradi. Taktika mora da bude izgrađena na trezvenom, strogo objektivnom uzimanju u obzir svih klasnih snaga dane države (i okolnih država, i svih država, u svjetskim razmjerima), a tako isto na uzimanju u obzir iskustva revolucionarnih pokreta. Manifestirati svoju »revolucionarnost« samo psovanjem na adresu parlamentarnog oportunizma, samo odbacivanjem učešća u parlamentima vrlo je lako, ali upravo zato što je to odveć lako, to nije rješenje teškog i vrlo teškog zadatka. Stvoriti stvarno revolucionarnu parlamentarnu frakciju u evropskim parlamentima mnogo je teže nego u Rusiji. Naravno. Ali to je samo poseban izraz one opće istine da je Rusiji u konkretnoj historijski izvanredno originalnoj situaciji 1917. godine bilo lako početi socijalističku revoluciju, dok će *nastavljati* i dovesti je do kraja Rusiji biti teže nego evropskim zemljama. Ja sam još na početku 1918. morao ukazivati na tu okolnost, i dvogodišnje iskustvo poslije toga potpuno je potvrdilo pravilnost takvog mišljenja. Takvih specifičnih uslova kao što su: 1) mogućnost da se sovjetski prevrat poveže sa svršetkom, zahvaljujući njemu, imperijalističkog rata koji je nevjerojatno izmučio radnike i seljake; 2) mogućnost da se izvjesno vrijeme koristi borba na život i smrt između dviјe svjetski moćne grupe imperijalističkih grabljivaca koje se nisu mogle da ujedine protiv sovjetskog neprijatelja; 3) mogućnost da se izdrži relativno dug građanski rat, donekle zahvaljujući gigantskim razmjerima zemlje i lošim saobraćajnim sredstvima; 4) postojanje tako dubokog buržoaskodemokratskog revolucionarnog pokreta u seljaštvu da je partija proletarijata uzela revolucionarne zahtjeve od partije seljaka (eserâ, partije koja je oštro neprijateljski raspoložena, u svojoj većini, prema boljševizmu) i odmah ih ostvarila zahvaljujući izvojevanju političke vlasti od strane proletarijata; — takvih specifičnih uslova u Zapadnoj Evropi sada nema, a takvi ili slični uslovi ne ponavljaju se odveć lako. Eto zašto je, između ostalog — pored niza drugih uzroka — početi socijalističku revoluciju Za-

padnoj Evropi teže nego nama. Pokušavati »zaobići« tu teškoću »preskočivši« težak posao iskorištavanja reakcionarnih parlamenta u revolucionarne svrhe, najčistija je djetinjarija. Vi hoćete da stvorite novo društvo, a plašite se teškoća pri stvaranju dobre parlamentarne frakcije od uvjerenih, odanih, junačkih komunista u reakcionarnom parlamentu! Zar to nije djetinjarija? Ako su Karl Liebknecht u Njemačkoj i Z. Höglund u Švedskoj umjeli da čak bez masovne podrške odozdo dadu primjere stvarno revolucionarnog iskorištavanja reakcionarnih parlamenta, kako onda masovna revolucionarna partija koja brzo raste, u situaciji poslijeratne razočaranosti i ogorčenosti masa, ne može da *iskuje* sebi komunističku frakciju u najgorim parlamentima?! Upravo zato što su zaostale mase radnika i — još više — sitnih seljaka u Zapadnoj Evropi mnogo jače nego u Rusiji prožete buržoaskodemokratskim i parlamentarnim predrasudama, upravo zato *samo iz takvih institucija* kao što su buržoaski parlamenti komunisti mogu (i moraju) voditi dugu, upornu borbu razgoličivanja, razbijanja i savlađivanja tih predrasuda, borbu koja se ne zaustavlja ni pred kakvim teškoćama.

Njemački »lijevi« se žale na nevaljale »vođe« svoje partije i padaju u očajanje, dolazeći do smiješnog »negiranja« »vođa«. Ali u uslovima kad »vođe« često treba sakrivati u ilegalnost, *izgradjivanje* dobrih, pouzdanih, oprobanih, autoritativnih »vođa« stvar je naročito teška, i te teškoće *ne mogu* se uspješno savladati bez povezivanja legalnog i ilegalnog rada, bez *isprobavanja* »vođa«, *između ostalog*, i na parlamentarnoj areni. Kritiku — i to najoštiju, nemilosrdnu, nepomirljivu kritiku — treba upravljati ne protiv parlamentarizma i parlamentarnog rada, nego protiv onih vođa koji ne umiju — a još više protiv onih koji *neće* — da parlamentarne izbore i parlamentarnu tribinu iskorištavaju revolucionarno, komunistički. Samo takva kritika — spojena, naravno, s istjerivanjem nevaljalih vođa i sa zamjenjivanjem nevaljalih vođa valjanima — predstavljat će koristan i plodan revolucionarni rad koji u isto vrijeme

odgaja i »vođe«, da budu dostojni radničke klase i radnih masa, — i mase da se nauče pravilno snalaziti u političkoj situaciji i shvaćati često vrlo komplikirane i zamršene zadatke koji iz te situacije proizlaze.*

VIII

NIKAKVIH KOMPROMISA?

Mi smo vidjeli, u citatu iz frankfurtske brošure, s kakvom odlučnošću ističu »ljevi« tu parolu. Žalosno je gledati kako su ljudi koji, bez sumnje, smatraju sebe marksistima i koji žele da budu marksisti zaboravili osnovne istine marksizma. Evo šta je pisao 1874. godine protiv manifesta 33 komunara-blankista Engels, koji je, kao i Marx, spadao među one rijetke, vrlo rijetke pisce kod kojih u svakoj rečenici svakog njihovog krupnog rada postoji izvanredna dubina sadržaja:

»Mi smo komunisti« (pisali su u svom manifestu komunari-blankisti) »jer hoćemo da dođemo do svog cilja ne zauštavljajući se na međustanicama, na kompromisima, koji samo odlazu pobjedu i produžuju ropstvo«.

* Imao sam odveć malo mogućnosti da se upoznam s »ljevim« komunizmom u Italiji. Bez sumnje, drug Bordiga i njegova frakcija »komunista-bojkotista« (Comunista astensionista) nema pravo kad brani neučestvovanje u parlamentu. Ali u jednoj tački on je, mislim, u pravu — koliko se može suditi na osnovu dva broja njegovog lista »Sovjet« (Il Soviet⁷⁵, br. 3 i 4, 18. I i 1. II 1920), četiri sveske odličnog časopisa druga Serrati: »Komunizam« (»Comunismo«,⁷⁶ br. 1—4, 1. X—30. XI 1919) i pojedinih brojeva talijanskih buržoaskih listova s kojima sam uspio da se upoznam. Naime, drug Bordiga i njegova frakcija imaju pravo u napadima na Turati i njegove istomišljenike, koji ostaju u partiji koja je priznala sovjetsku vlast i diktaturu proletarijata, ostaju članovi parlementa i nastavljaju svoju veoma štetnu, staru oportunističku politiku. Naravno, trpeći to, drug Serrati i čitava Talijanska socijalistička partija⁷⁷ čine pogrešku od koje prijeti ista onakva duboka šteta i opasnost kao u Mađarskoj, gdje su mađarska gospoda Turati sabotirala iznutra i partiju i sovjetsku vlast. Takav pogrešan, nedosljedan ili beskarakteran stav prema oportunistima-parlamentarcima rada, s jedne strane, »ljevi« komunizam, s druge strane do izvjesne mjere opravdava njegovo postojanje. Drug Serrati očigledno nije u pravu kad za »nedosljednost« optužuje poslanika Turati (»Comunismo«, br. 3), dok je nedosljedna upravo Talijanska socijalistička partija kad trpi takve oportuniste-parlamentarce kao što su Turati i K^o.

Njemački komunisti su komunisti jer kroz sve među stanice i kompromise, koje ne stvaraju oni, nego historijski razvitak, jasno proziru i stalno slijede krajnji cilj uništenje klase i stvaranje takvog društva u kome više ne postoji privatno vlasništvo na zemlju i na sva sredstva za proizvodnju. Trideset i tri blankista su komunisti jer uobražavaju: čim oni imaju dobru volju da preskoče međustanice i kompromise, stvar je već gotova pa ako — u što su oni čvrsto uvjereni — ovih dana »počne«, i oni dođu na kormilo, prekosutra će »komunizam biti uveden«. Ako to nije moguće odmah, onda oni nisu ni komunisti.

Kakva dječja naivnost — navoditi svoju nestrpljivost kao teoretski argument! (Fr. Engels, »Program komunara-blankista«, iz njemačkog socijaldemokratskog lista »Volksstaat«⁷⁸ 1874, br. 73, u zborniku »Članci 1871—1875«, ruski prijevod, Petrograd 1919, str. 52—53.)

U tom istom članku Engels izražava svoje duboko poštovanje prema Vaillantu i govori o »neospornoj za sluzi« Vaillanta (koji je bio, kao i Guesde, istaknut vođa međunarodnog socijalizma, do njihove izdaje socijalizma u augustu 1914). Ali očiglednu pogrešku Engels ne ostavlja bez detaljne analize. Naravno, vrlo mladim i neiskusnim revolucionarima, a također sitno buržoaskim revolucionarima čak vrlo časne starosti i vrlo iskusnim, izgleda vrlo »opasno«, neshvatljivo, ne pravilno »dopuštati kompromise«. I mnogi sofisti rasuđuju (jer su nadasve ili suviše »iskusni« politikanti upravo kao engleski vođe oportunizma koje je spomenuo drug Lansbury: »ako se boljševicima dopušta taj i tak kompromis, zašto da se nama ne dopuste koji mu druge kompromise?«) Ali proleteri, odgojeni na mnogim štrajkovima (da uzmemo samo tu jednu manifestaciju klase borbe) obično vrlo dobro shvaćaju duboku (filozofsku historijsku, političku, psihološku) istinu koju je izložio Engels. Svaki proleter je doživljavao štrajk, doživljavao »kompromise« s mrskim ugnjjetačima i eksplotatorima kad su radnici morali da se vrate na posao il-

ne postigavši ništa ili pristajući na djelomično zadovoljenje svojih zahtjeva. Svaki proleter, zahvaljujući uslovima masovne borbe i jakog zaoštravanja klasnih suprotnosti u kojima živi, vidi razliku među kompromisom koji su iznudili objektivni uslovi (štrajkaši imaju siromašnu kasu, nemaju podrške sa strane, nagladovali su se i izmučili do krajnosti) — kompromisom koji niukoliko ne umanjuje revolucionarnu odanost i spremnost za dalju borbu radnika koji su pravili takav kompromis — i, s druge strane, kompromisom izdajnika koji svoj grubi egoizam (i štrajkbreheri prave »kompromis«!), svoj kukavičluk, svoju želju da se dodvore kapitalista, svoju prijermčost za zastrašivanja, ponekad za negovaranja, ponekad za milostinju, ponekad za laskanje od strane kapitalista svaljuju na objektivne razloge (takvih kompromisa izdajnikâ naročito mnogo pokazuje historija engleskog radničkog pokreta na strani vođa engleskih tredjuniona, ali u ovom ili onom obliku gotovo svi radnici u svim zemljama vidjeli su analognu pojavu).

Razumije se, ima pojedinih izuzetno teških i složenih slučajeva kad samo s najvećim naporom uspijeva da se pravilno odredi stvarni karakter ovog ili onog »kompromisa«, — kao što ima slučajeva ubistva kad je vrlo teško odlučiti da li je to bilo potpuno opravданo i čak nužno ubistvo (na primjer u nužnoj obrani) ili neoprostiv nehat ili čak rafinirano izveden podmukli plan. Razumije se, u politici, gdje se nekiput radi o izvanredno komplikiranim — nacionalnim i internacionalnim — uzajamnim odnosima između klasa i partija, bit će mnogo slučajeva koji su kudikamo teži nego što je pitanje o opravdanom »kompromisu« pri štrajku ili o izdajničkom »kompromisu« štrajkbrehera, vođe-izdajnika itd. Napraviti recept ili uopće pravilo (»nikakvih kompromisa«!) koje bi vrijedilo za sve slučajeve je absurd. Da bi se čovjek mogao snaći u svakom pojedinom slučaju, potrebno je da sâm misli i shvaća. Između ostalog, značenje partijske organizacije i partijskih vođa koji zaslužuju taj naziv i jest u tome što se dugim, upornim, raznovrsnim, svestranim radom svih predstavnika dane

klase koji misle* stvaraju potrebna znanja, potrebno iskustvo, potreban — osim znanja i iskustva — politički instinkt, radi brzog i pravilnog rješavanja složenih političkih pitanja.

Naivni i sasvim neiskusni ljudi uobražavaju da je dovoljno priznati dopuštenost kompromisa *uopće*, pa da bude izbrisana svaka granica između oportunizma, protiv kojeg mi vodimo i moramo voditi nepomirljivu borbu, i revolucionarnog marksizma ili komunizma. Ali takvima ljudima, ako oni još ne znaju da su *sve* granice i u prirodi i u društvu pokretne i do izvjesnog stupnja uvjetne, ne može se pomoći ničim drugim osim dugim obučavanjem, odgajanjem, prosvjećivanjem, političkim i životnim iskustvom. U praktičnim pitanjima politike svakog pojedinog ili specifičnog historijskog momenta važno je umjeti izdvojiti ona u kojima se manifestira glavni oblik nedopuštenih, izdajničkih kompromisa, kompromisa koji otjelovljuju poguban po revolucionarnu klasu oportunizam, i usmjeriti sve snage na razgoličivanje tih kompromisa, na borbu protiv njih. Za vrijeme imperijalističkog rata 1914—1918. između dvije grupe podjednako razbojničkih i grabljivih zemalja takav glavni, osnovni oblik oportunizma bio je socijalšovinizam, tj. podrška »obrane otadžbine«, koja je u *takovom* ratu faktično bila isto što i obrana pljačkaških interesa »svoje« buržoazije. Poslije rata — obrana pljačkaškog »Društva naroda«; obrana direktnih ili indirektnih saveza s buržoazijom svoje zemlje protiv revolucionarnog proletarijata i »sovjetskog« pokreta; obrana buržoaske demokracije i buržoaskog parlamentarizma protiv »sovjetske vlasti«; — to su bile glavne manifestacije tih nedopuštenih izdajničkih kompromisa koji su, u svom zbroju, davali poguban po revolucionarni proletariat i njegovo djelo oportunizam.

* U svakoj klasi, čak u uslovima najprosvjećenije zemlje, čak u klasi koja je najnaprednija i koju su okolnosti momenta stavile u položaj izuzetno visokog poleta svih društvenih snaga, uvijek ima — i dok postoje klase, dok se besklasno društvo potpuno ne učvrsti, ne konsolidira, ne razvije na svojoj vlastitoj osnovi, neizbjegno će biti — predstavnika klase koji ne misle i koji nisu sposobni da misle. Kad to ne bi bilo tako, kapitalizam ne bi bio kapitalizam koji ugnjetava mase.

»Sa svom odlučnošću odbaciti svaki kompromis s drugim partijama... svaku politiku laviranja i paktiranja...«

pišu njemački lijevi u frankfurtskoj brošuri.

Čudno je da pri takvima shvaćanjima ti lijevi kategorički ne osude boljševizam! Jer ne može biti da njemački lijevi ne znaju da je čitava historija boljševizma, i prije i poslije Oktobarske revolucije, puna slučajeva laviranja, paktiranja, kompromisa s drugima, uključujući tu i buržoaske partije!

Voditi rat za obaranje međunarodne buržoazije, rat koji je sto puta teži, duži, komplikiraniji od najupornijeg rata među običnim ratovima između država, a unaprijed se pri tome odricati laviranja, iskorištavanja protivrječnosti interesâ (čak i privremeno) među neprijateljima, paktiranja i kompromisa s mogućim (iako privremenim, nesigurnim, kolebljivim, uvjetnim) saveznicima, zar to nije beskrajno smiješno? Zar to nije slično kao kad bismo se pri teškom uspinjanju na još neistraženu i dotada nepristupačnu planinu unaprijed odrekli toga da nekiput idemo u cikcaku, da se nekiput vraćamo, da napuštamo jedanput već izabrani smjer i da probamo razne smjerove? I ljude koji su toliko malo svjesni i neiskusni (dobro još ako se to objašnjava njihovom mlađošću: mladima je sam bog zapovjedio da u toku izvjesnog vremena govore takve gluposti) mogli su podržavati — svejedno da li neposredno ili posredno, otvoreno ili prikriveno, potpuno ili djelimično — neki članovi holandske komunističke partije!!

Poslije prve socijalističke revolucije proletarijata, poslije obaranja buržoazije u jednoj zemlji, proletarijat te zemlje *dugo ostaje slabiji* od buržoazije, naprsto već zbog njenih ogromnih internacionalnih veza, a zatim i zbog stihiskog i stalnog obnavljanja, oživljavanja kapitalizma i buržoazije od strane sitnih robnih proizvođača zemlje koja je oborila buržoaziju. Jačeg protivnika možemo pobijediti samo uz najveće naprezanje snaga i uz *obavezno*, najpažljivije, najbrižljivije, najopreznije, najvjestešte iskorištavanje kako svake, pa i najmanje, »pukotine« među neprijateljima, svake suprotnosti interesa između buržoazije raznih zemalja, između raznih grupa ili vrsta buržoazije u pojedinim zemljama,

— tako i svake, čak i najmanje mogućnosti da dobijemo masovnog saveznika, pa bio on i privremen, kolebljiv, nesiguran, nepouzdan, uvjetan. Tko to nije shvatio, taj nije shvatio ni trunke u marksizmu i u naučnom, modernom, socijalizmu uopće. Tko nije dokazao praktično, u dosta dugom razdoblju i u dosta raznovrsnim političkim situacijama, da umije primjenjivati tu istinu na djelu, taj još nije naučio pomagati revolucionarnoj klasi u njenoj borbi za oslobođenje cijelog radnog čovječanstva od eksploatatora. Ovo što je rečeno vrijedi podjednako za period *prije* i za period *poslije* osvajanja političke vlasti od strane proletarijata.

Naša teorija nije dogma, nego *rukovodstvo za akciju* — govorili su Marx i Engels,⁷⁹ i najveća pogreška, najveći zločin takvih »patentiranih« marksista kao što su Karl Kautsky, Otto Bauer itd., jeste to što oni to nisu shvatili, nisu umjeli da primijene u najvažnijim momentima revolucije proletarijata. »Politička djelatnost nije trotoar Nevskog prospekta« (čist, širok, ravan trotoar sa svim ravne glavne ulice Petrograda), govorio je još veliki ruski socijalist predmarksovskog perioda N. G. Černiševski.⁸⁰ Ruski revolucionari, od vremena Černiševskog, platili su nebrojenim žrtvama ignoriranje ili zaboravljanje te istine. Pošto-poto treba postići da lijevi komunisti i radničkoj klasi odani revolucionari Zapadne Evrope i Amerike *ne plate tako skupo* za usvajanje te istine kao zaostali Rusi.

Ruski revolucionarni socijaldemokrati prije pada carizma više puta su se koristili uslugama buržoaskih liberala, tj. pravili su s njima masu praktičnih kompromisa, a 1901—1902, još prije nastanka boljševizma, stara redakcija »Iskre« (u toj redakciji bili su: Plehanov, Akselrod, Zasuličeva, Martov, Potresov i ja) pravila je (istina, ne za dugo vrijeme) formalni politički savez sa Struveom,⁸¹ političkim vođom buržoaskog liberalizma, umijući da u isto vrijeme vodi, bez prestanka, najnemilosrdniju ideološku i političku borbu protiv buržoaskog liberalizma i protiv najsitnijih manifestacija njegova utjecaja u samom radničkom pokretu. Boljševici su uvek nastavljali tu politiku. Od 1905. godine oni su se sistematski borili za savez radničke klase sa seljaštvom

protiv liberalne buržoazije i carizma, nikad se ne odričući da u isto vrijeme podržavaju buržoaziju protiv carizma (na primjer na drugom stadiju izbora ili na užim izborima) i ne obustavljući najnepomirljiviju ideološku i političku borbu protiv buržoaskorevolucionarne seljačke partije, »socijalista-revolucionara«, raskrinkavajući ih kao sitnoburžoaske demokrate koji sebe pogrešno ubrajaju u socijaliste. Godine 1907. boljševici su napravili, na kratko vrijeme, formalni politički blok na izborima za Dumu sa »socijalistima-revolucionarima«. S menđešvicima smo 1903. do 1912. bili po nekoliko godina formalno u jedinstvenoj socijaldemokratskoj partiji, nikad ne obustavljući ideološku i političku borbu protiv njih kao protiv provodnikâ buržoaskog utjecaja na proletarijat i kao oportunistâ. Za vrijeme rata pravili smo izvjestan kompromis s »kautskijancima«, lijevim menđešvicima (Martov) i dijelom »socijalista-revolucionara« (Černov, Natanson), zasjedajući zajedno s njima u Zimmerwaldu i Kienthalu⁸² i izdajući zajedničke manifeste, ali mi nismo nikad obustavljeni niti slabili ideološko-političku borbu protiv »kautskijanaca«, Martova i Černova (Natanson je umro 1919. kao potpuno blizak nama, gotovo solidaran s nama, »revolucionarni komunist«-narodnjak⁸³). U samom momentu Oktobarskog prevrata mi smo napravili, ne formalni, ali veoma važan (i veoma uspešan), politički blok sa sitnoburžoaskim seljaštvom primivši potpuno, bez ijedne izmjene, eserovski agrarni program, tj. napravili smo nesumnjiv kompromis, da bismo dokazali seljacima da mi nećemo majoriziranje, nego hoćemo sporazum s njima. U isto vrijeme ponudili smo (i ubrzo ostvarili) formalni politički blok, s učešćem u vlasti, »lijevim eserima«, koji su taj blok raskinuli poslije sklapanja Brestskog mira i zatim dotjerali do oružanog ustanka protiv nas u julu 1918. i kasnije do oružane borbe protiv nas.

Razumljivo je zato da napadi njemačkih lijevih na centralu komunističke partije u Njemačkoj zbog toga što ona dopušta pomisao na blok s »nezavišnjacima« (»Nezavisna socijaldemokratska partija Njemačke«, kautskijanci) nama izgledaju potpuno neozbiljni i kao napadi koji očigledno dokazuju da »lijevi« nemaju pravo. Kod

nas u Rusiji također smo imali desne menjševike (koji su sjedili u vlasti Kerenskog), koji odgovaraju njemačkim Scheidemannima, i lijeve menjševike (Martov), koji su bili u opoziciji prema desnim menjševicima i koji odgovaraju njemačkim kautskijancima. Postepeno prelaženje radničkih masa od menjševika k boljševicima mi smo jasno vidjeli 1917. godine: na I Sveruskom kongresu sovjeta, u junu 1917., imali smo svega 13%. Većinu su imali eseri i menjševici. Na II kongresu sovjeta (25. X 1917. po starom kalendaru) imali smo 51% glasova. Zašto u Njemačkoj to isto, potpuno *istovrsno* naginjanje radnika s desna na lijevo nije odmah dovelo do jačanja komunista, nego najprije do jačanja partije koja stoji po sredini, partije »nezavišnjaka«, iako ta partija nikad nije imala nikakvih samostalnih političkih ideja, nikakve samostalne politike, nego se samo kolebala između Scheidemannâ i komunistâ?

Očigledno, jedan od uzroka bila je *pogrešna taktika* njemačkih komunista, koji treba da bez straha i poštreno priznaju tu pogrešku i da se nauče ispraviti je. Pogreška se sastojala u odbacivanju učešća u reakcionarnom, buržoaskom, parlamentu i u reakcionarnim sindikatima, pogreška se sastojala u mnogobrojnim manifestacijama te »lijeve« djeće bolesti koja je sad izbila napolje i koja će utoliko bolje, utoliko brže i sa utoliko većom koristi za organizam biti izliječena.

Njemačka »Nezavisna socijaldemokratska partija« očigledno je nehomogena: pored starih oportunističkih vođa (Kautsky, Hilferding i, u znatnoj mjeri, očevидно, Crispian, Ledebour i drugi) koji su dokazali svoju nesposobnost da shvate značenje sovjetske vlasti i diktature proletarijata, svoju nesposobnost da rukovode njegovom revolucionarnom borbom, u toj partiji obrazovalo se i izvanredno brzo raste lijevo, proletersko krilo. Stotine hiljada članova te partije (koja ima, mislim, oko $\frac{3}{4}$ miliona članova) jesu proleteri koji odlaze od Scheidemanna i brzo idu ka komunizmu. To proletersko krilo već je predlagalo na lajciškom (1919) kongresu nezavišnjaka neodložno i bezuvjetno priključenje III Internacionali. Bojati se »kompromisa« s tim krilom partije — direktno je smiješno. Naprotiv, komunisti

su dužni da traže i da nađu podesan oblik kompromisa s njima, takvog kompromisa koji bi, s jedne strane, olakšao i ubrzao neophodno potpuno stapanje s tim krilom, a ne bi, s druge strane, ni u čemu smetao komuniste u njihovoј ideoološko-političkoj borbi protiv oportunističkog desnog krila »nezavišnjaka«. Vjerojatno, izraditi podesan oblik kompromisa neće biti lako, ali samo bi šarlatan mogao obećati njemačkim radnicima i njemačkim komunistima »lak« put k pobjedi.

Kapitalizam ne bi bio kapitalizam kad »čisti« proletarijat ne bi bio okružen masom izvanredno raznolikih prelaznih tipova od proletera k poluproleteru (onome tko sredstva za život stječe napola prodajom radne snage), od poluproletera k sitnom seljaku (i sitnom zanatliju, kustaru, sitnom posjedniku uopće), od sitnog seljaka k srednjem itd.; — kad u samom proletarijatu ne bi bilo podjele na više i manje razvijene slojeve, podjela regionalnih, strukovnih, ponekad vjerskih itd. A iz svega toga potreba — i to bezuvjetna potreba — za avangardu proletarijata, za njegov svjesni dio, za komunističku partiju, da pribjegava laviranju, paktiranju, kompromisima s raznim grupama proletera, s raznim partijama radnika i sitnih posjednika, proizlazi s apsolutnom nužnošću. Sva je stvar u tome da tu taktiku treba umjeti primjenjivati u cilju podizanja, a ne spuštanja, općeg nivoa proleterske svjesnosti, revolucionarnosti, sposobnosti za borbu i za pobjedu. Napomenuti treba, između ostalog, da je pobjeda boljševika nad menjišvicima zahtjevala ne samo prije Oktobarske revolucije 1917, nego i poslije nje, primjenjivanje taktike laviranja, paktiranja, kompromisa, razumije se, takvog i takvih koji su olakšavali, ubrzavali, učvršćivali, jačali boljševike na račun menjišvika. Sitnoburžoaski demokrati (i menjišvici među njima) neizbjježno se kolebaju između buržoazije i proletarijata, između buržoaske demokracije i sovjetskog sistema, između reformizma i revolucionarnosti, između radnikoljublja i straha od proleterske diktature itd. Pravilna taktika komunistâ mora se sastojati u *iskorištavanju*, a nikako ne u ignoriranju, tih kolbanja; iskoristavanje zahtjeva ustupke onim elementima, tada i utoliko, koji, kada i ukoliko zaokreću k

proletarijatu — naporedo s borbom protiv onih koji zaokreću k buržoaziji. Kao rezultat primjenjivanja pravilne taktike, menjševizam se kod nas sve više raspadao i raspada, izolirajući uporno oportunističke vođe i pre-vodeći od sitnoburžoaske demokracije u naš tabor najbolje radnike, najbolje elemente. To je dug proces, i brzopletom »odlukom«: »nikakvih kompromisa, nikakvog laviranja« može samo da se nanese šteta jačanju utje-caja revolucionarnog proletarijata i povećanju njegovih snaga.

Najzad, jedna od nesumnjivih pogrešaka »lijevih« u Njemačkoj je njihovo pravolinijsko insistiranje na ne-priznavanju Versajskog mira. Ukoliko »solidnije« i »važnije«, ukoliko »odlučnije« i besprizivnije formulira to gledište, na primjer, K. Horner, utoliko to ispada nepa-metnije. Nije dovoljno odreći se nevjerojatnih besmis-slica »nacionalnog boljevizma« (Laufenberga i drugih), koji je dotjerao do ideje bloka s njemačkom buržoazi-jom za rat protiv Antante u današnjim uslovima međunarodne proleterske revolucije. Treba shvatiti da je iz osnova pogrešna taktika koja ne dopušta obave-znost za sovjetsku Njemačku (ako bi sovjetska njemačka republika nastala uskoro) da ona izvjesno vrijeme pri-znaje Versajski mir i da mu se potčinjava. Iz toga ne slijedi da su »nezavišnjaci« bili u pravu kad su posta-vljali, dok su u vlasti sjedili Scheidemann, dok sovjetska vlast u Mađarskoj još nije bila srušena, dok još nije bila isključena mogućnost pružanja pomoći od strane sovjetske revolucije u Beču radi podržanja so-vjetske Mađarske, — kad su u ondašnjim uslovima po-stavljeni zahtjev da se potpiše Versajski mir. Onda su »nezavišnjaci« lavirali i manevrirali vrlo loše, jer su uzimali na sebe veću ili manju odgovornost za izdaj-nike Scheidemanne, srozavali se, više ili manje, s gledišta nemilosrdnog (i najhladnokrvnijeg) klasnog rata protiv Scheidemannâ na gledište »besklasno« ili »nat-klasno«.

Ali sad je situacija očigledno takva da komunisti Njemačke ne smiju vezati sebi ruke i obećavati obave-zno i bezuvjetno odbacivanje Versajskog mira u slučaju pobjede komunizma. To bi bilo glupo. Treba reći: Schei-

demanni i kautskijanci su izvršili niz izdaja koje su otežale (dijelom: direktno upropastile) stvar saveza sa Sovjetskom Rusijom, sa Sovjetskom Mađarskom. Mi komunisti čemo takav savez svim sredstvima olakšati i pripremati, pri čemu Versajski mir nismo uopće dužni bezuvjetno odbacivati, i uz to odmah. Mogućnost da se on uspješno odbaci ne zavisi samo od njemačkih nego i od međunarodnih uspjeha sovjetskog pokreta. Taj pokret su Scheidemanni i kautskijanci ometali, mi ga pomažemo. Eto u čemu je suština stvari, eto u čemu je osnovna razlika. I ako su naši klasni neprijatelji eksploataatori, i njihovi lakeji, Scheidemanni i kautskijanci, propustili čitav niz mogućnosti da ojačaju i njemački i međunarodni sovjetski pokret, da ojačaju i njemačku i međunarodnu sovjetsku revoluciju, krivica pada na njih. Sovjetska revolucija u Njemačkoj ojačat će međunarodni sovjetski pokret, koji je najjači bedem (i jedino siguran, nepobjediv, svjetski moćan bedem) protiv Versajskog mira, protiv međunarodnog imperializma uopće. Stavljati oslobođenje od Versajskog mira obavezno i bezuvjetno i odmah na prvo mjesto, ispred pitanja oslobođenja od imperialističkog jarma drugih zemalja koje ugnjetava imperializam, jest malograđanski nacionalizam (dostojan Kautskih, Hilferdinga, Otta Bauera i K^o), a ne revolucionarni internacionalizam. Obaranje buržoazije u ma kojoj od krupnih evropskih zemalja, dakle i u Njemačkoj, jest takav plus međunarodne revolucije da se radi njega može i mora pristati — ako to bude potrebno — na duže postojanje Versajskog mira. Ako je Rusija mogla sama, s korišću za revoluciju, izdržati nekoliko mjeseci Brestskog mira, onda nema ničeg nemogućeg u tome da Sovjetska Njemačka, u savezu sa Sovjetskom Rusijom, izdrži s korišću za revoluciju duže postojanje Versajskog mira.

Imperialisti Francuske, Engleske itd. provociraju njemačke komuniste, postavljaju im zamku: »recite da nećete potpisati Versajski mir«. A lijevi komunisti, kao djeca, hvataju se u postavljenu im zamku, umjesto da spremno manevriraju protiv podmuklog i u danom momentu jačeg neprijatelja, umjesto da mu kažu: »sad čemo Versajski mir potpisati«. Unaprijed vezati sebi

ruke, govoriti otvoreno neprijatelju, koji je sad bolje naoružan nego mi, da li ćemo ratovati s njime i kada — to je glupost, a ne revolucionarnost. Prihvatići borbu kad je to očito korisno neprijatelju, a ne nama, jest zločin, i političari revolucionarne klase koji ne umiju služiti se »laviranjem, paktiranjem, kompromisima« da bi izbjegli očigledno nekorisnu bitku — nisu upotrebljivi ni za šta.

IX

»LIJEVI« KOMUNIZAM U ENGLESKOJ

U Engleskoj još nema komunističke partije, ali postoji svjež, širok, snažan komunistički pokret među radnicima koji se brzo razvija i koji daje prava da se gaje najljepše nade; postoji nekoliko političkih partija i organizacija (»Britanska socijalistička partija«, »Socijalistička radnička partija«, »Socijalističko društvo Južnog Walesa«, »Radnička socijalistička federacija«⁸⁴) koje žele da stvore komunističku partiju i koje već vode pregovore o tome. U listu »The Worker's Dreadnought«⁸⁵ (god. VI, br. 48, od 21. II 1920), nedjeljnog organu posljednje od spomenutih organizacija koji uređuje drugarica Silvija Pankhurst, štampan je članak: »Ka komunističkoj partiji«. Članak izlaže tok pregovora između četiri spomenute organizacije o formiranju jedinstvene komunističke partije, na bazi priključenja III Internacionali, priznanja sovjetskog sistema, umjesto parlamentarizma, i diktature proletarijata. Kako se pokazalo, jedna od glavnih prepreka neodložnom stvaranju jedinstvene komunističke partije jesu neslaganje u pitanju učešća u parlamentu i priključenja nove komunističke partije staroj, profesionalističkoj, sastavljenoj pretežno od tredjuniona, oportunističkoj i socijalšovinističkoj »Radničkoj partiji«. »Radnička socijalistička federacija« i »Socijalistička radnička partija«* izjašnavaju se protiv učešća u parlamentarnim izborima i u parlamentu, protiv

* Ta partija je, izgleda, protiv priključenja »Radničkoj partiji«, ali nije sva protiv učešća u parlamentu.

priključenja »Radničkoj partiji«, razilazeći se u tom pogledu sa svim članovima ili s većinom članova Britanske socijalističke partije, koja je, u njihovim očima, »desno krilo komunističkih partija« u Engleskoj (str. 5, spomenuti članak Silvije Pankhurst).

Dakle, osnovna podjela je ista kao i u Njemačkoj, — i pored ogromnih razlika u formi ispoljavanja neslaganja (u Njemačkoj je ta forma mnogo bliža »ruskoj« nego u Engleskoj) i u čitavom nizu drugih okolnosti. Da vidimo argumente »lijevih«.

U pitanju učešća u parlamentu drugarica Silvija Pankhurst poziva se na članak druga W. Gallachera, objavljen u istom broju, koji piše u ime »Škotskog radničkog vijeća« u Glasgowu:

»To vijeće je — piše on — izrazito antiparlamentarno, i ima za sobom lijevo krilo raznih političkih organizacija. Mi predstavljamo revolucionarni pokret u Škotskoj, koji teži da stvori revolucionarnu organizaciju u industrijama (u raznim granama proizvodnje) i komunističku partiju, baziranu na socijalnim komitetima, u čitavoj zemlji. Dugo vremena smo se prepirali sa službenim parlamentarcima. Nismo smatrali za potrebno da im objavimo otvoren rat, a oni se boje da otvoreno atakiraju nas.

»Ali takvo stanje stvari ne može trajati dugo. Mi pobjeđujemo na čitavoj liniji.

Članskim masama Nezavisne radničke partije u Škotskoj sve je odvratnija pomisao na parlament, i gotovo sve mjesne grupe su za sovjete (upotrijebljena je ruska riječ u engleskoj transkripciji) ili za radnička vijeća. To je, razumije se, vrlo ozbiljna stvar za gospodu koja gledaju na politiku kao na sredstvo zarade (kao na profesiju), i ona upotrebljavaju sva moguća sredstva da uvjere svoje članove da se vrate u krilo parlamentarizma. Revolucionarni drugovi *ne smiju* (kurziv je svuda piščev) davati nikakvu podršku toj bandi. Naša borba će ovdje biti vrlo teška. Jedna od najgorih njenih crta bit će izdaja od strane onih kod kojih je lična ambicija jači pokretač nego njihova briga za revoluciju. Svaka podrška parlamentarizma naprosto je pomaganje tome da vlast dođe u ruke naših britanskih Scheidermana i Noskea. Henderson, Clynes i K^o su beznadno reakcionarni. Službena Nezavisna radnička partija sve više pada pod vlast buržoaskih liberala, koji su našli sebi duhovno utočište u taboru gospode MacDonalda, Snowdena i K^o. Službena nezavisna radnička partija je ogorčen neprijatelj III Internationale, a članske mase su za nju. Svaka podrška parlamentarnim oportunistima naprosto je olakšavanje posla gorespomenutoj gospodi. Britanska socijalistička partija nije ovdje ni od kakvog značenja ...

Ovdje je potrebna zdrava, revolucionarna, industrijska organizacija i komunistička partija koja radi prema jasnim, tačno određenim, naučnim principima. Ako naši drugovi mogu da nam pomognu u izgrađivanju jedne i druge, mi ćemo rado primiti njihovu pomoć; ako ne mogu, neka se, boga radi, uopće ne miješaju, ako ne žele da izdaju Revoluciju pružanjem podrške reakcionarima, koji tako revnosno nastoje da postignu »počasnu« (? — upitnik je pišećev) titulu člana parlamenta i koji gore od želje da dokažu da oni *mogu upravljati* isto tako uspješno kao i sami »bossovi«, klasni političari iz klase »bossova.«

Ovo pismo redakciji odlično izražava, po mom mišljenju, raspoloženja i gledište mladih komunista ili radnika iz mase koji tek što su počeli prilaziti komunizmu. To raspoloženje je u najvećem stepenu utješno i dragocjeno; njega treba umjeti cijeniti i podržavati, jer bi bez njega pobjeda proleterske revolucije u Engleskoj — pa i u svakoj drugoj zemlji — bila beznadna. Ljudi koji umiju izražavati takvo raspoloženje masa, umiju izazivati kod masa slično (vrlo često drijemajuće, nesvjesno, neprobuđeno) raspoloženje, treba čuvati i brižljivo im pružati svaku pomoć. Ali u isto vrijeme njima treba direktno, otvoreno govoriti da za rukovođenje masama u velikoj revolucionarnoj borbi nije dovoljno *samo* raspoloženje, i da takve i takve pogreške koje su kadri učiniti ili ih čine ljudi koji su potpuno odani stvari revolucije jesu pogreške koje mogu nanijeti štetu stvari revolucije. Pismo druga Gallachera redakciji pokazuje nesumnjivo klice *svih* onih pogrešaka koje čine njemački »lijevi« komunisti i koje su činili ruski »lijevi« boljševici 1908. i 1918.

Autor pisma je pun najplemenitije proleterske (ali razumljive i bliske ne samo proleterima nego i svim trudbenicima, svim »malim ljudima«, da upotrijebimo njemački izraz) mržnje prema buržoaskim »klasnim političarima«. Ta mržnja predstavnika ugnjetenih i eksploriranih masa je uistinu »početak svake mudrosti«, osnova svakog socijalističkog i komunističkog pokreta i njegovih uspjeha. Ali pisac, očigledno, ne uzima u obzir to da je politika nauka i vještina koja ne pada s neba, koja se ne osvaja bez borbe, i da proletarijat, ako hoće da pobijedi buržoaziju, mora sebi izgraditi

svoje proleterske »klasne političare«, i to takve da oni ne budu gori od buržoaskih političara.

Autor pisma je odlično shvatio da samo radnički sovjeti, a ne parlament, mogu biti sredstvo za postizanje ciljeva proletarijata, i, naravno, da su oni koji to dosad nisu shvatili najgori reakcionari, pa bili to najučeniji ljudi, najiskusniji političari, najiskreniji socijalisti, najnačitаниji marksisti, najpošteniji građani i očevi porodice. No autor pisma čak i ne postavlja pitanje, ne pomišlja na potrebu da postavi pitanje: mogu li sovjeti dovesti do pobjede nad parlamentom ako ne uvode »sovjetske« političare u parlament, ako ne rastaču parlamentarizam iznutra, ako iz parlamenta ne pripremaju uspjeh sovjeta u predstojećem zadatku rastjerivanja parlamenta? A međutim autor pisma iznosi potpuno pravilnu misao da komunistička partija u Engleskoj mora raditi po *naučnim* principima. Nauka traži, prvo, uzimanje u obzir iskustva drugih zemalja, naročito ako druge, također kapitalističke, zemlje preživljuju ili su nedavno preživljavale vrlo slično iskustvo; drugo, uzimanje u obzir *svih* snaga, grupa, partija, klase, masa koje rade u danoj zemlji, a nikako određivanje politike samo na bazi želja i shvaćanja, stupnja svjesnosti i spremnosti za borbu samo jedne grupe ili partije.

Da su Hendersoni, Clynesi, MacDonaldi i Snowdeni beznadno reakcionarni, to je tačno. Isto tako je tačno da oni žele uzeti vlast u svoje ruke (dajući prednost, uostalom, koaliciji s buržoazijom), da oni žele »upravljati« po istim starodrevnim buržoaskim pravilima, da će se oni, kad budu na vlasti, neminovno ponašati kao Scheidemann i Noskei. Sve je to tako. Ali iz toga nikako ne proizlazi da je podrška koja se njima ukazuje — izdaja revolucije, već to da u interesu revolucije revolucionari radničke klase moraju ukazati toj gospodiji izvjesnu parlamentarnu podršku. Da bih objasnio tu misao, uzet ću dva savremena engleska politička dokumenta: 1) govor ministra predsjednika Lloyd Georgea od 18. III 1920 (kako ga daje »The Manchester Guardian«⁸⁶ od 19. III 1920) i 2) razmatranja »lijeve« komunistkinje, drugarice Silvije Pankhurst, u gorespomenutom njenom članku.

Lloyd George je u svom govoru polemizirao s Asquithom (koji je bio specijalno pozvan na skupštinu, ali je odbio da dođe) i s onim liberalima koji neće koaliciju s konzervativcima, nego zbliženje s Radničkom partijom. (Iz pisma druga Gallachera redakciji vidjeli smo i ukazivanje na činjenicu prelaženja liberala u Nezavisnu radničku partiju.) Lloyd George je dokazivao da je potrebna koalicija liberala s konzervativcima, i to *tijesna*, jer inače može pobijediti Radnička partija, koju Lloyd George više voli da naziva »socijalističkom« i koja teži ka »kolektivnom vlasništvu« na sredstva za proizvodnju. »U Francuskoj se to zvalo komunizam« — popularno je objašnjavao vođa engleske buržoazije svojim slušaocima, članovima parlamentarne liberalne partije, koji, vjerojatno, nisu to dosad znali, — »u Njemačkoj se to zvalo socijalizam; u Rusiji se to zove boljševizam«. Za liberale je to principijelno neprihvatljivo, objašnjavao je Lloyd George, jer su liberali principijelno za privatno vlasništvo. »Civilizacija je u opasnosti«, izjavljuje ga govornik, i zato se liberali i konzervativci moraju ujediniti...

»Ako zađete u poljoprivredne okruge — rekao je Lloyd George — slažem se da ćete tamo vidjeti stare partijske pođele, koje su ostale kakve su bile. Tamo je opasnost daleka. Tamo opasnosti nema. Ali kad stvar dođe do poljoprivrednih okruga, opasnost će tamo biti isto tako velika kao što je sada u nekim industrijskim okruzima. Četiri petine naše zemlje zauzima industrija i trgovina, jedva jednu petinu — poljoprivreda. To je jedna od okolnosti koju ja stalno imam pred očima kad razmišljam o opasnostima koje nam nosi budućnost. U Francuskoj je stanovništvo agrarno, i vi imate solidnu bazu određenih shvaćanja koja se ne mijenja tako brzo i koju nije moguće tako lako uzbuditi revolucionarnim pokretom. U našoj zemlji stvari stoje drukčije. Naša zemlja je labilnija nego ma koja druga zemlja na svijetu, i ako se ona počne ljudjati, krah će, iz navedenih razloga, biti jači nego u drugim zemljama.«

Čitalac vidi iz ovog da je g. Lloyd George ne samo čovjek vrlo pametan nego i čovjek koji je štošta naučio od marksistâ. Trebalo bi da i mi nešto naučimo od Lloyd Georgea.

Interesantno je spomenuti i ovu epizodu iz diskusije poslije govora Lloyd Georgea:

»G. Wallace: Ja bih htio da upitam kako ministar predsjednik gleda na rezultate svoje politike u industrijskim okruzima u odnosu na industrijske radnike, od kojih su mnogi i mnogi danas liberali i od kojih dobivamo tako mnogo podrške. Neće li eventualni rezultat biti takav da će izazvati ogromno povećanje snage Radničke partije za račun radnika koji su danas naši iskreni pomagači?

Ministar predsjednik: Ja sam potpuno drugog mišljenja. Činjenica da se liberali bore među sobom gura, nesumnjivo, vrlo znatan broj liberala iz očajanja k Radničkoj partiji, u kojoj već imate znatan broj liberala, vrlo sposobnih ljudi, koji se sad bave diskreditiranjem vlade. Rezultat je, nesumnjivo, taj da se raspoloženje javnosti sve više okreće u korist Radničke partije. Javno mnenje ne priklanja se liberalima koji stoje izvan Radničke partije, nego Radničkoj partiji, što pokazuju pojedini naknadni izbori.«

Uzgred budi rečeno, ovo rasuđivanje lijepo pokazuje kako su se najpametniji ljudi buržoazije zapetljali i kako ne mogu da ne čine nepopravljive gluposti. Na tome će buržoazija i zaglaviti. A naši ljudi mogu čak činiti gluposti (istina, pod uvjetom da to ne budu velike gluposti i da budu na vrijeme ispravljene), i ipak će na kraju krajeva biti pobjednici.

Drugi politički dokument su ova razmišljanja »lijeve« komunistkinje, drugarice Silvije Pankhurst:

»... Drug Inkpin (sekretar Britanske socijalističke partije) zove Radničku partiju »glavnom organizacijom pokreta radničke klase«. Drugi drug iz Britanske socijalističke partije na konferenciji III Internacionale izrazio je gledište Britanske socijalističke partije još reljefnije. On je rekao: »Mi gledamo na Radničku partiju kao na organiziranu radničku klasu.«

Ovo gledište na Radničku partiju nije i naše gledište. Radnička partija je vrlo velika po broju članova, iako su oni vrlo velikim dijelom neaktivni i apatični; to su radnici i radnice koji su stupili u tredjunion zato što su njihovi drugovi iz radionice tredjunionisti i što žele da dobiju pomoć.

No mi priznajemo da je brojna snaga Radničke partije prouzrokovana i činjenicom da je ona tvorevina jedne škole misli čiji okvir većina britanske radničke klase još nije prešla, iako se pripremaju velike promjene u svijesti naroda, koji će uskoro izmijeniti tu situaciju...«

»... Britanska Radnička partija, slično socijalpatriotskim organizacijama drugih zemalja, neizbjegno će, u toku prirodnog razvitka društva, doći na vlast. Stvar komunista je da izgrađuju snage koje će srušiti socijalpatriote, i mi ne smijemo u našoj zemlji ni odugovlačiti taj posao niti se kolebati.«

Mi ne smijemo razbacivati svoju energiju uvećavajući snagu Radničke partije; njen dolazak na vlast je neizbjegjan. Mi moramo koncentrirati svoje snage na stvaranje komunističkog pokreta koji će je pobijediti. Radnička partija će uskoro sastaviti vladu; revolucionarna opozicija mora biti spremna da je napadne...«

Dakle, liberalna buržoazija se odriče historijski osvjetlanog vjekovnim iskustvom — i za eksploratora neobično korisnog — sistema »dviju partija« (eksploratora), smatrajući potrebnim ujedinjenje njihovih snaga radi borbe protiv Radničke partije. Dio liberala, kao pacovi s broda koji tone, prebjegava Radničkoj partiji. Lijevi komунисти smatraju da je prijelaz vlasti k Radničkoj partiji neizbjegjan i priznaju da je većina radnika uz nju. Oni izvode iz toga čudan zaključak, koji drugarica Silvija Pankhurst formulira ovako:

»Komunistička partija ne smije praviti kompromise... Ona mora sačuvati svoju doktrinu čistu, svoju nezavisnost od reformizma neoskrvnjenu; njena je misija — ići naprijed, ne zaustavljajući se i ne skrećući s puta, ići direktnim putem ka komunističkoj revoluciji.«

Naprotiv, iz toga što većina radnika u Engleskoj još ide za engleskim Kerenskima ili Scheidemannima, što ona još nije imala iskustva s vladom od tih ljudi, iskustva koje je bilo potrebno i Rusiji i Njemačkoj za masovno prelaženje radnika komunizmu, iz tog nesumnjivo proizlazi to da engleski komунисти *moraju* učestvovati u parlamentarizmu, moraju iz parlamenta pomoći radničkoj masi da na djelu vidi rezultate Hendersonove i Snowdenove vlade, moraju pomoći Hendersonima i Snowdenima da pobijede ujedinjenog Lloyd Georgea i Churchilla. Postupiti drugčije znači otežati stvar revolucije, jer bez promjene u gledištima većine radničke klase revolucija nije moguća, a tu promjenu stvara političko iskustvo mase, nikad sama propaganda. »Bez kompromisa naprijed, ne skrećući s puta«, kad to govori očigledno nemoćna manjina radnika koja zna (ili u svakom slučaju treba da zna) da će se većina kroz kratko vrijeme, pod uvjetom da Henderson i Snowden pobijede Lloyd Georgea i Churchilla, razočarati u svojim vođama i prijeći k podršci komunizma (ili u svakom slučaju k neutralnosti, i većnom blagonaklonoj neutralnosti prema komunistima) —

ta parola je očito pogrešna. To je isto kao kad bi 10.000 vojnika bilo bačeno u borbu protiv 50.000 neprijatelja onda kad treba »zaustaviti se«, »skrenuti s puta«, čak napraviti »kompromis«, samo da bi se moglo dočekati 100.000 ljudi pojačanja koji ne mogu odmah stupiti u akciju, a koji treba da stignu. To je inteligentska djetinjarija, a ne ozbiljna taktika revolucionarne klase.

Osnovni zakon revolucije, koji su potvrdile sve revolucije i naročito sve tri ruske revolucije u XX vijeku, saстоји se u ovome: za revoluciju nije dovoljno da eksplorirane i ugnjetene mase budu svjesne nemogućnosti da žive na stari način i da zatraže promjenu; za revoluciju je potrebno da eksploratori ne mogu da žive i upravljaju na stari način. Tek onda kad »donji slojevi« neće staro i kad »gornji slojevi« ne mogu na stari način, tek onda revolucija može pobijediti. Dručije se ta istina izražava riječima: revolucija nije moguća bez općenacionalne krize (koja pogađa i eksplorirane i eksploratore). Prema tome, za revoluciju treba, prvo, postići da većina radnika (ili u svakom slučaju većina svjesnih, mislećih, politički aktivnih radnika) potpuno shvati potrebu prevrata i da je spremna ići u smrt radi njega; drugo, da vladajuće klase proživljuju krizu vladanja koja uvlači u politiku čak najzaostalije mase (obilježje svake prave revolucije: brzo udeseterostručavanje ili čak stostrukopovećanje broja sposobnih za političku borbu predstavnika radne i ugnjetene mase, dotad apatične), slabi vladu i omogućava revolucionarima da je brzo obore.

U Engleskoj, kao što se vidi, između ostalog baš iz govorova Lloyda Georgea, oba uvjeta za uspješnu proletersku revoluciju očigledno rastu. I pogreške lijevih komunista sad su dvostrukopropasne upravo zato što se kod nekih revolucionara opaža nedovoljno promišljen, nedovoljno pažljiv, nedovoljno svjestan, nedovoljno razborit odnos prema svakom od tih uvjeta. Ako smo — ne revolucionarna grupa, nego partija revolucionarne klase, ako hoćemo da povučemo za sobom mase (a bez toga se izlažemo opasnosti da ostanemo naprsto pričala), mi moramo, prvo, pomoći Hendersonu ili Snowdenu da potuče Lloyd Georgea i Churchilla (tačnije čak: natjerati prve da potuku druge, jer se prvi plaše

svoje pobjede!); drugo, pomoći većini radničke klase da se na svome iskustvu uvjeri u pravilnost našeg stava, tj. u apsolutnu bezvrijednost Hendersonâ i Snowdenâ, u njihovu sitnoburžoasku i izdajničku prirodu, u neizbjježnost njihova bankrotstva; treće, približiti moment kad će na tlu razočaranja većine radnika u Hendersone biti moguće, s ozbiljnim izgledima na uspjeh, odmah zbaciti vladu Hendersonâ, koja će se još zbumjenije koprcati, kad čak vrlo pametan i vrlo solidan, ne sitnoburžoaski, nego krupnoburžoaski Lloyd George pokazuje potpunu zbumjenost i slab sebe (i svu buržoaziju) sve više i više, jučer svojim »trvenjima« s Churchillom, danas svojim »trvenjima« s Asquithom.

Gоворит ју конкретније. Енглески комунисти морaju, по мом мишљенју, ујединити све своје четири (све врло слабе, неке — сасвим, сасвим слабе) партије и групе у једну Комунистичку партију на бази принципа III Internationale и обавезног учешћа у парламенту. Комунистичка партија предлаže Hendersonima i Snowdenima »компромис«, изборни споразум: идемо zajедно против савеза Lloyd Georgea и конзервативца, дјелимо парламентарна мјеста према броју гласова који су радници дали за Радниčku партију или за комунисте (не на изборима, него притеобном гласању), задржавамо *najpuniju slobodu agitacije, propagande, političke djelatnosti*. Без овог посљедnjег увјета, наврно, у блок се улазити не може, јер би то била издаја: енглески комунисти морaju бранити и обранити *najpuniju slobodu raskrinkavanja* Hendersonâ i Snowdenâ исто онако апсолутно као што су је били (*petnaest godina, 1903—1917*) и обранили руски борјевици у односу према руским Hendersonima i Snowdenima, тј. менђшевичима.

Ако Hendersoni i Snowdeni пристану на блок под горњим увјетима, ми smo добили, јер за нас уопće nije važan број мјеста у парламенту, ми за тим не jurimo, ми ћemo u тој таčki бити попустљиви (а Hendersoni i naročito njihovi нови пријатељи — или njihovi нови гospodari — liberali који су преšli u Nezavisnu radničku партију највише jure za tim). Mi smo добили, јер ћemo svoju agitацију ponijeti u mase u моменту kad ih je »naoštrio« sam

Lloyd George, i pomoći čemo ne samo Radničkoj partiji da što prije sastavi svoju vladu nego i masama da što brže shvate čitavu našu komunističku propagandu koju čemo voditi protiv Hendersonâ bez ikakvog ustezanja, bez ikakvog prešutkivanja.

Ako Hendersoni i Snowdeni odbace blok s nama pod gornjim uvjetima, mi smo još više dobili. Jer mi smo odmah pokazali *masama* (ne zaboravite da je čak u čisto menjičkoj, potpuno oportunističkoj Nezavisnoj radničkoj partiji *masa za sovjete*) da Hendersoni više vole svoje bliske odnose s kapitalistima nego ujedinjenje svih radnika. Mi smo odmah dobili pred *masom*, koja će naročito poslije sjajnih i visokopravilnih, visokokorisnih (za komunizam) razjašnjenja Lloyd Georgea simpatizirati s ujedinjenjem svih radnika protiv saveza Lloyd Georgea s konzervativcima. Mi smo odmah dobili, jer smo masama pokazali da se Hendersoni i Snowdeni boje pobijediti Lloyd Georgea, boje uzeti vlast sami, teže *potajno* da dobiju podršku Lloyd Georgea, koji otvoreno pruža ruku konzervativcima protiv Radničke partije. Treba napomenuti da je kod nas u Rusiji poslije revolucije od 27. II 1917. (po starom kalendaru) propaganda boljševika protiv menjičika i esera (tj. ruskih Hendersonâ i Snowdenâ) dobivala baš zbog iste okolnosti. Mi smo govorili menjičicima i eserima: *uzmite svu vlast bez buržoazije, jer vi imate većinu u sovjetima* (na I Sveruskom kongresu sovjeta boljševici su u junu 1917. imali svega 13% glasova). Ali ruski Hendersoni i Snowdeni bojali su se uzeti vlast bez buržoazije, i kad je buržoazija otezala s izborima za Ustavotvornu skupštinu, vrlo dobro znajući da će ova dati većinu eserima i menjičicima* (jedni su s drugima bili u vrlo tijesnom političkom bloku, predstavljali su faktično jednu sitnoburžoasku demokraciju), eseri i menjičici nisu imali snage da se energično i do kraja bore protiv tog otezanja.

* Izbori za Ustavotvornu skupštinu u Rusiji, u novembru 1917, prema podacima koji obuhvaćaju preko 36 miliona birača, dali su 25% glasova boljševicima, 13% raznim partijama veleposjednika i buržoazije, 62% sitnoburžoaskoj demokraciji, tj. eserima i menjičicima zajedno sa srodnim im malim grupama.

U slučaju da Hendersoni i Snowdeni odbiju blok s komunistima, komunisti bi odmah dobili što se tiče osvajanja simpatija masa i diskreditiranja Hendersonâ i Snowdenâ, a ako bismo zbog toga izgubili nekoliko mjesta u parlamentu, to je za nas potpuno nevažno. Mi bismo istakli svoje kandidate samo u najneznatnijem broju absolutno sigurnih okruga, tj. ondje gdje isticanje naših kandidata ne bi omogućilo da na izborima prođe liberal protiv laburista (člana Radničke partije). Mi bismo vodili izbornu agitaciju rasturajući letke u korist komunizma i predlažući u svim okruzima gdje nema našeg kandidata da se *glasa za laburista protiv buržuja*. Varaju se drugovi Silvija Pankhurst i Gallacher ako u tome vide izdaju komunizma ili odricanje od borbe protiv socijalizdajnika. Naprotiv, od toga bi stvar komunističke revolucije, nesumnjivo, dobila.

Engleskim komunistima sad je vrlo često teško čak i prići masi, čak natjerati je da ih sluša. Ako ja govorim kao komunist i kažem da pozivam da se glasa za Hendersona protiv Lloyd Georgea, mene će sigurno slušati. I ja ću moći popularno objasniti ne samo zašto su sovjeti bolji od parlementa a diktatura proletarijata bolja od diktature Churchilla (koja se maskira firmom buržoaske »demokracije«), nego i to da ja svojim glasanjem želim podržati Hendersona baš onako kao što uže podržava objesenog; — da će približavanje Hendersonâ njihovoj vlastitoj vlasti onako isto dokazati da sam ja u pravu, onako isto privući mase na moju stranu, onako isto ubrzati političku smrt Hendersonâ i Snowdenâ kao što je to bilo s njihovim istomišljenicima u Rusiji i u Njemačkoj.

I ako mi netko oponirajući rekne: to je odveć »lukava« ili komplikirana taktika, nju mase neće razumjeti, ona će razbacati, rascjepkati naše snage, smetati njihovom usredsređivanju na sovjetsku revoluciju itd., ja ću odgovoriti »lijevim« oponentima: — ne svaljujte svoje doktrinarstvo na mase! Svakako, u Rusiji mase nisu kulturnije, već su nekulturnije nego u Engleskoj. Pa ipak su mase razumjele boljševike; i boljševicima nije smetala, već im je pomogla, okolnost što su uoči sovjetske revolucije, u septembru 1917, sastavljadi liste svojih kandidata za

buržoaski parlament (Ustavotvornu skupštinu), a sutradan poslije sovjetske revolucije, u novembru 1917, učestvovali u izborima za tu istu Ustavotvornu skupštinu koju su 5. I 1918. rastjerali.

Ja se ne mogu ovdje zadržavati na drugom neslaganju između engleskih komunista: treba li se priključiti Radničkoj partiji ili ne? Ja imam odveć malo materijala o tom pitanju, koje je naročito komplikirano zbog vanredne originalnosti britanske »Radničke partije«, koja po samoj svojoj strukturi odveć malo naliči na obične političke partije na evropskom kontinentu. Nesumnjivo je samo, prvo, da će i u tom pitanju neizbjegno pogriješiti onaj kome padne na pamet da taktiku revolucionarnog proletarijata izvodi iz principa kao što su: »komunistička partija mora čuvati svoju doktrinu čistu, svoju nezavisnost od reformizma neoskvrnjenu; njena je misija — ići naprijed, ne zaustavljući se i ne skrećući s puta, ići direktnim putem ka komunističkoj revoluciji«. Jer takvi principi samo ponavljaju pogrešku francuskih komunara-blankista, koji su 1874. godine propovijedali »odbacivanje« svih kompromisa i svih međustanica. Drugo, nesumnjivo je da se zadatak i ovdje, kao uvijek, sastoji u tome da umijemo primijeniti opće i osnovne principe komunizma na onu specifičnost odnosa između klasa i partija, na onu specifičnost u objektivnom razvitku ka komunizmu koja je svojstvena svakoj pojedinoj zemlji i koju treba da umijemo proučiti, naći, odgometnuti.

Ali o tome valja govoriti ne isključivo u vezi s engleskim komunizmom, nego u vezi s općim zaključcima koji se tiču razvijanja komunizma u svim kapitalističkim zemljama. Na tu temu i prelazimo.

X

NEKI ZAKLJUČCI

Ruska buržoaska revolucija od 1905. godine pokazala je jedan izvanredno originalan zaokret svjetske historije: u jednoj od najzaostalijih kapitalističkih zemalja prvi put na svijetu postignuta je neviđena širina i snaga štrajkaškog pokreta. U toku samo prvog mjeseca 1905. broj

štrajkaša desetorostruko je premašio prosječni godišnji broj štrajkaša za prethodnih 10 godina (1895—1904), a od januara do oktobra 1905. štrajkovi su rasli neprestano i u ogromnim razmjerima. Zaostala Rusija, pod utjecajem niza potpuno svojevrsnih historijskih uvjeta, prva je pokazala svijetu ne samo skokovit porast aktivnosti ugnjetenih masa za vrijeme revolucije (to se događalo u svim velikim revolucijama) nego i značenje proletarijata, beskrajno više nego što je njegov brojni udio u stanovništvu, kombiniranje ekonomskog i političkog štrajka, s pretvaranjem posljednjeg u oružani ustanački, rođenje novog oblika masovne borbe i masovne organizacije klase koje ugnjetava kapitalizam — sovjetu.

Februarska i Oktobarska revolucija 1917. godine dovele su sovjete do svestranog razvitka u nacionalnom mjerilu, zatim do njihove pobjede u proleterskom, socijalističkom prevratu. I za manje od dvije godine ispoljio se internacionalni karakter sovjetu, proširenje tog oblika borbe i organizacije na svjetski radnički pokret, historijska misija sovjeta da budu grobar, baštinik, nasljednik buržoaskog parlamentarizma, buržoaske demokracije uopće.

I ne samo to. Historija radničkog pokreta pokazuje sada da njemu u svim zemljama predstoji da proživi (i on je već počeo da proživljuje) borbu komunizma — koji raste, jača i ide k pobjedi — prije svega i uglavnom sa *svojim* (u svakoj zemlji) »menjševizmom«, tj. oportunizmom i socijalšovinizmom; drugo — i tako reći u vidu dopune — s »lijevim« komunizmom. Prva borba razvila se u svim zemljama bez ijednog, kako se pokazalo, izuzetka kao borba II (sad već faktično ubijene) i III Internationale. Druga borba opaža se i u Njemačkoj, i u Engleskoj, i u Italiji, i u Americi (u najmanju ruku izvjestan dio »Industrijskih radnika svijeta« i anarhosindikalističkih struja brani pogreške lijevog komunizma naporedo s gotovo općim, gotovo bezizuzetnim priznavanjem sovjetskog sistema), i u Francuskoj (odnos jednog dijela bivših sindikalista prema političkoj partiji i prema parlamentarizmu, opet naporedo s priznavanjem sovjetskog sistema), tj., nesumnjivo, u mjerilu ne samo internacionalnom nego i svjetskom.

Ali prolazeći svuda jednaku, u suštini, pripremnu školu za pobjedu nad buržoazijom, radnički pokret svake zemlje ostvaruje taj razvitak *na svoj način*. Uz to krupne, razvijene kapitalističke zemlje idu tim putem mnogo brže nego boljševizam, koji je od historije dobio petnaestogodišnji rok da se pripremi, kao organizirana politička struja, za pobjedu. III Internacionala je u tako kratkom roku kao što je godina dana već održala odlučnu pobjedu, razbila II, žutu, socijalšovinističku Internacionalu, koja je svega prije nekoliko mjeseca bila neuporedivo jača od III Internationale, izgledala čvrsta i moćna, uživala sestraru, direktnu i indirektnu, materijalnu (ministarska mjestra, pasoši, štampa) i idejnu pomoć svjetske buržoazije.

Sad je cijela stvar u tome da komunisti svake zemlje potpuno svjesno uzmu u obzir kako osnovne principijelne zadatke borbe protiv oportunizma i »lijevog« doktrinarstva, tako i konkretne osobenosti koje ta borba uzima i neizbjježno mora uzimati u svakoj pojedinoj zemlji, u skladu s originalnim crtama njene ekonomike, politike, kulture, njenog nacionalnog sastava (Irska itd.), njenih kolonija, njenih vjerskih podjela itd., itd. Svuda se osjeća, širi i raste nezadovoljstvo sa II Internationalom i zbog njenog oportunizma i zbog njenog neznanja ili nesposobnosti da stvari stvarno centralizirani, stvarno rukovodeći centar koji može da usmjerava međunarodnu taktiku revolucionarnog proletarijata u njegovojoj borbi za sovjetsku republiku. Potrebno je jasno shvatiti da se takav rukovodeći centar ni u kom slučaju ne može izgraditi na šabloniziranju, na mehaničkom izjednačavanju, poistovjećivanju taktičkih pravila borbe. Dok postoje nacionalne i državne razlike među narodima i zemljama — a te razlike će se održavati još vrlo i vrlo dugo čak poslije ostvarenja diktature proletarijata u svjetskom mjerilu — jedinstvo internacionalne taktike komunističkog radničkog pokreta svih zemalja zahtijeva ne uklanjanje raznolikosti, ne uništenje nacionalnih razlika (to su u ovom momentu ludi snovi), nego takvo primjenjivanje *osnovnih principa komunizma* (sovjetska vlast i diktatura proletarijata) koje bi *pravilno modificiralo* te principe u *detaljima*, *pravilno prilagođavalo*, *primjenjivalo ih na*

nacionalne i nacionalno-državne razlike. Ispitati, proučiti, naći, odgonetnuti, uhvatiti nacionalnoosobeno, nacionalnospecifično u konkretnim prilaženjima svake zemlje rješavanju jedinstvenog internacionalnog zadatka, pobjedi nad oportunizmom i lijevim doktrinarstvom u radničkom pokretu, obaranju buržoazije, uspostavljanju sovjetske republike i proleterske diktature — eto u čemu je glavni zadatak historijskog momenta koji proživljuju sve razvijene (i ne samo razvijene) zemlje. Sve glavno nije, naravno, učinjeno još ni izdaleka, ali glavno je već učinjeno u stvari privlačenja avangarde radničke klase, u stvari njenog prelaženja na stranu sovjetske vlasti protiv parlamentarizma, na stranu diktature proletarijata protiv buržoaske demokracije. Sad treba koncentrirati sve snage, svu pažnju na slijedeći korak, koji izgleda — i, s izvjesnog gledišta, stvarno je — manje osnovni, ali koji je zato praktično bliži praktičnom rješenju zadatka, naime: na nalaženje oblika prelaženja ili prilaženja proleterskoj revoluciji.

Proleterska avangarda je idejno pridobivena. To je glavno. Bez toga se ne može učiniti ni prvi korak k pobjedi. Ali od toga je još dosta daleko do pobjede. Samo s avangardom ne može se pobijediti. Baciti samo avanguardu u odlučnu borbu dok čitava klasa, dok široke mase nisu zauzele poziciju bilo direktnе podrške avangarde bilo, u najmanju ruku, blagonaklone neutralnosti prema njoj i potpune nesposobnosti da podržavaju njenog protivnika, bila bi ne samo glupost nego i zločin. **A** da bi stvarno čitava klasa, da bi stvarno široke mase trudbenika i od kapitala ugnjetenih došle do takve pozicije, za tu stvar je sama propaganda, sama agitacija — malo. Za tu stvar je potrebno vlastito političko iskustvo tih masa. To je osnovni zakon svih velikih revolucija, koji je sada nevjerljivom snagom i reljefnošću potvrdila ne samo Rusija nego i Njemačka. Ne samo nekulturne, često nepismene mase Rusije, nego i visokokulturne, stoprocentno pismene mase Njemačke trebalo je da osjete na svojoj koži svu slabost, svu beskarakternost, svu bespočnoćnost, sve lakejstvo pred buržoazijom i svu podlost vlade vitezova II Internacionale, svu neizbjegnost diktature krajnjih reakcionara (Kornilov u Rusiji, Kapp i K^o u

Njemačkoj⁸⁷⁾ kao jedinu alternativu nasuprot diktaturi proletarijata, pa da odlučno okrenu ka komunizmu.

Naredni zadatak svjesne avangarde u međunarodnom radničkom pokretu, tj. komunističkih partija, grupa i struja je umjeti privesti široke (sad još u većini slučajeva sanjive, apatične, začmale, nepokretne, neprobudene) mase tom novom njihovom položaju, ili, tačnije, umjeti rukovoditi *ne samo* svojom partijom nego i tim masama u toku njihova prilaženja, prelaženja na novu poziciju. Dok se prvi historijski zadatak (privući svjesnu avanguardu proletarijata na stranu sovjetske vlasti i diktature radničke klase) nije mogao riješiti bez potpune, idejne i političke, pobjede nad oportunizmom i socijalšovinizmom, drugi zadatak, koji sad postaje naredni i koji se sastoji u tome da se *mase* umiju privesti na novu poziciju koja može osigurati pobjedu avangarde u revoluciji, taj naredni zadatak ne može se izvršiti bez likvidacije lijevog doktrinarstva, bez potpunog savlađivanja njegovih pogrešaka, bez oslobođenja od njih.

Dok se radilo (i ukoliko se još radi) o privlačenju na stranu komunizma avangarde proletarijata, dotle i utoliko se na prvo mjesto postavlja propaganda; čak kružoci koji imaju sve slabosti kružokovštine ovdje su korisni i daju plodne rezultate. Kad se radi o praktičnoj akciji masa, o razmještaju — ako je dopušteno da se tako izrazim — milionskih armija, o rasporedu svih klasnih snaga danog društva za posljednji i odlučni boj, tu već samo s propagandnom vještinom, samo s ponavljanjem istina »čistog« komunizma ne možeš ništa. Tu treba računati ne do hiljada, kao što u stvari računa propagandist, član male grupe koja još nije rukovodila masama; tu treba računati na milione i desetke miliona. Tu treba upitati sebe ne samo da li smo uvjerili avanguardu revolucionarne klase, — nego još i to da li su historijski aktivne snage svih klasa, obavezno svih klasa danog društva bez izuzetka, razmještene tako da je odlučna bitka već potpuno sazrela, — tako da su se (1) sve neprijateljske nam klasne snage dovoljno zapetljale, dovoljno zakrvile jedna s drugom, dovoljno oslabile sebe borbot koja premašuje njihove snage; da su se (2) svi kolebljivi, nesigurni, nepostojani, prelazni elementi, tj. sitna buržoazija, sitno-

buržoaska demokracija za razliku od buržoazije, dovoljno raskrinkali pred narodom, dovoljno diskreditirali svojim praktičnim bankrotstvom; da se (3) u proletarijatu stvorilo i počelo snažno razvijati masovno raspoloženje u pri-log podrške najodlučnijih, krajnje smjelih, revolucionarnih akcija protiv buržoazije. Eto tada je revolucija sazrela, eto tada je, ako smo tačno uzeli u obzir sve gore naznačene, gore ukratko ocrthane uvjete i tačno izabrali moment, naša pobjeda osigurana.

Razmimoilaženja između Churchillâ i Lloyd Georgeâ — ovi politički tipovi postoje u *svim* zemljama, s neznatnim nacionalnim razlikama — s jedne strane; zatim između Hendersonâ i Lloyd Georgeâ, s druge, potpuno su nevažna i sitna s gledišta čistog, tj. apstraktnog, tj. do praktične, masovne, političke akcije još nesazrelog komunizma. Ali, s gledišta ove praktične akcije mase te razlike su izvanredno, izvanredno važne. U uzimanju u obzir tih razlika, u utvrđivanju momenta potpunog sazrijevanja neizbjegnih sukoba među tim »prijateljima«, sukoba koji slabe i iscrpljuju *sve* »prijatelje« uzete *za jedno*, sav je posao, sav je zadatak komunista koji želi da bude ne samo svjesni, uvjereni, idejni propagandist nego i praktični rukovodilac *masa* u revoluciji. Najstrožu odanost idejama komunizma treba spojiti sa znanjem i sposobnošću da se učine neophodni praktični kompromisi, laviranja, paktiranja, cikcaki, odstupanja i tome slično, da bi se ubrzalo ostvarenje i iživljavanje političke vlasti Hendersonâ (junakâ II Internationale — ako govorimo ne navodeći imena pojedinih osoba, predstavnika sitnoburžoaske demokracije koji sebe nazivaju socijalistima), ubrzalo njihovo neizbjegno bankrotstvo u praksi, koje prosvjećuje mase baš u našem duhu, baš u pravcu komunizma, ubrzala neizbjegna trvenja, svađe, sukobi, potpuno rasulo među Hendersonima — Lloyd Georgeima — Churchillima (menjševicima i eserima — kadetima — monarhistima; Scheidemannima — buržoazijom — kapovcima itd.) i pravilno izabrao takav moment kad je rasulo među *svim* tim »stupovima svetog privatnog vlasništva« maksimalno, kako bi odlučnom ofanzivom proletarijata svi oni bili potučeni i politička vlast izvojevana.

Historija uopće, a historija revolucija napose, uvijek je bogatija sadržajem, raznolikijia, raznostranija, življa, »lukavija« nego što zamišljaju najbolje partije, najsvesnije avangarde najnaprednijih klasa. To je i razumljivo, jer najbolje avangarde izražavaju svijest, volju, strast, fantaziju desetaka hiljada, a revoluciju ostvaruju, u momentima naročitog poleta i napregnutosti svih ljudskih sposobnosti, svijest, volja, strast, fantazija desetaka miliona, koje podstiče najoštira klasna borba. Otud proizlaze dva vrlo važna praktična zaključka: prvi, da revolucionarna klasa, radi ostvarenja svog zadatka, mora umjeti da ovlada *svim*, bez i najmanjeg izuzetka, oblicima ili stranama društvene aktivnosti (dovršavajući poslije osvajanja političke vlasti, ponekad s velikim rizikom i ogromnom opasnošću, ono što nije dovršila prije tog osvajanja); drugi, da revolucionarna klasa mora biti spremna za najbrže i najneočekivanije smjenjivanje jednog oblika drugim.

Svatko će se složiti da je ponašanje one armije koja se ne sprema da ovlada svim vrstama oružja, svim sredstvima i metodama borbe koje postoje ili mogu da postoje kod neprijatelja — glupo ili čak zločinačko. A još više nego za vojnu vještinu vrijedi to za politiku. U politici se još manje može unaprijed znati koje će borbeno sredstvo biti u ovim ili onim budućim uslovima primjenjivo i za nas korisno. Ne vladajući svim borbenim sredstvima mi možemo pretrpjeti ogroman — ponekad čak odlučujući — poraz ako promjene u položaju drugih klasa, promjene koje ne zavise od nas, istaknu na dnevni red takav oblik aktivnosti u kojem smo naročito slabi. Vladajući svim borbenim sredstvima, mi pobjeđujemo sigurno, jer mi predstavljamo interes stvarno napredne, stvarno revolucionarne klase, čak ako nam okolnosti ne dopuste da se poslužimo oružjem koje je za neprijatelja najopasnije, oružjem koje najbrže zadaje smrtonosne udarce. Neiskusni revolucionari često misle da su legalna borbena sredstva oportunistička, jer je buržoazija na tom poprištu naročito često (najviše u »mirna«, nerevolucionarna vremena) obmanjivala i varala radnike, a ilegalna sredstva borbe — revolucionarna. A to je netačno. Tačno je to da su oportunisti i izdajnici radničke klase one par-

tije i vođe koje ne umiju ili neće (ne reci: ne mogu, nego reci: neću) da primjenjuju ilegalna sredstva borbe u takvim uslovima, na primjer, kakvi su bili za vrijeme imperijalističkog rata 1914—1918, kad je buržoazija najslobodnijih demokratskih zemalja s nečuvenom drskošću i cinizmom obmanjivala radnike, zabranjujući da se govori istina o pljačkaškom karakteru rata. Ali revolucionari koji ne umiju povezivati ilegalne oblike borbe sa *svojim* legalnim oblicima — vrlo su loši revolucionari. Nije teško biti revolucionar onda kad je revolucija već buknula i rasplamtjela se, kad se revoluciji pridružuju svi i svatko iz prostog zanosa, iz mode, ponekad čak iz karijerističkih pobuda. »Oslobodenje« od takvih nazovirevolucionara stoji proletariat kasnije, poslije njegove pobjede, najtežih napora, muke, može se reći, krvave. Kudikamo je teže — i kudikamo dragocjenije — umjeti biti revolucionar kad još *nema* uslova za neposrednu, otvorenu, stvarno masovnu, stvarno revolucionarnu borbu, umjeti zastupati interes revolucije (propagandistički, agitaciono, organizaciono) u nerevolucionarnim institucijama, a često i direktno reakcionarnim, u nerevolucionarnoj situaciji, među masom koja ne može odmah shvatiti potrebu revolucionarnog metoda akcije. Umjeti naći, napipati, tačno odrediti konkretan put ili naročiti obrt događaja koji privodi mase pravoj, odlučnoj, posljednjoj, velikoj revolucionarnoj borbi, — u tome je glavni zadatak današnjeg komunizma u Zapadnoj Evropi i Americi.

Primjer: Engleska. Mi ne možemo znati — i nitko nije u stanju unaprijed odrediti — kad će se tamo rasplamtjeti prava proleterska revolucija i koji povod će najviše razbuditi, raspaliti, pokrenuti u borbu vrlo široke, danas još neprobuđene, mase. Mi smo zato dužni da sav naš pripremni rad vršimo tako da budemo potkovani (kako je volio da kaže pokojni Plehanov dok je bio marksist i revolucionar) na sve četiri noge. Moguće da će »probiti«, da će »razbiti led« parlamentarna kriza; moguće kriza koja proistječe iz beznadno zamršenih kolonijalnih i imperijalističkih protivrječnosti, koje se sve nezdravije i nezdravije oblikuju i zaoštravaju; moguće nešto treće itd. Mi ne govorimo o tome kakva borba će odlučiti sudbinu proleterske revolucije u Engleskoj (to pitanje ni kod koga

od komunista ne izaziva sumnje, to pitanje je za sve nas riješeno i čvrsto riješeno), mi govorimo o povodu koji će podstaći danas još neprobuđene proleterske mase da se pokrenu i koji će ih dovesti do same revolucije. Ne zaboravimo da je, na primjer, u buržoaskoj francuskoj republici, u situaciji koja je i s međunarodne strane i s unutrašnje strane bila sto puta manje revolucionarna nego danas, bio dovoljan tako »neočekivan« i tako »sitan« povod kao što je jedna od hiljada i hiljada nečasnih makinacija reakcionarne vojne klike (Dreyfusova afera) da narod dovede na ivicu građanskog rata!

Komunisti moraju u Engleskoj iskorištavati neprekidno, neumorno, nepokolebljivo i parlamentarne izbore i sve peripetije irske, kolonijalne, svjetskoimperialističke politike britanske vlade i sve ostale oblasti, sfere, strane javnog života, radeći u svima na nov način, komunistički, ne u duhu II nego III Internacionale. Ja nemam ovdje ni mjesta ni vremena za opisivanje metodâ »ruskog«, »boljševičkog« učešća u parlamentarnim izborima i u parlamentarnoj borbi, ali uvjeravam inostrane komuniste da to nije bilo nimalo nalik na obične zapadnoevropske parlamentarne kampanje. Iz toga se često izvodi zaključak: »E, to je kod vas, u Rusiji, a kod nas je parlamentarizam drukčiji.« Nepravilan zaključak. Zato na svijetu i postoje komunisti, pristalice III Internacionale u svim zemljama, da na čitavoj liniji, u svim oblastima života izmijene stari socijalistički, tredjunionistički, sindikalistički, parlamentarni rad u nov, komunistički. Oportunističkog i čisto buržoaskog, uskopraktičkog, švindlersko-kapitalističkog elementa je i na našim izborima uvjek bilo dosta i previše. Komunisti u Zapadnoj Evropi i Americi moraju naučiti da stvore nov, neobičan, neopportunistički, nekarijeristički parlamentarizam: da bi komunistička partija davala svoje parole, da bi pravi proleteri pomoću neorganizirane i sasvim ugnjetene sirotinje raspačavalii raznosili letke, obilazili i pohađali radničke stanove, kolibe seoskih proletera i seljaka u zabačenim mjestima (u Evropi je, srećom, mnogo manje zabačenih sela nego kod nas, a u Engleskoj ih je sasvim malo), odlazili u krčmice u koje zalazi prost narod, probijali se u saveze,

udruženja i na slučajne sastanke prostog naroda, govorili s narodom ne učeno (i ne mnogo parlamentarno), da ne bi ni najmanje jurili za »mjestom« u parlamentu, nego svuda budili misao, uvlačili masu, hvatali buržoaziju na riječi, iskorištavali aparat koji je ona stvorila, izbore koje je ona raspisala, pozive koje je ona uputila čitavom narodu, upoznavali narod s boljševizmom onako kao što nikad nije uspijevalo upoznavati (za vrijeme vladavine buržoazije) izvan izborne situacije (izuzimajući, naravno, moment velikih štrajkova, kad je *isti takav* aparat svenarodne agitacije radio kod nas još intenzivnije). Uraditi to u Zapadnoj Evropi i Americi je vrlo teško, vrlo i vrlo teško, ali to se može i mora uraditi, jer bez truda zadaci komunizma uopće i ne mogu da se riješe, a truditi se treba oko rješavanja praktičnih zadataka, sve raznolikijih, sve povezanih sa svim granama društvenog života, koji od buržoazije sve više osvajaju jednu granu za drugom, jednu oblast za drugom.

U toj istoj Engleskoj treba tako isto na nov način (ne socijalistički, nego komunistički, ne reformistički, nego revolucionarno) postaviti propagandni, agitacioni i organizacioni rad u vojsci i među ugnjetenim i nepunopravnim nacionalnostima »svoje« države (Irska, kolonije). Jer sve te oblasti društvenog života u epohi imperijalizma uopće, a sad poslije rata koji je izmučio narode i koji im brzo otvara oči za istinu (naime: da su deseci miliona ubijeni ili osakaćeni samo zato da bi se riješilo pitanje hoće li engleski ili njemački grabljivci pljačkati više zemalja), — sve te oblasti društvenog života naročito se pune zapaljivim materijalom i stvaraju naročito mnogo povoda za sukobe, krize, zaoštravanje klasne borbe. Mi ne znamo i ne možemo znati koja će iskra — iz onog mora iskara koje sad odasvud padaju po svim zemljama pod utjecajem ekonomске i političke svjetske krize — biti u stanju da izazove požar, u smislu specijalnog probuđenja mase, i mi smo zato dužni da se s našim novim, komunističkim principima latimo »obrađivanja« svih mogućih, čak najstarijih, zaparloženih i prividno beznadnih poprišta, jer inače nećemo biti na visini zadatka, nećemo biti svestrani, nećemo ovladati svim vrstama oružja, nećemo se pripremiti ni za pobedu nad buržoazijom

(koja je sve strane društvenog života organizirala — a sad i dezorganizirala — buržoaski) ni za predstojeću komunističku reorganizaciju čitavog života poslige te pobjede.

Poslije proleterske revolucije u Rusiji i neočekivanih, za buržoaziju i filistre, pobjeda te revolucije u međunarodnim razmjerima, cijeli svijet je sad postao drukčiji, buržoazija je također svuda postala drukčija. Ona je zaplašena »boljševizmom«, ogorčena na njega gotovo do ludila, i upravo zato ona, s jedne strane, ubrzava razvitak događaja, a s druge strane — koncentrirala pažnju na nasilno ugušivanje boljševizma, slabeći time svoju poziciju na čitavom nizu drugih poprišta. Komunisti svih naprednih zemalja moraju obje ove okolnosti uzeti u obzir u svojoj taktici.

Kad su ruski kadeti i Kerenski poveli bjesomučnu hajku protiv boljševika — naročito u aprilu 1917. i još više u julu 1917 — oni su »presolili«. Milioni primjeraka buržoaskih listova, koji u svim tonovima viču protiv boljševika, pridonijeli su uvlačenju mase u ocjenjivanje boljševizma, a pored listova sav se društveni život upravo zahvaljujući »revnosti« buržoazije prožimao diskusijama o boljševizmu. Sad se, u međunarodnom mjerilu, milioneri svih zemalja ponašaju tako da im moramo biti od svega srca zahvalni. Oni dižu hajku na boljševizam s isto onakvom revnošću s kakvom su je dizali Kerenski i K^o; oni pri tome isto onako »presoljuju« i isto onako nam pomažu kao Kerenski. Kad francuska buržoazija čini od boljševizma centralnu tačku izborne agitacije, psujući zbog boljševizma relativno umjerene ili kolebljive socijaliste; — kad američka buržoazija, potpuno izgubivši glavu, hapsi hiljade i hiljade ljudi kao sumnjive zbog boljševizma i stvara atmosferu panike šireći svuda vijesti o boljševičkim zavjerama; — kad engleska buržoazija »najsolidnija« na svijetu, pored sve svoje pameti i iskusnosti, čini nevjerojatne gluposti, osniva veoma bogata »udruženja za borbu protiv boljševizma«, stvara specijalnu literaturu o boljševizmu, unajmljuje za borbu protiv boljševizma nov kontingent učenjaka, agitatora,

popova, — mi moramo skinuti šešir i zahvaliti gospodi kapitalistima. Oni rade za nas. Oni nam pomažu da zainteresiramo mase pitanjem o suštini i značenju boljševizma. A oni ne mogu da postupaju drukčije, jer »prešutjeti«, ugušiti boljševizam njima već nije uspjelo.

Ali u isto vrijeme buržoazija vidi u boljševizmu gotovo samo jednu njegovu stranu: ustanak, nasilje, teror; buržoazija se zato trudi da se pripremi za obranu i otpor specijalno na *tom* poprištu. Moguće je da će u pojedinim slučajevima u pojedinim zemljama, za ove ili one kratke periode vremena, njoj to i poći za rukom: s takvom mogućnošću treba računati, i za nas nema ama baš ničeg strašnog u tome što će joj to poći za rukom. Komunizam »izrasta« apsolutno iz svih strana društvenog života, njegovih klica ima apsolutno svuda, »zaraza« (da upotrijebimo buržoaziji i buržoaskoj policiji omiljeno i za nju »najpriyatnije« poređenje) je prodrla u organizam vrlo solidno i prožela cijeli organizam. Ako se najbrižljivije »zatvori« jedan od izlaza, — »zaraza« će naći sebi drugi izlaz, nekiput najneočekivaniji. Život će uzeti svoje. Neka se buržoazija koprca, neka bjesni do ludila, presoljuje, pravi gluposti, unaprijed se osvećuje boljševicima i nastoji da pobije (u Indiji, u Mađarskoj, u Njemačkoj itd.) nove stotine, hiljade, stotine hiljada sutrašnjih ili jučerašnjih boljševika: postupajući tako buržoazija postupa kao što su postupale sve klase koje je historija osudila na propast. Komunisti treba da znaju da budućnost u svakom slučaju pripada njima, i zato mi možemo (i moramo) spajati najveću strasnost u velikoj revolucionarnoj borbi s najhladnokrvnijim i najtrevnijim ocjenjivanjem bjesomučnih koprcanja buržoazije. Ruska revolucija bila je žestoko potučena 1905; ruski boljševici bili su potučeni u julu 1917; njemačkih komunista pobijeno je više od 15.000 pomoću vješte provokacije i spretnih manevara Scheidemanna i Noskea zajedno s buržoazijom i monarhističkim generalima; u Finskoj i Mađarskoj bjesni bijeli teror. Ali u svim slučajevima i u svim zemljama komunizam se prekaljuje i raste; njegovi korijeni su tako duboki da ga proganjanja ne slabe, da

mu ne umanjuju snagu, nego ga jačaju. Da bismo pošli k pobjedi sigurnije i čvršće, nedostaje samo jedno, naime: da svi komunisti svih zemalja u svakom pravcu i potpuno jasno shvate potrebu da budu maksimalno elastični u svojoj taktici. Komunizmu, koji sjajno napreduje, nedostaje sada, naročito u naprednim zemljama, to shvaćanje i sposobnost da ga primijeni u praksi.

Korisna pouka moglo bi (i moralo bi) biti ono što se dogodilo s tako visokoučenim marksistima i socijalizmu odanim vođama II Internationale kao što su Kautsky, Otto Bauer i drugi. Oni su potpuno shvaćali potrebu elastične taktike, oni su učili Marxovu dijalektiku i njoj učili druge (i mnogo od toga što su oni u tom pogledu učinili ostat će zauvijek dragocjena tekovina socijalističke literature), ali oni su u primjenjivanju te dijalektike učinili takvu pogrešku ili su se u praksi pokazali kao takvi nedijalektičari, pokazali se kao ljudi koji do te mjere nisu umjeli da uzmu u obzir brze promjene oblika i brzo punjenje starih oblika novim sadržajem, da njihova sudsudbina nije mnogo zavidnija od sudsudbine Hyndmana, Guesdea i Plehanova. Osnovni uzrok njihovog bankrotstva sastojao se u tome što su se oni »zagledali« u jedan određeni oblik rastenja radničkog pokreta i socijalizma, zaboravili na jednostranost tog oblika, od straha nisu htjeli da vide onaj oštri prijelom koji je zbog objektivnih uslova postao neizbjegjan i dalje su ponavljali jednostavne, napamet naučene, na prvi pogled neosporne istine: tri je više nego dva. Ali politika je sličnija algebri nego aritmetici, a još sličnija višoj matematici nego nižoj. U stvarnosti svi stari oblici socijalističkog pokreta napunili su se novim sadržajem, zato se pred brojkama pojavio nov znak: »minus«, a naši mudraci su tvrdokorno i dalje uvjeravali (i uvjeravaju) sebe i druge da je »minus tri« veće od »minus dva«.

Treba se pobrinuti da se s komunistima ne ponovi ista pogreška, samo s druge strane, ili, tačnije — da bude što prije ispravljena i što brže, što bezbolnije za organizam iživljena ista pogreška, samo sa druge strane, koju čine »lijevi« komunisti. I lijevo doktrinarstvo je pogreš-

ka, a ne samo desno. Naravno, pogreška lijevog doktrinarstva u komunizmu je, u ovom momentu, hiljadu puta manje opasna i manje značajna nego pogreška desnog doktrinarstva (tj. socijalšovinizma i kautskijanstva), ali to je samo zato što je lijevi komunizam sasvim mlađa struja koja se tek zameće. Samo zato se bolest, pod izvjesnim uvjetima može lako izliječiti, a potrebno je da se njena liječenja prihvativimo s maksimalnom energijom.

Stari oblici su prsli, jer se pokazalo da je nov sadržaj u njima — sadržaj antiproleterski, reakcionarni — dostigao prekomjeran razvitak. Mi sad imamo, s gledišta razvijeta međunarodnog komunizma, tako solidan, tako jak, tako snažan sadržaj rada (za sovjetsku vlast, za diktaturu proletarijata) da se taj sadržaj može i mora manifestirati u svakom obliku, i novom i starom, da može i mora preobraziti, pobijediti, podrediti sebi sve oblike, ne samo nove nego i stare, — ne zato da se izmiri s onim što je staro, nego zato da sve oblike, nove i stare, učini oruđem potpune i definitivne, odlučne i neizmjenljive pobjede komunizma.

Komunisti moraju napregnuti sve snage da usmjere radnički pokret i uopće društveni razvitak najdirektnijim i najbržim putem k svjetskoj pobjedi sovjetske vlasti i diktaturi proletarijata. To je neosporna istina. Ali dovoljno je učiniti mali korak dalje — reklo bi se korak u istom pravcu — i istina će se pretvoriti u pogrešku. Dovoljno je reći, kao što kažu njemački i engleski lijevi komunisti, da priznajemo samo jedan, samo direkstan put, da ne dopuštamo laviranje, paktiranje, kompromise, i to će već biti pogreška koja može nanijeti, a dijelom je već nanijela i nanosi, vrlo ozbiljnu štetu komunizmu. Desno doktrinarstvo uporno ostaje pri priznavanju samo starih oblika, i bankrotiralo je do kraja, ne opazivši nov sadržaj. Lijevo doktrinarstvo uporno ostaje pri bezuvjetnom negiranju određenih starih oblika, ne videći da nov sadržaj probija sebi put preko svih mogućih oblika, da je naša dužnost, kao komunistâ, da ovladamo svim oblicima, da se naučimo s maksimalnom brzinom dopunjavati jedan oblik drugim, zamjenjivati jedan drugim, prilagođavati svoju taktiku svakoj onoj promjeni koju ne izaziva naša klasa ili naši naporci.

Svjetska revolucija, tako snažno podstaknuta i ubrzana strahotama, gnušnostima, gadostima svjetskog imperialističkog rata, bezizlaznošću situacije koju je on stvorio, — ta revolucija se razvijala u širinu i u dubinu s tako nevjerljivom brzinom, s tako ogromnim bogatstvom oblika koji se smjenjuju, s tako poučnim praktičnim opovrgnućem svakog doktrinarstva, da postoji potpuno opravdana nada u brzo i potpuno izlječenje međunarodnog komunističkog pokreta od djeće bolesti »lijevog« komunizma.

27. IV 1920.

DODATAK

Dok su izdavačka poduzeća u našoj zemlji koju su opljačkali imperijalisti cijelog svijeta, osvećujući se za proletersku revoluciju, i koju i dalje pljačkaju i blokiraju i pored svih obećanja datih svojim radnicima, — dok su naša izdavačka poduzeća savladala zadatak izdavanja moje brošure, došao je iz inostranstva nov materijal. Ne pretendirajući u svojoj brošuri ni na šta više od letimičnih bilješki publicista, ja ču se ukratko dotaći nekih tačaka.

I

RASCJEP NJEMAČKIH KOMUNISTA

Rascjep među komunistima u Njemačkoj postao je činjenica. »Lijevi« ili »principijelna opozicija« formirali su posebnu »Komunističku radničku partiju«, za razliku od »Komunističke partije«. U Italiji, kako izgleda, stvar također ide k rascjepu — velim: kako izgleda, jer imam samo dva nova broja (br. 7 i 8) lijevog lista »Sovjet« (»Il Soviet«),⁷⁶ gdje se otvoreno pretresa mogućnost i neophodnost rascjepa, pri čemu se govori i o kongresu frakcije »astensionistâ« (ili bojkotistâ, tj. protivnika učešća u parlamentu) koja se i sad nalazi u Talijanskoj socijalističkoj partiji.

Ima razloga za bojazan da će rascjep s »lijevima«, antiparlamentarcima (dijelom i antipolitičarima, protivnicima političke partije i rada u sindikatima) postati internacionalna pojava, slično rascjepu s »centrumašima« (ili kautskijancima, longetistima, »nezavišnjacima« itd.). Neka bude tako. Rascjep je ipak bolje nego zbrka, koja

smeta i ideološkom, teoretskom, revolucionarnom rastenu, sazrijevanju partije i njenom složenom, stvarno organiziranom, praktičnom radu koji stvarno priprema diktaturu proletarijata.

Neka »lijevi« isprobaju sebe na djelu, u nacionalnom i internacionalnom mjerilu, neka pokušaju pripremati (a zatim i ostvarivati) diktaturu proletarijata bez strogo centralizirane partije koja ima gvozdenu disciplinu, bez znanja i sposobnosti da ovladaju svim poprištima, granama, vrstama političkog i kulturnog rada. Praktično iskušto brzo će ih poučiti.

Treba samo napregnuti sve snage da rascjep s »lijevima« ne oteža ili da što manje oteža spajanje u jednu partiju, koje neizbjegno predstoji u bliskoj budućnosti i koje je prijeko potrebno, svih učesnika radničkog pokreta koji su iskreno i pošteno za sovjetsku vlast i za diktaturu proletarijata. U Rusiji je naročita sreća boljševika bilo to što su oni imali 15 godina za sistematsku i do kraja dovedenu borbu kako protiv menjševika (tj. opor-tunista i »centrovika«) tako i protiv »lijevih« još mnogo prije neposredne masovne borbe za diktaturu proletarijata. U Evropi i Americi treba sad svršavati taj isti rad »forsiranim marševima«. Pojedine ličnosti, naročito iz broja bezuspješnih pretendenata za vode, mogu (ako nemaju dovoljno proleterske discipliniranosti i »poštenja prema sebi«) dugo ostati pri svojim pogreškama, ali radničke mase će se lako i brzo, kad sazre moment, same ujediniti i ujediniti sve iskrene komuniste u jedinstvenu partiju, sposobnu da ostvari sovjetski sistem i diktaturu proletarijata*.

* O pitanju budućeg spajanja »lijevih« komunista, antiparlamentaraca, s komunistima uopće, napomenut ću još ovo. Koliko sam ja mogao da se upoznam s listovima »lijevih« komunista i komunista uopće u Njemačkoj, prvi imaju tu prednost što bolje umiju da agitiraju u masama nego drugi. Nešto slično sam često gledao — samo u manjim razmjerima i u pojedinim mjesnim organizacijama, a ne u općedržavnim razmjerima — u historiji boljševičke partije. Na primjer, 1907 — 1908. godine »lijevi« boljševici su ponekad i ponegdje uspješnije od nas agitirali u masama. To se dijelom objašnjava time što se masi u revolucionarnom momentu ili kad su sjećanja na revoluciju živa lakše prilazi s taktilom »prostog« negiranja. Ali to još nije argument za pravilnost takve taktike. U svakom slučaju izvan svake je sumnje da komunistička partija koja hoće da fakтиčno bude

KOMUNISTI I NEZAVIŠNJACI U NJEMAČKOJ

U brošuri sam iznio mišljenje da je kompromis između komunista i lijevog krila nezavišnjaka potreban i koristan za komunizam, ali da ga neće biti lako ostvariti. Brojevi listova koje sam poslije toga primio potvrdili su i jedno i drugo. U br. 32 »Crvene zastave«, organa CK Komunističke partije Njemačke (»Die Rote Fahne«,⁸⁸ Zentralorgan der Kommunistischen Partei Deutschlands, Spartakusbund, od 26. III 1920), štampana je »izjava« toga CK u pitanju o vojnom »puču« (zavjeri, avanturi) Kappa i Lüttwita i o »socijalističkoj vladici«. Ta izjava je potpuno pravilna i s gledišta osnovne pretpostavke i s gledišta praktičnog zaključka. Osnovna pretpostavka svodi se na to da »objektivne osnove« za diktaturu proletarijata u danom momentu nema, jer »većina gradskih radnika« pristaje uz nezavišnjake. Zaključak: obećanje »lojalne opozicije« (tj. odricanje od pripreme za »nasilno obaranje«) »socijalističkoj vladici ako iz nje budu isključene buržoasko-kapitalističke partije«.

Taktika, bez sumnje, u principu pravilna. Ali ako se ne treba zadržavati na sitnim netačnostima u formulaciji, ipak je nemoguće prijeći šutke preko toga da ne treba nazivati »socijalističkom« (u službenoj izjavi komunističke partije) vladu socijalizdajnika, da ne treba govoriti o isključenju »buržoasko-kapitalističkih« partija kad su partije i Scheidemanna i gospode Kautskih—Crispiena sitnoburžoaskodemokratske, ne treba pisati takve stvari kao što je paragraf 4 izjave koji glasi:

»... Za dalje osvajanje proleterskih masa za komunizam od najveće je važnosti, s gledišta razvitka proleterske diktature, takvo stanje u kome bi politička sloboda mogla biti neograničeno iskorištavana i u kome buržoaska demokracija ne bi mogla da istupa kao diktatura kapitala ...«

avangarda, vodeći odred revolucionarne klase, proletarijata, i koja, povrh toga, hoće da se nauči rukovoditi širokom masom ne samo proleterske nego i neproleterske mase trudbenika i eksploratiranih — mora umjeti i propagirati, i organizirati, i agitirati najpristupačnije, najrazumljivije, najjasnije i najživlje kako za gradsku, fabričku »ulicu«, tako i za selo.

Takvo stanje nije moguće. Sitnoburžoaske vođe, njemački Hendersoni (Scheidemann) i Snowdeni (Crispieni) ne prelaze i ne mogu prijeći okvire buržoaske demokracije, koja, sa svoje strane, ne može da ne bude diktatura kapitala. Te principijelno nepravilne i politički štetne stvari nije uopće ni trebalo pisati s gledišta postizanja praktičnog rezultata za kojim je potpuno pravilno išao CK komunističke partije. Za tu svrhu je bilo dovoljno da se kaže (ako želiš da budeš parlamentarno učtiv): dok većina gradskih radnika ide za nezavišnjacima, mi komunisti ne možemo da sprečavamo te radnike da ižive svoje posljednje malograđansko-demokratske (tj. također i »buržoasko-kapitalističke«) iluzije na iskustvu »njihove« vlade. To je dovoljno za obrazloženje kompromisa koji je stvarno potreban i koji se mora sastojati u privremennom odricanju od pokušaja nasilnog obaranja vlade kojoj vjeruje većina gradskih radnika. A u svakodnevnoj, masovnoj agitaciji, koja nije sapeta okvirom službene, parlamentarne učtivosti, moglo bi se, naravno, dodati: neka takvi rde kao što su Scheidemann i takvi filistri kao što su Kautsky—Crispieni pokažu u praksi koliko su sami obmanuti i koliko obmanjuju radnike; njihova »čista« vlada »najčistije« će uraditi taj posao »čišćenja« Augjevih štala socijalizma, socijaldemokratizma i ostalih vrsta socijalizdajstva.

Prava priroda sadašnjih vođa »Nezavisne socijaldemokratske partije Njemačke« (onih vođa o kojima govore neistinu da su već izgubili svaki utjecaj i koji su faktično još opasniji za proletarijat nego mađarski socijaldemokrati koji su prozvali sebe komunistima i obećali »podršku« diktaturi proletarijata) još i još jedanput se pokazala za vrijeme njemačke kornilovštine, tj. puča gospode Kappa i Lüttwitzta*. Malu, ali očiglednu ilustraciju daju člančići Karla Kautskog: »Odlučni časovi« (»Entscheidende Stunden«) u »Freiheit« (organ nezavišnjaka, »Sloboda«)⁹⁰ od 30. III 1920. i Artura Crispina: »O političkoj

* Izvanredno jasno, kratko i tačno, marksistički, osvijetljeno je to, između ostalog, u odličnom listu austrijske komunističke partije »Crvena zastava« od 28. i 30. marta 1920 (»Die Rote Fahne«, Wien, Nr. 266 und 267; L. L.: »Ein neuer Abschnitt der deutschen Revolution«).

situaciji« (14. IV 1920, u istom listu). Ta gospoda apsolutno ne umiju da misle i da rasuđuju kao revolucionari. To su plačljivi malograđanski demokrati koji su hiljadu puta opasniji za proletarijat ako sebe proglašavaju za pristalice sovjetske vlasti i diktature proletarijata, jer će faktično u svakom teškom i opasnom trenutku neizbjegno izdavati... ostajući u »najiskrenijem« uvjerenju da oni pomažu proletarijatu! Ta i mađarski socijaldemokrati, koji su se prekrstili u komuniste, htjeli su da »pomognu« proletarijatu kad su iz kukavičluka i beskarakternosti smatrali da je položaj sovjetske vlasti u Mađarskoj beznadan i zakukali pred agentima Antantnih kapitalista i Antantinih krvnika.

III

TURATI I K^o U ITALIJI

Gorespomenuti brojevi talijanskog lista »Il Soviet« potpuno potvrđuju ono što sam u brošuri rekao o pogrešci Talijanske socijalističke partije, koja trpi u svojim redovima onakve članove i čak onakvu grupu parlamentaraca. Još više to potvrđuje takav svjedok sa strane kao što je rimski dopisnik engleskog buržoaskoliberarnog lista »The Manchester Guardian«, koji je u broju od 12. III 1920. objavio svoj intervju s Turatijem.

»Sinjor Turati — piše taj dopisnik — misli da revolucionarna opasnost nije takva da bi izazivala neopravданu bojanu u Italiji. Maksimalisti se igraju vatrom sovjetskih teorija samo da bi držali mase u uzbuđenom i razdraženom raspoloženju. Te teorije su, međutim, čisto legendarni pojmovi, nezreli programi nepodesni za praktičnu upotrebu. Oni mogu služiti samo tome da se radne klase drže u stanju iščekivanja. Isti ljudi koji ih upotrebljavaju kao mamač, da bi zaslijepili proleterske oči, primorani su da vode svakodnevnu borbu za izvojevanje izvjesnih, često ništavnih ekonomskih poboljšanja, da bi odgodili dan kad će radničke klase izgubiti svoje iluzije i vjeru u svoje omiljene mitove. Otuda dug period štrajkova svih razmjera i iz raznih povoda, sve do posljednjih štrajkova na poštama i na željeznici — štrajkova koji i bez toga težak položaj zemlje čini još težim. Zemlja je razdražena uslijed teškoća koje su u vezi s njenim jadranskim

problemom, pritisnuta svojim vanjskim dugom i pretjeranom emisijom papirnog novca, pa ipak je još daleko od shvaćanja potrebe da usvoji onu disciplinu rada koja jedino može povratiti red i blagostanje...«

Jasno je kao dan da je engleski dopisnik izbrbljaо istinu koju, vjerojatno, sakriva i uljepšava i sam Turati i njegovi buržoaski branioci, pomagači i inspiratori u Italiji. Ta istina je to da su ideje i politički rad gospode Turatija, Trevesa, Modiglianija, Dugonija i K^o stvarno takvi i upravo takvi kao što ih slika engleski dopisnik. To je čista socijalizdaja. Što samo vrijedi obrana reda i discipline za radnike koji se nalaze u najamnom ropstvu, koji rade za bogaćenje kapitalista! I kako su nama Rusima poznati svi ti menjiševički govorci! Kako je dragocjeno priznanje da su mase za sovjetsku vlast! Kako je nedotupavo i buržoaski banalno neshvaćenje revolucionarne uloge štrajkova koji se spontano razrastaju! Da, da, engleski dopisnik buržoaskoliberalanog lista učinio je medvjedu uslugu gospodi Turatiju i komp. i sjajno je potvrdio pravilnost zahtjeva druga Bordige i njegovih drugova iz lista »Il Soviet«, koji traže da Talijanska socijalistička partija, ako ona faktično hoće da bude za III Internacionalu, žigoše i najuri iz svojih redova gospodu Turatija i K^o i postane komunistička partija kako po imenu tako i po svojim djelima.

IV

NEPRAVILNI ZAKLJUČCI IZ TAČNIH PREPOSTAVKI

Ali drug Bordiga i njegovi »lijevi« prijatelji čine iz svoje pravilne kritike gospode Turatija i K^o nepravilan zaključak da je učešće u parlamentu uopće štetno. Talijanski »lijevi« ne mogu navesti ni trunke ozbiljnih argumentata u obranu tog shvaćanja. Oni naprosto ne znaju (ili se trude da zaborave) internacionalne primjere stvarno revolucionarnog i komunističkog, za pripremanje proleterske revolucije neosporno korisnog, iskoristavanja buržoaskih parlamenta. Oni naprosto ne razumiju »no-

vo« i viču, beskrajno se ponavljajući, o »starom«, nebolj-ševičkom, iskorištavanju parlamentarizma.

U tome i jest njihova osnovna pogreška. Ne samo na parlamentarnom poprištu nego i na *svim* poprištima rada komunizam *mora unijeti* (a bez dugog, istrajnog, upornog rada on *neće moći unijeti*) nešto principijelno novo, što radikalno kida s tradicijama II Internacionale (uz istovremeno čuvanje i razvijanje onog dobrog što je ona dala).

Uzmimo na primjer žurnalistički rad. Novine, brošure, leci, vrše potreban propagandni agitacioni i organizacioni rad. U iole civiliziranoj zemlji nijedan masovni pokret ne može da bude bez žurnalističkog aparata. I nikakvi povici protiv »vođa«, nikakvi svečani zavjeti o čuvanju čistoće masa od utjecaja vođa ne mogu nas oslobođiti potrebe da se za taj rad iskorištavaju ljudi koji dolaze iz buržoaskointeligentske sredine, neće nas oslobođiti od buržoaskodemokratske, »vlasničke« atmosfere i okoline u kojoj se taj rad obavlja u kapitalizmu. Čak dvije i po godine poslije obaranja buržoazije, poslije osvajanja političke vlasti od strane proletarijata, vidimo oko sebe tu atmosferu, tu okolinu masovnih (seljačkih, zanatlijskih) buržoaskodemokratskih, vlasničkih odnosa.

Parlamentarizam je jedan oblik rada, žurnalistika — drugi. Sadržaj može u oba biti komunistički i mora biti komunistički ako su oni koji rade u jednoj i drugoj oblasti stvarno komunisti, stvarno članovi proleterske, masovne partije. Ali i u jednoj i u drugoj — *i u kojoj hoćete sferi rada u kapitalizmu i pri prijelazu od kapitalizma k socijalizmu* — ne mogu se izbjegći one teškoće, oni specifični zadaci koje proletarijat mora savladati i riješiti radi iskorištavanja za svoje ciljeve onih koji dolaze iz buržoaske sredine, radi pobjede nad buržoaskointeligentskim predrasudama i utjecajima, radi slabljenja otpora (a kasnije i potpunog preinačenja) sitnoburžoaske okoline.

Zar mi nismo prije rata 1914—1918. vidjeli u svim zemljama izvanredno obilje primjera kad su vrlo »lijevi« anarhisti, sindikalisti i ostali oštro napadali parlamentarizam, ismijavali parlamentarce-socijaliste koji su postali vulgarni u buržoaskom smislu, šibali njihov karijerizam

itd., itd., — a sami su preko žurnalistike, preko rada u sindikatima (strukovnim savezima) pravili takvu istu buržoasku karijeru? Zar primjeri gospode Jouhauxâ i Merrheimâ, ako se ograničimo na Francusku, nisu tipični?

U tome se i sastoje djetinjarija »odbacivanja« učešća u parlamentarizmu što se takvim »jednostavnim«, »lakim« tobože revolucionarnim načinom misli »riješiti« težak zadatak borbe protiv buržoaskodemokratskih utjecaja *unutar* radničkog pokreta, a u stvari samo se bježi od svoje vlastite sjene, samo se zatvaraju oči pred teškoćom, samo se riječima izvlači od nje. Najbestidniji karijerizam, buržoasko iskorištavanje parlamentarnih mjesata, strahovito reformističko izopačavanje parlamentarnog rada, vulgarna malograđanska rutina — sve su to, bez sumnje, obične i najčešće karakteristične crte koje kapitalizam rađa svuda, i ne samo izvan radničkog pokreta nego i u njemu. Ali kapitalizam i buržoaska atmosfera koju on stvara (koja čak poslije obaranja buržoazije iščezava vrlo sporo, jer seljaštvo stalno obnavlja buržoaziju) rađaju apsolutno u svim oblastima rada i života u suštini takav isti, s neznatnim variranjem u formi, buržoaski karijerizam, nacionalni šovinizam, malograđansko vulgariziranje itd.

Vi izgledate sebi samima »užasno revolucionarni«, dragi bojkotisti i antiparlamentaristi, a u stvari *vi ste se prepali* relativno malih teškoća borbe protiv buržoaskih utjecaja u radničkom pokretu, dok će vaša pobjeda, tj. obaranje buržoazije i osvajanje političke vlasti od strane proletarijata, stvoriti iste teškoće u još većem, u kudikamo većem razmjeru. Vi ste se kao djeca prepali male teškoće koja vas čeka danas, ne shvaćajući da ćete se sutra i prekosutra ipak morati naučiti, do kraja naučiti, da savlađujete iste teškoće u kudikamo većim razmjerima.

Pod sovjetskom vlašću u vašu i u našu, proletersku, partiju nagrnut će još više ljudi iz redova buržoaske inteligencije. Oni će se progurati i u sovjete, i u sudove, i u upravu, jer nemoguće je, nema se od čega, graditi komunizam drukčije nego iz ljudskog materijala koji je stvorio kapitalizam, jer nemoguće je buržoasku inteligenciju istjerati i uništiti, nju treba pobijediti, preina-

čiti, prekuhati, preodgojiti — kao što treba preodgojiti u dugoj borbi, na tlu diktature proletarijata, i same proletere koji se svojih vlastitih sitnoburžoaskih predrasuda ne oslobođaju odmah, čudom, po zapovijesti bogorodice, po zapovijesti parole, rezolucije, dekreta, nego samo u dugoj i teškoj, masovnoj borbi protiv masovnih sitnoburžoaskih utjecaja. Pod sovjetskom vlašću ti isti zadaci koje antiparlamentarac sad tako gordo, tako prezrivo, tako lakomisleno, tako djetinjski odbacuje od sebe jednim pokretom ruke, — ti isti zadaci se ponovo rađaju *unutar* sovjeta, *unutar* sovjetske administracije, *unutar* sovjetskih »pravozastupnika«⁹¹ (mi smo likvidirali u Rusiji, i pravilno smo uradili što smo likvidirali, buržoasku advokaturu, ali ona ponovo kod nas uskrsava pod firmom »sovjetskih« »pravozastupnika«). Među sovjetskim inženjerima, među sovjetskim učiteljima, među privilegiranim, tj. najkvalificiranim i najbolje namještenim *radnicima* u sovjetskim tvornicama, mi vidimo stalno uskršavanje apsolutno *svih* onih negativnih crta koje su svojstvene buržoaskom parlamentarizmu, i samo ponavljanim, neumornom, dugom, upornom borbom proletarske organiziranosti i discipline mi pobjeđujemo — postepeno — to zlo.

Naravno, pod vladavinom buržoazije veoma je »teško« pobjediti buržoaske navike u vlastitoj, tj. radničkoj, partiji: »teško je« istjerati iz partije obične, buržoaskim predrasudama beznadno iskvarene vođe-parlamentarce, »teško je« podrediti proleterskoj disciplini apsolutno potreban (u izvjesnoj, iako vrlo ograničenoj, mjeri) broj ljudi koji dolazi iz redova buržoazije, »teško je« stvoriti potpuno dostoјnu radničku klase komunističku frakciju u buržoaskom parlamentu, »teško je« postići da komunistički parlamentarci ne trate vrijeme na buržoasko parlamentarne tričarije nego da se bave neophodnim propagandnim, agitacionim i organizacionim radom u masama. Sve je to »teško«, nema zbora, teško je bilo u Rusiji, a još je kudikamo teže u zapadnoj Evropi i Americi, gdje je buržoazija mnogo jača, gdje je buržoaskodemokratska tradicija mnogo jača, i tako dalje.

Ali sve ove »teškoće« su naprosto dječja igra u poređenju sa zadacima potpuno iste vrste koje će proletarijat

u svakom slučaju neizbjježno morati da rješava da bi mogao pobijediti i u vrijeme proleterske revolucije i poslije osvajanja vlasti od strane proletarijata. U poređenju s tim zaista gigantskim zadacima — kad se pod diktaturom proletarijata bude moralno preodgajati milione seljaka i sitnih posjednika, stotine hiljada namještenika, činovnika, buržoaskih inteligenata, potčinjavati ih sve proleterskoj državi i proleterskom rukovođenju, pobjeđivati u njima buržoaske navike i tradicije — u poređenju s tim gigantskim zadacima prava je dječja igra stvoriti pod vladavinom buržoazije, u buržoaskom parlamentu, stvarno komunističku frakciju prave proleterske partije.

Ako se drugovi »ljevi« i antiparlamentarci ne nauče sada savlađivati čak ni tako malu teškoću, može se sa sigurnošću tvrditi da oni ili neće biti u stanju ostvariti diktaturu proletarijata, neće moći u širokom mjerilu potčiniti sebi i preinačiti buržoaske inteligente i buržoaske institucije, ili će morati *na brzinu dopunjavati svoje znanje*, a takvom brzinom nanijet će ogromnu štetu stvari proletarijata, napraviti će pogrešaka više nego obično, pokazati će slabost i neznanje koje je iznad prosjeka, i tako dalje i tome slično.

Dok buržoazija nije oborenja i zatim dok nije potpuno iščezlo sitno gazdinstvo i sitna robna proizvodnja, dotle će buržoaska atmosfera, vlasničke navike, malograđanske tradicije kvariti proleterski rad kako izvan, tako i unutar radničkog pokreta, ne samo u jednoj sferi djelatnosti, parlamentarnoj, nego neizbjježno u svim oblastima društvene djelatnosti, na svim, bez izuzetka, kulturnim i političkim poprištima. I najdublja je pogreška, koja će nam se kasnije neminovno osvetiti, pokušavati da se uklonimo, da se izmaknemo *jednom* od »neprijatnih« zadataka ili teškoća u jednoj oblasti rada. Treba učiti i naučiti ovlađivati svim oblastima rada i djelatnosti bez izuzetka, pobjeđivati sve teškoće i sve buržoaske navike, tradicije, običaje svuda i na svakom mjestu. Dručiće postavljanje pitanja naprsto nije ozbiljno, naprsto je djetinjarija.

V

U ruskom izdanju ove knjige nisam sasvim pravilno osvijetlio držanje holandske komunističke partije u cjeolini u oblasti međunarodne revolucionarne politike. Stoga se koristim ovom prilikom da objavim niže navedeno pismo naših holandskih drugova o tom pitanju, a zatim da ispravim izraz »holandski tribunaši«, koji sam upotrijebio u ruskom tekstu zamjenivši ga riječima »neki članovi holandske komunističke partije«.

N. Lenjin

PISMO WIJNKOOPA

Moskva, 30. juna 1920.

Dragi druže Lenjine,

Zahvaljujući Vašoj ljubaznosti, mi članovi holandske delegacije na II kongresu Kominterne imali smo mogućnosti da pregledamo Vašu knjigu »Dječja bolest ljevičarstva u komunizmu« prije njenog objavlјivanja u prijevodu na zapadnoevropske jezike. U toj knjizi Vi nekoliko puta podvlačite svoje neodobravanje povodom uloge koju su igrali neki članovi holandske komunističke partije u međunarodnoj politici.

Mi ipak moramo protestirati protiv toga što Vi činite komunističku partiju odgovornom za njihove postupke. To je sasvim netačno. Staviše, to je nepravedno, jer ti članovi holandske komunističke partije vrlo malo ili nimalo ne učestvuju u tekućem radu naše partije; oni pokušavaju također, neposredno ili posredno, provoditi u komunističkoj partiji opozicione parole protiv kojih su holandska partija i svi njeni organi vodili i vode sve do današnjeg dana najenergičniju borbu.

S bratskim pozdravom

(u ime holandske delegacije)

D. I. Wijnkoop

Napisano aprila—maja 1920.

Stampano kao knjiga

u junu 1920.

NAPOMENE

¹ »Socijaldemokrat« (»Социал-Демократ«) — ilegalni list, centralni organ Socijaldemokratske radničke partije Rusije. Izlazio je od februara 1908. do januara 1917; prvi broj je izašao u Rusiji, a ostali u inostranstvu. Od decembra 1911. uredivao ga je V. I. Lenjin. U listu je objavljeno više od osamdeset Lenjinovih članaka i bilježaka.

² »Komunist« (»Коммунист«) — časopis koji je organizirao Lenjin, a izdavala redakcija lista »Socijaldemokrat« zajedno sa G. L. Pjatakovom i E. B. Boschom. U redakciji časopisa bio je i N. I. Buharin. Izašao je svega jedan dvobroj (septembar 1915), u kojem su bila objavljena tri Lenjinova članka: »Krah II Internacionale«, »Pošten glas francuskog socijalista« i »Imperializam i socijalizam u Italiji«.

³ Ima se u vidu brošura »Socijalizam i rat (Odnos RSDRP prema ratu)«. Zamislio ju je Lenjin u vezi s pripremom za prvu Međunarodnu socijalističku konferenciju. U radu na brošuri učestvovao je G. J. Zinovjev, ali ju je uglavnom napisao Lenjin, čija je i opća redakcija cijele brošure. Izašla je uoči Cimervaldske konferencije, održane u septembru 1915, na ruskom i njemačkom jeziku i bila podijeljena učesnicima konferencije. Poslije Cimervaldske konferencije izdana je u Francuskoj na francuskom jeziku.

⁴ Bazelski manifest — manifest o ratu usvojen na izvanrednom međunarodnom socijalističkom kongresu u Baselu, održanom 24—25. novembra 1912. Manifest je upozoravao narode na opasnost svjetskog imperialističkog rata, razotkrivao pljačkaške ciljeve tog rata i pozivao radnike svih zemalja na odlučnu borbu za mir suprotstavivši »kapitalističkom imperializmu moć međunarodne solidarnosti proletarijata«. U Bazelski manifest bila je uključena tačka iz rezolucije Štutgartskog kongresa (1907), koju je formulirao Lenjin, da u slučaju izbijanja imperialističkog rata socijalisti moraju iskoristiti ratom izazvanu ekonomsku i političku krizu u cilju borbe za socijalističku revoluciju.

⁵ Socijalisti-revolucionari (eseri) — sitnoburžoaska stranka u Rusiji. Nastala je krajem 1901 — početkom 1902. ujedinje-

njem različitih narodnjačkih grupa i kružoka. Pogledi esera bili su eklektička mješavina ideja narodnjaštva i revizionizma. Boljševička partija je razobličavala pokušaje esera da se maskiraju kao socijalisti, uporno se borila s eserima za uticaj na seljaštvo, pokazivala štetnost njihove taktike individualnog terora za radnički pokret. U isto vrijeme boljševici su, pod određenim uvjetima, sklapali privremene sporazume s eserima u borbi protiv carizma. U godinama Prvog svjetskog rata većina esera je stajala na pozicijama socijalšovinizma. Poslije pobjede februarske revolucije 1917. u Rusiji eseri su, zajedno s menjišvicima i konstitucionim demokratima (kadetima), bili glavni oslonac kontrarevolucionarne buržoasko-veleposjedničke privremene vlade. Potkraj novembra 1917. lijevo krilo esera formiralo je samostalnu partiju lijevih esera. Nastojeći da sačuvaju svoj utjecaj u seljačkim masama, lijevi eseri su formalno priznali sovjetsku vlast i sporazumjeli se sa boljševicima, ali su ubrzo pošli putem borbe protiv sovjetske vlasti.

⁶ Citat je iz Marxove »Kritike Gotskog programa«.

⁷ Vidi pismo F. Engelsa A. Bebelu, 18—28. III 1875.

⁸ Tu misao izrekao je Engels u »Uvodu« Marxovom »Gradanskom ratu u Francuskoj«.

⁹ Lenjin citira Engelsov članak »O autoritetu«.

¹⁰ Ima se u vidu Predgovor K. Marxa i F. Engelsa nještočkom izdanju »Manifesta komunističke partije« napisan 1872.

¹¹ Vigovci i torijevci — političke stranke u Engleskoj koje su nastale sedamdesetih i osamdesetih godina XVII stoljeća. Stranka vigovaca je izražavala interes financijskih krugova, trgovачke buržoazije i jednog dijela buržoazirane aristokracije. Vigovci su udarili temelje liberalnoj partiji. Stranka torijevaca predstavljala je krupne zemljoposjednike i visoki kler anglikanske crkve, branila tradicije feudalne prošlosti i vodila borbu protiv liberalnih i progresivnih zahtjeva. Kasnije je udarila temelje konzervativnoj partiji. Stranka vigovaca i stranka torijevaca smjenjivale su se na vlasti.

¹² Lenjin ima u vidu proces koji su 1894. organizirali reakcionarni monarhistički krugovi francuskog militarizma protiv oficira francuskog generalštaba Jevrejina A. Dreyfusa, lažno okrivljenog za špijunazu i veleizdaju. Od reakcionarnog militarizma inspiriranu osudu Dreyfusa na doživotni zatvor iskoristili su reakcionarni krugovi Francuske za raspirivanje antisemitizma i za napad na republikanski režim i demokratske slobode. Godine 1899, pod pritiskom javnog

mnjenja, Dreyfus je bio pomilovan, a 1906. presudom kasanionog suda proglašen nevinim i vraćen u armiju.

¹³ Ima se u vidu ugušenje irskog ustanka 1916. koji je imao za cilj oslobođenje Irske od engleske vladavine.

¹⁴ Šajlok, lice iz Shakespeareove komedije »Mletački trgovac«.

¹⁵ Vidi Marxov članak »Politički indiferentizam«.

¹⁶ Vidi Engelsov članak »O autoritetu«.

¹⁷ Vidi Engelsovo pismo Bebelu, 18—28. III 1875.

¹⁸ Augijeve štale — prema grčkoj mitologiji prostrane konjušnice kralja Elide Augija koje nisu bile čišćene mnogo godina, a heroj Heraklo ih je očistio za jedan dan. Izraz »Augijeve štale« je sinonim za gomilanje svakojakog smeća i prljavštine, ili za krajnji nemar i nered u poslovima.

¹⁹ Izbori za Ustavotvornu skupštinu održani su, poslije pobjede Oktobarske socijalističke revolucije, o određenom roku — 12 (25) novembra 1917. Vršeni su na temelju izbornih lista sastavljenih prije Oktobarske revolucije, po uredbi o izborima koju je donijela Privremena vlada i u situaciji kad znatan dio naroda još nije mogao shvatiti smisao socijalističke revolucije. Time su se koristili desni eseri, koji su uspjeli da u gubernijama i oblastima udaljenim od prijestonice i industrijskih centara skupe većinu glasova. Ustavotvorna skupština sastala se u Petrogradu 5 (18) januara 1918, ali s obzirom na to da je njena kontrarevolucionarna većina odbacila »Deklaraciju prava radnog i eksploriranog naroda«, koju joj je predložio Sveruski centralni izvršni komitet (VCIK), i odbila da potvrdi dekrete II kongresa sovjeta o miru, o zemlji, o prelasku vlasti k sovjetima, bila je rasputena dekretom VCIK-a od 6 (19) januara.

²⁰ Lenjin ima u vidu »Uvod« F. Engelsa Marxovu »Gradsanskom ratu u Francuskoj«.

²¹ Ima se u vidu brošura »Političke partije u Rusiji i zadaći proletarijata«. Brošura je bila štampana na engleskom jeziku u listu »The Evening Post« 15. januara 1918. i u časopisu lijevog krila Socijalističke partije Amerike »The Class Struggle« br. 4 za novembar-decembar 1917.

²² Lenjin ima u vidu rezoluciju o reviziji partijskog programa, usvojenu na VII (Aprilskoj) sveruskoj konferenciji RSDRP (b). Tekst rezolucije napisao je Lenjin.

²³ Kadeti (konstituciono-demokratska stranka) — vodeća stranka liberalnomonarhijske buržoazije u Rusiji, stvorena u oktobru 1905. Poslije pobjede Oktobarske revolucije 1917. kadeti su istupali kao nepomirljivi neprijatelji sovjetske vlasti, učestvovali su u svim oružanim kontrarevolucionarnim akcijama i u vojnim pohodima intervenata.

²⁴ Sverusko demokratsko savjetovanje sazvao je septembra 1917. u Petrogradu menjševičko-eserski Centralni izvršni komitet sovjeta radi rješavanja pitanja vlasti. No stvarni cilj koji su sebi postavili njegovi organizatori bilo je odvlačenje pažnje narodnih masa od narastajuće revolucije. Na savjetovanju je bilo više od 1500 ljudi. Vode menjševika i esera poduzeli su sve mjere da na savjetovanju oslabi predstavništvo sovjeta radničkih i seljačkih deputata, a povećaju broj delegata raznih sitnoburžoaskih i buržoaskih organizacija te tako sebi osiguraju većinu na savjetovanju. Demokratsko savjetovanje donijelo je odluku o organiziranju Pretparlamenta (Privremenog vijeća Republike).

²⁵ Petruška — lice iz Gogoljevih »Mrtvih duša«.

²⁶ Riječ je o kontrarevolucionarnoj oružanoj pobuni čehoslovačkog vojnog korpusa, koju su organizirali imperijalisti Antante uz aktivno učešće menjševika i esera. Operirajući u tjesnom kontaktu sa bjelogardijcima i kulacima, taj korpus je zauzeo znatan dio Urala, Povolja i Sibira te svuda uspostavlja vlast buržoazije.

²⁷ Lenin ima u vidu svoj članak »Naredni zadaci sovjetske vlasti«, objavljen 28. aprila 1918. u »Pravdi«.

²⁸ Juduška Golovljov — lice iz romana M. N. Saltykova-Ščedrina »Gospoda Golovljovi«. U liku Juduške pisac je izrazio duhovno raspadanje klase plemića-posjednika, parazitizam, gramžljivost, bigotnost, bezgranično licemjerstvo i izdajstvo.

²⁹ U rezoluciji koju je 14. VI 1918. usvojio Sveruski centralni izvršni komitet (VCIK) isticalo se da menjševici i desni eseri vode borbu protiv sovjetske republike svim sredstvima, sve do oružanog ustanka; stoga je u sovjetima — rečeno je u rezoluciji — prisutnost stranaka »koje nastoje diskreditirati i srušiti vlast sovjeta apsolutno nedopustiva«. Rezolucija je bila usvojena ogromnom većinom glasova. Menjševici i desni eseri bili su isključeni iz svih mjesnih sovjeta, a njihovi štampani organi zabranjeni.

³⁰ Liberdani — ironičan nadimak menjševičkih voda Libera, Dana i njihovih pristalica nakon što se pojavio feljton Demjana Bjednoga pod naslovom »Liberdan«.

³¹ Aktivistima su nazivali grupu menjševika koji su od prvih dana Oktobarske socijalističke revolucije počeli primjenjivati metode oružane borbe protiv sovjetske vlasti i boljiševičke partije.

³² Lenjin ima u vidu govor A. Bebela održan 20. IX 1910. na Magdeburškom kongresu Socijaldemokratske partije Njemačke.

³³ Ima se u vidu uvodnik »Diktatura ili demokracija?« štampan u listu »Vorwärts«, centralnom organu Njemačke socijaldemokratske partije, br. 290 od 21. X 1918.

³⁴ Lenjin ima u vidu govor G. V. Plehanova na II kongresu RSDRP, prilikom diskusije o programu partije, održan 30. VII (12. VIII) 1903. Na ove Plehanovljeve riječi Lenjin se češće pozivao u svojim radovima.

³⁵ Cimervaldska lijeva grupa bila je osnovana inicijativom V. I. Lenjina na Međunarodnoj socijalističkoj konferenciji u Zimmerwaldu, u septembru 1915. Vodila je borbu protiv centrističke većine konferencije. Imala je rukovodeći organ, biro (Lenjin, Zinovjev i Radek), i izdavala na njemačkom jeziku časopis »Vorbote« (»Preteča«), u kojem je štampan niz Lenjinovih članaka. Vidi i napomenu 50.

³⁶ Lenjin citira »Uvod« F. Engelsa Marxovu »Gradanskog rata u Francuskoj.«

³⁷ Spartakovci — članovi revolucionarne organizacije ljevih njemačkih socijaldemokrata. Grupu »Spartak« formirali su na početku svjetskog imperijalističkog rata K. Liebknecht, R. Luxemburg, F. Mehring, K. Zetkin, J. Marchlewski, L. Jogiches (Tyszka) i W. Pieck. Spartakovci su vodili revolucionarnu propagandu u masama, organizirali masovne protivratne akcije, rukovodili štrajkovima, raskrinkavali imperialistički karakter svjetskog rata i izdaju oportunističkih voda socijaldemokracije. U aprilu 1917. ušli su u centrističku Nezavisnu socijaldemokratsku partiju Njemačke, sačuvavši u njoj svoju organizacionu samostalnost. U novembru 1918, u toku revolucije u Njemačkoj, formirali su »Savez Spartaka« i, objavivši 14. XII 1918. svoj program, prekinuli su sa »nezavišnjacima«. Na osnivačkom kongresu 30. XII 1918. do 1. I 1919. spartakovci su stvorili Komunističku partiju Njemačke.

³⁸ Ima se u vidu članak K. Kautskog »Pokretačke snage i perspektive ruske revolucije.«

³⁹ Vidi članak K. Marxa »Buržoazija i kontrarevolucija«, štampan u listu »Neue Rheinische Zeitung« br. 165, 169, 170 i 183 od 10, 15, 16. i 31. XII 1848.

⁴⁰ Do izdvajanja iz partije lijevih esera dviju novih partija — »narodnjaka-komunista« i »revolucionarnih komunista« — došlo je poslije provokacijskog ubistva njemačkog poslanika Mirbacha i bune lijevih esera 6—7. jula 1918.

⁴¹ Izdaja komandanta sovjetskih trupa na Istočnom frontu M. A. Muravjova bila je tijesno povezana s bunom lijevih esera u julu 1918. Muraviov je, stigavši 10. jula u Simbirsk, izjavio da ne priznaje Brestlitovski mir i da objavljuje rat Njemačkoj. Radiogramom je pozvao bjelogardiće od Samare do Vladivostoka da počnu ofanzivu na Moskvu. Sovjetska vlada morala je poduzeti izvanredne mjere za likvidaciju Muravjovljeve avanture.

⁴² Pod *julskom krizom* Lenjin ima u vidu kulačke kontrarevolucionarne pobune u centralnim gubernijama Rusije, u Povolžju, na Uralu i u Sibiru u ljeto 1918. Organizirali su ih menjševici i eseri uz pomoć inostranih intervenata.

⁴³ *Blankizam* — struja u francuskom socijalističkom pokretu koju je vodio istaknuti revolucionar, predstavnik francuskog utopijskog komunizma, Louis Auguste Blanqui (1805—1881). Zamjenjujući djelatnost revolucionarne partije akcijom šaćice zavjerenika, blankisti nisu vodili računa o revolucionarnoj situaciji, neophodnoj za pobjedu ustanka, i zanemarivali su vezu s masama.

⁴⁴ Riječ je o eserovskom nacrtu zakona koji je ministar poljoprivrede S.L. Maslov podnio Privremenoj vladi nekoliko dana prije Oktobarske revolucije. Nacrt zakona je predviđao da se pri agrarnim komitetima stvari poseban arendni (zakupni) fond kojem bi se predavala državna i manastirska zemlja. Veleposjedničko vlasništvo na zemlju bi se sačuvalo. Veleposjednici bi predavali privremenom arendnom fondu samo one zemlje koje su ranije davali pod zakup, pri čemu bi zakupninu za »arendirane zemlje« dobivali veleposjednici, a plaćali seljaci. Privremena vlada je hapsila članove agrarnih komiteta kao odgovor na seljačke ustanke i seljačko zaposjedanje veleposjedničke zemlje.

⁴⁵ Karl Marx, »Teorije o višku vrijednosti«, Drugi dio.

⁴⁶ »The Socialist Review« (»Socijalistički pregled«) — mještečni časopis, organ reformističke Nezavisne radničke partije Engleske; izlazio je u Londonu od 1908. do 1934.

⁴⁷ *Fabijanci* — članovi Fabijanskog društva, engleske reformističke organizacije osnovane 1884. Svoje ime društvo je dobilo po imenu Fabija Maksima, rimskog vojskovođe iz III stoljeća prije n. e., prozvanog »Cunctator« (»Oklijevalac«) zbog njegove taktike iščekivanja, izbjegavanja odlučnih borbi u ratu s Hanibalom. Članovi fabijanskog društva bili su pre-

težno predstavnici građanske inteligencije, učenjaci, pisci, političari (S. i B. Webb, R. MacDonald, B. Shaw i dr.); oni su negirali potrebu klasne borbe proletarijata i socijalističke revolucije, tvrdili su da je prijelaz od kapitalizma k socijalizmu moguć samo putem sitnih reformi, postepenih preobražaja društva. God. 1900. Fabijansko društvo ušlo je u Laburističku partiju.

⁴⁸ Nezavišnjaci, članovi Nezavisne radničke partije Engleske (Independent Labour Party) Vidi napomenu 56.

⁴⁹ Imaju se u vidu riječi K. Marxa u pismu L. Kugelmannu od 12. aprila 1871. i u govoru o Haškom kongresu na mitingu u Amsterdamu 8. IX 1872. Vidi i predgovor F. Engelsa engleskom izdanju prvog toma Marxova »Kapitala«.

⁵⁰ Cimervalisti — učesnici organizacije stvorene na prvoj Međunarodnoj konferenciji u Zimmerwaldu 5—8. IX 1915. Konferenciji je prisustvovalo 38 delegata partija i organizacija iz 11 evropskih zemalja. Centralni komitet RSDRP su na konferenciji predstavljali Lenjin i Zinovjev, a menjševički Organizacioni komitet RSDRP Akselrod i Martov. Kao rukovodeći organ konferencija je izabrala Internacionalu socijalističku komisiju. Unutar organizacije vodila se borba između Cimervaldske ljevice (8 delegata), na čelu s boljševicima, i kautskijanske centrističke većine (tzv. Cimervaldske desnice). Centristi su se zalagali za izmirenje sa socijalšovinistima i ponovo uspostavljanje II Internationale. Cimervaldska ljevica zahtijevala je potpuno kidanje sa socijalšovinistima, revolucionarnu borbu protiv imperijalističkog rata i osnivanje nove, revolucionarne Internationale. Poslije Kintalske (Kienthal) konferencije (1916), Cimervaldska desnica prešla je na pozicije otvorenog socijalšovinizma. U vezi s tim Lenjin je pozvao pristalice Cimervaldske ljevice da prekinu s većinom Cimervaldske organizacije i poduzmu praktične mjere za stvaranje III, Komunističke Internacionale.

⁵¹ Brošuru »Weltrevolution« (»Svjetska revolucija«) napisao je Otto Bauer.

⁵² »Iskra« (stara) — prvi općeruski marksistički list. Osnovan od V. I. Lenjina, izlazio je ilegalno od 1900. i odigrao odlučujuću ulogu u stvaranju revolucionarne marksističke partije u Rusiji. Poslije II kongresa SDRPR (juli—august 1903) »Iskru« su, uz pomoć G. V. Plehanova, preuzeli menjševici i od 52. broja učinili svojim organom.

⁵³ Riječ je o menjševicima, koji su u Socijaldemokratskoj radničkoj partiji Rusije predstavljali desno, oportunističko

krilo socijaldemokracije, i o partiji socijalista-revolucionara (eseri).

⁵⁴ Riječ je o boljševicima-poslanicima u IV Državnoj dumi (Badajev, Muranov, Petrovski, Samojlov i Šagov). Na sjednici Dume 26. VII (8. VIII) 1914. boljševička frakcija je odlučno protestirala protiv ulaska carske Rusije u imperijalistički rat. Ona je odbila da glasa za ratne kredite i povela revolucionarnu propagandu u masama. U novembru 1914. poslanici-boljševici su bili uhapšeni, a u februaru 1915. predani sudu i doživotno deportirani u Turuhanski kraj u istočnom Sibiru.

⁵⁵ *Longetizam* — centristička struja u Francuskoj socijalističkoj partiji, sa Jeanom Longuetom kao svojim glavnim predstavnikom. Za vrijeme Prvog svjetskog rata 1914—18. longetisti su odbacivali revolucionarnu borbu i stajali na pozicijama »obrane domovine« u imperijalističkom ratu. Godine 1920. su se, zajedno s otvorenim reformistima, otcijepili od partije i pristupili tzv. II 1/2 Internacionali.

⁵⁶ *Nezavisna radnička partija Engleske* (Independent Labour Party — I. L. P.) — reformistička organizacija koju su 1893. osnovali lideri »novih tredjuniona«. Vodili su je James Keir-Hardie i Ramsay MacDonald. Glavnu pažnju posvećivala je parlamentarnom obliku borbe i parlamentarnim pogodbama s liberalnom partijom.

⁵⁷ *Ministerijalizam* (ili »mileranizam«) — oportunistička taktika učešća socijalistâ u reakcionarnim buržoaskim vladama. Termin je nastao u vezi s ulaskom francuskog socijalista Milleranda u vladu Waldeck-Rousseau godine 1899.

⁵⁸ *Nezavisna socijaldemokratska partija Njemačke* — centristička partija stvorena u aprilu 1917. na osnivačkom kongresu u gradu Gothe. Osnovni dio partije sačinjavala je kautskijanska organizacija »Radna zajednica« (»Arbeitsgemeinschaft«). U oktobru 1920. na kongresu u Halleu došlo je među »nezavišnjacima« do rascjepa. Znatan dio partije se u decembru 1920. ujedinio sa Komunističkom partijom Njemačke. Desni elementi su formirali posebnu partiju i uzeli staro ime: Nezavisna socijaldemokratska radnička partija Njemačke. Ova je postojala do 1922.

⁵⁹ Očigledno je riječ o Lenjinovu članku »Što ne treba oponašati u njemačkom radničkom pokretu«, objavljenom u aprilu 1914. u časopisu »Prosveštenije«.

⁶⁰ Riječ je o Engelsovom pismu A. Bebelu, 18—28. III 1875.

⁶¹ Riječ je o tzv. odzovistima i ultimatistima. Odzovisti su zahtijevali da se socijaldemokratski poslanici opozovu iz

Državne dume i da se prekine sa radom u legalnim organizacijama — sindikatima, kooperativima i dr. Voda odzovista A. Bogdanov bio je isključen iz boljevičkih redova. Varijanta odzovizma bio je ultimativam. Ultimatisti su predlagali da se socijaldemokratskoj frakciji u Dumi stavi ultimatum i, u slučaju neispunjena ultimatura, da se socijaldemokratski poslanici opozovu iz Dume.

⁶² 6. (19) VIII 1905. objavljen je carski manifest — zakon o konstituiranju Državne dume — i zakon o izborima u Dumu. Duma je dobila ime buluginska, po imenu ministra unutrašnjih poslova A. G. Bulygina, kome je car povjerio izradu nacrta zakona o Dumi. Po tom zakonu Duma nije imala prava donositi zakone, već je mogla samo raspravljati o nekim pitanjima kao carev savjetodavni organ. Bolješevici su pozvali radnike i seljake na aktivni bojkot buluginske Dume. Kampanju bojkota buluginske Dume iskoristili su za mobilizaciju svih revolucionarnih snaga, organiziranje masovnih političkih štrajkova i pripremu oružanog ustanka. Izbori za bulinsku Dumu nisu uopće bili održani.

⁶³ Ima se u vidu sveruski oktobarski politički štrajk 1905. koji se odvijao pod parolom svrgavanja samodržavlja, aktivnog bojkota buluginske Dume, sazivanja ustavotvorne skupštine i uspostavljanja demokratske republike. Pokazao je veliku snagu radničkog pokreta, dao impuls razvijanju revolucionarne borbe na selu, u vojsci i mornarici, priveo je proletariat Rusije decembarskom oružanom ustanku.

⁶⁴ »Laburisti« — članovi Radničke partije Engleske (Labour Party), osnovane 1900. godine kao zajedničke organizacije tredjuniona i socijalističkih političkih grupacija radi biranja radničkih predstavnika u parlament (»Komitet radničkog predstavništva«). Radnička po sastavu, Labour Party je po svojoj ideologiji i taktici bila oportunistička. Za vrijeme prvog svjetskog rata (1914—1918) vode laburističke partije (A. Henderson i dr.), stojeći na socijalšovinističkim pozicijama, ušli su u vladu. Uz njihovu aktivnu podršku bio je u Engleskoj usvojen niz zakona usmjerenih protiv radnika (o militarizaciji zemlje itd.).

⁶⁵ »Principijelna opozicija« — grupa njemačkih »lijevih« komunista koji su propagirali anarhosindikalističke poglede. Na II kongresu Komunističke partije Njemačke, održanom u oktobru 1919. u Heidelbergu, bila je isključena iz partije. U aprilu 1920. formirala je Komunističku radničku partiju Njemačke.

⁶⁶ »Komunističke radničke novine« (»Kommunistische Arbeiter Zeitung«) — organ anarhosindikalističke grupe njemačkih »lijevih« komunista; izlazile su u Hamburgu od 1919.

do 1927. Karl Erler, koga spominje Lenjin, literarni je pseudonim G. Laufenberga.

⁶⁷ Izraz »Herkulovi stupovi«, »doći do Herkulovih stupova«, znači doći do krajnje granice, do preuveličavanja. Herkulove stupove, prema starogrčkoj mitologiji, postavio je Herkul (Heraklo), a označavali su u predstavi starih Grka kraj svijeta, mjesto od kojeg više ne vodi nikakav put.

⁶⁸ Riječ je o »Savezu borbe za oslobođenje radničke klase« koji je ujedinjavao oko 20 marksističkih kružaka Petrograda. Na čelu »Saveza borbe« (osnovao ga je Lenjin u jesen 1895) nalazila se relativno brojna Centralna grupa, a neposredno rukovođenje njime bilo je koncentrirano u rukama svega petoro članova te grupe. Organizacija je bila podijeljena na rajonske grupe; rajonske grupe povezivali su s tvornicama pojedini napredni radnici. Petrogradski »Savez borbe za oslobođenje radničke klase« bio je, po Lenjinovim riječima, zametak revolucionarne partije koja se oslanja na radnički pokret i koja rukovodi klasnom borbom proletarijata.

⁶⁹ Broj članova boljševičke partije poslije Februarske buržoaskodemokratske revolucije 1917. pa do 1919. godine zaključno mijenjao se ovako: u vrijeme VII (Aprilske) sveruške konferencije RSDRP (b) 1917. iznosio je 80.000; u vrijeme VI kongresa partije (juli-august 1917) oko 240.000; u vrijeme VII kongresa RKP (b) (mart 1919) 313.766.

⁷⁰ Riječ je o »partijskoj nedjelji« koja se provodila na osnovu odluke VIII kongresa RKP (b) o povećanju broja članova partije. Za vrijeme »partijske nedjelje« je samo u 38 gubernija evropskog dijela RSFSR u partiju stupilo preko 200.000 ljudi, od kojih su više od polovine bili radnici. Na frontovima je bilo primljeno u partiju oko 25% ukupnog ličnog sastava vojske i mornarice.

⁷¹ »Komunistička Internacionala« — časopis, organ Izvršnog komiteta Komunističke Internacionale; izlazio je na ruskom, njemačkom, francuskom, engleskom, španjolskom i kineskom jeziku. Prvi broj je izašao 1. maja 1919. U časopisu su se štampali teoretski članci i dokumenti Kominterne.

⁷² Riječ je o pismu F. Engelsa K. Marxu od 7. X 1858.

⁷³ »Folkets Dagblad Politiken« (»Dnevni narodni politički list«) — novine Lijeve socijaldemokratske partije Švedske; izlazile su u Stockholmu od aprila 1916, najprije svakog drugog, zatim svakog dana (do novembra 1917. zvale su se »Politiken«).

⁷⁴ *Industrijski radnici svijeta* (Industrial Workers of the World — I.W.W.) — sindikalna organizacija radnika SAD, osnovana 1905. Ujedinjavala je uglavnom nekvalificirane i loše plaćene radnike raznih struka. U njenom stvaranju aktivno su učestvovali vođe američkog radničkog pokreta D. De Leon, J. Debs i W. Haywood. (Organizacije I. W. W. stvarane su i u Kanadi, Australiji, Engleskoj, Latinskoj Americi, Južnoj Africi). S njenim učešćem je u godinama Prvog svjetskog rata izведен niz protivratnih masovnih akcija američke radničke klase. U djelatnosti organizacije ispoljavale su se anarhosindikalističke crte: nije priznavala političku borbu proletarijata, negirala je rukovodeću ulogu partije, odbijala da radi među članovima sindikata koji su pripadali Američkoj federaciji rada (A. F. L.) i dr. Uslijed oportunističke politike rukovodstva, I. W. W. su se pretvorili u sektašku organizaciju koja je izgubila utjecaj u radničkom pokretu.

⁷⁵ »Sovjet« (»Il Soviet«) — list Talijanske socijalističke partije; izlazio je u Napulju od 1918. do 1920. od 1920. kao organ frakcije komunista-astensionista Talijanske socijalističke partije.

⁷⁶ »Komunizam« (»Comunismo«) — polumjesečni časopis Talijanske socijalističke partije; izlazio je u Miljanu od 1919. do 1922. Uredivao ga je G. Serrati.

⁷⁷ *Talijanska socijalistička partija* osnovana je 1892. Od samog osnivanja u njenom krilu vodila se oštra idejna borba između dvaju pravaca — oportunističkog i revolucionarnog. Poslije Oktobarske socijalističke revolucije u Rusiji ojačalo je u Talijanskoj socijalističkoj partiji lijevo krilo. XVI kongres partije, održan 5—8. X 1919. u Bologni, donio je odluku o priključenju III Internacionali. Predstavnici Talijanske socijalističke partije učestvovali su u radu II kongresa Kominterne. Vođa delegacije G. Serrati, koji je zauzimao centrističku poziciju, istupio je poslije kongresa protiv raskida sa reformistima. U januaru 1921. na XVII kongresu partije u Livornu, centristi su, imajući većinu na kongresu, odbili da raskinu sa reformistima i da u cijelosti usvoje Uvjete za priimanje u Kominternu. Ljevi delegati su 21. I 1921. napustili kongres i osnovali Komunističku partiju Italije.

⁷⁸ »Der Volksstaat« (»Narodna država«) — centralni organ njemačke socijaldemokracije (partije ajzenahovaca); izlazio je u Leipzigu 1869—1876, a uredivao ga je W. Liebknecht. U listu su saradivali K. Marx i F. Engels.

⁷⁹ Ima se u vidu ono mjesto iz Engelsova pisma F. A. Sorreju, od 29. XI 1886, gdje Engels, kritikujući sektaški karakter djelatnosti njemačkih socijaldemokrata koji su živjeli u emi-

graciji u Americi, kaže da je teorija za njih »dogma, a ne rukovodstvo za akciju«.

⁸⁰ Recenzirajući knjigu američkog ekonomista H. Ch. Carreya, »Političko-ekonomski pisma predsjedniku Sjedinjenih Američkih Država«, Černiševski je pisao: »Historijski put nije trotoar Nevskog prospekta; on sav vodi preko polja čas prašnjavog čas blatnjavog, čas preko močvare, čas preko neprohodne šume. Tko se plaši da se napuni prašine i da isprlja čizme, neka se ne laća javne djelatnosti.«

⁸¹ Imaju se u vidu pregovori koje je vodila redakcija »Iskre« sa P. B. Struveom o zajedničkom izdavanju izvan Rusije ilegalnog organa pod naslovom »Savremeni pregled« (»Sovremennoe Obozrenie«). Do njegova izdavanja nije došlo. Daljnji pregovori predstavnika »Iskre« sa Struveom završili su se potpunim raskidom.

⁸² Imaju se u vidu međunarodne socijalističke konferencije u Zimmerwaldu i Kienthalu (Švicarska). Cimervaldska ili *Prva međunarodna socijalistička konferencija* održana je 5—8. IX 1915. Kintalska ili *Druga međunarodna socijalistička konferencija* održana je u Kienthalu, selu blizu Berna, 24—30. IV 1916. Cimervaldska i Kintalska konferencija doprinijele su ujedinjavanju lijevih elemenata zapadnoevropske socijaldemokracije na ideološkoj osnovi marksizma.

⁸³ »Narodnjaci-komunisti«, osudivši antisovjetsku djelatnost lijevih esera, formirali su na konferenciji održanoj u septembru 1918. svoju partiju. Odobravali su kurs boljševičke partije ka savezu sa srednjim seljaštvom i učestvovali u sovjetskim organima. 6. XI 1918. izvanredni kongres te partije donio je odluku o raspuštanju partije i fuzioniranju sa RKP (b). »Partija revolucionarnog komunizma« organizaciono se oformila krajem septembra 1918. Kao mala grupa postojala je do 1920, kad je na svom II kongresu donijela odluku o ulanju RKP (b).

⁸⁴ *Britanska socijalistička partija* (British Socialist Party-B.S.P.) osnovana je 1911. u Manchesteru ujedinjenjem Socijaldemokratske partije s drugim socijalističkim grupama. Vodila je agitaciju u duhu marksističkih ideja i nije bila oportunistička. Godine 1919. ogromna većina njenih organizacija (98:4) izjasnila se za pristupanje Komunističkoj Internacionali. Zajedno sa Grupom komunističkog jedinstva, B.S.P. je igrala glavnu ulogu u stvaranju Komunističke partije Velike Britanije. Na kongresu ujedinjenja, 1920, gotovo sve mjesne organizacije B.S.P. ušle su u Komunističku partiju.

Socijalistička radnička partija (Socialist Labour Party) — marksistička organizacija. Osnovala ju je 1903. godine grupa lijevih socijaldemokrata, uglavnom Škotljana, koja se ot-

cijepila od Socijaldemokratske federacije. Južnovelsko socijalističko društvo (South Wales Socialist Society) — mala socijalistička grupa koja se sastojala uglavnom od velških rudara. Radnička socijalistička federacija (Workers' Socialist Federation) — malobrojna organizacija koja je nastala u maju 1918. od Društva za zaštitu izbornih prava žena; sastojala se uglavnom od žena.

Prilikom formiranja Komunističke partije Velike Britanije (osnivački kongres održan je 31. VII — 1. VIII 1920), koja je uključila u svoj program tačke o učešću partije na parlamentarnim izborima i ulasku u Radničku partiju (Labour Party), spomenute organizacije nisu pristupile Komunističkoj partijski. U januaru 1921, Južnovelsko socijalističko društvo i Radnička socijalistička federacija, koja je u to vrijeme uzela naziv »Komunistička partija (Britanska sekcija III Internacionale)«, ujedinili su se sa Komunističkom partijom Velike Britanije. Vodstvo Socijalističke radničke partije nije pristalo na ujedinjenje.

⁶⁵ »Drednot radnika« (»Workers' Dreadnought«) — izlazio je u Londonu od marta 1914. do juna 1924. (do jula 1917. kao »Woman's Dreadnought«). Poslije stvaranja Radničke socijalističke federacije 1918. godine postao je njen organ.

⁶⁶ »Manchester Guardian« (»Čuvar Manchestera«) — buržoaskoliberalni list, jedan od najutjecajnijih listova u Engleskoj. Osnovan 1821.

⁶⁷ Ima se u vidu neuspjeli kontrarevolucionarni prevrat u Njemačkoj, takozvani »Kappov puč«. Njegovi organizatori bili su monarhisti: veleposjednik W. Kapp i generali Ludendorff, Seckt i Lüttwitz. Cilj pučista bio je zbacivanje socijaldemokratske vlade, likvidacija tekovina novembarske revolucije 1918. i otvorena vojna diktatura. 13. marta 1920. pobunjeni generali su bez otpora zauzeli Berlin i formirali svoju vladu na čelu sa Kappom. Njemački radnici odgovorili su na puč generalnim štrajkom, pa je Kappova vlada pala već 17. marta. Na vlast su ponovo došli socijaldemokrati.

⁶⁸ »Crvena zastava« (»Die Rote Fahne«) — list koji su osnovali K. Liebknecht i R. Luxemburg kao centralni organ »Saveza Spartaka«; kasnije centralni organ Komunističke partije Njemačke. Izlazila u Berlinu od 9. XI 1918. do uspostavljanja hitlerovske fašističke diktature u Njemačkoj 1933. Poslije toga izlazila najprije ilegalno, zatim 1935—36. u Pragu, od oktobra 1936. do jeseni 1939. u Bruxellesu.

⁶⁹ »Die Rote Fahne« (»Crvena zastava«) — centralni organ Komunističke partije Austrije. Izlazila u Beču od novembra 1918. pod ovim naslovom do jula 1919.

⁸⁰ »Die Freiheit« (»Sloboda«) — dnevnik, organ Nezavisne socijaldemokratske partije Njemačke. Izlazila u Berlinu od novembra 1918. do oktobra 1922.

⁸¹ »Sovjetski pravozastupnici« — kolegiji pravozastupnika bili su osnovani u februaru 1918. pri sovjetima radničkih vojničkih, seljačkih i kozačkih deputata. Ukinuti su u oktobru 1920.

REGISTAR IMENA

Adler, Friedrich (1879—1860) — jedan od vođa austrijske socijaldemokracije i teoretičara austromarksizma. Bio među organizatorima centrističke II $\frac{1}{2}$ Internacionale (1921—23), zatim jedan od vođa Socijalističke radničke Internacionale.

Akselrod (Axelrod), Pavel Borisović (1850—1928) — ruski socijaldemokrat, 1883. učestvovao u osnivanju grupe »Oslobodenje rada«, od 1900. bio član redakcije »Iskre«, poslije II kongresa RSDRP jedan od vođa menjševika. U godinama Prvog svjetskog rata svoj socijalšovinizam prikrivao centrističkim frazama, nakon Februarske revolucije 1917. član Izvršnog komiteta Petrogradskog sovjeta, podržavao Privremenu vladu. Prema Oktobarskoj revoluciji odnosio se neprijateljski, u emigraciji propagirao intervenciju protiv Sovjetske Rusije.

Aksentjev, Nikolaj Dimitrijević (1878—1943) — jedan od vođa partije socijalista-revolucionara, član njenog CK. Poslije Februarske revolucije 1917. predsjednik Izvršnog komiteta Sveruskog sovjeta seljačkih deputata, ministar unutrašnjih poslova u koalicionoj vradi A. Kerenskoga, zatim predsjednik »Privremenog vijeća Ruske republike« (Pretparlamenta). God. 1918. predsjednik tzv. »Ufimske direktorije«, emigrant.

Asquith, Herbert Henry (1852—1928) — engleski političar, jedan od vođa liberalne stranke. Više puta ministar, 1908—16. ministar predsjednik. Poslije Prvog svjetskog rata predvodio grupu liberala koja se protivila koaliciji s konzervativcima.

Austerlitz, Friedrich (1862—1931) — jedan od vođa Austrijske socijaldemokratske partije, glavni urednik njenog centralnog organa »Arbeiterzeitung« (»Radničke novine«), poslanik Beča u parlamentu, za vrijeme Prvog svjetskog rata socijalšovinist.

Babuškin, Ivan Vasiljević (1873—1906) — ruski radnik, član petrogradskog »Saveza borbe za oslobođenje radničke klase« (1895) i najbliži pomagač Lenjinov. Više puta hapšen, bio u progonstvu i sjedio po zatvorima. Za vrijeme ruske revolucije 1905—06. član Irkutskog i Čitinskog komiteta

- RSDPP**; prilikom transporta oružja pao u ruke jednog kaznenog odreda i bio strijeljan bez suda i istrage.
- Bauer, Otto** (1882—1938) — jedan od vođa austrijske socijal-demokracije i II Internacionale, ideolog »austromarksizma«; 1918—19. ministar vanjskih poslova Austrijske republike; 1919, 1927. i 1934. gušio revolucionarne akcije austrijske radničke klase.
- Bebel, August** (1840—1913) — jedan od istaknutih vođa njemačke socijaldemokracije i međunarodnog radničkog pokreta. Bio član I Internacionale, 1869. osnovao, zajedno sa W. Liebknechtom, njemačku Socijaldemokratsku radničku partiju (ajzenahovci), više puta biran u Rajhstag; istupao protiv reformizma i revizionizma u redovima njemačke socijaldemokracije.
- Bernstein, Eduard** (1850—1932) — njemački socijaldemokrat, teoretičar revizionizma i reformizma. God. 1881—89. bio urednik lista »Sozialdemokrat«, centralnog organa socijaldemokratske partije Njemačke, 1896—98. objavio u časopisu »Die Neue Zeit« (»Novo vrijeme«) seriju članaka »Problemi socijalizma«, u kojima je otvoreno istupio s revizijom filozofskih, ekonomskih, i političkih osnova revolucionarnog marksizma. U godinama Prvog svjetskog rata centrist, poslije rata podržava imperijalističku politiku njemačke buržoazije.
- Bismarck, Otto, von** (1815—1898) — njemački političar i diplomat, predstavnik interesa pruskih junkera, pruski ministar-predsjednik 1862—72. i 1873—90. i kancelar Rajha 1871—90; izvršio je ujedinjenje Njemačke odozgo, antidemokratskim putem, pomoću dinastičkih ratova; unutrašnjepolitičkim mjerama osigurao je savez junkera sa krupnom buržoazijom i radio na jačanju prusko-njemačkog militarizma; proveo je 1878. kroz parlament izuzetni zakon protiv socijalista, koji se održao na snazi do 1890.
- Blanc, Louis** (1811—1882) — francuski sitnoburžoaski socijalist, novinar i historičar; 1848. bio član privremene vlade, stajao na pozicijama klasnog izmirenja i paktiranja s buržoazijom. Izabran 1871. u Nacionalnu skupštinu, nalazio se u redovima prativnika Pariske komune.
- Bordiga, Amadeo** (r. 1889) — talijanski političar, od 1910. član Talijanske socijalističke partije, u kojoj je predvodio jednu struju blisku anarhizmu. Od 1919. istupao s programom bojkota buržoaskih parlamenata, 1921. učestvovao u osnivanju Talijanske komunističke partije, do 1926. bio u njenom rukovodstvu. Kasnije propagirao trockistička shvaćanja, 1930. bio isključen iz KP, 1944. osnovao partiju komunista-internacionalista.
- Brentano, Lujo** (1844—1931), njemački ekonomist od 1896. profesor političke ekonomije na univerzitetu u Münchenu; jedan od glavnih predstavnika »kateder-socijalizma«.
- Buharin, Nikolaj Ivanović** (1888—1938) — ruski publicist i ekonomist, član RSDRP od 1906, od 1911. živio u emigraciji.

ciji, 1915. saradivao u ruskom časopisu »Komunist«, u nekim teoretskim pitanjima razilazio se s Lenjinom. Poslije Oktobarske socijalističke revolucije 1917. bio član Politbiroa CK, urednik »Pravde«, član Izvršnog komiteta Kominterne. God. 1918, prilikom sklapanja Brestlitovskog mira, predvodio grupu »lijevih komunista«, 1928. bio vođa tzv. desne opozicije u partiji, u sukobu sa Staljinom isključen je 1929. iz Politbiroa CK i Prezidijuma IK Kominterne, 1938. u jednom od moskovskih procesa osuđen na smrt zajedno sa Rikovom, Jagodom i Krestinskim.

Cereteli, Iraklij Georgijević (1882—1959) — jedan od voda menjševidika. Poslije Februarske revolucije 1917. član Izvršnog komiteta Petrogradskog sovjeta i CIK-a prvog saziva, u maju 1917. ušao u Privremenu vladu kao ministar pošta i telegrafa, poslije julskih dogadaja bio ministar unutrašnjih poslova, god. 1918. jedan od šefova kontrarevolucionarne menjševidičke vlade Gruzije, zatim emigrant.

Churchill, Winston (1874—1965), engleski političar, konzervativac. God. 1918—21, kao ministar vojni, bio jedan od inspiratora oružane intervencije protiv Sovjetske Rusije, 1924—29. ministar financija, 1940—45, za vrijeme Drugog svjetskog rata, ministar predsjednik koalicione vlade i vođa konzervativne partije. Vođa opozicije 1945—50, bio je ponovo ministar predsjednik 1950—1955.

Clemenceau, Georges-Benjamin (1841—1929) — francuski političar, vođa Radikalne stranke, 1906—09. ministar predsjednik, za vrijeme Prvog svjetskog rata krajnji šovinist. Nalažeći se od novembra 1917. ponovo na čelu francuske vlade, uveo je u zemlji režim faktične vojne diktature. Bio jedan od organizatora blokade i vojne intervencije protiv Sovjetske Rusije. Poražen na predsjedničkim izborima 1920, povukao se iz političkog života.

Clynes, John Robert (1869—1949) — engleski političar, jedan od rukovodilaca laburističke partije i tredjuniona. Od 1893. bio član Nezavisne radničke partije, član parlamenta 1906—31. i 1935—45. Za vrijeme Prvog svjetskog rata socijal-šovinist, 1918. ministar snabdjevanja; u MacDonaldovim vladama bio lord čuvar pečata (1924) i ministar unutrašnjih poslova (1929—34).

Crispien, Arthur (1875—1946) — jedan od vođa njemačke socijaldemokracije, publicist. God. 1917—22. vodio desno krilo Nezavisne socijaldemokratske partije Njemačke, 1920. kao član njene delegacije prisustvovao II kongresu Kominterne, 1922. vratio se u Njemačku socijaldemokratsku partiju i postao član njena rukovodstva, 1933. emigrirao u Švicarsku.

Černiševski, Nikolaj Gavrilović (1828—1889) — ruski revolucionarni demokrat i socijalist-utopist, učenjak, pisac i književni kritičar. Bio je idejni vođa revolucionarnodemokratskog pokreta šezdesetih godina u Rusiji. 1862. uhapšen i

zatvoren u Petropavlovsku tvrđavu, u kojoj je držan oko dvije godine, a zatim osuđen na 7 godina robije i doživotno progonstvo u Sibiru. U progonstvu je proveo više od 20 godina.

Cernov, Viktor Mihajlović (1876—1952) — jedan od vođa i teoretičara partije socijalista-revolucionara. Za vrijeme Prvog svjetskog rata faktički stajao na pozicijama socijal-šovinizma, 1917. bio ministar poljoprivrede u Privremenoj vladni. Poslije Oktobarske revolucije jedan od organizatora antisovjetskih buntova 1920. emigrirao.

Dan (Gurvič), Fjodor Iljić (1871—1947) — jedan od menjevičkih lidera; poslije ruske revolucije 1905—07. bio u inozemstvu na čelu jedne grupe likvidatora, za vrijeme Prvog svjetskog rata socijalšovinist. Nakon Februarske revolucije 1917. član Izvršnog komiteta Petrogradskog sovjeta i Prezidijuma CIK prvog saziva, podržavao Privremenu vladu. U početku 1922. prognan iz Sovjetske Rusije.

De Leon, Daniel (1852—1914) — američki socijalist, od devedesetih godina vođa i ideolog Socijalističke partije, publicist.

Denjikin, Anton Ivanović (1872—1947) — general ruske carske armije, za vrijeme građanskog rata i strane vojne intervencije eksponent anglo-francuskih i američkih imperijalista, glavnokomandujući bjelogardističkim oružanim snagama na jugu Rusije. Poslije njihova poraza (marta 1920) emigrirao.

Dietzgen, Joseph (1828—1888) — njemački radnik, po struci štavilac kože, socijaldemokrat. Učestvovao u revoluciji 1848—49, poslije poraza revolucije emigrirao, dvadesetak godina morao se potucati po Americi i Evropi, radio u raznim poduzećima i u isto vrijeme bavio se filozofijom. 1864—68 živio u Rusiji, gdje je napisao knjigu »Suština rada čovjekove glave«, i recenziju prvog toma Marxova »Kapitala«. Vrativši se 1869. u Njemačku, aktivno radio u Njemačkoj socijaldemokratskoj partiji, 1884. ponovo otišao u SAD, gdje je uređivao časopis »Der Sozialist«, organ Izvršnog komiteta američke Socijalističke partije. Autor je većeg broja filozofskih radova, od kojih su neki štampani i kao knjige; samostalno je došao do dijalektičkog materializma.

Dreyfus, Alfred (1859—1935) — oficir francuskog generalštaba, godine 1894. osuđen na doživotno zatočenje na temelju očigledno lažne optužbe za veleizdaju. Zahvaljujući akciji koju su francuska radnička klasa i progresivna intelektualija vodile u njegovu obranu, bio je 1899. pomilovan, a 1906. rehabilitiran.

Dutov, Aleksandar Iljić (1864—1921) — pukovnik ruske carske armije, jedan od voda kozačke kontrarevolucije na Uralu. Ubrzo poslije Oktobarske revolucije organizirao je u Orenburgu, zajedno s menješevicima i eserima, »Komitet spasa domovine i revolucije«. God. 1918—19. komandovao

specijalnom kozačkom armijom kod Kolčaka, a poslije poraza Kolčakovih trupa prešao je s ostatom svojih trupa u Kinu.

Erler, Karl — vidi Laufenberg, Heinrich.

Gallacher, William (1881—1965) — jedan od rukovodilaca Komunističke partije Velike Britanije, u koju je stupio 1921. Za vrijeme Prvog svjetskog rata bio na čelu pokreta tvorničkih povjerenika u Engleskoj i štrajkaškog pokreta radnika u Škotskoj. Član CK i Politbiroa KP, 1943—56. predsjednik njenog Izvršnog komiteta, od 1856. do smrti njen predsjednik. Od 1935. do 1950. bio član parlamenta.

Gompers, Samuel (1850—1924) — američki sindikalac, jedan od osnivača Američke federacije rada (AFL) i od 1895. njen nesmjenljivi predsjednik. Vodio politiku klasne saradnje s kapitalistima, suprostavlja se revolucionarnoj borbi radnika; za vrijeme Prvog svjetskog rata socijalšovinist.

Graber, Ernst Paul (r. 1875) — švicarski socijaldemokrat, član Direkcije socijaldemokratske partije Švicarske. Za vrijeme Prvog svjetskog rata najprije internacionalist, od početka 1917. stajao na centrističko-pacifističkim pozicijama, 1918. prešao na desno krilo švicarske socijaldemokracije; od 1919. bio sekretar Socijaldemokratske partije Švicarske, učestvovao u osnivanju II $\frac{1}{2}$ Internacionale.

Grimm, Robert (1881—1958) — jedan od vođa Socijaldemokratske partije Švicarske, 1909—1918. njen sekretar i glavni urednik lista »Berner Tagwacht«. U godinama Prvog svjetskog rata centrist, predsjednik Internacionalne socijalističke komisije, poslije rata jedan od organizatora II $\frac{1}{2}$ Internacionale, 1945—46. predsjednik Nacionalnog vijeća Švicarske.

Guesde, Jules (1845—1922) — jedan od organizatora i vođa francuskog socijalističkog pokreta i II Internacionale. God. 1901. stvorio je sa svojim pristalicama Socijalističku partiju Francuske, koja se, poslije fuzije s reformističkom Francuskom socijalističkom partijom prozvala Ujedinjenom socijalističkom partijom. U Prvom svjetskom ratu stao je na socijalšovinističke pozicije i ušao u vladu.

Haase, Hugo (1863—1919) — jedan od vođa njemačke socijaldemokracije, god. 1911. izabran za predsjednika Direkcije Parteivorstand-a Njemačke socijaldemokratske partije. Za vrijeme Prvog svjetskog rata centrist, u aprilu 1917. jedan od osnivača Nezavisne socijaldemokratske partije Njemačke; za vrijeme novembarske revolucije 1918. u Njemačkoj član Vijeća narodnih opunomoćenika koje je vodilo politiku gušenja revolucionarnog pokreta.

Henderson, Arthur (1863—1935) — jedan od vođa laburističke stranke i engleskog sindikalnog pokreta, član parlamenta i

predsjednik parlamentarne frakcije laburista 1908—10. i 1914—17. Za vrijeme Prvog svjetskog rata socijalšovinist, 1917. dolazio u Rusiju da agitira za nastavljanje imperijalističkog rata, 1919. bio jedan od organizatora Bernske (II) Internacionale, od 1923. predsjednik Izvršnog komiteta Socijalističke radničke Internacionale. Više puta ministar u engleskim vladama.

Hermann, Ladislaus (umro 1962) — austrijski publicist, 1919—20. bio član KP Austrije, saradnik i član redakcije lista »Die Rote Fahne« (»Crvena zastava«). Preselivši se u Njemačku, stupio u Njemačku socijaldemokratsku partiju, kasnije emigrirao u Švicarsku.

Hilferding, Rudolf (1877—1941) — jedan od voda Njemačke socijaldemokracije i II Internacionale, 1907—15. urednik centralnog organa Njemačke socijaldemokratske stranke — lista »Vorwärts« (»Naprijed«); u godinama Prvog svjetskog rata centrist, poslije rata istupio s teorijom »organiziranog kapitalizma«. Više puta ministar u vladama vajmarske republike, 1933. emigrirao u Francusku.

Horner, K. vidi Pannekoek, Antoni

Höglund, Karl Cet Konstantin (1884—1956) — švedski socijaldemokrat, vođa lijevog krila socijaldemokratskog i omladinskog socijalističkog pokreta u Švedskoj. U godinama Prvog svjetskog rata internacionalist, pripadao Cimervaldskoj ljevici 1916. zbog protivratne propagande zatvoren, 1917—24. jedan od rukovodilaca KP Švedske, 1924. isključen iz partije zbog istupanja protiv odluka V kongresa Kominterne, 1926. vratio se u socijaldemokratsku partiju.

Hyndman, Henry Mayers (1842—1921) — engleski socijalist. God. 1881. osnovao je Demokratsku federaciju, koja se 1884. pretvorila u Socijaldemokratsku federaciju; 1900—10. član međunarodnog socijalističkog biroa. Bio jedan od voda Britanske socijalističke partije, iz koje je istupio 1916. kad je partijska konferencija u Salfordu osudila njegov socijalšovinistički stav prema imperijalističkom ratu.

Dugoni, Enrico (1874—1945) — talijanski socijalist. Pripadao lijevom krilu Talijanske socijalističke partije, pred Prvi svjetski rat prišao reformističkoj frakciji Turatija i Trevesa. Poslije dolaska fašizma na vlast (1922) povukao se iz političkog života.

Jouhaux, Léon (1879—1954) — francuski sindikalac, jedan od desnih voda Amsterdamske sindikalne Internacionale, u godinama Prvog svjetskog rata šovinist.

Judenič, Nikolaj Nikolajević (1862—1933) — general ruske carske armije, 1917. komandovao Kavkaskim frontom, poslije Oktobarske revolucije član kontrarevolucionarne »Sjeverozapadne vlade«, glavnokomandujući bjelogardističkom sjeverozapadnom armijom. Pomagan od imperijalista An-

tante, dva puta je 1919. god. pokušao zauzeti Petrograd. Kad ga je u novembru 1919. Crvena armija razbila, odstupio je u Estoniju, a zatim otišao u Englesku.

Kapp, Wolfgang (1858—1922) — predstavnik njemačkih junakera i imperijalističke soldateske, god. 1917. jedan od osnivača »Domovinske stranke«, 1920. bio na čelu kontrarevolucionarnog vojno-monarhističkog puča; poslije njegova neuspjeha emigrirao u Švedsku, 1922. vratio se u Njemačku.

Kautsky, Karl (1854—1938) — jedan od vođa njemačke socijaldemokracije i II Internacionale, u početku marksist, zatim renegat i ideolog varijante oportunitizma poznate pod nazivom kautskijanstvo. U socijalističkom pokretu učestvovao od 1874, ali je postao marksistom kasnije, pod ličnim utjecajem Marxa i Engelsa s kojima se upoznao 1881. Osamdesetih i devedesetih godina napisao je nekoliko radova o pitanjima marksističke teorije (»Ekonomsko učenje Karla Marxa«, »Agrarno pitanje« i dr.). Kasnije, 1910—11, počeo je prelaziti na pozicije oportunitizma, za vrijeme prvog svjetskog rata bio centrist; poslije Oktobarske socijalističke revolucije u Rusiji otvoreno istupao protiv boljševističke partije i sovjetske države, odbacivao revoluciju i posebno diktaturu proletarijata kao sredstvo ostvarivanja socijalizma.

Kerenski, Aleksandar Fjodorović (1881—1970) — ruski političar, eser. U godinama Prvog svjetskog rata socijalšovinist, nakon Februarske revolucije 1917. bio ministar pravosuđa, ministar vojske i mornarice, zatim ministar predsjednik Privremene vlade i vrhovni glavnokomandujući. Poslije Oktobarske socijalističke revolucije borio se protiv sovjetske vlasti, 1918. emigrirao, umro u SAD.

Kolb, Wilhelm (1870—1918) — njemački socijaldemokrat, revizionist, u vrijeme Prvog svjetskog rata socijalšovinist.

Kolegajev, Andrej Lukić (1887—1937) — lijevi eser, od decembra 1917. narodni komesar poljoprivrede u sovjetskoj vladu, u martu 1918. zbog neslaganja lijevih esera s potpisivanjem Brestlitovskog mira, dao ostavku, u novembru 1918. stupio u RKP (b), 1920. bio član kolegija narodnog komesarijata za saobraćaj, od 1921 radio u privredi. 1937. uhapšen i osuđen na smrt. Posmrtno rehabilitiran.

Kolčak, Aleksandar Vasiljević (1873—1920) — admiral ruske carske flote, monarhist, 1918—19. jedan od glavnih vođa kontrarevolucije u Rusiji. Poslije Oktobarske revolucije 1917. proglašio se, uz podršku imperijalista Engleske, Francuske i SAD, vrhovnim poglavarcem Rusije i postavio na čelo buržaasko-veleposjedničke vojne diktature na Uralu, u Sibiru i na Dalekom istoku. Udarci Crvene armije i širok partizanski pokret doveli su do likvidiranja kolčakovštine. Sam Kolčak bio je zarobljen i po odluci Irkutskog revolucionarnog Komiteta strijeljan.

Kornilov, Lavr Georgijević (1870—1918) — general ruske carske armije, monarhist. Od jula 1917. vrhovni glavnokomandujući ruske armije, u augustu stao na čelo kontra-

revolucionarne bune, poslije ugušenja bune uhapšen i zatvoren; iz zatvora pobjegao na Don i postao jedan od organizatora, a zatim komandant bjelogardijske »dobrovoljačke armije«. Poginuo u borbama kod Jekarinodara (danas Krasnodar).

Krasnov, Pjotr Nikolajević (1869—1947) — general ruske carske armije, učesnik Kornilovljeve bune u augustu 1917, krajem oktobra 1917. komandovao kozačkim odredima koje je Kerenski bacio protiv Petrograda, 1918—19. rukovodio bjelokozačkom armijom na Donu, 1919. emigrirao, kasnije saradivao s hitlerovcima, bio zarobljen i osuđen na smrt.

Krupp, — porodica njemačkih industrijalaca koja je stajala na čelu vojno-metalurgijskog koncerna u Njemačkoj. Rukovodioci toga koncerna aktivno su učestvovali u pripremi Prvog i Drugog svjetskog rata.

Lansbury, George (1859—1940) — engleski publicist, lider laburističke partije. Godine 1892. pristupio Socijaldemokratskoj federaciji, 1906. priključio se laburistima, 1910—12. i 1922—40. bio član parlamenta, 1912—22. izdavao i uređivao dnevnik »Daily Herald« (»Dnevni vjesnik«), 1929—31. ministar javnih radova, 1931—35. predsjednik laburističke partije.

Laufenberg, Heinrich (Erler, Karl) (1872—1932) — njemački lijevi socijaldemokrat, publicist. Za vrijeme Prvog svjetskog rata internacionalist, poslije Novembarske revolucije 1918. stupio u KP Njemačke. U njoj je ubrzo stao na čelo »lijeve« opozicije koja je propagirala anarhosindikalističke poglede. Kad je 1919. »lijeva« opozicija bila isključena iz KP Njemačke, učestvovao je u osnivanju Komunističke radničke partije Njemačke; iz nje je bio isključen potkraj 1920. Kasnije je suradivao u anarhističkim časopisima pišući o temama iz područja kulture.

Liber (Goldman), Mihail Isaković (1830—1937) — jedan od voda Bunda (Općeg jevrejskog radničkog saveza u Litvi, Poljskoj i Rusiji), za vrijeme Prvog svjetskog rata socijal-šovinist, poslije Februarske revolucije 1917. član Izvršnog komiteta Petrogradskog sovjeta radničkih i vojničkih deputata i Prezidijuma CIK prvog saziva; stajao na menjševičkim pozicijama. Poslije Oktobarske revolucije radio u privredi. 1937 uhapšen i osuđen na smrt.

Liebknecht, Karl (1871—1919) — vođa lijevog krila njemačke socijaldemokracije, sin Wilhelma. Aktivno se borio protiv njemačkog militarizma, 1912. bio izabran u Rajhstag, u godinama Prvog svjetskog rata stajao na dosljedno internacionalističkim pozicijama, bio jedan od organizatora i rukovodilaca grupe »Internationale«, koja se kasnije počela nazivati »Spartakusbund« (»Savez Spartaka«). Godine 1916. osuđen na robiju, za vrijeme Novembarske revolucije 1918. u Njemačkoj predvodio je, zajedno s Rozom Luxemburg, avangardu njemačkih radnika. Uređivao je list »Die Rote Fahne« (»Crvena zastava«), bio jedan od osnivača Komu-

nističke partije Njemačke. U januaru 1919. stavio se na čelo ustanka berlinskih radnika, poslije ugušenja ustanka na zvijerski način ubijen.

Littré, Émile (1801—1881) — francuski filozof i filolog, autor riječnika »Dictionnaire de la langue française« (»Rječnik francuskog jezika«) (1863—72.)

Lloyd George, David (1863—1945) — engleski političar i diplomat, vođa liberalne stranke. Član parlamenta od 1890, 1905—08. ministar trgovine, 1908—15. ministar financija, 1916—22. ministar predsjednik. Poslije Oktobarske socijalističke revolucije u Rusiji bio jedan od organizatora blokade i vojne intervencije protiv Sovjetske Rusije.

Longuet, Jean (1876—1938) — jedan od lidera Francuske socijalističke partije i II Internacionale, publicist, sin Charlesa Longueta i Marxove kćeri Jennö. U godinama Prvog svjetskog rata bio vođa centrističko-pacifističke manjine u partiji; osudivao je vojnu intervenciju protiv Sovjetske Rusije, istupao protiv priključenja Francuske socijalističke partije Komunističkoj Internacionali i protiv stvaranja KP Francuske. Od 1921. član Izvršnog komiteta II 1/2 Internacionale, od 1923. jedan od vođa Socijalističke radničke Internacionale, tridesetih godina zalagao se za akcionalno jedinstvo socijalista i komunista u borbi protiv fašizma.

Luxemburg, Roza (1871—1919) — poljska socijalistkinja, jedan od istaknutih rukovodilaca međunarodnog radničkog pokreta i jedan od vođa lijevog krila II Internacionale. Bila među osnivačima i prvacima socijaldemokratske partije Poljske, od 1897. djelovala u njemačkom socijaldemokratskom pokretu, vodila borbu protiv bernštajnjanstva i mileranizma, 1905. učestvovala u ruskoj revoluciji. Od početka Prvog svjetskog rata stajala na pozicijama internacionalizma, bila u Njemačkoj jedan od inicijatora stvaranja grupe »Internacionale«, koja se kasnije počela nazivati »Spartakusbund« (»Savez Spartaka«). Za vrijeme Novembarske revolucije 1918. predvodila je zajedno s K. Liebknechtem, revolucionarnu avantgardu njemačkih radnika. Imala je vodeću ulogu na osnivačkom kongresu KP Njemačke u januaru 1917. Kontrarevolucionari su je na zvjerски način ubili.

Lüttwitz, Walter (1859—1942) — njemački general, za vrijeme Prvog svjetskog rata načelnik štaba i komandant armije i korpusa. Od decembra 1918. komandant trupa u provinciji Brandenburg, gušio je revolucionarni pokret berlinskog proletarijata; od ljeta 1919. komandovao je svim njemačkim trupama, u martu 1920. bio jedan od vođa tzv. »Kappovog puča« — kontrarevolucionarne pobune koju su organizirali njemački militaristi. Cilj puča bila je restauracija monarhije i uspostavljanje vojne diktature u Njemačkoj. Poslije neuspjeha puča pobegao iz Njemačke, 1925. amnestiran.

MacDonald, James Ramsay (1866—1937) — engleski političar, jedan od osnivača i voda Nezavisne radničke partije i laburističke partije. Vodio oportunističku politiku, propagirao teoriju klasne saradnje i mirnog urastanja kapitalizma u socijalizam. U početku Prvog svjetskog rata pacifist, zatim otvoreno pomagao politiku imperijalističke buržoazije. God. 1924. i 1929—31. bio ministar predsjednik u laburističkim vladama, 1931—35. u tzv. »nacionalnoj vladi«.

Malinovski, Roman Vaclavović (1876—1918) — provokator, od 1907. dobrovoljno davao obavlještenja policiji, od 1910. tajni agent carske ohranke (tajne policije). Metalски radnik, 1906—10. član radničkog komiteta i sekretar Uprave Saveza metalaca. Na Praškoj konferenciji RSDRP 1912. izabran za člana CK. Izabran u IV Državnu dumu, on je 1914, pošto mu je zaprijetila opasnost da će biti raskrinkan, dao ostavku na poslaničkom mandatu i sakrio se u inozemstvu. God. 1918. vratio se u Rusiju, dobrovoljno se predao sudu i bio osuđen na smrt.

Maslov, S. L. (r. 1873) — desni eser. God. 1917. bio član Izvršnog komiteta Sveruskog sovjeta seljačkih deputata, septembra—oktobra ministar poljoprivrede u Privremenoj vladi. Poslije Oktobarske revolucije radio u privrednim organizacijama i naučnim ustanovama.

Martov, L. (Cederbaum, Julij Osipović) (1873—1923) — ruski socijaldemokrat. Na II kongresu RSDRP god. 1903. predvodio je oportunističku manjinu kongresa i od tada bio jedan od voda menjševičkih centralnih ustanova i redaktor menjševičkih izdanja. Za vrijeme Prvog svjetskog rata centrist, 1917. bio na čelu grupe menjševika-internacionalista, poslije Oktobarske revolucije istupao protiv sovjetske vlasti, 1920. emigrirao u Njemačku, izdavao u Berlinu menjševički »Socijalističeski Vestnik«.

Maslov, Pjotr Pavlović (1867—1946) — ruski socijaldemokrat, ekonomist, pisac radova o agrarnom pitanju. Od 1903. do 1917. menjševik, poslije Oktobarske revolucije bavio se pedagoškim i naučnim radom, od 1929. bio član Akademije nauka SSSR.

Merrheim, Alphonse (1881—1925) — francuski sindikalist, od 1905. jedan od rukovodilaca Saveza metalaca i Opće konferencije rada Francuske. U početku Prvog svjetskog rata pripadao sindikalističkoj ljevici koja je istupala protiv socijalšovinizma i imperijalističkog rata, učestvovao na Cimervaldskoj konferenciji. Potkraj 1916. prešao na centrističko-pacifističke pozicije, početkom 1918. pošao putem otvorenog socijalšovinizma i reformizma.

Miljukov, Pavel Nikolajević (1859—1943) — ruski političar, historičar i publicist; u oktobru 1905. jedan od osnivača konstituciono-demokratske stranke (kadetâ), zatim predsjednik njenog CK i urednik njenog glavnog organa »Riječ«. God. 1917. ministar vanjskih poslova u prvom sastavu Privremene vlade, vodio politiku nastavljanja imperijali-

stičkog rata »do pobjede«; poslije Oktobarske revolucije sudjelovao u organiziranju strane vojne intervencije u Sovjetskoj Rusiji, zatim emigrirao.

Modigliani, Vittorio Emanuele (1872—1947) — talijanski socijalist; advokat, 1913—26. poslanik u parlamentu. U godinama Prvog svjetskog rata centrist, učesnik Cimervaldske i Kintalske konferencije, 1926. emigrirao u Francusku, gdje je uredio organ talijanskih reformista emigranata »Rinascita Socialista« (»Socijalistički preporod«).

Muraviov, Mihail Artemjević (1880—1918) potpukovnik ruske carske armije. Poslije Oktobarske revolucije pristao uz lijeve esere, u julu 1918., kao komandant Istočnog fronta, pokušao pobuniti trupe protiv sovjetske vlasti. Ubijen prilikom hapšenja kad je pružio oružani otpor.

Naine, Charles (1874—1926) — švicarski advokat, jedan od voda Socijaldemokratske partije Švicarske. Od početka Prvog svjetskog rata pristao uz internacionaliste, 1917. prešao na centar i ubrzo zatim na desno krilo švicarske socijaldemokracije; 1919. zalagao se za uspostavljanje II Internationale, 1919—21. učestvovao u osnivanju II $\frac{1}{2}$ Internationale.

Natanson, Mark Andrejević (1850—1919) — ruski narodnjak zatim eser. U revolucionarnom pokretu učestvovao od 1869, bio jedan od osnivača partije »Zemlja i volja« i (1893) partije »Narodnog prava«. Član CK partije socijalista-revolucionara, za vrijeme Prvog svjetskog rata stajao na internacionalističkim pozicijama, poslije Februarske revolucije jedan od organizatora partije lijevih esera, 1918. osudio lijevoeserovsku bunu protiv sovjetske vlasti.

Nikolaj II (Nikolaj Aleksandrović Romanov) (1868—1918) — posljednji ruski car. Stupio na prijesto 1894; nakon Februarske revolucije odrekao se prijestola 2 (15) marta 1917. Strijeljan 17. jula 1918. po odluci Uralskog oblasnog sovjeta u Jekaterinburgu (Sverdlovsk).

Nobs, Ernst (1886—1957) — jedan od vođa švicarske socijaldemokratske partije. U početku Prvog svjetskog rata bio internacionalist, 1917. prešao na centrističkopacifističke pozicije, od 1920. pripadao desnom krilu švicarske socijaldemokracije. 1919—43. poslanik u Nacionalnom vijeću Savezne skupštine, 1943—51. član Saveznog vijeća, 1949. predsjednik Švicarske.

Noske, Gustav (1868—1946) — jedan od lidera Njemačke socijaldemokratske partije; prije Prvog svjetskog rata istupao u obranu militarizma, za vrijeme rata bio socijalšovinist, u danima Novembarske revolucije 1918. gušio revolucionarni pokret mornara u Kielu, 1919—20. bio ministar vojne, organizator krvavog obračuna s berlinskim radnicima i umorstva K. Liebknechta i R. Luxemburga. Kasnije predsjednik pruske provincije Hannover, u hitlerovskoj Njemačkoj primao državnu penziju.

Ostrogorski, M. J. (r. 1854) — ruski liberalni publicist, pravnik, član I Državne dume. Autor djela »La démocratie et les parties politiques« (»Demokracija i političke stranke«), Pariz 1912, s bogatim činjeničnim materijalom iz historije Engleske i Francuske koji pokazuje pravu suštinu buržoaske demokracije.

Pannekoek, Antoni (1873—1961) — holandski socijaldemokrat, profesor astronomije. God. 1907. jedan od osnivača lista »De Tribune«, organa lijevog krila holandske Socijaldemokratske radničke partije, od 1910. u tjesnoj vezi s njemačkim lijevim socijaldemokratima, za vrijeme Prvog svjetskog rata internacionalist. 1918—21. član Komunističke partije Holandije, učestvovao u radu Kominterne, zauzimao ultralijeve, sektaške stavove. God. 1924. istupio iz Komunističke partije i povukao se iz aktivnog političkog života.

Pankhurst, Estell-Sylvia (1882—1960) — aktivist engleskog radničkog pokreta, za vrijeme Prvog svjetskog rata stajala na pozicijama pacifizma, poslije rata istupala protiv intervencionističkog rata imperijalističkih država protiv Sovjetske Rusije. Učestvovala u radu II kongresa Kominterne, 1921. stupila u Komunističku partiju Velike Britanije, ali je ubrzo iz nje bila isključena.

Plehanov, Georgij Valentinović (1856—1918) — istaknuta figura ruskog i međunarodnog radničkog pokreta, prvi propagator marksizma u Rusiji. God. 1883. stvorio je u Ženevi prvu russku marksističku organizaciju — grupu »Oslobodenje rada«. Borio se protiv ruskog narodnjaštva i protiv revizionizma u međunarodnom radničkom pokretu. Poslije II kongresa RSDRP postepeno se približavao menjševicima, u toku prve ruske revolucije 1905—07. u svim glavnim pitanjima stajao na menjševičkim pozicijama, u godinama Prvog svjetskog rata prešao na pozicije socijalšovinizma. Vrativši se poslije Februarske revolucije 1917. u Rusiju, bio je na čelu krajnjeg desne grupe menjševika-obranaša »Jedinstvo«, istupao protiv socijalističke revolucije smatrajući da Rusija nije zrela za prelaz k socijalizmu. Protiv sovjetske vlasti nije ničim istupao.

Potresov (Starover), Aleksandar Nikolajević (1869—1934) — ruski socijaldemokrat, jedan od menjševičkih lidera, u godinama Prvog svjetskog rata socijalšovinist; 1917 uređivao list »Denj« (»Dan«), koji je vodio žestoku neprijateljsku kampanju protiv boljševika. Poslije Oktobarske revolucije emigrant.

Prošjan, Proš Perčević (1883—1918) — član partije esera, god. 1905. zbog učešća u pokušaju oslobođenja političkih zatvorenika osuđen na 6 godina robije. Uhapšen pribjegom iz deportacije, bio ponovo osuđen na robiju, 1913. iz sibirskog progona pobjegao u inostranstvo, poslije Februarske

revolucije 1917. vratio se u Rusiju, izdavao u Helsingforsu list »Socialist-Revolucioner«, priključio se lijevom krilu esera, a kad je formirana partija lijevih esera, ušao je u njen CK. Bio član VCIK II saziva, od decembra 1917. narodni komesar pošta i telegrafa, u martu 1918. zbog ne-slaganja lijevih esera s potpisivanjem Brestlitovskog mira istupio iz Vijeća narodnih komesara; jedan od inicijatora ubistva njemačkog ambasadora Mirbacha i lijevoeserovske bune 1918. Umro u Moskvi od tifusa.

Radek, Karl Bernhardović (1885—1939) — publicist, učestvovao u socijaldemokratskom pokretu Galicije, Poljske i Njemačke, u godinama Prvog svjetskog rata internacionalist, aprila 1917. vratio se iz Švicarske u Rusiju zajedno s Lenjinom, igrao istaknuto ulogu u Oktobarskoj revoluciji, u vrijeme zaključivanja Brestlitovskog mira »lijevi komunist«, 1919—24. član CK VKP(b), 1920. sekretar Izvršnog komiteta Kominterne. God. 1927. kao pripadnik trockističke opozicije isključen iz partije, 1929. vraćen u partiju, 1936. na jednom od moskovskih procesa antistaljinskoj opoziciji osuđen na 10 godina zatvora.

Renaudel, Pierre (1871—1935) — francuski publicist, jedan od lidera Francuske socijalističke partije, reformist. 1902—14. urednik lista »Le Peuple« (»Narod«), 1914—20. lista »L'Humanité« (»Čovječanstvo«). Za vrijeme Prvog svjetskog rata socijalšovinist, 1927. povukao se iz rukovodstva socijalištičke partije, 1933. bio iz nje isključen.

Renner, Karl (1870—1950) — austrijski političar, vođa i teoretičar austrijskih desnih socijaldemokrata; jedan od ideo-loga tzv. »austromarksizma«. U godinama Prvog svjetskog rata socijalšovinist, 1919—20. kancelar, 1945—50. predsjednik Austrijske republike.

Richter, Eugen (1838—1906) — jedan od lidera njemačke »partije slobodnih misilaca«, koja je izražavala poglede liberalne buržoazije; žestoki neprijatelj socijalizma, autor pamfleta »Sozialdemokratische Zukunfts Bilder« (»Socijaldemokratske slike budućnosti«) protiv socijaldemokrata. U toj knjizi, keteći legendu o štedljivoj Agnezi, Richter je pokušao dokazati jednakost radnih ljudi i buržoazije.

Rodbertus-Jagetzow, Johann Karl (1805—1875) — njemački ekonomist, propagator reakcionarnih ideja pruskog »državnog socijalizma«. Smatrao je da se protivrječnosti između rada i kapitala mogu riješiti pomoću niza reformi koje će provesti pruska država. Ne shvaćajući porijeklo viška vrijednosti i suštine osnovne protivrječnosti kapitalizma, video je uzrok ekonomskih kriza u subkonzumpciji narodnih masa.

Rodzjanko, Mihail Vladimirović (1859—1924) — ruski veleposjednik, jedan od vođa stranke oktobrista (»Saveza 17. oktobra«), monarhist. Od marta 1911. predsjednik III pa-

IV Državne dume. U periodu Februarske revolucije organizirao kontrarevolucionarni centar — Privremeni komitet Državne dume, stajao iza Kornilovljeve pobune, poslije Oktobarske revolucije pobjegao k Denjikinu, pokušavao ujediniti sve kontrarevolucionarne snage na jugu Rusije, kasnije emigrirao.

Savinkov, Boris Viktorović (1879—1925) — jedan od vođa partije esera, poslije Februarske revolucije 1917. pomoćnik ministra vojnog, zatim vojni generalni gubernator Petrograda. Poslije Oktobarske socijalističke revolucije jedan od organizatora kontrarevolucionarnih pobuna, emigrant. God. 1924. ilegalno došao u SSSR, bio uhapšen, osuđen na smrt pa pomilovan na 10 godina zatvora. U zatvoru izvršio samoubistvo.

Schröder, Karl (1884—1950) — njemački lijevi socijaldemokrat, pisac i publicist. U KP Njemačke, u kojoj je pristao uz »lijevu« opoziciju, počeo je propagirati anarhosindikalističke ideje. Kad je »lijeva« opozicija u oktobru 1919. isključena iz partije, učestvovao je u osnivanju Komunističke radničke partije Njemačke, iz koje je ubrzo istupio i vratio se u socijaldemokratsku partiju, 1924—33. radio kao urednik socijaldemokratskih listova, 1936. bio uhapšen i 4 godine držan u nacističkim zatvorima i koncentracionim logorima.

Scheidemann, Philipp (1865—1935) — jedan od lidera krajnje desnog krila njemačke socijaldemokracije. Za vrijeme Novembarske revolucije 1918. u Njemačkoj bio član Vijeća narodnih opunomoćenika, od februara do juna 1919. šef koalicione vlade Vajmarske republike, jedan od organizatora krvavog gušenja njemačkog radničkog pokreta 1918—21.

Serrati, Giacinto Menotti (1872—1926) — talijanski socijalist, jedan od rukovodilaca Talijanske socijalističke partije, 1915—23. direktor njenog centralnog organa — lista »Avanti!« (»Naprijed!«), u godinama Prvog svjetskog rata internacionalist, učesnik Cimervaldske i Kintalske konferencije. Poslije osnivanja Komunističke internacionale nastojao da Talijanska socijalistička partija pristupi Kominterni, na II kongresu Internacionale istupao protiv bezuvjetnog ras-kida s reformistima; 1924. na čelu frakcije »trećeinternacionalaca«, ušao u komunističku partiju Italije.

Snowden, Philipp (1864—1937) — engleski političar, 1903—06. i 1917—20. predsjednik Nezavisne radničke partije. U godinama Prvog svjetskog rata centrist, u vlasti R. MacDonalda 1924. i 1929—31. ministar financija.

Struve, Pjotr Bernhardović (1870—1944) — ruski publicist i ekonomist, jedan od vođa stranke konstitucionih demokrata (kadetâ). Devedesetih godina istaknuti predstavnik »legalnog marksizma«, nastojao je prilagoditi marksizam i radnički pokret interesima buržoazije. Jedan od organizatora

liberalnomonarhijskog »Saveza oslobođenja« (1903—05), a od osnivanja kadetske partije (1905) član njenog CK. Poslije Oktobarske revolucije član kontrarevolucionarne Vran-gelove vlade, bjeloemigrant.

Stejn, (Stein, Rubinstein) A. (1881—1948) — menjševik, 1906. emigrirao iz Rusije u Njemačku, od početka Prvog svjetskog rata izdavao je, zajedno s Kautskim i Bernsteinom, tjednik »Sozialistische Auslandspolitik« (»Socijalistička vanjska politika«); 1917. stupio u Nezavisnu socijaldemokratsku partiju Njemačke i bio urednik njenog centralnog organa »Die Freiheit« (»Sloboda«). Od 1933. živio u Čehoslovačkoj, zatim u Francuskoj i SAD.

Treves, Claudio (1868—1933) — jedan od lidera Talijanske socijalističke partije, poslije rascjepa u partiji (1922) jedan od lidera reformističke Unitarne socijalističke partije.

Turati, Filippo (1857—1932) — talijanski socijalist, vođa desnog reformističkog krila Talijanske socijalističke partije. U godinama Prvog svjetskog rata centrist; poslije rascjepa u partiji (1922) bio na čelu Unitarne socijalističke partije, 1926. emigrirao iz fašističke Italije u Francusku.

Vaillant, Édouard (1840—1915) — francuski socijalist, jedan od rukovodilaca II Internationale, ranije član Generalnog vijeća I Internationale i član Izvršne komisije Pariske komune. Jedan od inicijatora stvaranja Socijalističke partije Francuske (1901), poslije njenog fuzioniranja s reformističkom Francuskom socijalističkom partijom (1905) zauzimao je često oportunistički stav, a kad je izbio Prvi svjetski rat, našao se na pozicijama socijalšovinizma.

Webb, Sidney (1859—1947) — engleski publicist i javni radnik, zajedno sa ženom Beatrice Webb napisao niz radova iz historije i teorije engleskog radničkog pokreta. Kroz njih je provlačio ideju mirnog rješenja radničkog pitanja u okviru kapitalističkog društva. Jedan je od osnivača reformističkog Fafijanskog društva, za vrijeme Prvog svjetskog rata stajao na socijalšovističkim pozicijama, bio član prve (1924) i druge (1929—34) laburističke vlade. Sa simpatijama se odnosio prema Sovjetskom Savezu.

Weber, Heinrich — vidi Bauer, Otto

Weitling, Wilhelm (1809—1871) — njemački radnički revolucionar, jedan od teoretičara utopijskog egalitarnog komunizma, po profesiji krojač. Bio član »Saveza pravednih«, poslije revolucije 1848—49. emigrirao u SAD, gdje je 1850—55. izdavao časopis »Republik der Arbeit« (»Republika rada«). Kasnije napustio radnički pokret.

Wendel, Friedrich (1886—1960) — njemački lijevi socijaldemokrat, publicist. U KP Njemačke pripadao »lijevoj« opoziciji, a kad je ova u oktobru 1919. bila isključena iz partije, učestvovao je u osnivanju Komunističke radničke partije Njemačke. Isključen iz te partije 1920., vratio se u

socijaldemokratsku partiju, 1924—32. uređivao socijaldemokratski satirički časopis »Der wahre Jacob« (»Pravi Jakob«, u slobodnom prijevodu: »Upravo ono što je potrebno«). **Wijnkoop, David** (1877—1941) — holandski lijevi socijaldemokrat, kasnije komunist. God. 1907. jedan od osnivača, zatim glavni urednik lista »Der Tribune«, organa lijevog krila Holandske socijaldemokratske radničke partije, 1909. jedan od osnivača i predsjednik Socijaldemokratske partije Hollandije (partije »tribunista«), koja se 1918. pretvorila u KP Hollandije; za vrijeme Prvog svjetskog rata internacionalist. Kao jedan od rukovodilaca KP Hollandije istupao je s ultralijevim stavovima, na II kongresu Kominterne izabran za člana Izvršnog komiteta Kominterne, 1925. istupio protiv nekih odluka Kominterne i bio 1926. isključen iz KP. Vraćen 1930. u partiju i 1935. izabran za člana njenog CK.

Willhelm II, (Hohenzollern) (1859—1941) — njemački car i pruski kralj 1888—1918.

Wolffheim, Fritz — njemački lijevi socijaldemokrat, publicist, za vrijeme Prvog svjetskog rata internacionalist, u KP Njemačke, zajedno s G. Laufenbergom, bio na čelu »lijeve« opozicije. Kad je ova u oktobru 1919. isključena iz KP, učestvovao je u stvaranju Komunističke radničke partije Njemačke, iz koje je isključen 1920. Kasnije otpao od radničkog pokreta.

Zaks, G. D. (1882—1937) — ruski socijalist-revolucionar. Jedan od organizatora partije lijevih esera, za vrijeme Oktobarske revolucije 1917. bio član Vojno-revolucionarnog komiteta i potpredsjednik Gradske dume, od decembra 1917. zamjenik narodnog komesara prosvjete i zamjenik predsjednika Sveruske izvanredne komisije za borbu protiv kontrarevolucije i sabotaže (Čeke), poslije lijevoeserovske bune (juli 1918) i rascjepa među lijevim eserima jedan od organizatora partije »narodnjaka-komunista«, u novembru 1918. ušao u boljševičku partiju, bio na vojnim i drugim dužnostima.

Zasulič, Vera Ivanovna (1849—1919) — ruska socijalistkinja, ranije narodnjak. Učestvovala u stvaranju i radu grupe »Oslobodenje rada« 1883. u Ženevi, od 1900. član redakcije »Iskre« i »Zarje«, poslije II kongresa RSDRP menjševik, za vrijeme Prvog svjetskog rata socijalšovinist.

Zinovjev, (Radomysljskij), Grigorij Jevsejević (1883—1936) — ruski socijaldemokrat, član RSDRP od 1901, od njenog V kongresa (1907) do 1927. član CK. Od 1908. do aprila 1917. živio u emigraciji, bio član redakcije lista »Proletarij« i redakcije centralnog organa partije »Social-Demokrat«. U vrijeme priprema i provođenja Oktobarske revolucije 1917. kolebao se, bio protiv oružanog ustanka. Pošto je Kamenjev, u svoje ime i u ime Zinovjeva, objavio u polumenjševičkom listu »Novaja Žiznj« izjavu o njihovu neslaganju s

rezolucijom CK o oružanom ustanku, Lenjin je taj postupak, odavanje tajne partijske odluke neprijatelju, okvalificirao kao štrajkbreherski. Poslije pobjede Oktobarske revolucije bio je predsjednik Petrogradskog Sovjeta, 1919—26. predsjednik Izvršnog komiteta Komunističke Internacionale. God. 1926 stupio u blok s Trockim, u novembru 1927. bio isključen iz partije, 1928. vraćen u partiju, 1932. ponovo isključen, pa 1933. ponovo vraćen, zatim 1934. treći put isključen. Poslije ubistva Kirova (1. XII 1934), za vrijeme Staljinovih obračunavanja s opozicijom, optužen za stvaranje neprijateljskog antisovjetskog bloka (tzv. zinovjevsko-buharinski centar), izведен pred sud i osuđen na smrt.

Zubatov, Sergej Vasiljević (1864—1917) — ruski žandarmerijski pukovnik. God. 1901—03. organizirao radničke saveze — »Društvo uzajamnog pomaganja radnika u mehaničkoj proizvodnji«, »Zbor russkih tvorničkih radnika grada Sankt-Peterburga« i dr. — radi odvlačenja radnika od revolucionarne borbe. U prvim danima Februarske revolucije počinio samoubistvo.

五

SADRŽAJ

V. I. Lenjin: PROLETERSKA REVOLUCIJA I RENEGAT KAUTSKY	7—115
Predgovor	9
Kako je Kautsky pretvorio Marxa u naj- običnijeg liberala	11
Buržoaska i proleterska demokracija	21
Može li biti jednakosti među eksploatiranim i eksploatašima?	29
Sovjeti se ne smiju pretvarati u državne organizacije	35
Sovjetski ustav	49
Što je internacionalizam?	57
Izmećarenje buržoazije pod vidom »ekonomski analize«	70
Prilozi	93—115
<i>Prilog prvi. Proleterska revolucija i renegat Kautsky</i>	95
<i>Prilog drugi. Nova Vanderveldeova knjiga o državi</i>	104
<i>Prilog treći. Teze o Ustavotvornoj skupštini</i>	111
V. I. Lenjin: DJEĆJA BOLEST »LJEVIČARSTVA« U KOMUNIZMU	117—207
I. U kom smislu se može govoriti o među- narodnom značenju ruske revolucije	119
II. Jedan od osnovnih uvjeta uspjeha boljševika	121
III. Glavne etape u historiji boljševizma	124
IV. U borbi protiv kojih neprijatelja u rad- ničkom pokretu je boljševizam izrastao, ojačao i prekalio se?	128

V. »Lijevi« komunizam u Njemačkoj, Vode—partija—klasa—masa	136
VI. Treba li da revolucionari rade u reakcionarnim sindikatima?	142
VII. Treba li učestvovati u buržoaskim parlamentima?	151
VIII. Nikakvih kompromisa?	161
IX. »Lijevi« komunizam u Engleskoj	171
X. Neki zaključci	183
Dodatak	197—207
I. Rascjep njemačkih komunista	197
II. Komunisti i nezavišnjaci u Njemačkoj	199
III. Turati i K° u Italiji	201
IV. Nepravilni zaključci iz tačnih pretpostavki	202
Pismo Wijnkoopa	207
NAPOMENE	209—222
REGISTAR IMENA	223—239

ODABRANA DJELA KLASIKA MARKSIZMA

**V. I. LENJIN
PROLETERSKA REVOLUCIJA
I RENEGAT KAUTSKY**

**V. I. LENJIN
DJEĆJA BOLEST »LJEVIČARSTVA«
U KOMUNIZMU**

*Naslovna stranica
IVO FRİŞCIĆ*

Izdavač »NAPRIJED«
Izdavačko knjižarsko poduzeće
Zagreb, Palmotićeva 30

*Za izdavača
ANTUN ŽVAN*

*Stampano u siječnju 1973.
u Stamparskom zavodu
»OGNJEN PRICA« u Zagrebu*

Prema rješenju Republičkog sekretarijata za prosvjetu, kulturu i fizičku kulturu, broj 4311/2 od 10. X. 1972, ova knjiga se smatra proizvodom iz čl. 36. stava 1. točke 7 Zakona o oporezivanju proizvoda i usluga, i na nju se ne plaća porez na promet.

Svi će narodi doći do socijalizma, to je neizbjježno, ali neće svi doći sasvim jednakom, svaki će unijeti nešto svoje u ovu ili onu formu demokracije, u ovu ili onu varijantu diktature proletarijata, u ovaj ili onaj tempo socijalističkog preobražaja raznih strana društvenog života.

Ako netko hoće ići u socijalizam nekim drugim putem a ne putem političkog demokratizma, taj neizbjježno mora doći do apsurdnih i reakcionarnih zaključaka, i to apsurdnih i reakcionarnih kako u ekonomskom tako i u političkom smislu.

V. I. Lénjin